

Міністерство освіти і науки України
Запорізька державна інженерна академія

**ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО В СВІТІ
ТА УКРАЇНІ:
ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ТА
ЗАКОНОМІРНОСТІ РОЗВИТКУ**

КОЛЕКТИВНА МОНОГРАФІЯ

Запоріжжя
ЗДІА
2017

УДК 316.77(100+477)
I 741

*Рекомендовано до друку
рішенням вченої ради Запорізької державної інженерної академії
(протокол № 11 від 28 вересня 2017 року)*

Рецензенти:

Д. І. Дзвінчук, доктор філософських наук, професор, директор Інституту гуманітарної підготовки та державного управління Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу (м. Івано-Франківськ);

М. А. Козловець, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка (м. Житомир);

М. А. Лепський, доктор філософських наук, професор, декан факультету соціології та управління Запорізького національного університету (м. Запоріжжя)

I 741 **Інформаційне** суспільство в світі та Україні: проблеми становлення та закономірності розвитку: колективна монографія / За ред. д.філософ.н., проф. В. Г.Воронкової; Запоріз. держ. інж. акад. – Запоріжжя: ЗДІА, 2017. – 282 с.
ISBN 978-617-685-041-0

Монографію «Інформаційне суспільство в світі та Україні: проблеми становлення та закономірності розвитку» підготовлено як результат виконання завдань НДР, затвердженої Міністерством освіти і науки України «Удосконалення механізмів розвитку інформаційного суспільства як цивілізаційної парадигми сучасного українського суспільства в умовах глобалізації» 0115U002343 (2015-2017). В монографії висвітлено теоретико-методологічні, концептуальні та праксеологічні засади становлення і розвитку інформаційного суспільства в Україні та світі. Особлива увага приділена питанням еволюції від homo sapiens до homo informaticus в контексті антропологічних вимірів, управлінню науково-освітнім простором інформаційного суспільства, еволюції та інформаційного суспільства в «суспільство знань» та закономірностям становлення smart-суспільства. В монографії використано синергетичну методологію для аналізу інформаційного суспільства як нелінійного середовища. Орієнтована на науковців, управлінців вищої освіти, викладачів соціально-філософських дисциплін, широкого загалу читачів, що цікавляться проблемою становлення і розвитку інформаційного суспільства в Україні та світі та процесами змін у суспільстві.

УДК 316.77(100+477)
I 741

ISBN 978-617-685-041-0

© Автори матеріалів, 2017

© Видавництво Запорізької державної інженерної академії, 2017

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....5

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ВИМІРИ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА: МЕТОДОЛОГІЯ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОГО ДИСКУРСУ

1.1 ВОРОНКОВА В. Г., ДЗЬОБАНЬ О. П., СОСНІН О. В. Від homo sapiens до homo informaticus: антропологічні виміри інформаційного суспільства 11

1.2 ЛАЗАРЕВИЧ А. А. Информационное общество как реализация стратегии постиндустриальной модернизации 34

1.3 ПУНЧЕНКО О. П. Информационное общество в пространстве философских проблем современности 50

1.4 МАКСИМЕНЮК М. Ю., НІКІТЕНКО В. О., БАНАХ Л. С. Концептуалізація розвитку інформаційного суспільства в умовах глобалізації: методологія постмодерністського дискурсу 88

РОЗДІЛ 2.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ВИМІРИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА: ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ НАУКОВО-ОСВІТНІМ ПРОСТОРОМ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

2.1 КРИМЕЦЬ Л. В. Філософія управління науково-освітнім простором інформаційного суспільства 102

2.2 СОСНІН О. В. КОНОНЕЦЬ М. О. Нові інформаційно-технологічні реалії комунікації в науково-освітній діяльності як запорука інноваційного розвитку суспільства 120

2.3 КИВЛЮК О. П., ВОРОНКОВА В. Г. Формування концепції інноваційної освіти (stem-освіти) як фактор становлення і розвитку smart-суспільства за умов глобалізаційної реальності 141

2.4 БЛОГУР В. Є. Формування концепції людинотворчої сутності спорту як основи формування цілісності особистості на етапі сучасного розвитку суспільства 161

**РОЗДІЛ 3.
ПРАКСЕОЛОГІЧНІ ВИМІРИ ІНФОРМАЦІЙНОГО
СУСПІЛЬСТВА: ГОЛОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ЗАКОНОМІРНОСТІ
РОЗВИТКУ**

3.1 ВОРОНKOBA B. Г., СОСНІН О. В. Проблеми становлення та закономірності розвитку інформаційно-комунікативного розвитку соціуму.....	179
3.2 МЕЛЬНИК В. В. Інформаціологія як методологічна основа аналізу інформаційного суспільства	195
3.3. МАКСИМЕНЮК М. Ю., НІКІТЕНКО В. О. Філософія інформаційно-комунікативного суспільства як різновиду складної соціальної системи і взаємодії	214
3.4 АЖАЖА М. А., МУЦ ЛУАЙ, ХЛЄБНІКОВА А. А. Соціалізація індивіда в процесі суспільного розвитку та віртуальної реальності	227
3.5 ГОРДІЄНКО С. Г., СОСНІН О. В. Сутність, зміст, практика інноваційної діяльності та захисту інтелектуальної власності в Україні.....	243
ПІСЛЯМОВА	276
Автори колективної монографії	278

ПЕРЕДМОВА

Актуальність дослідження становлення і розвитку інформаційного суспільства в тому, що це суспільство набирає обертів, і якщо вже сьогодні не звернути уваги на розвиток його інфраструктури, складових та констант його розвитку, то таке суспільство залишиться далеко позаду від успішних, розвинутих, конкурентоспроможних. Вже сьогодні розвиваються мережеві технології, сучасні цифрові системи, цифрове телерадіосповіщення та відеоінформатика, системи мобільного зв'язку та радіодоступу, економіка та менеджмент телекомунікацій.

Задачі, які стоять перед державою, у зв'язку з формуванням концепції інформаційного суспільства:

Перша задача. Для того, щоб побудувати повноцінне інформаційне суспільство, необхідно забезпечити взаємодію інформаційних систем всіх рівнів, причому не тільки у рамках одного регіону, але й країни в цілому. І ініціатором цих процесів повинна виступити держава.

Друга задача. Щоб повноцінно функціонувала програма «Інформаційне суспільство», необхідно, щоб були створені цифрові моделі реальних об'єктів і процесів, і цей процес став основою взаємодії на всіх рівнях держави.

Третя задача – забезпечення безпеки. Так як вже сьогодні виникають певні загрози і їх кількість буде з часом зростати, необхідно, щоб процес інформатизації вийшов на якісно новий рівень.

Четверта задача – нормативне забезпечення нових технологій. Так як технології упроваджуються надзвичайно швидко, а нормативні документи за ними не поспівають, то без них держава не може ефективно вирішувати задачу розвитку цифрового суспільства.

П'ята задача. У процесі побудови інформаційного (цифрового) суспільства, нам слід буде вирішити велику кількість гуманітарних, філософських і моральних проблем, про які ми сьогодні навіть не маємо гадки.

Шоста задача. Незважаючи на велику кількість технологічних можливостей, прикладів їх використання поки що одиниці. Це пов'язано, перш за все, зі слабкою уніфікацією та відсутністю цифрових моделей реальних процесів. Саме цю задачу слід вирішити у першу чергу на високому рівні, не забуваючи про її практичну реалізацію.

Сьома задача. Саме держава відіграє ключову роль у формуванні інформаційного (цифрового) суспільства і задачі, що перед стоять, величезні.

Це створення інформаційних проектів цього процесу, підтримка цифрових стартапів і пілотних проектів, надання державних послуг в електронному вигляді, нормативне закріплення всіх типів цифрової взаємодії, розробка стандартів і платформ для автоматизації виробництва. Це задача держави, так як жодне підприємство не зможе це розробити самостійно у відповідності з економічними причинами. В протилежному випадку ми будемо упроваджувати чужі стандарти і закупляти чужі рішення для того, щоб забезпечити їх сумісність.

Восьма задача – організація міждержавної цифрової взаємодії у рамках величезних міждержавних союзів та угод. Це важлива задача для розвитку бізнес-процесів, розробки нормативної бази та єдиної інформаційної моделі цифрової взаємодії, а також необхідності створення технологічних рішень для забезпечення цифрової взаємодії при реалізації загальних процесів.

Зокрема, нами в монографії сформульовано ряд принципово нових положень:

1. Інформаційне суспільство, в основі якого розвиток Інтернет, представляє собою не вузькофункціональну технологію, а глобальний системний феномен, що володіє властивістю саморозвитку і створює широкий спектр соціокультурних ефектів. З однієї сторони, Інтернет викликає значні соціокультурні зміни, а з іншої сторони, - самі тенденції суспільного розвитку останніх десятиріч стимулювали проникнення Інтернет та інших інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) у всіх сферах людської життєдіяльності.

2. Дискурси, побудовані з обговоренням концепцій та політики побудови інформаційного суспільства, «суспільства знань» та smart-суспільства повинні включати розуміння того, що ІКТ є хоч і невід'ємним, проте лише одним з компонентів конвергентних нано-біо-інформаційно-когнітивних (НБІК) технологій, що мають безперечно велике значення у сучасному технологічному розвитку і великий потенціал впливу на соціокультурні процеси у глобальному масштабі.

3. Розвиток інформаційного суспільства та Інтернет у рамках нової макроеволюційної динаміки культури визначає нові процеси і форми медіатизації культури. Інтернет та нові медіа виступають основним простором групової та міжособистої комунікації, що генерують нові смисли і способи взаємодії. Зокрема, Інтернет створює базове середовище соціалізації нових поколінь, змінюючи спосіб мислення та ціннісні орієнтації. У результаті посилюється культурний розрив між поколіннями: старше покоління внаслідок відставання в освоєнні нових технологій втрачає свій статус носія цінного культурного досвіду, а молоде покоління перебуває у динаміці віртуально-онлайнової соціалізації.

4. В умовах інформаційного суспільства виникає феномен нового ескапізму: втечі у віртуальний простір від проблем реального світу та формування нової онлайн-віртуальної молодіжної культури і субкультури.

5. В умовах інформаційного суспільства втрачається домінування логоцентричного, наративного типу мислення, що доповнюється «кліповим мисленням», яке характеризується меншою мірою логічності, критичності, системності, а, занурена в кіберпростір молодь, втрачає здатність до надситуативної активності та критичного мислення.

6. Розвиток Інтернету є частиною глобального виклику національним культурам і національним мовам, так як у цих умовах формуються нові компетенції, пов'язані з інформаційно-медійною грамотністю, що розвивається у рамках використання мереж та вільного доступу до інформації, тому головною проблемою виступає – яким бути спеціалісту епохи Інтернет та інформаційного суспільства.

7. Традиційні інститути і принципи захисту авторського права потребують значного перегляду правових констант з врахуванням особливостей цифрового середовища для забезпечення вільного доступу до інформації, необхідної для життєзабезпечення і отримання якісної освіти, а також для розвитку науки, боротьби з плагіатом.

Виявлення цих проблем вимагало від дослідників концептуалізованого підходу, в основі якого аналіз наступних напрямів висвітлення теми:

1. Теоретико-методологічні виміри становлення і розвитку інформаційного суспільства: методологія постмодерністського дискурсу.

2. Концептуальні виміри становлення і розвитку інформаційного суспільства: управління науково-освітнім простором.

3. Праксеологічні виміри інформаційного суспільства в світі та Україні: головні тенденції та закономірності розвитку.

У першому розділі були поставлені задачі: **проаналізувати** еволюцію людини від homo sapiens до homo informaticus в контексті антропологічних вимірів інформаційного суспільства; **виявити** напрями розвитку інформаційного суспільства як реалізацію стратегії постіндустріальної цивілізації; **розкрити** інформаційне суспільство у просторі філософських проблем сучасності; **обґрунтувати** методологію постмодерністського дискурсу інформаційного суспільства, що розвивається в умовах глобалізації.

У другому розділі були поставлені задачі: **з'ясувати** філософію управління науково-освітнім простором інформаційного суспільства; **дослідити** нові інформаційно-технологічні реалії комунікації в науково-освітній діяльності як запорука інноваційного розвитку суспільства; **рефлектувати** формування концепції інноваційної освіти (stem-освіти) як фактор становлення і розвитку smart-суспільства за умов глобалізаційної

реальності; **виокремити** напрями формування концепції людинотворчої сутності спорту як основи формування цілісності особистості на етапі сучасного розвитку суспільства.

У третьому розділі були поставлені такі задачі: виявити динаміку проблем становлення та закономірностей розвитку інформаційного суспільства як цивілізаційної парадигми ХХІ століття; здійснити аналіз інформаціології як методологічної основи аналізу інформаційного суспільства; розкрити суть інформаційно-комунікативного суспільства як різновиду складної соціальної системи і взаємодії та соціалізацію індивіда в процесі суспільного розвитку та віртуальної реальності; осмислити сутність, зміст, практику інноваційної діяльності та захисту інтелектуальної власності в Україні.

До першого блоку робіт, присвяченим питанням розвитку інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадгми ХХІ століття, слід віднести дослідження А.Гідденса, Г.Лассвела, Н.Лумана, М.Маклюена, Ю.Габермаса.

До другого блоку робіт відносяться дослідження, направлені на осмислення різних сторін процесу глобалізації, у тому числі, роботи Б.Бербера, Д.Гольдблатта, С.Леша, Е.Макгрю, Д.Перратана, Р.Робертсона, М.Фезерстоуна, Д.Хелда.

До третього блоку робіт слід віднести роботи, присвячені вивченню істотних характеристик інформаційного суспільства, а саме роботи М.Кастельса, Д.Талкотта, Е.Тоффлера, Ф.Уебстера.

До четвертого блоку робіт, що аналізують істотні характеристики Інтернет з позицій нелінійно-синергетичного підходу, відносяться роботи таких вчених, як В.Андрущенко, В.Буданова, В.Василькової, В.Вашкевича, В.Воронкової, А. Зеленкова, І. Олійника, А.Лазаревича, О.Пунченка.

Згідно з А.Бардом і Я.Зодерквістом, сьогодні в інформаційному суспільстві формується нова соціальна верства суспільства, яку слід назвати нетократами, основою яких є вміння «створювати зв'язки», контролювати інформаційну сферу. Автори солідаризуються з думками В.Андрущенко, В.Вашкевича, Д.Свириденка, А.Зеленкова, І.Олійника, М.Кириченка, О.Кивлюк, О.Пунченка, О.Сосніна, які вважають, що сучасний етап розвитку цивілізації характеризується зростанням ролі інформації в житті суспільства, яке в науковому світі отримало назву інформаційне або мережеве суспільство.

Методологія постмодерністського дискурсу народилася у результаті синтезу і узагальнення ряду наук (екології, соціології, економіки, демографії, медицини, антропології тощо) і описує граничні можливості Землі та її біосфери, набуває також і методологічні функції, задаючи орієнтири розвитку материнських наук. Зокрема, роботи В.І.Вернадського були присвячені вивченню сфери глобальної взаємодії людства з біосферою.

Перші розробки з вказаної проблематики належать таким авторам, як Д. Х. Медоуз і Д. Л. Медоуз, в контексті праць яких були закладені антропогенні навантаження на глобалізоване людство.

Генеza індустриальної цивілізації (світу модерну), її культурні трансформації та еволюція, культурні метаморфози і феномени відчуження майже два століття вивчали і осмислювали такі визнані філософи і мислителі, як Х. Арендт, Р. Арон, Ф. Бродель, М. Вебер, Р. Гвардіні, Е. Гідденс, В. Гуріан, В. Зомбарт, А. Камю, Г. Маркузе, К. Мангейм, Е. Нольте, Т. Парсонс, К. Поланьї, Е. Фромм, А. Дж. Тойнбі, А. де Токвіль, Ю. Габермас, Ф. Хайек та багато інших.

В роботах таких відомих авторів, як Ю.Габермас, Е.Гідденс, У.Бек, моделюється становлення і розвиток інформаційного суспільства. Серед українських вчених, які тією чи іншою мірою торкались означеної проблематики, слід назвати роботи В.Андрущенка, В.Бебика, Л.Губернського, О.Кивлюк, М.Кириченка, В.Кременя, В.Ляха, В.Огнев'юка, В.Пазенка, Г.Почепцова, Д.Свириденка, О.Сосніна, К.Райда. Стан розробки інформаційно-комунікаційного управління знайшов своє відображення у підходах:

- 1) герменевтичний (Х.Г.Гадамер, В.Дільтей, П.Рікер);
- 2) кібернетичний (Н.Вінер, К.Шеннон, У.Уівер);
- 3) структуралістський (Р.Барт);
- 4) лінгвістичний (Ф. де Соссюр, Е.Бенвеніст, Т.ван Дейк);
- 5) семіотичний (Ч.Пірс);
- 6) культурологічний (Х.Маклюєн, А.Моль);
- 7) структурно-функціональний (Т.Парсонс, Р.Мертон, Н.Луман);
- 8) символічно-інтеракціоністський (Дж.Мід);
- 9) комунікативно-практичний (Ю. Габермас, К.Апель, Г.Дебор);
- 10) аналітико-мовленнєвий (Л.Вітгенштейн, М.Дамміт) [2].

Отже, об'єктом даного дослідження є інформаційне суспільство як складний соціальний, культурний, економічний феномен та динамічний процес, що розвивається. Предметом дослідження – вплив глобалізаційних чинників, що впливають на розвиток інформаційного суспільства, та потребують вивчення тенденцій та закономірностей розвитку.

Монографію «Інформаційне суспільство в світі та Україні: проблеми становлення та закономірності розвитку» підготовлено як результат виконання завдань НДР, затвердженої Міністерством освіти і науки України «Удосконалення механізмів розвитку інформаційного суспільства як цивілізаційної парадигми сучасного українського суспільства в умовах глобалізації» 0115U002343 (2015-2017).

РОЗДІЛ 1.
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ВИМІРИ СТАНОВЛЕННЯ І
РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В СВІТІ ТА УКРАЇНІ:
МЕТОДОЛОГІЯ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОГО ДИСКУРСУ

1.1 *ВОРОНКОВА В. Г., ДЗЬОБАНЬ О. П., СОСНІН О. В. Від homo sapiens до homo informaticus: антропологічні виміри інформаційного суспільства*

1.2 *ЛАЗАРЕВИЧ А. А. Информационное общество как реализация стратегии постиндустриальной модернизации*

1.3 *ПУНЧЕНКО О. П. Информационное общество в пространстве философских проблем современности*

1.4 *МАКСИМЕНЮК М. Ю., НІКІТЕНКО В. О., БАНАХ Л. С. Концептуалізація розвитку інформаційного суспільства в контексті глобалізації: методологія постмодерністського дискурсу*

ВОРОНKOBA B. Г.

*доктор філософських наук, професор,
академік Української академії політичних наук,
завідувач кафедри менеджменту організацій
та управління проектами
Запорізької державної інженерної академії
(Запоріжжя, Україна)*

E-mail: valentina-voronkova@yandex.ru, ORCID: 0000-0003-4361-1701

ДЗЬOБАНЬ O. П.

*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
(Харків, Україна)*

E-mail: a_dzeban@ukr.net, ORCID: 0000-0002-2075-7508

COCHIN O.B.

*доктор політичних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України,
академік Української академії політичних наук, професор ДВНЗ
«Університет менеджменту освіти»
Національної академії педагогічних наук (Київ, Україна)*

E-mail: alvas.sosnin@yandex.ru, ORCID: 0000-0003-4188-0887

1.1 ВІД НОМО SAPIENS ДО НОМО INFORMATICUS: АНТРОПОЛОГІЧНІ ВИМІРИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Вступ

1.1.1 Формування людини інформаційної: проблеми та впливи

1.1.2 Сучасна людина в контексті мережесевих практик

*1.1.3 Нові вимоги перед людиною в умовах викликів інформаційної
цивілізації*

*1.1.4 «Мережева людина» як об'єкт «культури суспільства епохи
інформатизації»*

*1.1.5 Нові адаптивні механізми в умовах антропологічних та
технологічних змін*

Висновки

Список використаних джерел

Анотація. В контексті актуальності даного дослідження представлено концептуалізацію еволюції людини від *homo sapiens* до *homo informaticus* в контексті антропологічних вимірів інформаційного суспільства та обґрунтовано, що буттєва вкоріненість сучасної людини в інформаційно-технічні детермінанти цивілізаційного розвитку сьогодні стає актуальною та злободенною проблемою. **Постановка проблеми** свідчить, що інформаційне середовище є чинником, який вимагає фундаментально нової адаптації людини до динамічних зовнішніх умов. **Метою даного наукового пошуку** є дослідження переходу людського суспільства від індустріальної до інформаційної стадії розвитку, яка приводить до якісної зміни не тільки умов людського буття, але й веде до модифікації самої природи людини. **Аналіз останніх досліджень і публікацій** засвідчив, що дана проблема лише частково проаналізована в літературі і не представлена як цілісність. **Виділення недосліджених частин загальної проблеми** - основні соціальні проблеми, пов'язані з особистістю, в умовах інформатизації. **Постановка завдання** - проаналізовано інформаційні впливи на особистість; показано, що масова культура, як і стереотипізація, є адаптаційним механізмом, що виконує роль психологічного регулятора в житті суспільства і окремого індивіда. **Метод** – інформаціологічний що дає можливість проаналізувати еволюцію людини від *homo sapiens* до *homo informaticus* в контексті антропологічних вимірів інформаційного суспільства. **Виклад основного матеріалу.** Доведено, що інформаційне середовище є чинником, що вимагає фундаментально нової адаптації людини. Специфіка сучасного інформаційного середовища веде до корекції існуючих природних і соціальних механізмів адаптації людини і вироблення нових. Інформаційні технології, ставши стрижнем сучасної цивілізації, змінюють не просто якість і зміст життя сучасної людини, вони загрожують трансформувати сам спосіб її буття у світі. **Висновки** – створено концептуальну парадигму еволюції людини від *homo sapiens* до *homo informaticus* в контексті антропологічних вимірів інформаційного суспільства та показано, що в інформаційному суспільстві актуалізуються апробації нових моделей поведінки і реакції на певні соціальні практики й подальше застосування цих моделей в умовах вже не віртуальної, а константної реальності.

Ключові слова: *homo sapiens*, *homo informaticus*, антропологічні виміри, інформаційне суспільство, адаптація людини, масова культура

Вступ

Останніми роками стійко складається уявлення, що індустріальне суспільство з розвитком технологій і засобів зберігання, обробки й передачі інформації трансформується в суспільство інформаційне. Частка інформаційного ринку зростає значними темпами і в розвинених країнах кількість працівників, зайнятих у сфері інформації, вже перевищує кількість працівників, зайнятих у сфері матеріального виробництва. Інформаційне навколишнє середовище й використання інформаційних технологій трансформують традиційні моделі соціальної, економічної, політичної діяльності. Розвиваються нові форми взаємодії в соціумі, які в перспективі можуть або гарантувати свободу й незалежність громадянського суспільства й індивіда, або призвести до жорсткої централізації й абсолютної підконтрольності людини бюрократичним структурам.

Перехід людського суспільства від індустріальної до інформаційної стадії розвитку приводить до якісної зміни не тільки умов людського буття, але й веде до модифікації самої природи людини. Сучасні інформаційні й комунікаційні технології, гена інженерія й біотехнології, а також нові технології виробництва їжі й енергії у глобальному масштабі принципово відкривають нові можливості входження людини в інформаційне суспільство і одночасно пред'являють особливі вимоги до її життєдіяльності й поведінки.

Вплив інформаційної компоненти на соціум різко посилюється з повою інтерактивних медійних технологій, а особливо Інтернету, який дозволяє не тільки споживати інформацію, а й брати активну участь у процесах вироблення та циркуляції інформаційних потоків. Як наслідок, інформація набуває цінності не тільки завдяки загальнодоступності, пізнавальності, економічному або політичному потенціалу, а й тому, що відкриває нові можливості для персоналізації та самоідентифікації особистості. Таким чином, новий інформаційний простір, генерований Інтернет-технологіями, виступає одночасно і засобом, і середовищем соціального розвитку та становлення особистості.

1.1.1 Формування людини інформаційної: проблеми та впливи

Суспільство, безперервно розвиваючись, встановлює свої власні закони, норми, цінності, правила поведінки. Як справедливо зазначає Л.Анпілогова, в умовах стрімкого вдосконалення інформаційних технологій і безмежного розвитку можливостей, що надаються ними, питання про ціннісні установки конкретної особистості стає одним з найактуальніших питань [1].

Формування нової людини – «людини інформаційної» – це одна з базисних характеристик інформаційного суспільства. У даній характеристиці важливими стають наступні визначальні моменти. По-перше, значущим є те, якою повинна бути особистість в умовах інформатизації. В умовах розгортання інформатизації кожне з діалектично взаємозв'язаних начал людини: фізичне, психічне й соціальне, вимагає спеціального урахування, оскільки тільки в цьому випадку нові можливості інформаційного суспільства можуть бути повною мірою використані для розвитку людини. Без урахування специфіки цих начал людини, інформатизація чревата негативними суспільними наслідками.

Кожна людина, вступаючи у суспільні відносини, одержуючи й передаючи певну інформацію, впливається в дане суспільство шляхом засвоєння й дотримання тих норм і правил, які історично в ньому склалися. І природно, що питання про роль суспільства в житті людини, так само як і питання про роль людини в житті суспільства, займає розум не одного покоління дослідників.

Воронкова В.Г., Дзьобань О.П., Соснін О.В.

Різні галузі науки, що включають філософію, антропологію, соціологію, політологію й ін. розглядають феномен інформаційного суспільства, місце людини в новій соціально-економічній формації, а також вплив різних чинників соціальної, економічної й політичної взаємодії в нових умовах на особистість і на суспільство в цілому.

Основними соціальними проблемами, пов'язаними з особистістю, в умовах інформатизації є [2-4]:

- проблема мовної комунікації, що становить ядро інформатизації;
- проблема інформаційної безпеки особистості, під якою розуміється стан захищеності інформаційного середовища суспільства, що забезпечує її формування й розвиток на користь громадян, організацій і держави. Проблема забезпечення інформаційної безпеки особистості означає її право на отримання об'єктивної інформації і припускає, що одержана людиною з різних джерел інформація не перешкоджає вільному формуванню й розвитку її особистості.

Впливами на особистість можуть виступати [4-7]:

- цілеспрямований інформаційний тиск з метою зміни світогляду, політичних поглядів і морально-психологічного стану людей;
- розповсюдження недостовірної, спотвореної, неповної інформації;
- використання неадекватного сприйняття людьми достовірної інформації. Інформаційні впливи є небезпечними або корисними не стільки самі по собі, скільки тим, що управляють могутніми речовинно-енергетичними процесами. Суть впливу інформації якраз і полягає в її здатності контролювати речовинно-енергетичні процеси, параметри яких є на порядок вищими за саму інформацію;
- комп'ютерна злочинність, віруси. Спроба творців вірусів, як правило, молодих людей реалізувати себе у вірусотворчості пов'язана низкою причин: бажанням самостверджуватися, «прогриміти», а також відсутністю усвідомлених життєвих цілей.

Інформаційне суспільство як суспільство нового типу, має низку особливостей у порівнянні з попередніми типами суспільств. Відбувається різке збільшення кількості інформаційних потоків і технічних засобів, що не тільки забезпечує циркуляцію інформації в суспільстві, але й забезпечує життєздатність інформаційного суспільства, виявляє нові проблеми і труднощі у взаємодії різних соціальних груп. Соціальні комунікації і соціальна взаємодія в цілому відбуваються тепер по-іншому, аніж двадцять або тридцять років тому. У різних сферах людської діяльності спостерігаються процеси інтеграції, що спричиняють процес глобалізації. З'являється єдина глобальна комунікаційна система, що забезпечує людство великими обсягами досяжної інформації [8-9]. Зміни у сфері виробництва, у культурному середовищі, у мовному середовищі спричиняють зміну в

моделях поведінки людини. І ці моделі повинні бути осмислені й прийняті людиною.

Відповідно, при переході до інформаційного суспільства, змінюються соціальні відносини у цьому суспільстві. Так, наприклад, для сучасного суспільства характерні тенденції до концентрації, бюрократизації й монополізації у сфері масово-інформаційних процесів [4, 7]. Це примушує по-новому поглянути на певні зміни у структурі соціальної системи. З'являються нові форми комунікації, викликані розвитком глобальної комунікаційної системи. Важливою умовою для функціонування особистості в сучасному інформаційному середовищі стають процеси соціальної комунікації, які стали можливими завдяки віртуалізації сучасного суспільства [10-12]. Перенесення процесів фізичної соціальної взаємодії в середовище симуляції актуалізує появу нового погляду на розвиток особистості.

Соціум сьогодні – це комунікаційна система, де постійно здійснюється обмін інформацією та думками, і де кожен член суспільства має право на доступ до інформації, на відстоювання власної позиції. Як зазначає С.Куцепал, комунікація пронизує всі соціальні процеси, проте має не лише позитивні, а й тривожні наслідки, оскільки призводить до віртуалізації реальності, уможлиблює маніпуляцію свідомістю, перетворює людину у «розірваного» «часткового» суб'єкта, який перетворюється на «ретранслятора» повідомлень, наслідком чого стає втрата власного «Я», втрата особистості [13, с. 531].

Людина є однією з ланок, що об'єднує всю суспільну систему. Вона водночас виступає як суб'єктом, так і об'єктом соціальних інтересів, потреб та духовно-моральних цінностей, ідеалів, переконань і прагнень. Безпосередньо пов'язані з інформаційною сферою моральні цінності істотно впливають на поведінку й діяльність людини, формують всю систему її індивідуально-суспільних відносин.

Саме людина як найвища соціальна цінність акумулює в основних формах своєї життєдіяльності й інформаційно фіксує взаємозв'язок матеріального й духовного, відображаючи в цілісному вигляді життя як об'єктивну реальність, де виявляються внутрішньо взаємозалежні її інтереси, моральні цінності, ідеали, її культура, релігійні вподобання та суб'єктивне розуміння сенсу життя. Суспільство стає тією універсальною матеріально-духовною сферою, в якій особистість реалізує себе цілісно. З іншого боку, разом із соціально-економічними та політичними трансформаціями інформаційного суспільства відбувається процес переоцінки духовних цінностей, формування принципово нових засад моралі. Все це ускладнює процес формування особистості в нинішніх інформаційних умовах.

У сучасній філософії, особливо останніми роками, віртуальна реальність, розглядається як концептуалізація революційного рівня розвитку техніки й технологій, що дозволяють відкривати й створювати нові виміри

суспільства. Суб'єкти взаємодії в умовах віртуальної реальності також одержують нові виміри свого буття. Множення контекстів для взаємодії, майданчиків для комунікації і додавання нових вимірів цим майданчикам для комунікації, робить вірогідною можливість появи багатовимірних суб'єктів соціальних відносин. Це дозволяє припускати можливість конструювання багатовимірної особистості в умовах віртуальності.

В умовах віртуалізації соціуму інтенсивне застосування наукових знань більше, ніж коли-небудь, починає впливати на положення самої людини у світі, формування її як особистості, змінює сам характер людської діяльності. Людина повинна відповідати всім строгим запитам сучасного суспільства, знаходитися в гармонії з сучасними технологіями і науковими відкриттями. Змінюється і сама наукова діяльність, специфіка наукових досліджень. На перший план починають висуватися міждисциплінарні дослідження, широко застосовуватися комплексні дослідницькі програми, в яких беруть участь фахівці різних напрямів.

Наукові дослідження починають носити все більш соціальний характер, картини реальності окремих сфер дослідження стають взаємозалежними, у зв'язку з чим особливо гостро ставиться питання про історичність, еволюційність наукового знання. У сучасній науці все більше усвідомлюється той факт, що неможливо побудувати таку картину світу, яка буде незалежною від людини, природи; така картина світу є ілюзією. Наукове знання складається не тільки з об'єктивних фактів, воно має і суб'єктивну складову, сучасна наукова картина світу є людиною розмірною [14].

Сьогодні динамічно експоненційно зростає кількість наукової інформації, котра зумовлює для людини можливість творчого вибору закономірних способів зміни або створення нових технологічних варіантів. І нарешті, це динамічний канал самоврівноважування різних форм соціального життя: управління та самоуправління суспільними об'єктами, процесами і системами всіх рівнів; поділу та інтеграції в опосередковано складних системах праці, науки і культури; регулювання економічного життя через фінансово-грошову систему; управління політичною, соціально-психологічною й екологічною сферами тощо.

Відповідно, буттєва вкоріненість сучасної людини в інформаційно-технічні детермінанти цивілізаційного розвитку, без сумніву, сьогодні стає актуальною та злободенною проблемою. У контексті цього Н.Лазарович слушно зауважує, що соціокультурні виміри інформаційного суспільства також зумовлені виникненням особливого типу автономії особистості: людина може змінювати свої корпоративні зв'язки, не будучи до них жорстко прив'язаною; вона може і здатна дуже гнучко будувати відносини з іншими людьми, долучатися до різних соціальних спільнот і різних культурних традицій. Світ, який постійно змінюється, обриває численні коріння минулого, змушуючи людину одночасно жити у різних традиціях,

культурах, пристосовуватись до перманентно змінних соціокультурних та технічно зумовлених обставин [15].

Перехід від індустріального до постіндустріального, а далі – до інформаційного суспільства вимагає якісного переосмислення тих життєвих реалій, які були визначальними в масовому суспільстві. Новий тип суспільства – це своєрідний поворот від всіх наших звичок, початкових посилок. Сучасна людина спрямована до активності, а розвиток інформаційних технологій веде до створення відкритого суспільства. Комунікативні процеси обумовлюють прояв нових якостей людської особистості, що розвиваються в епоху «третьої хвилі»: ініціативності, комунікабельності, різностороннього розвитку.

Як відзначає А.Назаретян, «події складаються таким чином, що для забезпечення подальшої життєздатності розумний суб'єкт буде вимушений штучно трансформувати свою матеріальну основу, послідовно звільняючись від тих, що сковують і прирікають його на звироднілість біологічних залежностей» [16, с. 179].

В ході розвитку нових інформаційних технологій стрімко формується нова біоприрода, пов'язана із задоволенням потреб сучасного суспільства. «У ХХ ст., – відзначає В.Кутирєв, – на Землі утворилися дві реальності, «два світи» – світ природного і світ штучного. З одного боку, зберігається те, що може існувати без людини, з іншого – набуло небаченої значущості і власних законів розвитку те, що нею створено... Якщо це відношення загостриться до несумісності, до того, що один зі світів буде пригнічений або поглинений іншим, людина, як така приречена на зникнення. Або безпосередньо, в результаті біологічної деградації, або в результаті переродження в інший стан» [17, с. 3]. Така взаємодія біологічного й технологічного в людині призводить до екотехнологічної трансформації, яка, за словами С.Чувіна, є «докорінна зміна біосоціальної природи людини і її інтеграція з технікою й техносферою в цілому під впливом багатьох чинників, і, в першу чергу, – наукотехніки» [18, с. 150-151]. Дослідник відзначає у зв'язку з цим три основних напрями трансформації людини: біологічний, етично-психологічний й соціокультурний.

Багато філософів ведуть мову про антропологічну катастрофу, яка безпосередньо пов'язана з руйнуванням і розпадом достовірно людського в людині, з негативними змінами в її природі й духовному світі, з глибокою і тотальною кризою людини. Ця криза, яка багато в чому стала наслідком віртуалізації людського життя, веде до втрати людиною підстав свого існування – природних, соціальних, культурних та інших, до зникнення самої перспективи до існування.

Чому виникла проблема пошуку нових вимірів людини? Перш за все, тому, що в традиційних вимірах (біологічний, соціальний, психологічний, синергетичний) не вдається створити про неї адекватного уявлення, яке дозволило б ефективно вирішувати життєво важливі для соціуму проблеми і

забезпечити нормальний гармонійний розвиток суспільства в нових інформаційних умовах. Б.Юдін упевнений, що «безпосередня причина сьогоденного звернення до питання про природу людини – це перспективи, деколи зовсім близькі, але частіше віддаленіші, таких дій на людину, які здатні викликати в ній глибокі й радикальні зміни» [19, с. 113].

У численній наукових працях, присвячених інформаційній ері, здебільшого підкреслюється, що змінюється не тільки технологічна база й інформаційно-технологічні можливості людини, але й сама людина, її самосвідомість. Сучасна людина стає немислимою без інформаційних технологій, які здійснюють величезний вплив на все її існування – як біологічне, так і соціальне. Предметом дискусій стає лише те, що несуть ці зміни і при всій суперечності точок зору практично всі вчені погоджуються в одному: особливу роль у сучасному світі й становленні нової людини відіграє інформація.

Відомий теоретик інформаційного суспільства Е.Тоффлер розглядає «особистість майбутнього», котра глибоко вкорінена в динаміку соціокультурних перетворень. Він неодноразово зазначає, що третя хвиля є продуктом драматичних змін рис, нав'язаних суспільством, – не нова людина, а новий соціальний характер. А це означає, що відповідно до різноманітності, поліваріативності, багатоцентровості інформаційної соціальної системи особистість теж являтиме собою розмаїтість ролевих моделей і життєвих стилів. Зрештою, поява «конфігуративного» чи «модулятивного Я» – це необхідність в умовах інформаційного суспільства. «Модульна людина» – це людина, яка здатна змінювати типи діяльності, може потенційно вписуватись у будь-які сфери соціальної системи: організації, угруповання, співтовариства, а також легко їх полишати, змінювати власні переконання. «Третя хвиля змінює природу ідентичності...

Перехід до гетерогеннішого, диференційованішого суспільства передбачає те, що індивід все менше зв'язаний контекстом свого народження і володіє великим вибором у самовизначенні. Прихід Третьої хвилі пов'язаний також із помітним прискоренням темпів соціальних та культурних змін, так що ідентифікації, які обираються, стають короткочаснішими, а люди приймають чи відмовляються від якихось компонентів своїх ідентичностей швидше, аніж будь-коли» [20, с. 281-282]. Тому «Третя хвиля найбільше винагороджує за пізнавальні здібності та освіту, а також людей, які здатні до швидкого пристосування, до змін... Вона винагороджуватиме людей допитливих, цікавих, які прагнуть з'ясувати, що відбувається, і впливати на те, що відбувається, людей, які здатні володіти собою в умовах хаосу та незрозумілості. Їй знадобляться люди, які...можуть не мати навиків у якійсь одній спеціальності, але володіють досвідом у деяких різних сферах і здатністю екстраполювати ідеї з однієї сфери в іншу. Вона буде винагороджувати індивідуальність та підприємливість» [20, с. 287].

Воронкова В.Г., Дзьобань О.П., Соснін О.В.

В інформаційному суспільстві, що формується, відбувається не тільки кількісне розширення застосування інформаційних технологій, але і з'являються якісно нові форми комунікації. Інформація і знання, розміщені в мережі Інтернет, стають вирішальним ресурсом індивідуального розвитку, що дозволяє одержувати результати в різних галузях знання.

1.1.2 Сучасна людина в контексті мережевих практик

Головним принципом соціального самовизначення індивіда в мережевих комунікаціях є гнучкість, еластичність ідентичності, яка позбавлена «внутрішньої» центрації, вільно впускає в себе зовнішнє й також легко проникає в зовнішнє, граючи своїми ролями та уявленнями. Є.Уханов справедливо вважає, що умовою успішного самовизначення індивіда та його самоідентифікації в мережевих комунікаціях є «мережева» внутрішня структура індивіда – метастабільна, без центру, мозаїчна ідентичність [21, с. 12].

Однією з умов вдалого самовизначення індивіда в мережевих комунікаціях є «розірваний», нецілісний характер свідомості, інакше було б складно сприймати реальність, якої «не існує». Це є однією з основних умов успішної соціалізації в процесі самовизначення індивіда. Нестійка, ігрова, ситуативна ідентичність характерна не тільки для мережевої реальності, але й для постмодерної ситуації в цілому. Визначальною рисою безпосередньо мережевих комунікацій є гіпертрофований вияв цієї тенденції. Це сприяє більш гнучкому соціальному конструюванню реальності порівняно з повсякденною реальністю.

Однією з важливих рис самовизначення індивіда в мережевих комунікаціях є взаємопроникнення віртуалізованої соціальної реальності та внутрішнього світу індивіда. Суттєвою відмінністю від повсякденної, «реальної» реальності є те, що актуалізація індивідом віртуальної реальності робить його частиною віртуальної реальності також за умови «неперебування» безпосередньо індивіда в мережі [21].

Людина є не тільки суб'єктом інформаційних комунікацій, які вона створює й використовує. Не меншою мірою вона стає й об'єктом дії інформаційних мереж, оскільки її життєдіяльність забезпечується ними. На думку Е.Фромма, «людина, застосовуючи своє розуміння фізичного світу до практичних цілей, підвищує свої внутрішні здібності, і їй необхідна комунікація, що відповідає її здатності мислити і творити» [22, с. 178]. Тому, у наш час різко зростає значення комунікаційних мереж, що українці формалізують процес отримання людиною інформації.

Інформаційні мережі існують з виникнення поштового зв'язку, потім телеграфу й телефону. Сьогодні значна частина економічної, наукової й суспільної діяльності є просто незбагненою без сучасних інформаційних

мереж. Зважаючи на їх тривалу історію й поступовий розвиток, можна погодитися з думкою В.Гухмана, що прискорений розвиток таких мереж обумовлений «зростаючою інформатизацією сучасного соціуму, в якому від 1/3 до 1/2 – сциєнтистсько-технократично орієнтоване покоління, раціонально мисляче в інформаційних поняттях, виховане в інформаційному середовищі, сприймаюче і таке, що раціоналізувало її як повсякденний атрибут свого буття, не мисляче себе поза цим середовищем» [23, с. 11]. Саме наростання процесу комп'ютеризації викликає підвищений інтерес у наукових концепціях, в яких інформаційні мережі будуть інтерпретовані як ключова тенденція трансформації людини.

На думку А.Наріньяні, «трансформація тільки починається, вона торкається кожного різною мірою, але ми вже не ті Ното, якими були 20 років тому, хоча ще й не такі, якими станемо через 10-20 років» [24, с. 3]. Тим самим, комунікації беруть безпосередню участь у формуванні й відіграють вирішальну роль у створенні моделей нової «комп'ютерної» людини. Модель людини можна визначити як «упаковане знання», що несе цілком певну антропологічну інформацію, закодовану у спеціальну форму. І ця модель містить не тільки ту антропологічну інформацію, яка послужила її джерелом, у даному випадку це – інформаційна революція. Вона може містити потенційне знання, яке людина, «досліджуючи модель, може отримати, зробити наочним і використовувати у своїх практичних життєвих потребах» [25, с. 178].

Моделі людини знаходять віддзеркалення у відомій концепції М.Кастельса, який при аналізі нових форм суспільства опирається на поняття «комунікаційна система» і «мережеве суспільство». Філософське дослідження комунікацій включає проблему відношення глобальних мереж і людини. Аналіз даної проблеми дозволяє виділити відношення між мережею й людиною, визначаючи тим самим спосіб розгляду концепції М.Кастельса. Нова людина формується в такому суспільстві, яке, на думку дослідника «вказує на атрибут специфічної форми соціальної організації, в якій завдяки новим технологічним умовам, що виникають в даний історичний період, генерування, обробка і передача інформації стали фундаментальними джерелами продуктивності і влади» [26, с. 42].

У роботах М.Кастельса представлений синтез емпіричних досліджень і аналітичної роботи, проведених автором у цілій низці країн. Вчений як відправну точку своїх роздумів використовує комунікації, як основні ознаки нового світопорядку, що формується. Виходячи з цього, основне положення його концепції полягає в тому, що інформаційна епоха позначає появу нової людини, яка виникає завдяки розгортанню мереж і пріоритетному значенню інформаційних потоків. Дослідник вважає, що «визначальні дії у всіх сферах людської практики роблять на основі інформаційних технологій, що такі дії організовані (у глобальному масштабі) в інформаційні мережі і зосереджені на обробці інформації (символів)».

Воронкова В.Г., Дзьобань О.П., Соснін О.В.

М.Кастельс представляє державу інформаційної епохи як новий тип мережевої держави, заснованої на мережі національного, регіонального, місцевого й локального рівнів. Він підкреслює, що таке використання інформації і знань веде до виникнення нової людської трансформації, причому значення даного переходу для історії людства таке велике, що він не може навіть бути зіставлений з переходами ані від аграрного до індустріального, ані від індустріального до сервісного господарства. Така інформаційна революція, за словами А.Ракітова, «здійснює зростаючий вплив на перебіг історичних подій, поступово змінюючи систему цінностей, світогляд і уявлення людей про саму людину, сенс її буття й призначення. Тому філософська рефлексія над комп'ютерною революцією переростає у завдання осмислення соціально-історичної долі людства» [27, с. 14].

Наскільки ширшою є сфера застосування технічного, настільки менше аспектів людської діяльності залишаються незалежними від неї. Постійне зростання матеріальних і культурних потреб – причина розвитку промисловості і головний стимул технологічних удосконалень. Але технологічні інновації, крім досягнення своєї прямої мети – підвищення ефективності матеріального виробництва – одночасно розхитують і традиційні основи суспільного життя, і базу традиційної культури.

Ці технологічні зміни істотно перетворюють не тільки місце існування людини, але і впливають на саму людину, на організацію всіх видів її діяльності, на взаємини між спільнотами людей на ринку сировини, товарів і послуг, на систему освіти і, нарешті, на норми й закони, що фіксуються і розвиваються законодавчою, судовою і виконавчою владою [4].

Зауважимо, що людство було вимушене адаптуватися до природного й штучно створеного інформаційного середовища протягом усього свого розвитку, проте, життя сучасної людини визначається новими реаліями, новими екологічними й соціальними обставинами. Технічні досягнення у сфері комунікацій визначають першу відмінність нової «мережевої» людини – середовище взаємодії. Людина живе в такому комунікаційному просторі, відмінними рисами якого є відсутність меж, а взаємини відрізняються цілою низкою нових рис і характеристик, які виникають на основі не вертикальних, а горизонтальних зв'язків.

1.1.3 Нові вимоги перед людиною в умовах викликів інформаційної цивілізації

Створення сучасного світового інформаційного простору поступово висуває нові вимоги перед людиною як духовно-суспільною істотою, здатною приймати виклики інформаційної цивілізації і нести відповідальність за власні дії та їх наслідки. Як зазначає Л.Овсянкіна, сучасний світ як система складних і суперечливих глобальних соціально-Воронкова В.Г., Дзьобань О.П., Соснін О.В.

економічних, політичних, духовних, культурних та інформаційних взаємозв'язків активно підводить людство до вироблення нових цінностей і світоглядних орієнтирів, необхідних для його виживання сьогодні. В епоху, коли руйнуються минулі авторитети і стереотипи, дефіцит духовності може стати серйозною загрозою для подальшого розвитку сучасної цивілізації [28, с. 224].

Вражаючим є прогрес комп'ютерів і телекомунікацій які послужили тому, що маловідома технологія Інтернет перетворилася на рушійну силу переходу до мережевого суспільства. Мережева структура проникає у всі сфери життя людини й суспільства: економіку, політику і культуру, і тим самим перетворює людину. Як відзначає М.Кастельс, «незважаючи на всі спроби врегулювати, приватизувати й комерціалізувати Інтернет і системи, які входять до нього, мережі комп'ютерних комунікацій, як в Інтернеті, так і за його межами, характеризуються щонайширшим розповсюдженням, багатобічною децентралізацією й гнучкістю» [26, с. 339]. Кастельс вважає Інтернет технологічним базисом формування нової людини. На його думку сучасний Інтернет-мислитель уподібнюється енергетичній системі і електродвигуну, тому що «він здатний поставляти «інформаційну енергію» для будь-яких сфер людської діяльності» [29, с. 8].

Наступною важливою межею в «мережевій» людині М.Кастельса є трансформація простору і часу, яка стала також результатом інформаційної модернізації й розвитку комунікацій. Подолання відстані за допомогою комунікацій і швидких транспортних систем дозволяє людині проводити час спільно без просторового зближення, що робить можливим її включення в гнучкі міжтериторіальні структури, які еволюціонують у функціональні мережі взаємодії й нові форми зайнятості.

Подолання інформацією величезного простору за короткий проміжок часу, призводить до перегляду розуміння часу, який знищений швидкістю зв'язку між комп'ютерами. Цьому підпорядковано прагнення уникнути марних витрат часу, які призводять до втрати можливостей людини хоча б на секунду, що стосується організації праці. У концепції М.Кастельса, «позачасовий час» інформаційної епохи приходить на зміну біологічному часу більшої частини людській історії і хронологічному часу індустріальної ери. «Влада над часом, контроль над ритмічністю колонізували території й перетворили простір у процесі широкомасштабної індустріалізації» [26, с. 402]. Він вводить поняття «простір потоків», що поступово встановлюють панування над простором місць. У цих потоках представлена більшість стратегічно важливих видів діяльності, а людина облаштовує життя, накопичує досвід і набуває відчуття ідентичності. Сама ідентичність формується не на природних підставах, а на інформаційних (оскільки інформація, а не природні процеси, стає основним сенсом життя людей), тобто, є створеною самою людиною на основі проектів і програм.

Час, згідно з М.Кастельсом, має різну цінність і різний темп у цих двох різних просторах. Новий професійний клас великих міст прагне якомога більше зробити за 24 години, тим самим заперечуючи часові обмеження. Тут існує лише сьогоднішнє, причому не тільки в роботі, але і в житті. Для значної більшості людей, вкорінених у просторі місць, час має інше значення і набагато повільніший темп. Людина використовує час як основний ресурс для вирішення багатьох проблем. Парадокс полягає у тому, що ті люди, чий час має високу цінність, прагнуть знищити його несамовитими спробами витіснення з нього останньої краплі грошової вартості. Ті ж, чий час не має цінності з точки зору системи, використовують його як єдиний ресурс як для виживання, так і для життя, що означає великий ступінь особистого контролю над своїм часом. Простір потоків перевизначає поняття відстані і встановлює різні часові режими для мешканців двох форм простору.

Також, на думку М.Кастельса, нова людина з одного боку, позбавляється свого конкретного простору, тобто занурюється в безособовий «простір потоків» і виводиться в «передчасний час» миттєвих інформаційних повідомлень. З іншого боку, комунікації наділяють незадоволені пануванням такого негативного «передчасного часу» групи такою могутньою зброєю, як Інтернет, через що ці групи дістають можливість мимовільної самоорганізації й миттєвої концентрації своїх зусиль.

Наступною характеристикою сучасної людини є можлива втрата ідентичності і можливість анонімного доступу до наявної інформації. Весь цей світ зв'язаний телекомунікаціями, комп'ютерами і загальними джерелами інформації. Нові технології і мережева логіка зв'язують воєдино все цінне, виключаючи з цих зв'язків все і всіх, що не володіють цінністю ані як виробник, ані як споживач, незважаючи на їх пристрасне бажання бути включеними в ці мережі. М.Кастельс стверджує, що «приналежність до тієї або іншої мережі або відсутність такої разом з динамікою одних мереж по відношенню до інших виступають як найважливіші джерела влади і змін у нашому суспільстві» [26, с. 415]. Проте, сучасні суспільства здебільшого структуруються навколо протистояння мережевих систем і осіб, причому саме поява організаційних мереж, розповсюдження культури віртуальної реальності і розвиток технології викликає до життя наростання самотності, що

У контексті цього можна стверджувати, що децентралізовані, мережеві і глибоко вкорінені процеси людської зміни, що використовують інформаційні і комунікаційні інструменти і створюють нову людину, є новим алгоритмом соціальної трансформації. У зв'язку з цим, у сучасному суспільстві все більшої значущості набуває особистісне, продуктивне, творче, особливе [4]. Суб'єктивне, національне, соціальне, виходять на перший план. Поняття ідентичності, яке охоплює і суб'єктивний час, і особисту діяльність, і національні особливості є однією з найважливіших характеристик сучасної («мережевої») людини.

Воронкова В.Г., Дзьобань О.П., Соснін О.В.

Розділяючи поняття «віртуальний» і «реальний», М.Кастельс спирається на ідею початкової віртуальності нашого культурного досвіду, який посилюється засобами комунікацій і стає фундаментальною межею культури нової «мережевої» людини. Оскільки роль мереж полягає не в їх змісті, а в самому факті доступу до них, то якщо людина не знаходиться в мережі, то вона не зможе повноцінно брати участь в житті мережевого суспільства. Сама ж культура, визначена як «культура реальної віртуальності» [26, с. 316], виявилася значною мірою захопленою електронним гіпертекстом, який комбінує, артикулює й виражає сенси у вигляді аудіовізуальної мозаїки, здатної до розширення або стиснення, узагальнення або специфікації залежно від аудиторії.

Особливістю культури реальної віртуальності є те, що вона утворює систему, в якій сама реальність повністю занурена у віртуальні образи. Розвиток комп'ютерних мереж веде до формування специфічних віртуальних співтовариств, при цьому спостерігається широка соціальна й культурна диференціація. Важливим антропологічним аспектом стає проблема відчуження. І.Негодаєв особливо виділяє, що «пасивне споживання інформації формує жорсткість мислення, позбавляє людей безпосереднього спілкування один з одним, звужує персональний простір, призводить до втрати міжособового спілкування» [30, с. 183]. Це призводить до того, формується клас професіоналів, які, управляючи зв'язками з глобальною економікою, здійснюючи їх сервісне обслуговування й контролюючи розвиток приватного бізнесу, утворюють місцеві суспільства, які живуть у новій інформаційній епосі. Але в цілому «становлення інформаційного суспільства породило канали трансляції соціокультурних норм і цінностей» [30, с. 100], що характерне для появи масової культури, маніпуляції свідомістю людини, що стає могутнім засобом антропосоціогенезу.

1.1.4 «Мережева людина» як об'єкт «культури суспільства епохи інформатизації»

В результаті культурологічний аспект «мережевої» людини є важливим і сприяє появі на наших очах нового типу культури як «культури суспільства епохи інформатизації» [30, с. 91]. І.Негодаєв виділяє три її рівні: звичаї і традиції; сегменти культури, що забезпечують відтворення існуючих в даний час форм життєдіяльності; програму майбутніх форм життєдіяльності людей – етап, який і визначає сучасний етап розвитку культури. Необхідно також підкреслити, що «в епоху інформатизації зникає минула відмінність між матеріальною й духовною культурами» [30, с. 95], що інформаційне суспільство характеризується суперечністю еволюційних процесів в культурі – наявністю як диференціації, так і інтеграції.

На думку М.Кастельса, мережеві структури здійснюють вплив на гендерний чинник «мережевої» людини. «Нова самобутність, спрямована в майбутнє, – вважає М.Кастельс, – виникає не з минулої самобутності громадянського суспільства, якою характеризувалася індустріальна епоха, а з розвитку сьогоденної самобутності опору» [31, с. 300]. До суб'єктів цього опору віднесені, перш за все, релігійні, екологічні, жіночі й феміністські організації і рухи. Аналізуючи гендерні характеристики інформаційного суспільства, М.Кастельс говорить про фемінізацію праці, заміну «організаційної людини» на «мобільну жінку», підкреслюючи, що ці риси в цілому характеризують трудову сферу й систему виробничих відносин. Він відзначає, що для мережевого суспільства характерна загальна криза патріархату. На його думку, «культурна революція в жіночій соціальній поведінці, сексуальності, в репродуктивних технологіях і поведінці, опір цим процесам чоловіків, центрована на «я» культура, індивідуалізація життєвих зразків і ослаблення впливу держави, зацікавленої в збереженні патріархізму – все це процеси, які, з одного боку, зрушують, а з іншого – самі виявляються можливими тільки за умови зрушення міжособових відносин від нуклеарної сім'ї до системи мережевих відносин. Те, що залишилося від сім'ї, трансформувалося в партнерство, яке є мережевими вузлами. Сексуальність відокремилася від сім'ї і перетворилася на споживчий образ, стимульований і симульований електронним гіпертекстом. Тіло стає вираженням ідентичності» [32, р. 14].

Людина «втрачається» у світі інформації і не встигає цю інформацію успішно обробляти й використовувати її на користь свого «біосферного» життя. Як відзначив Д.Талпскотт, «ера Мережевого Інтелекту – це ще й ера потенційного ризику. Для окремих громадян, організацій і суспільств, які не встигають влитися в струмінь, розплата наступить швидко» [33, с. 14].

З питання впливу на моральний світ людини мережевої реальності висловлюються діаметрально протилежні точки зору, неначе йдеться про абсолютно різні явища. Оцінки коливаються від визнання світової мережі головним розсадником пороку до віри в можливість вирішення всіх соціальних проблем. «Криза традиційних людських форм комунікації необхідно спричиняє собою кризу моральності, оскільки вона за своєю суттю є уявленнями про ідеальні відносини між людьми» [34, с. 416]. За допомогою мережевого простору можна вивчати мови, знайомитися зі світовою культурою, брати участь в інтерактивних конференціях. Іншими словами, перед людиною є вибір: використовувати мережу як розвагу, або з її допомогою займатися власною освітою. І цей вибір залежатиме не від факту наявності Інтернету, а від виховання й соціального оточення людини. На відміну від спілкування з людиною технікою, яке носить знеособлений характер і примушує бути такими ж тих, хто ставить своє життя в залежність від подібного спілкування, мережева реальність є місцем прояву яскраво виражених особових якостей.

Воронкова В.Г., Дзьобань О.П., Соснін О.В.

З цього виходить, що головний вплив на трансформацію людини здійснюють інформаційні й комунікаційні технології. Технологічний розвиток можна розглядати як відхід від початкових умов людського існування. За інформаційними технологіями слідує біотехнології, які вже можуть змінювати нас самих, а не характер наших дій.

Сучасна наука і техніка, зберігаючи загальну установку на перетворення об'єктивного світу, втягує в орбіту людської дії принципово нові типи об'єктів, які змінюють тип раціональності й характер діяльності, що реалізується у виробничих і соціальних технологіях. На думку В.Стьопіна, «йдеться про складні системи, що саморозвиваються, серед яких головне місце займають людинорозмірні, які включають у себе людину як свій особливий компонент. Зразки таких систем – біосфера як глобальна екосистема, біогеоценози, об'єкти сучасних біотехнологій, соціальні об'єкти, системи сучасного технологічного проектування, складні інформаційні комплекси й системи штучного інтелекту» [35, с. 141]. При вивченні людинорозмірних об'єктів пошук істини виявляється пов'язаним з визначенням можливих напрямів перетворення такого об'єкта, що безпосередньо торкається гуманістичних цінностей.

В результаті складається багатовимірна структура відносин, яка володіє згуртованістю й лояльністю у відношенні один до одного. Визначальними в біотехнологічних перспективах людини є інформаційні технології і саме з їх допомогою відбувається вироблення нових смислових орієнтирів і цінностей сучасного суспільства. Аналізуючи зв'язок технологічної інновації зі станом знання, М.Кастельс писав, що «технологічна інновація не є ізольованою подією, вона відображає даний стан знання, конкретне інституційне й індустріальне середовище, наявність необхідної кваліфікації, щоб описати технологічну проблему й вирішити її» [26, с. 56]. Цикл таких передумов привів до нової інформаційної ери, що ґрунтується не стільки на механічній техніці, скільки на інтелектуальних технологіях, що дозволяє говорити про новий принцип суспільної організації.

Як відзначає М.Кастельс, «в кінці двадцятого століття ми переживаємо один з ... рідкісних в історії моментів. Момент цей характеризується трансформацією нашої «матеріальної культури» через роботу нової технологічної парадигми, побудованої навколо інформаційних технологій» [26, с. 49]. Стрибкоподібний розвиток інформаційних технологій йде врозріз з можливостями людського чинника. Людський чинник виявився серйозною перешкодою на шляху широкого впровадження інформаційних технологій не тільки в тих, що розвиваються, але і в розвинених країнах.

1.1. 5 Нові адаптивні механізми в умовах антропологічних та технологічних змін

При виявленні майбутніх антропологічних змін, необхідно відзначити етичні наслідки технологічних змін. Як відзначає Е.Фромм, «людина реагує на зміну зовнішньої обстановки тим, що змінюється сама, а ці психологічні чинники, у свою чергу, сприяють подальшому розвитку економічного й соціального процесу» [36, с. 246].

Виходячи з цього, за словами А.Ракітова, «по відношенню до інформаційних технологій людина повинна зробити особливий, наддетермінуючий історичний вибір, заснований на чіткому розумінні страхітливої сили пов'язаних з ними негативних наслідків, а також конструктивних, позитивних можливостей» [27, с. 47].

Американський футуролог Е.Тоффлер приводить міркування Д.Міллера про душевне здоров'я людини: «Механізм людської поведінки ламається під дією перевантаження інформацією... але вже зараз, не розуміючи її потенційного впливу, ми збільшуємо швидкості змін в суспільстві. Ми тиснемо на людей, примушуючи їх адаптуватися до нових ритмів життя... ми спонукаємо їх обробляти інформацію з набагато більшою швидкістю. Тому можна не сумніватися, що ми піддамо їх свідомість Perezbudzhenню» [37, с. 386].

Таким чином, нова мережева форма організації сприяє становленню нової «мережевої людини», причому комунікації беруть безпосередню участь у формуванні й відіграють вирішальну роль у трансформації такої людини. Перша відмінність нової «мережевої» людини – середовище взаємодії. Людина живе в такому комунікаційному просторі, відмінними рисами якого є відсутність меж, а взаємини відрізняються цілою низкою нових рис і характеристик, які виникають на основі горизонтальних зв'язків. Другою важливою межею в «комп'ютерній» людині М.Кастельса опиняється трансформація простору й часу, яка стала також результатом інформаційної модернізації й розвитку комунікацій. Третьою характеристикою нової «мережевої» людини є втрата ідентичності. Культура «віртуальної реальності» стає фундаментальною четвертою межею нової «мережевої» людини. П'ятою відмінністю є гендерні зміни. Основною суперечністю мережевого суспільства, що формується, і людини, є суперечність між глобалізацією світу й ідентичністю конкретної людини, між віртуальним простором і присутністю в ньому малих етнічних і культурних груп, що претендують на збереження ідентичності.

Найважливішою характеристикою інформаційної цивілізації є необхідність організації й відбору інформації. Одним з основних питань, що стоять перед сучасним суспільством повинне стати питання не просто про отримання, але й про відбір інформації. Неконтрольована, неорганізована інформація не може стати соціальним ресурсом, освітньою базою.

Воронкова В.Г., Дзьобань О.П., Соснін О.В.

Структурована інформація – цінність, розрізнена ж створює хаос, інформаційні деструкції людської свідомості.

З іншого боку, дистанційованість сучасної людини від собі подібних, її свого роду ізолюваність призводить до того, що в ній розвивається внутрішня вимога діалогу, необхідність комунікації. Особливістю сучасного суспільства є те, що постійне впровадження технологічних нововведень веде до того, що люди постійно прагнуть бути разом, виникає інтерес іншого типу – тяга до комфорту, душевності, гуманізації всього життєвого простору, гуманітаризації сфери освіти. Інакше кажучи, виникає потреба в таких фахівцях як вчителі, юристи, бібліотекарі, архітектори, репортери, соціальні працівники і т.п. Спроба перерости з масового індустріального суспільства, приводить до різнопланового прояву людської індивідуальності.

Сучасний етап у розвитку суспільства є таким, що людині все швидше і швидше доводиться переходити від звичного способу життя до якісно нового. Головні зміни повинні відбутися в свідомості людей, в першу чергу, відносно розуміння того, що основою сучасного суспільства є розвинена особа, у якої існує можливість вибирати. Людина повинна зрозуміти, що сучасні знання технології – це основний потенціал майбутніх інновацій. Розвиненість сучасного суспільства, технічна оснащеність інститутів гуманітарної сфери дає можливість розвиватися висококваліфікованій універсальній особистості. Одним із завдань сучасного суспільства, якщо воно дійсно піклується про своє майбутнє, повинне стати формування уміння пошуку й відбору інформації, яка в єдності з новітніми технологіями її обробки виступає стратегічним ресурсом соціального прогресу.

Як зазначалося у попередніх авторських публікаціях, серед переваг, які демонструє нам нова інформаційна епоха, можна виділити наступні [2-4, 7, 10]:

- високий рівень взаємодії комп'ютерів з людиною. Комп'ютер виступає в ролі персонального помічника людини, він здатний взяти на себе функції всіх існуючих засобів масової інформації відразу. Це означає, що людина отримує можливість вибирати ті види засобів масової інформації, через які вона хоче одержувати й передавати ідеї;
- оскільки інформація може бути представлена у видовому різноманітті, людині надається можливість багатобічно розглянути ідеї або проблеми і звести воедино інформацію від різних джерел. За допомогою комп'ютера можна одержати не просто статистичні викладки, а наочні моделі, які описують і перевіряють теорії, що суперечать одна одній, забезпечують можливість більш наочного «бачення» світу;
- нові можливості у вирішенні проблеми успішної адаптації людини в інформаційному середовищі відкриваються з розвитком низки передових інформаційних технологій, зокрема Інтернет. Перш за все, розширюються когнітивні й комунікативні можливості людини,

використання нових засобів комунікації принципово знижує витрати передачі інформації, спрощує й стрімко прискорює процес створення нових соціальних спільнот, члени яких територіально розсіяні, відповідно, розширюються соціальні мережі взаємодії.

Життєдіяльність сучасної людини тепер реалізується на шляхах все більш активного спілкування з технічними пристроями; якщо раніше вони були як би продовженням людських рук і сприяли посиленню її фізичних потенцій, то виникнення комп'ютера різко змінило положення: він грає роль співробітника, що спільно виконує складну інтелектуальну роботу.

Людина потенційно готова жити і працювати в якісно новому інформаційному середовищі, адекватно сприймати його реалії і, більше того, успішно розвивати його. Таким чином, це змінює не тільки умови життя людини, але і її саму.

Проте, ці зміни носять суперечливий характер, що пов'язано з багатьма вельми різноплановими чинниками, наприклад, з необхідністю виділення значних ресурсів суспільства, з неминучою і нерідко хворобливою ломкою різних структур (соціально-економічних, виробничо-технологічних, культурних, чисто інформаційних тощо), з труднощами культурно-психологічної адаптації людини до нетрадиційних інформаційних засобів і технологій. Коротше кажучи, цей процес не можна представляти як суто позитивне явище, без недоліків, витрат і небажаних наслідків.

Один з найсерйозніших моментів, який необхідно враховувати в першу чергу, – можливий негативний вплив новітніх інформаційних засобів і технологій на здоров'ї людей, особливо дітей і підлітків. Крім того, зараз, в епоху різкого зростання ролі комп'ютерної техніки, проблема збереження самотності людської особистості набуває особливої важливості як у сфері теоретичного осмислення місця людини в сучасному суспільстві, так і у зв'язку з назрілою необхідністю нових підходів до виховання людини. Існує побоювання, що комп'ютеризація діяльності фахівця, вирішення пізнавальних задач, що не володіє фундаментальною культурою, здатна перетворити людину на придаток машини, позбавити її здатності до творчої діяльності.

Багато дослідників заговорили про виникнення людини нової культури, демонструючої залежність трансформації свідомості від використання абсолютно нового для людської руки інструменту – кнопки. І дійсно, користувач персонального комп'ютера проводить за ним стільки часу і так швидко звикає до механізмів роботи, що можна стверджувати, що кнопка стає новим культурним артефактом.

У світі глобальних інформаційних потоків, неконтрольованого зростання інформаційних ресурсів і необмеженого доступу до них людина стикається з проблемою переробки інформації, вибору необхідної для себе діяльності. І тут комп'ютер не помічник, він може лише видати результат пошуку, але аналіз інформації – завдання людського мислення. А воно не

завжди готове до цього вибору, і тоді настає зниження сприйняття й розумових здібностей.

Взаємодія людини й інформаційного середовища здійснює радикальні перетворення і в людській свідомості, вона реалізується на основі вирішення складного завдання розвитку мислення, завдання оперування формальними поняттями і об'єктами. У зв'язку з цим, розвиток комп'ютерної техніки породжує нові парадигми в наукових уявленнях і, відповідно, зміни у звичках і поглядах людей. Нові парадигми формують нове сприйняття людиною свого місця по відношенню до інформаційного середовища і відповідно нове усвідомлення себе і своєї свободи.

Сьогодні можна з упевненістю стверджувати, що проблема адаптації людини до інформаційного середовища є гостро сучасною, дуже актуальною, смисложиттєвою для нинішнього етапу цивілізаційного розвитку людства.

Сучасне інформаційне середовище можна визначити як «сукупність інформаційних умов існування суб'єкта (наявність інформаційних ресурсів і їх якість, розвиненість інформаційної інфраструктури), а також соціально-економічних і культурних умов реалізації процесів інформатизації» [38].

Отже, розвиток аудіовізуальних засобів передачі інформації (телефон, радіо, кіно, телебачення) і, особливо, комп'ютерних технологій у багато разів розширило і якісно змінило потік інформації, що обрушується на людину. Інформаційні засоби здійснюють величезний вплив на свідомість людини і її культуру, на процеси соціальної адаптації, сприяючи формуванню певних цінностей і зразків поведінки.

З'являються такі адаптивні механізми, як утворення соціальних структур за групами ідентичності і стереотипність масової культури й масової свідомості. Утворення соціальних структур за групами ідентичності можна розглядати як адаптивний механізм у боротьбі людини за збереження свого колективного «Я» у світі, де розпадаються старі соціальні зв'язки. Масова культура, як і стереотипізація, є адаптаційним механізмом, що виконує роль психологічного регулятора в житті суспільства і окремого індивіда. Без стереотипів людина не справилася б з тим обсягом інформації, який вона одержує із зовнішнього світу.

Окремо слід виділити проблеми екології людини, пов'язані з бурхливим розвитком інформаційних технологій. В результаті створення людиною нового навколишнього середовища (інформаційного) виникає ситуація, при якій людський організм реагує на зміни середовища появою нових професійних захворювань, хронічною напругою адаптаційних систем. Перераховані проблеми, що виникають в ході взаємодії людини й сучасного інформаційного середовища, вимагають подальшого комплексного осмислення для пошуку оптимальних шляхів їх вирішення.

Висновки

Таким чином, інформаційне середовище є чинником, що вимагає фундаментально нової адаптації людини. Специфіка сучасного інформаційного середовища веде до корекції існуючих природних і соціальних механізмів адаптації людини і вироблення нових. Інформаційні технології, ставши стрижнем сучасної цивілізації, змінюють не просто якість і зміст життя сучасної людини, вони загрожують трансформувати сам спосіб її буття у світі.

Для інформаційного суспільства характерна велика свобода вибору моделей поведінки людини, в основному за рахунок дистанціювання людей один від одного в процесі життєдіяльності. За умови доступності й відносної легкості і швидкості виробництва інформації, елітарність статусу виробника і розповсюджувача інформації падає, оскільки ним може стати практично будь-який член суспільства, а в ідеалі, інформаційна цивілізація, як і суспільство знання, прагне саме до цього.

Глобальна інформаційна мережа і можливість організації власних інформаційних каналів дає можливість не просто день за днем заходити на одні і ті ж Інтернет-портали, але по-різному і з різною метою використовувати багаторівневість віртуального спілкування. У тому числі, за допомогою анонімності – двосічного меча сучасного Інтернету – особа може одержати важіль тиску на певні соціальні інститути, соціальні процеси й конкретні громадські, комерційні і державні організації, які під тиском технологій також переходять в режим віртуальної взаємодії.

Одновимірність особистості, задоволення помилкових потреб нікуди не зникають у разі використання сфери віртуальної взаємодії тільки як джерела розваг і споживання. З іншого боку, використання можливостей анонімності й креативної свободи відкриває нові можливості для комунікації з суб'єктами, недоступними раніше. Подібні процеси є одним з аспектів, сприяючих формуванню багатовимірної особистості.

Крім того, в інформаційному суспільстві актуалізуються апробації нових моделей поведінки і реакції на певні соціальні практики й подальше застосування цих моделей в умовах вже не віртуальної, а константної реальності.

Список використаних джерел:

1. Анпилогова Л.В. Особенности информационной природы человека в современном социуме // *Современные проблемы массовой коммуникации [Электронный ресурс]* / Анпилогова Л.В. – Режим доступа : http://conference.osu.ru/assets/files/conf_info/conf8/s23.pdf.
2. Дзьобань О.П. *Філософія інформаційного права: світоглядні й загальнотеоретичні засади: монографія*. Харків: Майдан, 2013. 360 с.

3. Пилипчук В. Г. Інформаційне суспільство: філософсько-правовий вимір: монографія. Ужгород: ТОВ «ІВА», 2014. 282 с.
 4. Філософсько-соціологічні аспекти сучасного інформаційного суспільства: монографія / за заг. ред. проф. Панфілова О.Ю. Х.: ФОП Данилко Н. С., 2017. 388 с.
 5. Дзьобань О.П. Інформаційна безпека: екзистенційні аспекти і мережеві практики// Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Політологія. Х.: Право, 2017. № 2 (33). С. 42-54.
 6. Дзьобань О.П. Віртуальна реальність суспільства постмодерну як соціокультурне тло соціалізації «людини інформаційної» // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. Запоріжжя : Вид-во ЗДІА, 2017. Вип.69. С.69-76..
 7. Сучасне суспільство: філософсько-правове дослідження актуальних проблем: монографія; за ред. О.Г.Данильяна. Х.: Право, 2016. 488 с.
 8. Дзьобань О. Комунікація в інформаційному соціумі // Україна і світ: теоретичні та практичні аспекти діяльності у сфері міжнародних відносин: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 19–20 квіт. 2017 р. / МОН України, Міністерство культури України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв; редкол. Ч. 2. Київ: Вид. центр КНУКіМ, 2017. С. 331-333.
 9. Медіа та філософія: грані взаємодії: монографія; за ред. Л.М.Деніско, С.О.Завєтного. Харків: Право, 2017. 258 с.
 10. Дзьобань О.П. Філософія інформаційних комунікацій : монографія. Харків: Майдан, 2012. 224 с.
 11. Дзьобань О.П., Жданенко С.Б. Віртуальні комунікації: роль і місце у сучасному світі // Правова інформатика. № 2 (46).2015. С. 9-16.
 12. Дзьобань О.П., Соснін О.В. Інформаційна безпека: нові виміри загроз, пов'язаних із інформаційно-комунікаційною діяльністю // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. Запоріжжя : Вид-во ЗДІА, 2015. Вип.61. С.24-34.
 13. Куцепал С.В. Комунікація та діалог у контексті освітніх викликів сучасності / С.В.Куцепал // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : наук. вісник : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2012. Вип. 66(11). С. 531-534.
 14. Стрихарь А.В. Информационное общество: проблема развития личности и современное образование [Электронный ресурс] / А.В.Стрихарь. – Режим доступа: <http://pws-conf.ru/nauchnaya/lss-2006/369-problemy-obrazovaniya-v-sovremennom-obschestve/>.
 15. Лазарович Н. Людина у світлі концепцій інформаційного суспільства [Електронний ресурс] / Лазарович Н. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/10345/1/6.pdf>.
 16. Назаретян А.П. Беспределен ли человек? (Еще раз о гуманизме и его паллиативах) // Общественные науки и современность. 1992. № 5. С. 176-183.
 17. Кутырев В.А. Естественное и искусственное: борьба миров. Н.Новгород: Нижний Новгород, 1994. 200 с.
 18. Чувин С.Н. К вопросу о направлениях трансформации человека // Социс. 2007. № 1. С. 150-153.
 19. Юдин Б.Г. Природа человека: конструктивизм против натурализма // Высшее образование в России. 2005. № 5. С. 113-121.
 20. Тоффлер О. Раса, власть и культура: перевод Поляковой Н.Л. // Новая технократическая волна на Западе: Сборник статей: переводы / сост. и вступ. ст. П.С.Гуревича. М.: Прогресс, 1986. С. 276-288.
-

21. Уханов Є.В. *Мережеві комунікації та соціальне самовизначення індивіда* / Є.В.Уханов: автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03. Х., 2010. 18 с.
22. Фромм Э. *Революция надежды: о гуманизации технологического общества; Избавление от иллюзий: сопоставление взглядов Маркса и Фрейда* / Э.Фромм / пер. с англ. Н.Г.Кротовской и др. – М.: Айрис-пресс, 2005. – 344 с.
23. Гухман В.Б. *Философская сущность информационного подхода* / В.Б.Гухман: автореф. дис. ... д-ра филос. наук : 09.00.08. Терь-Москва, 2001.38 с.
24. Нариньяни А.С. *Между эволюцией и сверхвысокими технологиями: новый человек ближайшего будущего* // *Вопросы философии*. 2008. № 4. С. 3-17.
25. Моисеев Н.Н. *Человек и ноосфера*. М.: Молодая гвардия, 1990. 351 с.
26. Кастельс М. *Информационная эпоха: Экономика, общество и культура*: пер. с англ. под науч. ред. О.И.Шкаратана. М.: Гос. ун-т. Высш. шк. экономики, 2000. 606 с.
27. Ракитов А.И. *Философия компьютерной революции*. М.: Политиздат, 1991. 286 с.
28. Овсянкіна Л.А. *Філософський аналіз ролі духовних цінностей у розвитку сучасної цивілізації* // *Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : наук. вісник : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2012. Вип. 64 (9). С. 224-220..*
29. Кастельс М. *Галактика Интернет: размышления об Интернете, бизнесе и обществе*: пер. с англ. А.Матвеева, под ред. В.Харитонова. Екатеринбург: У-Фактория, 2004. 327 с.
30. Негодаев И.А. *На путях к информационному обществу*. Р-н-Д: Издательский центр ДГТУ, 1999. 246 с.
31. Кастельс М. *Могущество самобытности* // *Новая постиндустриальная волна на западе: Антология*; под ред. В.Л.Иноземцева. М.: Academia, 1999. С. 292-308.
32. Castells M. *Materials for an exploratory theory of network society*. Brit. J. of. Soc. – 2000. № 51. P. 14.
33. Тапскотт Д. *Электронно-цифровое общество: плюсы и минусы эпохи сетевого интеллекта*: пер. с англ. И. Дубинского, под ред. С.Писарева. К.: ITN Пресс; М.: Рефл-бук, 1999. 403 с.
34. Скворцов А.А. *Мировоззренческие и теоретические основы этических исследований* // *Искусственный интеллект: междисциплинарный подход*. М., 2006. С. 411-422.
35. Степин В.С. *Научная картина мира в культуре техногенной цивилизации*. М.: Институт философии, 1994. 272 с.
36. Фромм Э. *Бегство от свободы*: пер. с англ. Г.Ф.Шверника. М.: Прогресс, 1990. 269 с.
37. Тоффлер Э. *Третья волна*: пер. с англ. К.Ю.Бурмистрова и др. М.: АСТ. 795 с.
38. Жидкова О.О. *Проблемы взаимодействия человека и информационной среды* [Электронный ресурс] / О.О.Жидкова – Режим доступа: sps.kture.kharkov.ua/articles/Статья6.doc.

ЛАЗАРЕВИЧ А. А.

*кандидат философских наук,
директор Института философии
НАН Беларуси (Минск, Беларусь)*

E-mail: kaphedra.philos@onat.edu.ua, ORCID 0000-0002-3365-2019

1.2 ИНФОРМАЦИОННОЕ ОБЩЕСТВО КАК РЕАЛИЗАЦИЯ СТРАТЕГИИ ПОСТИНДУСТРИАЛЬНОЙ МОДЕРНИЗАЦИИ

Введение

1.2.1 Теория и практика постиндустриализма

1.2.2 Проблемы неполноты постиндустриальной теории

1.2.3 Развитие процессов информатизации

1.2.4 Информатизация и глобализация

1.2.5. Проблемы информационной безопасности

Заключение

Список использованных источников

Аннотация. Рассматриваются теоретико-методологические и социально-культурные основания стратегии постиндустриальной модернизации и становления информационного общества. Обращается внимание на издержки идеологии и практики индустриализма. Исследуются возможные сценарии перехода стран с транзитивной экономикой к постиндустриальному развитию. Анализируется соотношение понятий постиндустриального и информационного общества. Раскрывается содержание процесса информатизации, показываются особенности его развития на постсоветском пространстве. Выявляется и обосновывается взаимосвязь между процессами информатизации и глобализации. Рассматриваются проблемы информационной безопасности в контексте глобальных угроз современности.

Ключевые слова: постиндустриальная модернизация, информационное общество, идеология и практика индустриализма, постиндустриальное общество, информатизация, глобализация

ВВЕДЕНИЕ

Почти аксиомой становится утверждение о том, что перспективные модели социальной модернизации невозможны вне инновационных технологий. Экстенсивный индустриальный формат социально-экономического развития себя фактически исчерпал, привнес в общественную эволюцию ряд издержек экологического, научно-технологического, социально-культурного и духовно-нравственного порядка. Сегодня нужна новая парадигма общественного прогресса, соразмерная императивам сохранения природы и создания нового качества жизни, достойной человека разумного, образованного и высоконравственного. Решить эту задачу на основе традиционных подходов едва ли возможно.

Достижения человечества всегда должны дополняться творческим поиском новых решений, сопряженных с кристаллизацией неизвестного ранее опыта и знаний. Собственно, в этом и заключается смысл инновационной стратегии развития как сочетание продуктивных функций традиции и новых качеств культуры. Новые качества в данном случае следует понимать не как рекомбинацию существующего уклада жизни, а как создание принципиально новых форм и способов жизнедеятельности общества. С учетом намеченной логики данной статьи подчеркнем: если речь идет о перспективных инновационных моделях развития общества, едва ли следует понимать под этим простую реконструкцию традиционной индустриально-технологической схемы социально-экономического развития. Во внимание необходимо принимать задачу создания принципиально иных, постиндустриальных, структур экономики и социально-культурной сферы, которые бы олицетворяли собой новые формы и механизмы общественного прогресса, основанного на приоритетах конструктивной информации, обоснованного знания, достойного образования и моральной культуры.

1.2.1 Теория и практика постиндустриализма

Переживаемые на постсоветском пространстве интенсивные социально-экономические и общественно-политические изменения оказались зависимы от мировых тенденций перехода от традиционных индустриальных форм организации экономики и социальной сферы к современным инновационным и высокотехнологичным, часто именуемым как постиндустриальные модели развития.

Характерной, и в то же время малоизученной стороной постиндустриального развития являются два его параллельных процесса: создание сервисной экономики и информатизация как самостоятельный экономический и социально-культурный феномен, лежащий в основе формирования информационного общества. Последнее следует считать нетрадиционным типом социальной организации, основанной на принципиально новых (с точки зрения технологии и возможностей социального регулирования) формах производства и использования информации.

Методологическую основу теории постиндустриального развития составляют разработки западных экономистов конца 30-х годов XX века, прежде всего К.Кларка, касающиеся возможности выделения трех основных секторов общественного производства: первичного (добывающие отрасли и сельское хозяйство), вторичного (промышленное производство) и третичного (сфера услуг или социального сервиса).

Постиндустриальное развитие предполагает доминирование в структуре общественно-экономической деятельности сферы услуг с

перераспределением областей занятости людей в сторону «обслуживания» не производства (в традиционном смысле слова), а самих себя: торговля, транспорт, здравоохранение, финансы, индустрия отдыха и развлечений, образование, наука, управление и т.д.

Наибольший вклад в систематизацию и развитие идей постиндустриализма внес Д.Белл., сформулировавший и основные его признаки: создание обширной экономики услуг, резкое увеличение слоя квалифицированных научно-технических специалистов, центральная роль научного (теоретического) знания как источника инноваций и социально-политических решений, возможность самоподдерживающегося технологического роста, создание новой «интеллектуальной» техники и др. [1]. Основным смыслом постиндустриальной теории заключается в обосновании возможности преодоления традиционных проблем экстенсивного технико-экономического роста и перехода к развитию культуры и человека, стимулированию духовно-гуманистической составляющей жизни.

Развитие сервисной экономики, как основной предпосылки постиндустриальной модернизации, в первую очередь рассчитано на удовлетворение разносторонних потребностей людей, создание благоприятных условий для реализации человеческого потенциала. Если посмотреть на динамику мирового рынка услуг, то в целом она достаточно внушительная. В развитых странах данный рынок претерпел кардинальные структурные и качественные преобразования. Количество предоставляемых услуг от трех основных видов (торговых, транспортных и бытовых) в начале XX века выросло сегодня до 600. Наряду с общим ростом числа и видов предоставляемых услуг появляются специфические услуги, присущие рыночной экономике: деловые, банковские, финансовые, страховые, риэлтерские, юридические. Растет спектр социальных и управленческих услуг. Научно-технический прогресс (особенно информационно-коммуникационные технологии и интернет) заметно повлиял на качество рынка услуг. Также значительно вырос их экспорт и импорт. Увеличилась зависимость воспроизводственного процесса от развития этой сферы, резко повысилась роль науки, образования, здравоохранения и культуры. Наблюдается тенденция роста удельного веса малого предпринимательства в служебных видах деятельности. Все это ведет к изменению природы экономического развития, формированию новых его полюсов, источников и факторов.

К примеру, в Беларуси за последние годы существенно изменилась структура ВВП. В 1990 году соотношение производства товаров и услуг составляло соответственно 68,9% и 28,5%, в 2010-м – 46,3% и 40,9%. [2]. Сегодня тенденция роста сервисной экономики является еще более заметной. Увеличение удельного веса сферы услуг во многом связано с коммерциализацией ее отраслей и заменой значительной части бесплатных услуг платными. Изменилось и соотношение вклада различных видов услуг в

Лазаревич А. А.

общий объем добавленной стоимости при их производстве, а также соотношение занятых в секторе производства товаров и услуг в пользу последних.

Для того чтобы идти в ногу с мировыми тенденциями необходимо расширять наукоемкий, высокотехнологичный сектор экономики, включая производство наукоемких, высокотехнологичных услуг: услуг по организации современных видов связи; финансовых услуг; услуг в сфере образования и здравоохранения; бизнес-услуг; услуг в сфере информационных технологий; консультативных, маркетинговых и др. Расширение наукоемкого сектора экономики потребует более высокого уровня образования и подготовки рабочей силы, поскольку основную роль в нем играют высококвалифицированные специалисты. Соответственно, этот процесс будет сопровождаться ростом образовательного уровня населения.

1.2.2 Проблемы неполноты постиндустриальной теории

Говоря о слабых сторонах концепции постиндустриализма, в первую очередь следует отметить попытки многих авторов (в какой-то степени и самого Д.Белла) «подогнать» эту концепцию под активно развивающиеся сегодня процессы информатизации общества, становления рынка информационных технологий, новой системы коммуникаций. Именно в силу указанных попыток чаще всего и происходит буквальное отождествление понятий постиндустриального и информационного общества. Несмотря на постулируемую схожесть этих понятий, они все же имеют ряд принципиальных различий.

Как уже отмечалось выше, основополагающим элементом в определении постиндустриального развития является переход от вторичного социально-экономического уклада (индустриального) к третичному – сервисной экономике (сфере услуг). Понятно, что сервисная экономика в представлении К.Кларка (основоположника теории о трех хозяйственных секторах) и информационная экономика, основанная на современных процессах информатизации общества (о чем К.Кларк не мог еще иметь представления), вещи не тождественные. В данном случае уместно говорить о все активнее заявляющем о себе четвертичном секторе – информационном, имея в виду сферу развития рынка информационных технологий и его роль в трансформации современного общества.

Экспансия информационного сектора представляет собой впечатляющую картину конца XX – начала XXI в. Речь идет о существенном прогрессе передовых стран в деле развития интеллектуальных производительных сил, формирования внушительного по абсолютным и относительным размерам «невещественного» богатства и быстро растущей инновационно-информационной сферы.

Лазаревич А. А.

В основе современного информационного общества лежат два взаимосвязанных процесса: революция собственно информационная, вызванная «лавинообразным» ростом информации, и революция в информационной технике и технологиях. Сам по себе рост информации информационного общества не создает. Информация должна быть оперативно произведена и социализирована, т.е. обнаружена, востребована и использована. На основе традиционных средств обработки информации сегодня этого уже достигнуть невозможно. Поэтому одним из основных, если не основным условием формирования современного информационного общества является высокий уровень развития информационно-технических (компьютерных) систем и технологий. Однако это не самоцель, это – средство. В информационном обществе:

1) существует комплексная и планомерная политика информатизации, опирающаяся на соответствующую нормативно-законодательную базу, и учитывающая как внутренние информационные потребности общества и государства, так и возможности их эффективной интеграции в систему международных связей и отношений;

2) высокого и всеохватывающего уровня достигает информационно-техническая (компьютерная) база и технико-коммуникационные сети;

3) информация и информационные технологии становятся главным экономическим, научно-техническим, социально-культурным ресурсом, обеспечивающим доминирование информационного сектора в общем объеме ВВП;

4) информация общедоступна (за исключением государственных тайн и т.п.);

5) приоритет отдается не готовым рецептам социальных действий, а информации как основе поиска инновационных решений, инициатив и т.п. В этой связи знания и квалификация субъекта становятся важнейшим атрибутом социальной мобильности, в том числе – власти и управления;

6) кардинально трансформируется структура социальной стратификации и коммуникации: от минимизации массовых производственных отношений, активизации культурно-образовательных взаимодействий, до их индивидуализации и персонификации.

В отношении того, что «информационное общество» и «постиндустриальное общество» понятия не тождественные, свидетельствует и взвешенная позиция основоположника постиндустриальной доктрины Д.Белла. В его известной работе «Грядущее постиндустриальное общество» (1973 г.) нельзя найти примера, когда бы он идентифицировал названные понятия. В то же время значительно позже (1999 г.) в Предисловии к русскому изданию этой книги автор напишет, что «по мере того, как мы приближаемся к концу двадцатого столетия, становится все более очевидным, что мы вступаем в информационную эру. Это означает не просто развитие существующих ранее способов коммуникации, а вызывает к жизни

новые принципы социальной и технологической организации... Новая информационная эра базируется не на механической технике, а на «интеллектуальной технологии», что позволяет нам говорить о новом принципе общественной организации и социальных перемен. Это также ставит во главу угла теоретическое знание в качестве источника обновления и изменяет природу технического прогресса» [1, с. СХХ-СХХІ].

Вполне определенное указание на информационную эру и соответствующие ей новые принципы социальной и научно-технологической организации свидетельствует о впечатляющих процессах информатизации общества конца XX века, не оставивших Д.Белла без внимания. Не исключено, что если бы эти процессы могли найти свое отражение в более ранних исследованиях Д.Белла, его концепция постиндустриального общества имела бы значительно меньшее число критиков, особенно в связи с попытками ее экстраполяции на современные тенденции социальной трансформации, которые формируются под воздействием нового витка информационно-компьютерной революции.

Между тем, следует заметить, что в своих исследованиях Д.Белл неоднократно приходит к выводу о том, что основу постиндустриального общества составляют информация и знания. И если в индустриальном обществе преобладает энергетическая технология, то в постиндустриальном на смену ей приходит информационная технология. В то же время, если вернуться к рассмотренной выше трехсекторной модели экономики и исходить из того, что переход от одного экономического уклада к другому является все же определяющим в формировании основополагающих характеристик и типов социального развития, следует сказать, что в этом отношении концепция Д.Белла ничего не говорит о возможном переходе к «информационной эре» (по более поздней терминологии автора). Д.Белл в постиндустриальном обществе выделяет третичный, четвертичный и пятеричный сектора, относя к ним соответственно: транспорт, коммунальное хозяйство; торговлю, финансы, страхование, недвижимост; здравоохранение, образование, государственное управление, отдых [1, с. 158].

Как видно, среди этих секторов нет даже намек на информационный сектор, что несомненно выступает одной из слабых сторон классической постиндустриальной доктрины, особенно в связи с применением основных ее положений к современным реалиям информационно-технологического, социально-экономического и культурного развития. Даже такой знаток и последовательный сторонник теории Д.Белла, как В.Л.Иноземцев, замечает: «Возвращаясь к трехсекторной экономической модели, следует отметить, что предпринимаемое сегодня выделение «четвертичного» и даже «пятеричного» секторов во многом условно. На наш взгляд, максимальное, с чем можно согласиться – это с противопоставлением некоего «информационного» сектора сфере услуг, поскольку хотя его продукт в основном представлен

Лазаревич А. А.

услугами особого рода, они зачастую обладают рядом специфических качеств, существенно отличающих их от традиционных товаров» [3, с. 4].

1.2.3 Развитие процессов информатизации

Становление информационного общества сопряжено с активным развитием процессов информатизации, которые кардинально затрагивают экономику, образование, культуру, стратификацию общества, его коммуникационные основы. С развитием компьютерных технологий и совершенствованием механизмов функционирования информации и социальной коммуникации оказалось возможным иначе оценить целостность и единство человеческой цивилизации, принципы самоорганизации людей на основе широкого доступа к информационным ресурсам и технологий управления данными ресурсами. Отдельно в этой связи следует выделить коммуникационную мобильность информационного общества и соответствующее значение информации, выступающее не противопоставлением и отрицанием ее экономико-производственной сущности в концепции постиндустриального общества, а дополнением. В информационном обществе не теряет своего значения важнейший тезис постиндустриальной доктрины о том, что информация и знания выступают не только первостепенной духовно-интеллектуальной ценностью, но и своего рода материальным ресурсом со всеми его производственно-экономическими характеристиками и возможностями. Последнее обстоятельство особенно ярко подтверждается современными тенденциями развития рынка информационных услуг и интеллектуально-технологических ресурсов.

С целью развития новых информационных и коммуникационных технологий исполнительный орган Европейского сообщества - Европейская Комиссия - подготовила несколько основополагающих документов. Первым и главным среди них остается «Доклад Бангеманна». М. Бангеманн, комиссар Европейского Союза, и группа других разработчиков подготовили доклад «Европа и глобальное информационное общество», рассмотренный в 1994 году на заседании Европейского Совета. На основе этого документа Европейский парламент принял план действий по переходу Европы к информационному обществу. Доклад подчеркивает определяющую и преобразующую роль информационных и коммуникационных технологий. Практическая цель документа - координация все еще фрагментарных национальных подходов, с тем чтобы создать новые возможности для европейских государств, носящие интеграционный характер.

22 июля 2000 года в Окинаве президенты восьми ведущих стран мира подписали Хартию Глобального Информационного Общества с целью развития мировой экономики и переходу к новой фазе развития. В документе

отражаются многообразные аспекты сущности и становления информационного общества.

16-20-го мая 2011 года в Женеве прошел Форум Всемирной встречи на высшем уровне по вопросам информационного общества (ВВУИО), организаторами которого выступили Международный союз электросвязи совместно с ЮНЕСКО и Конференцией ООН по торговле и развитию (ЮНКТАД) при поддержке Программы развития Организации Объединенных Наций (ПРООН).

Форум ВВУИО является крупнейшим в мире собранием международного сообщества по вопросам «ИКТ в целях развития», в том числе представителей системы ООН, правительств, гражданского сообщества и отрасли ИКТ. Он проводится для обсуждения действий, направленных на достижение цели ВВУИО, которая состоит в выработке общего видения и добровольном распределении обязательств по построению информационного общества, открытого для всех и ориентированного на развитие. Во время работы Форума состоялись обсуждения на высоком уровне по следующим вопросам:

- право на коммуникацию (связь);
- инновации для доступности цифровых технологий;
- ИКТ для содействия развитию наименее развитым странам;
- укрепление доверия и безопасности в киберпространстве [4, с. 58-59].

На сегодняшний день во всех ведущих странах, использующих информационные технологии в национальных интересах, разрабатываются и действуют государственные программы по вхождению в глобальное информационное общество. Эти программы, содержат ответы по меньшей мере на три основополагающих вопроса:

- 1) цель создания в стране информационного общества;
- 2) определение средств и путей достижения этой цели, направленных на расширение сферы применения информационных технологий, упрощение доступа к информации, создание политических, экономических, культурных и правовых условий, способствующих усилению равномерности национального информационного пространства;
- 3) распределение политических, экономических, финансовых и организационных ролей и ответственности между участниками - государством, обществом, бизнесом [5, с. 66].

Стратегия развития информационного общества в Беларуси основывается на исторически сложившейся системе образования, которая в значительной степени ориентирована на подготовку кадров по естественнонаучным и техническим специальностям в целях обслуживания наукоемких производств, в том числе в области информационно-коммуникационных технологий (ИКТ). Сегодня система образования должна оперативно реагировать на требования развивающегося информационного

Лазаревич А. А.

общества и запросы научно-производственной отрасли ИКТ. Намечено в самое ближайшее время завершить создание эффективной национальной информационной среды системы образования Беларуси, с помощью которой будет осуществляться информационное взаимодействие всех субъектов системы образования и формирование национальной системы электронных образовательных ресурсов. Для всех учебных заведений будет обеспечен широкополосный доступ в международные научно-образовательные сети и интернет.

Приоритетными направлениями развития информационной индустрии и научных исследований в сфере ИКТ также являются создание на базе ведущих белорусских университетов и НАН Беларуси производства перспективного программного обеспечения, создание на базе Парка высоких технологий (ПВТ) производства встроенных программно-аппаратных систем для реального сектора экономики, разработка и внедрение суперкомпьютерных технологий и технологий распределенных вычислений, формирование экспортно-ориентированной отрасли услуг по автоматизированному проектированию сложных изделий, технологических процессов, разработке проектно-конструкторской и технологической документации.

Проблемы формирования информационного общества в Беларуси по сути имеют много общего с аналогичными процессами в других странах мира, что объясняется быстрым распространением новейших ИКТ, глобализацией мировых информационно-технологических рынков. Различия связаны с географическим положением страны, специфическими задачами формирования национальной информационной инфраструктуры, общим переходным состоянием экономики. Вместе с тем, можно констатировать, что за последние годы достигнут существенный прогресс в развитии телекоммуникаций, информатизации государственных и коммерческих организаций, информационном законодательстве. Этот прогресс позволяет говорить о своевременности перехода от политики, направленной на развитие отдельных отраслей информационной индустрии связи, компьютерного и информационного рынков к формированию общей стратегии вхождения в информационное общество, в которой на первый план выходят комплексные социальные и экономические задачи, обеспечение культурного взаимодействия и личностного развития.

Координация процессов построения информационного общества в странах СНГ реализуется на базе межгосударственной сети информационно-маркетинговых центров (сеть ИМЦ), которая является проектом, аналогичным “Цифровой повестке дня для Европы до 2020 года” (Digital Agenda for Europe), представленной Еврокомиссией в качестве стратегии обеспечения роста экономики Евросоюза в цифровую эпоху и распространения цифровых технологий среди всех слоев общества.

Однако это все же частичные успехи. Необходимо создавать политические, правовые, социально-экономические предпосылки информатизации общества и развития его информационной культуры, как в рамках национальных, так и международных проектов. В настоящее время оставляет желать лучшего гуманитарная составляющая информационной политики не только на пространстве СНГ, но и в ряде других государств мира, слаба ее правовая и законодательная обеспеченность. Процессы информатизации нередко представляют собой, скорее, социокультурное явление, нежели закономерные социально-экономические преобразования, которые лежат в основе серьезных социальных модернизаций, обуславливающих переход к новому типу общества.

Механизмы такого перехода неразрывно связаны с интенсивной кристаллизацией научно-инновационной среды. Именно поэтому понятие инновации является ключевым в рассмотрении вопросов трансформации индустриального общества в постиндустриальное и информационное. При этом важно заметить, что данное понятие имеет смысл применительно лишь к вполне конкретным сферам деятельности. Инновации, в принципе, возможны везде и в такой своей универсальности всегда будут приветствоваться. Информационное общество основывается на развитии пятого и шестого технологических укладов. Поэтому все инновационные сдвиги в экономике, технике и технологиях, социальной и гуманитарной сфере, которые приближают или формируют названные уклады, могут считаться инновациями постиндустриального типа. Важнейшее же значение здесь принадлежит, естественно, науке.

Научный фактор социальных инноваций является доминирующим и существенно определяет реализацию других условий социокультурной динамики. Именно наука формирует цели и приоритеты развития различных сфер общественной жизни, занимается систематизацией и оценкой средств их достижения. Такая ее функция сохранит свое значение и в будущем, ибо основополагающим фактором построения информационного общества, или общества, основанного на знании, выступает именно наука и связанные с ее достижениями новейшие технологии. Кстати, во многом уязвимая, с точки зрения гуманистических ценностей, индустриальная эпоха также обязана прежде всего науке и поэтому вместе с критикой в адрес индустриализма в разряд отверженных нередко попадает и наука, научно-рациональная методология в целом. Следует подчеркнуть, что к ряду негативных черт индустриального общества справедливо относят факты неудачного использования научных знаний в сугубо производственных интересах, попытки реализации императивов науки в политических и идеологических целях, конструирование всеохватывающих методологических приемов, в основу которых помещается безукоризненность, полнота и завершенность научных доказательств. Вместе с тем, с отвержением принципов индустриализма следует отвергать не науку как таковую, а великую

Лазаревич А. А.

претензію на використання її в якості остаточного рішення багатьох проблем, в тому числі і соціального характеру.

1.2.4 Інформатизація і глобалізація

Науко-технічний прогрес виступає потужним універсальним фактором глобальної динаміки. Процеси глобалізації, в свою чергу, активно впливають на всі сторони сучасної життя, визначаючи при цьому особливості розвитку і взаємодії держав, національних економік, культур, суспільно-політичних систем. Особливо значима взаємозв'язок глобалізації з сучасними тенденціями і проблемами формування постіндустріального і інформаційного укладів суспільства. Інакше кажучи, наявність передумов методологічної коректності і в той же час неопределенності співвідношення понять «глобалізація», «інформатизація», «постіндустріальне суспільство», «інформаційне суспільство». Питання не так прості, як може показатися на перший погляд. Насправді, постіндустріальний і особливо – інформаційний уклад суспільства мають набір явних ознак глобалізації, тобто є суспільними укладами *глобального* характеру. Разом з тим, суттєві ознаки постіндустріального і інформаційного світу все ж закінчуються не в їх глобальності, а в переході до третинного і наступних, більш складних секторів господарсько-економічної і соціально-культурної діяльності. М. Кастельс визначив глобалізацію як «нову економіку», назвавши в якості основних її характеристик інформацію, знання і інформаційні технології, які виступають головними джерелами зростання продуктивності і конкурентоспроможності. Ця нова економіка організується, за думкою експерта, переважно через мережну структуру менеджменту, виробництва і розподілу.

Таким чином, постіндустріальні процеси, як і процеси інформатизації, інформаційні технології і відповідні міжкультурні комунікації, є каузальними *детермінантами* глобалізації, в той час як сама глобалізація при такій постановці питання відноситься до ряду *слідствених* процесів. Тим не менш, опираючись на логіку взаємозв'язку причини і наслідки, глобалізація і її особливості повинні бути розглянуті в контексті постіндустріального і інформаційного розвитку, підкреслюючи тим самим його тенденції і сутність.

Особливе питання – це не тільки об'єктивний, але і *суб'єктивний* характер глобалізації, її порой зовнішні традиційні, але по суті абсолютно нові рушійні сили і структури. Потужним і дуже суперечливим суб'єктом цього процесу є *транснаціональні корпорації* (ТНК). Зовнішні вони почтенного віку, мають багатовікову Лазаревич А. А.

предысторию. Современные ТНК не только во многом унаследовали стиль деятельности своих предтеч, но и кардинально изменили масштабы и способы, прежде всего организационно-технологическую и информационно-коммуникативную базу своей деятельности. «Новейшие телекоммуникационные информационные технологии, – пишет эксперт МГИМО, профессор Ю. В. Шишков, – создали наднациональные мосты, благодаря которым информация легко преодолевает на своем пути физические преграды и государственные границы. Беспрецедентно облегчается организация международного инвестирования капиталов, кооперирования производства и маркетинга на фирменном уровне, как и взаимоприспособление макроэкономической политики разных государств на уровне правительств и центральных банков... Благодаря информационной революции формируется, в сущности, новая мировая экономика, где... конкуренция национальных технико-экономических потенциалов резко обостряется. Вместе с тем в условиях информационного интегрирования мира складываются предпосылки для глобализации таких процессов, которые до сих пор оставались локальными по самой своей природе...» [6, с. 152].

По сути планетарный размах деятельности транснациональных корпораций привел к появлению *глобальных* сетевых структур и методов их деятельности. К их основным характеристикам относятся: 1) отказ от рутинных средств коммуникации; 2) выстраивание горизонтальных связей, замена односторонней зависимости взаимозависимостью; 3) замещение административных указов (иерархия) нормами «справедливого обмена»; 4) гибкость и адаптивность; 5) формирование взаимовыгодного подхода, заменяющего формальный; 6) синергетический эффект как результат объединения возможностей отдельных элементов организации [7].

Многонациональные корпорации – это, как правило, глобальные сетевые организации, которые на основе прежних (традиционных) технологий коммуникации едва ли могли бы возникнуть в силу четырех основных препятствий: большие расстояния, замедленный темп деятельности, разные временные зоны, разнообразие культур. Современные электронные технологии коммуникации достаточно успешно позволяют нейтрализовать первые две причины. Третья проблема едва ли может быть решена лишь за счет технического прогресса, но электронные переводчики, мультимедийные сети и коммуникационные базы данных позволяют смягчить ее остроту [8].

Данное обстоятельство приносит существенные изменения в представления о глобально-коммуникативной общности организаций. Если традиционно такая общность формировалась по территориальному признаку, а работники прежде всего идентифицировали себя с конкретной организацией, имея ввиду ее географическое, экономическое или политическое положение, то возникновение глобальных сетевых

Лазаревич А. А.

организаций предполагает формирование коллективов из разбросанных по всему миру людей с общими интересами, предполагая их виртуальное присутствие в структуре организации.

Иначе говоря, современные средства и формы коммуникации не только характеризуют новый тип технологического уклада, но и существенно влияют на формирование новых структур социально-производственной организации и особенностей ее функционирования. Анализ зависимости организационной структуры и технологий коммуникации позволяет утверждать, что в настоящее время коммуникационные технологии и организации являются однородными гомогенными образованиями, во многом определяя существование и развитие друг друга.

«Разработка формы, в которой существует информационная технология, – отмечают Х. Лукас и Дж. Бароди, – и формы существования организации в значительной степени являются сходной задачей» [9, с. 9].

Лидирующие позиции ряда современных государств напрямую связаны с их преимуществами в инновационно-технологической и информационно-коммуникативной сферах. Именно по этим показателям они демонстрируют сегодня дух глобализационной экспансии, что связывается с восприятием глобализации как экспансии ценностей отдельных государств. Последнее обстоятельство можно отнести к числу отрицательно воспринимаемых черт глобализации. Но противопоставить что-либо данной тенденции можно лишь в контексте осознания того, что глобализация – это своего рода конкуренция и состязательность, наводящие на мысль о качестве товаров, услуг, национально-культурных достижений, политико-государственных приоритетов, демонстрирующих свои преимущества в глобализирующемся универсуме аналогичных явлений.

1.2.5 Проблемы информационной безопасности

Одним из важнейших условий успешного развития информационного общества является укрепление доверия и безопасности при использовании информационно-коммуникационных технологий. Приоритетными направлениями деятельности в области обеспечения информационной безопасности являются развитие правового обеспечения и совершенствование правоохранительной деятельности в этой сфере, разработка и внедрение эффективных программных и программно-аппаратных средств защиты информационных ресурсов, информационных и телекоммуникационных систем, а также создание централизованно управляемой информационно-коммуникационной инфраструктуры (ИКИ), необходимой для обеспечения безопасности общества и государства в условиях возрастающих информационных угроз.

Информационные угрозы – новый вид угроз, связанных с тем, что интенсивно генерируемые потоки информации объективно теряют социальную управляемость, либо сознательно используются для достижения

Лазаревич А. А.

различных деструктивных эффектов в важнейших сферах жизнедеятельности человека и общества. Особенности современных информационных угроз могут быть прослежены в контексте следующих двух обстоятельств. Первое – изменение в технологических основаниях производства и социализации информации в обществе, за счет чего наблюдается ее стремительный рост, обуславливающий ряд нетрадиционных социально-культурных сегментов человеческого бытия. Второе – формирование глобального информационно-коммуникационного пространства, заметно меняющего традиционные схемы социальных и культурных отношений.

В силу отмеченных причин информация и технологии ее социализации становятся сферой стратегических интересов государства и различных институтов общества. В своем материальном проявлении информация детерминирует новые способы экономической и финансовой стратегии развития, на уровне сознания и мировоззрения она способна выступить значимым фактором активизации и мобилизации человека и общества. Наряду с несомненными позитивными сторонами нового информационного уклада жизни, сегодня важно обратить внимание на ряд проблем безопасного развития человека и общества в условиях становления глобального информационного пространства. Среди таких проблем на первое место выступают проблемы качества производимой информации, проблемы рационально-осмысленного использования информации как на уровне индивидуального, так и общественного сознания, проблемы социально-психологической и культурной адаптации человека в условиях новых компьютерных технологий и способов коммуникаций, наконец, – проблемы социально-нравственного и законодательного обеспечения регулирования информационных процессов в обществе.

Информационная безопасность выступает составной частью более общей проблемы обеспечения национальной безопасности, пути решения которой сегодня претерпевают существенные изменения. Если раньше национальная безопасность обеспечивалась деятельностью преимущественно специальных институтов государства, то сегодня – в условиях тесного взаимодействия стран и народов, активизации глобализационных процессов, имеющих наднациональный, надгосударственный характер, в условиях крайне интенсивного развития мобильных средств связи, информационных технологий и коммуникаций -- национальная безопасность становится комплексной проблемой общества, его гражданских институтов, каждого конкретного человека, и по многим своим признакам выглядит как проблема информационной безопасности. Это особенно заметно в условиях постепенного перехода государств к постиндустриальному развитию, на стадии которого традиционная индустриальная инфраструктура общества теряет свое доминирующее значение и определяется мобильностью информационного и интеллектуального потенциала. В то же время, в контексте таких объективных событий возникает одна весьма острая

Лазаревич А. А.

проблема – проблема простого замещения потребительских идеалов индустриальной эпохи (приоритет материальных ценностей) такими же по сути идеалами информационного потребления. Вместе с этим исчезают принципы и критерии социализации информации, что несет в себе угрозу человеку, обществу и национальной безопасности в целом.

В связи с изложенным актуализируется значение следующих трех сфер деятельности, способных влиять на степень информационной безопасности современного общества:

1) Определение критериев безопасности информации, разработка нормативно-правовых, социально-культурных, в том числе моральных требований к ее производству;

2) Выявление границ допустимой возможности социального, в том числе законодательного регулирования информационных потоков в обществе;

3) Обеспечение условий для саморегуляции человеком «информационного потребления» путем задействований в этом процессе воспитательных, образовательных, медицинских технологий.

Заключение

Формирование и развитие информационного общества является актуальной задачей для любого современного государства. Иногда можно встретить мнение о том, что эволюционно не завершив индустриальный цикл развития, невозможно перейти на новую (постиндустриальную) стадию. Теоретически это так. Но согласившись с этим, следует принимать во внимание также и то, что в таком случае многим, особенно развивающимся странам, предначерчены лишь вторые, «догоняющие» роли, ибо мир не стоит на месте: те, кто сегодня впереди, завтра будут еще более недостижимы.

Поэтому нужно искать наиболее приемлемые сценарии развития. Современная практика социально-экономических и научно-технологических новаций подсказывает такие сценарии модернизации. Речь идет о том, что в условиях современной интеграции и позитивной глобализации наиболее успешно «коммуницируют» информационно-интеллектуальные ресурсы, что выступает важнейшим условием кристаллизации собственной (национальной) инновационно-технологической инфраструктуры.

Но для этого в обязательном порядке необходимо всячески стимулировать и поддерживать науку и образование, а лучше делать на них ставку, что и будет означать стремление к созданию информационного общества, или общества, основанного на знании.

Необходимо это, по меньшей мере, по двум причинам.

Во-первых, таким образом сохраняется и развивается интеллектуально-культурное пространство внутри страны, которое выступает условием развития теоретического знания и фундаментальной науки в целом, условием

Лазаревич А. А.

принятия компетентных решений и выстраивания инновационной системы управления.

Во-вторых, только на этом фундаменте можно строить национально-технологические модели модернизации, соответствующие лучшим мировым аналогам, или опережающие их.

Мир будущего – это высокотехнологичный мир. По данным авторитетных международных аналитических агентств, кардинальное влияние на развитие общества уже в самые ближайшие годы окажут био-, нано- и информационные технологии. В перспективе этот список, естественно, будет только расти. Ориентироваться в этом высокотехнологичном мире без соответствующей интеллектуально-знаниевой, информационно-коммуникационной базы будет невозможно.

Таким образом, мы получаем неклассический сценарий перехода к информационному обществу, или обществу, основанному на знании – синтез модернизации существующего индустриального сектора и кристаллизации наукоёмкой высокотехнологичной среды.

Именно такой комбинированный тип постиндустриальной модернизации может оказаться наиболее оптимальным, поскольку соответствует реальному положению дел в экономико-технологической сфере большинства стран мира, и, главное, – ориентирован не на догоняющее, а на перспективно-цивилизационное развитие.

Список использованных источников:

1. Белл Д. *Грядущее постиндустриальное общество*. М.: Academia, 1999. 788 с.
2. Булко О. *Круг интересов в сфере услуг // Веды*. №37. 2011.
3. Иноземцев, В. Л. *Расколота цивилизация: системные кризисы индустриальной эпохи // Вопросы философии*. 1999. №5. С. 3–18.
4. *В Женеве прошел Форум Всемирной встречи на высшем уровне по вопросам информационного общества // Информационное общество*. 2011. №3.
5. Вершинская, О.Н. *Существующие модели построения информационного общества // Информационное общество*, 1999, № 3.
6. Шишков, Ю. В. *Глобализация экономики – продукт индустриализации и информатизации социума // Обществ. науки и современность*. 2002. № 2. С. 146–160.
7. Porat, M. *The Information Economy: Development and Measurement* M. Rubin. – Washington, D. C. : U. S. Government Printing Office, 1977. – 265 s.
8. Monge P., Rubin M. *Global network organizations // Organization means communication / In R. Cesaria and P. S. Shockley-Zalabak (Eds.). Rome : SIPI, 1995.P. 135–151.*
9. Lucas H., Baroudi J. *The role of Information Technology in Organization Design* , // *J. of Management Information Systems*. 1994. Vol. 10, N 4. P. 9–24.

ПУНЧЕНКО О. П.

*доктор философских наук, профессор,
заведующий кафедрой философии и истории Украины,
Одесская национальная академия
связи им. А.С. Попова (Одесса, Украина)*

E-mail: kaphedra.philos@onat.edu.ua, ORCID 0000-0003-2694-6841

1.3 ИНФОРМАЦИОННОЕ ОБЩЕСТВО В ПРОСТРАНСТВЕ ФИЛОСОФСКИХ ПРОБЛЕМ СОВРЕМЕННОСТИ

Введение

1.3.1 Истоки информационного общества как объект социального познания.

1.3.2 Информационное общество: сущность, структура матрицы.

1.3.3 Образование как социокультурный мегатренд и императив информационного общества.

1.3.4 Образование в культуре социально-ценностного диалога Восток–Запад.

Выводы

Список использованных источников

Аннотация. Раскрыто философское учение об обществе, которое совершает человечество, переходя к высшей фазе своего общественного устройства – информационной. Чтобы раскрыть более объективно процесс перехода к информационному обществу, высветить его сущность и структуру, необходимо объяснить его отличие от предшествующих типов общественного устройства, а, следовательно, необходим дискурс в ареалы прошлого бытия человечества. Предметом анализа есть информационное общество как сложное социальное, культурное и экономическое явление. Подчеркивается, что философские учения об обществе, формировавшиеся исторически и как составная часть философии, прошли длительный путь развития. Но на каждом этапе объяснения его сущности, особенно гражданское, носило системный характер. Это объясняется тем, что общество является сложной динамичной системой. Проведен анализ архитектоники общества, который свидетельствует, что оно характеризуется огромным разнообразием социальных структур, систем, но это не механическая сумма индивидов, а сложная система каждый элемент, который подчинен логике общественного развития. Сделан вывод, что новое информационное общество – это прежде всего объективный процесс, новый качественный скачок в общественном развитии, фундаментом которых выступают бурно развивающиеся компьютерная техника и информационные технологии, которые ускоряют интеграцию экономической, информационной, политической и социокультурной деятельности человечества.

Ключевые слова: информационное общество, проблемы информационного общества, образование как культурный мегатренд, ценностный диалог «Восток-Запад».

Введение

Пунченко О. П.

1.3.1 Истоки информационного общества как объект социального познания

Последняя четверть XX и начала XXI века ознаменовались в научном познании обоснованием перехода человечества от индустриального общества к высшей стадии своего развития – информационного общества. Подходов к исследованию сущности и структурной матрицы нового общества много, при этом упускается зачастую самый обычный факт, что любое общество не может функционировать вне коммуникационного обмена информацией. Становление и развитие человечества, начиная с первобытного общества, связано с обменом информацией в зарождающихся процессах распределения труда, формирования первых форм общественного сознания, переходом от жестомимических форм передачи информации к устно языковой.

Только благодаря информационным связям в одном субстрате помимо биологической складывается и развивается вторая структура – социальная. Индикатором этой структуры, базисом ее развития выступает система информационный отношений и связей. Этот фактор обстоятельно исследован Л.И. Андреевым в работе «Происхождение и сущность общества», его глобальную значимость выразил А.Н. Берг, отмечая, что человек может нормально мыслить длительное время только при условии непрекращающегося информационного общения с внешним миром. Полная информационная изоляция от внешнего мира – это начало безумия. Информационная, стимулирующая связь мышления с внешним миром, также необходима, как пища и тепло, мало того, как наличие тех энергетических полей, в которых происходит вся жизнедеятельность людей на нашей планете» [Цит. по 1, с. 209].

Несмотря на многочисленные анализы сущности и структурной матрицы информационного общества, нельзя упускать из виду тот факт, что его становление подготовлено всем предыдущим ходом развития человечества. Это общество в его главной ипостаси – информационной, не могло возникнуть раньше. Именно новое общество положило на алтарь общественного развития ни систему сельскохозяйственного, ни систему индустриального производства, а систему – информационного. Оно порождено в 70-е годы XX века бурным развитием науки, свершением в ней научных революций в различных областях знания. Новое общество возникло не как сказочная птица феникс, сжигающая себя и возрождающаяся из пепла молодой и обновленной, символизируя вечное возрождение; ни как богиня любви и красоты Афродита, возникающая из морской пены; оно порождение всего поступательного развития человечества. Поэтому и возникает вопрос о дискурсе в прошлое человеческого общества. Человечество прогрессивно движется вперед, постоянно оглядываясь на свою историю. Но эта история – океан непознанного, неизведанного, волнующего, ведь с древнейших времен

человечество пыталось и пытается сегодня проникнуть в суть минувших событий, понять минувший исторический процесс.

Дискурс в философское учение об обществе необходим, чтобы более ярко высветить тот революционный скачок, который совершает человечество, переходя к высшей фазе своего общественного устройства – информационной. Чтобы раскрыть более объективно процесс перехода к информационному обществу, высветить его сущность и структуру, необходимо объяснить его отличие от предшествующих типов общественного устройства, а, следовательно, необходим дискурс в ареалы прошлого бытия человечества.

Обращаясь к истории общества, исследователь строит образ прошлого, опираясь на сложившиеся интеллектуальные схемы, на привычные и понятные ему ценности и идеалы общественной жизни. И «это неслучайно – постижение истории общества нужно человеку не само по себе, в ней он ищет ответы на вопросы, волнующие людей сегодня» [2, с. 206].

Когда мы анализируем прошлое, мы так или иначе нивелируем его. Например, периодизация человеческой истории доисторического времени дает нам определенную систему координат, формирует «геометрию» нашего мышления, но она может обернуться очередным объяснением изучаемого прошлого, вместо требуемого понимания. Это происходит зачастую по той причине, что наука склонна категоризировать события прошлого, не вникая в дух доисторического времени. На прошлое необходимо взглянуть с позиций раскрепощения духа народа. «Прошлое – страна открытий, но оно служит фоном на котором разворачиваются истории... – пишет Р. Осборн. – Потребность в фабуле, в развитии кульминации заставляет нас смотреть на прошлое, как на нечто, пусть сложное и противоречивое, но имеющее смысл, который в конечном счете должен быть расшифрован... Однако в этом процессе проступает всегдашний парадокс истории. Не наделяем ли мы порядком прошлое, которое в реальности никакого порядка не имело? Не смотрим ли мы в прошлое в поисках обретения уверенности в настоящем?» [3, с. 72].

Несомненно, моделируя прошлое, мы сравниваем тот скачок, который совершило человечество к настоящему и пытаемся прогнозировать его трудно предсказуемое будущее.

Однако, прежде чем моделировать различные концепции прошлого и будущего в развитии человечества, есть необходимость объяснить содержание более глобального концепта (категории) – общество. Философские концепты, наполнившие смысловое пространство этого понятия, не беспочвенны. Они интерпретируются и индуцируются различными социокультурными источниками.

Общество, как постоянно развивающаяся система, в своей эволюции последовательно проходило закономерные этапы, которые в общественных науках фиксировалось в культурных, экономико-формационных и

цивилизационных критериях. Каждый новый этап в развитии общества характеризуется освоением более высоких технологий производства, усложнением социальной структуры, более широким масштабом взаимодействия с окружающей средой. Однако наиболее существенными показателями в развитии общества всегда были характер общественных отношений, уровень духовности людей и демократичности социальных структур.

Философские учения об обществе, формировавшиеся исторически и как составная часть философии, прошло длительный путь развития. Но на каждом этапе объяснения его сущности, особенно гражданское, носило системный характер. Это объясняется тем, что общество является сложной динамичной системой. Система в переводе с греческого означает целое, составленное из частей, совокупность элементов находящихся в отношениях и связях друг с другом, которые образует определенное единство. Еще в древности возникли представления о наличии в природе и обществе органической целостности и системного единства. «Так в древнекитайской философии (Лао-Цзы, Конфуций) они определяются категорией Дао, а в древнегреческой – понятием Логос. Оба эти понятия выражали одну и ту же мысль о гармоничности, мудрой организованности мира, органическом единстве составляющих его частей, неба и земли, природы и общества, личности и власти. В дальнейшем эти воззрения развивались, углублялись и привели к формированию системного подхода к изучению общества» [4, с. 195]. Это следует из философских учений древности, где был сформулирован ряд важных положений. Так, известный древнегреческий философ Демокрит определяет историю общества как природный процесс, а переход людей к общественному состоянию – недостаток, который ставит их на путь приобретения и обобщения знаний и т.д. Общественная жизнь, по его утверждению, должна выражать равенство людей перед законом, веру в могущество ее разума, способностью познавать и решать сложные социально-этические проблемы. Другой известный философ античной Греции – Платон, разработал учение об «идеальном государстве», стремясь обосновать связь между справедливостью и человеческой природой. Важные идеи в области исследования общества обнаруживаются у Аристотеля, который рассматривал общество как совокупность человеческих индивидов, объединенных для удовлетворения социальных потребностей. В учении об обществе Аристотель закладывает основы теоретико-методологического универсализма, в котором предметом исследования выступает общество как система.

В этой системе растворяется уникальность человека, а в качестве основных мотивов социального действия постулируются общественные ценности и идеалы, которые отражают такие его черты как духовность и моральность. Этим закладывались основы учения об обществе как особой сфере жизнедеятельности человечества, которая имеет свои законы. В его

Пунченко О. П.

концепции общество исследуется с позиций социальных и политических основ его бытия. Однако, современный методологический универсализм не имеет ничего общего с античным. Он проявляется в холизме, социологическом реализме и утверждает, что общество является реальностью, не сводимой к социальным общностям, институциональным образованиям или индивидам. Общество, в этой концепции, предстает как самостоятельно существующее целое, подчиняющее себе его составные части и определяющее их бытие.

Поэтому постигая сущность происходивших в прошлом процессов, исследователь должен руководствоваться методологией универсализма, принимая за основу анализа ценности традиционализма, коллективизма, нравственного императивизма, это есть ценности, которые объединяют общество и придают смысл жизни и поступкам людей того времени.

Заслугой философии Нового времени явилось то, что она обратила свои взоры к исследованию гражданского общества. Эта идея была продолжена в классической немецкой философии. Здесь творец идеалистической диалектики Гегель, определяет гражданское общество как «зависимость всех от всех» на основе достижения социальных интересов. Он впервые предпринимает попытку рассмотреть общество в ракурсе необходимого процесса развития абсолютной идеи как «поступательное восхождение к свободе». Другой представитель классической немецкой философии - Л. Фейербах определяет гражданское общество, как совокупность гражданских индивидов, объединенных природной субстанцией.

Новый подход к исследованию общества обнаруживается у представителя немецкой философии К. Маркса. Новизна этого подхода заключается в том, что в его рамках общество исследуется как реляционная система. Отвечая на вопрос: «Что такое общество?», он утверждает, что это не что иное как продукт взаимодействия людей. К. Маркс фокусирует свое внимание, по его мнению, на главном что есть в обществе – на системе общественных отношений. Общество – это исторически развивающаяся совокупность отношений между людьми, складывающаяся в процессе их совместной деятельности. Это не просто количественная сумма индивидов, а способ их бытия в социальной среде, ибо общество не состоит из отдельных индивидов, а выражает сумму тех связей отношений, в которых эти индивиды находятся друг с другом. В другом месте он, раскрывая систему производственных отношений, отмечает, что производственные отношения в своей совокупности образуют то, что называют общественными отношениями, обществом.

Но сводить общество к системе производственных отношений и ставить знак равенства (а в большей степени и зависимости) между общественными отношениями и производственными, нельзя. В этом подходе содержится элемент рационального, но только в том случае, если его анализировать через призму экономической жизни общества. Если учесть все

наработанные концепции в социальной философии, относительно сущности общества и составляющих ее архитектонику, то общество предстает как сложная, самоорганизующая система, включающая в себя индивидов и социальные общности, находящиеся в конкретной взаимосвязи и характеризующие саморегулированием, самоструктурированием, самовоспроизводством.

Анализ архитектоники общества показывает, что оно характеризуется огромным разнообразием социальных структур, систем. Но это не механическая сумма индивидов, а сложная система каждый элемент, который подчинен логике общественного развития.

Общество как система отличается особым статусом субъектов его составляющих. Субъект – это уникальный и в то же время универсальный компонент социальной системы, действующий целерационально и конструктивно направленно. Это позволяет утверждать о исключительной динамичности и незавершенности развития общества. В то же время, общество предстает как система вне – и наиндивидуальных форм, связей и отношений между людьми. Оно обладает интегративными качествами и направляет деятельность людей в необходимое ему русло. Таким образом, общество предстает в качестве самодостаточной системы, способной своей активной деятельностью создавать необходимые условия собственного социального бытия.

Если посмотреть на сложившиеся в истории концептуальные модели прошлых обществ, то можно отметить, что в них переплетены объективная истина и социальный миф; реально существующее и ускользнувшее желаемое; объективная детерминация и субъективные интенции; потребности, интересы и ценности; рациональность и иррациональность; традиции и новации; явления психики и постулаты идеологии. История общества предстает в этих концептуальных моделях как особая реальность, формирующаяся на базе научной интуиции, интуиции истории, как некоего целого. Это сфера взаимопонимания и противоборства, сомнений и верований, убеждений и отчаяния, четкости логики и смутности подсознания, ясных целей и архетипов, нравственных императивов и морального нигилизма.

Различные модели прошлого так или иначе воспроизводят духовную синергию истории человечества и пытаются весь позитив прошлого реконструировать для современности, открывая в нем неведомые грани. Вооружившись этой методологической установкой, философ прежде всего обращается к конкретному материалу прошлого, зная, что ни одно общество не оставило в стороне проблему исторического пути своего развития и совершенствования, что и внушает надежду на обоснование нового общественного устройства. Ведь несмотря на пробы, ошибки, зигзаги, даже на уничтожение отдельных обществ, «в целом их развитие было и остается процессом поступательным, кумулятивным, то есть собирающим,

Пунченко О. П.

накапливающим, обогащающим человеческий опыт, – отмечает Н.В. Мотрошилова. Оно было и остается развитием новаторским. И что особенно важно, развитием пока еще непрерывным... Надеемся на то, что развитие может протекать без противоречий и издержек, что где-то за ближним или дальним историческим горизонтом людей ожидает безмятежное «светлое будущее» и только светлый путь цивилизации, – по меньшей мере наивная, а по своим последствиям и вредная иллюзия» [5, с. 19].

Дискурс в историю развития общества необходим. Он позволяет выделить в их содержании общее и особенное. Но, что возьмет на вооружение новое информационное общество из прошлого и что составит социоэкономические и культурные предпосылки его бытия, отличающие его от прошлых общественных устройств?

Несомненно, информационное общество возьмет из прошлого:

- идеи гармоничности и мудрой организации мира;
- идеи связи между справедливостью и человеческой природой, учитывая особый статус человека;
- основы теоретико-методологического универсализма, в котором ценности коллективизма и нравственности объединяют общество и придают ему новый смысл жизни;
- идею поступательного восхождения к свободе;
- идею развития науки и образования, которые в новом обществе приобретают статус мегатренда.

Что же составляет новизну нового общества, его функциональные основания? К ним необходимо отнести:

- переход от превалирования материального производства к информационному;
- компьютеризация и робототизация всех сфер производственной деятельности общества;
- бурная информатизация всех сфер и интересов общества и человечества;
- развитие новых форм межкультурной коммуникации, придание им массового характера за счет информатизации;
- реализация идеи виртуальной реальности;
- развитие новых форм межкультурной коммуникации и другое.

Новое информационное общество знаменует все большее преобразование материала и земных ценностей еще нетронутой ранее природой в предметы и процессы, так называемой «второй природы», которую человек творит и которая его окружает. Но это вмешательство человека и общества в природные процессы породило противоречие, разрешение которого теоретически отражено во Всемирной концепции устойчивого развития, утвержденной на заседании ООН.

Взаимодействие различных форм собственности в новом обществе должно стать «эффективной предпосылкой стимулирования энергии,

Пунченко О. П.

самостоятельности, предприимчивости, ответственности выбора и решения, здравого смысла и смекалки, словом, индивидуальной свободы и разумности человека в производстве, обмене, в повседневном быту» [5, с. 26].

Новое обеспечение своей реализации должна получить идея обеспечения все более свободных, закрепляемых и юридическими, и нравственными формами совместного бытия людей, в предоставлении им всеобщих прав, свобод, гарантий, возможностей участвовать в решении своих судеб и судеб нации, страны. Решение этой задачи связано также с обеспечением все более свободных, ненасильственных, добровольных форм совместного бытия индивидов и их свободно же формирующихся объединений.

Несомненно, спектр проблем, стоящих перед информационным обществом достаточно широк и решение их не будет быстротечным, и надо согласиться с А.А. Лазаревичем, что сейчас идет бурный процесс только становления этого общества.

1.3.2 Информационное общество в пространстве философских проблем современности: сущность, структура, противоречия

Возникшие в середине 60-х годов XX века концепции постиндустриального общества (Д. Белл), нового индустриального общества (Д. Гэлбрейт) близки по смысловому содержанию концепции информационного общества (Е. Масуда, Э. Тоффлер и др.). Е. Масуда утверждает, что понятие информационного общества раскрывает новые черты развивающегося постиндустриального общества, уточняет эти черты, обогащая содержание нового общества за счет недостаточно раскрытого в концепциях Д. Белла и Д. Гэлбрейта учения о сущности и значимости информации в общественном развитии. Базисными основаниями этого общества выступают информационные ресурсы и информационные услуги. Новое общество связано с превращением информатики и кибернетики в основные средства социального управления и регуляции человеческой деятельности. Наука, знание здесь превращаются в главный ресурс общества. Информационная сфера занимает ведущее место в обществе, определяя развитие экономики, политики, культуры, приносит радикальные изменения в социальную структуру. И создается кажимость (термин Гегеля), что инфосфера является детерминирующей по отношению к техносфере, истоки которой относят в XVI–VII векам. Но это только кажимость, поскольку реализация теоретических моделей информатики и кибернетики осуществляется посредством инструментальных моделей техносферы, которая превращает конструкты информатики и кибернетики в непосредственную производительную силу общества.

Современная техносфера к тому же обладает способностью к саморазвитию и превращается в самодостаточный мир. Она активно вытесняет высокотехнологические способы регуляции общественных отношений, отбрасывает традиции и духовные авторитеты как препятствие для своего успешного функционирования. «В техносфере, – отмечают Ч.С. Кирвель и О.А. Романов, – торжествует принцип пользы, расчета, автоматической обязанности. Способы решения социальных проблем путем апелляции к сфере ценностей, – греху, воздаянию, добру, чести, совести и подобному заменяются целерациональными, инструментальными социотехническими способами, электронным контролем, психопрограммированием, биологическим искусственным отбором» [2, с. 329].

В отличие от Е. Масуды Э. Тоффлер создает наиболее популярный вариант информационного общества. Он утверждает, что к этой стадии – информационной, человечество пришло, пройдя аграрную (первую волну) и индустриальную (вторую волну). Новая волна характеризуется господством наукоемких и информационных технологий, а также превращением знания в источник богатства и власти. Сам Э. Тоффлер оценивает перспективы информационного общества неоднозначно. Это общество, по его мнению, будет первым гуманным в истории человечества, в нем ценности будут создаваться вне сферы материального производства, но возможны и негативные последствия, в форме «информационного империализма и тоталитаризма».

Тем не менее, в научной литературе имеет место непризнание информационной цивилизации, а современное общество исследуется как новый виток техногенной цивилизации. И в содержании матрицы этой цивилизации особо речи не идет о информационной составляющей нового общества (В.С. Степин). Но в это же время другой академик – Н.Н. Моисеев пишет: «А информационное общество действительно «стоит на пороге» нашей истории, и от того, как люди смогут его принять и интерпретировать зависит характер цивилизации наступающего века. Много в нем нам еще предстоит понять, но об одном, вероятно, уже можно говорить с полной определенностью: информационное общество не сможет утвердиться на планете само по себе, без целенаправленного действия людей» [6, с. 428].

Прежде чем вести речь о сущности и функциональных составляющих матрицы информационного общества есть необходимость выяснить подходы к его экспликации. Первый подход к решению этой проблемы был прост. Информационное общество – это такое устройство в истории человечестве, когда процесс производства информации превалирует над материальным. С этих позиций США считают себя информационным обществом с 1974 года, когда информационное производство достигло рубежа 51%. Быстрыми темпами начинают развиваться учение о информации, информатизации,

информационных ресурсах, информационных услугах, информационном рынке и так далее. Это, несомненно большой позитив.

Но этот подход к раскрытию сущности информационного общества содержит большой негатив, который заключается в следующем. Начиная с 80-х годов XX века обеспеченность доллара материальной продукцией начинает падать, а информация, которую США бурно развивают сама по себе идеальна. Возникший разрыв между информационным и материальным производством сегодня привел к тому, что доллар обеспечен продукцией чуть больше, чем на 50 центов, налицо девальвация валюты.

Второй негатив связан с тем, что за последние почти сорок лет внешний долг США перевалил за 20 триллионов. Но США успели привязать мир к доллару. Возникшая валюта – евро вначале была большим конкурентом доллару, но в последнее время разрыв в номинальной стоимости этих валют резко сократился. Однако МВФ в конце 2016 года признал в качестве первой запасной валютой мира юань.

В отличие от США и стран Европы, Китай пошел по другому пути. По заявлению президента Китая Ху, страна поставила цель построить две цивилизации – материальную и духовную. Достижение этой цели требует роста интеллектуального энтузиазма в стране, отражающего движение к духовной цивилизации, а это невозможно без нового осознания роли науки и образования в жизни общества. Создать инновационное общество – основная задача Китая – как единство двух вышеуказанных цивилизаций возможно только посредством широкого реформирования науки и образования. Китай не отбрасывает идеи широкого развития и использования информации – это необходимое условие построения инновационного общества в стране.

Если Запад и США постоянно репрезентируют свои достижения в области развития информационного общества, то Китай к будущему, и не только своему, обосновывает равнозначность двух типов общественного производства – материального и информационного. Диалог Восток–Запад по будущему устройству общественной жизни человечества в эпоху глобальных рисков не приводит к Духу целого, к консенсусу эти полумиры.

Примиренческая позиция по сущности нового общества обнаруживается у Н.Н. Моисеева, который эксплицирует информационное общество следующим образом: «информационное общество – это общепланетарная система, способная к такому саморазвитию, которое постепенно позволит найти новые опоры для дальнейшего существования рода человеческого» [6, с. 444].

Однако вряд ли Китай, утвердивший 8 Столпов своего развития, воспримет позицию Н.Н. Моисеева как основополагающую для развития всех сфер общественного производства.

Новый подход к экспликации информационного общества обнаруживается у авторов работы «Грядущее информационное общество», где они пишут, «что информационное общество представляет собой новую

Пунченко О. П.

самостоятельную стадию социально-экономического, научно-технологического и духовно-культурного развития постиндустриального мира. Эта стадия связана с переходом к четвертому (информационному) сектору хозяйственно-экономической и социально-культурной деятельности» [7, с. 75].

Исследуя сущность информационного общества, В.Г. Воронкова, О.В. Соснин, В.О. Никитенко и М.Ю. Максименюк пишут, что «информационное общество – это общество, в котором информация и уровень ее использования кардинальным образом влияют на экономическое развитие и социокультурные изменения в обществе:

- в технической сфере – широкое внедрение информационных технологий в производственной, экономической и деловой жизни, систему образования и быта;
- в экономической сфере – информация преобразуется в товар;
- в социальной сфере – информация становится главным фактором смены качества жизни;
- в политической сфере – свободный доступ к разнообразной информации, вызванный обеспечить на этой основе широкий обмен мнениями;
- в культурной сфере – обмен информацией, способствующей формированию соответствующих норм и ценностей, которые соответствуют потребностям нового общества» [8, с. 27].

Такая широкая экспликация информационного общества раскрывает не только квинтэссенцию его содержания, но и основные задачи, которые оно призвано решать в различных сферах человеческой деятельности.

Исходя из того факта, что сущностными составляющими нового общества выступают информация и коммуникация, А.А. Лазаревич, «в обоснование концепта «информационное общество» как адекватной смыслообразующей парадигмы постижения современной социокультурной динамики» [9, с. 28], кладет социальную информацию, обладающую конкретным смысловым содержанием, а также социальную коммуникацию как «совокупность пространственно-временных условий, целей и технологий формирования и развития процессов взаимодействия субъектов» [9, с. 31].

В целом же можно утверждать, что информационное общество – это прежде всего объективный процесс, новый качественный скачок в общественном развитии, фундаментом которых выступают бурно развивающиеся компьютерная техника и информационные технологии, которые ускоряют интеграцию. экономической, информационной, политической и социокультурной деятельности человечества.

Новое общество выступает не просто информационным, оно, несомненно, техно-информационное. В нем воедино сливаются достижения научно-технической мысли человечества и бурно развивающегося информационного производства. Такой подход к анализу нового общества

Пунченко О. П.

сопряжен преимущественно с тем, что в данном случае при анализе ключевых проблем общественно-экономического и духовно-культурного развития, мы опираемся не только на связку «информация – коммуникация», но прежде всего на связку «техника – информация». Собственно говоря, последняя связка и определяет облик нового общества, идет ли речь о глубинных связях на уровне социоприродных отношений, научно-техническом, информационном и культурном развитии, или о тенденциях глобализационных процессов современного мира. А триада «техника – информация – коммуникация» составляет ядро информационного общества.

Фундаментальными составляющими матрицы нового общественного устройства выступают: информация; информатизация; информационные ресурсы, включающие информационный продукт, информационные услуги, а также информационный рынок; и, безусловно, человека, его высокий уровень знаний и новый вектор его профессиональной деятельности.

Действительно, сегодня человечество вступило в новую фазу своего развития, и начало ей положило исследование природы и сущности информации. Еще в 30-х годах XX века к этой проблеме обратились Р. Фишер (1921 г.), Х. Нейквист (1924 г.), Р. Хартли (1928 г.), пытаясь измерить информацию. Однако, концепт «информация» был убедительно разработан в 40-50-е годы XX столетия К. Шенноном в работе «Математическая теория связи» (1948) и Н. Винером в работах «Кибернетика или управление и связь в животном и машине» (1948), «Кибернетика и общество» (1950). Примечательно, что к исследованию взаимосвязи «Кибернетика и общество» обратился еще в 1801 г. Андре Мари Ампер.

На сущность информации в современной науке сложилось разнопонимание, что затрудняет эксплицировать этот концепт. В работах У. Эшби, А. Колмогорова, И. Новика, А. Макаровой, Л. Матвеева, В. Бройдо, В. Глушкова, Г. Голицына, В. Петрова и других это разнопонимание (а сегодня насчитывается около 400 определений «информация») оформилось в ряд научных подходов. Среди них наиболее распространенными являются:

- антропоцентрический подход;
- техноцентрический подход;
- ноуцентрический подход.

В чем же заключается их сущность?

Антропоцентрический подход ярко выражен в работах К. Шеннона, который рассматривает информацию как совокупность сведений, сообщений о чем-либо. Появившаяся в теории связи в аспекте ее потребности, теория информации уделила главное внимание проблеме количества информации, а не ее качеству, оставив в «тени» вопрос о лежащей в основе информационных процессов, сущности. К. Шеннон разработал математический аппарат для вычисления количества информации. Количество информации – одна из важнейших характеристик ее. Оно выражает внешнюю определенность предмета, объекта через его величину,

объем, степень развития свойств, темп протекания управленческих, производственных и других процессов. Качество же информации, как ее внутренняя определенность, здесь остается в «тени».

Однако необходимо учитывать, что при взаимодействии различных структурных уровней материи, вещества и энергии, мы не пользуемся понятием «сведения». И надо согласиться с М.В. Зарениным, который пишет, что «природа не знает понятия «сведения». Это мы, абстрагируя признаки, связи и свойства объектов, определяем информацию как сведения, сообщения, данные о предметах, фактах и обстоятельствах, событиях и явлениях, которые могут восприниматься вне зависимости от формы представления и интерпретироваться в зависимости от глубины познания предмета или явления» [10, с. 25].

Данное понимание информации отражает более расширенный и углубленный антропоцентрический подход.

Техноцентрический подход в понимании информации характерен для технических наук. В его основе лежит концепция взаимодействия данных и методов. Данные – это материальные объекты – зарегистрированные сигналы, но это не информация. Однако, информация, в этом подходе в отличие от данных не является объектом материальной природы, а это динамический объект не существующий в природе сам по себе, а образующийся в ходе взаимодействия данных и методов. Данные выступают в качестве первой составляющей этой модели информации, а методы воспроизведения и обработки данных в качестве второй составляющей.

Ноуцентрический подход состоит в отказе от определения информации из-за ее всеобщности и фундаментальности. Здесь отказ от дефиниции информации связан с невозможностью выявления путей трансформации сознания в информационную категорию продукта.

И все же, анализ различных экспликаций концепта «информация» показывает, что нам более импонирует подход М.В. Заренина, поскольку в исследовании информации он идет глубже, выражая в более широкой и обобщенной дефиниции научно-философское понимание ее содержания. Он пишет: «информация – это транслируемые во времени и пространстве признаки, свойства, особенности объектов или их образы, отражающие взаимодействия и коммуникативные объектные связи в вещественной и невещественной форме» [10, с. 25].

Информация в таком понимании резко отличается по содержанию и методологии ее производства, от сведений, которыми пользовалось человечество в предыдущих формах общественного устройства.

Учение о информации – одно из главных составляющих матрицу информационного общества. На базе этой составляющей разворачиваются процессы информатизации, формируются информационные ресурсы, информационные технологии и соответствующая инфраструктура. Вместе они образуют информационную сферу, которая является интеллектуально-

Пунченко О. П.

інформаційно-технологічним базисом общества. Развитие информационной сферы выступает средством дальнейшей трансформации экономической, научной, социальной, культурной и образовательной сфер общества.

Информатизация – это ядро структуры формирующегося информационного общества. Научные дискуссии о сущности и значении информатизации в жизни общества утверждают нас в мысли, что исследование данной проблемы актуально и социально значимо. Информатизация как процесс предстает как содержательная сторона связи, которая ведет от внешнего мира к человеку, обогащая его новой информацией.

В современной научной литературе обнаруживаются различные подходы к сущности этого феномена. В работах Воронковой В.Г., Ильина Г.Л., Колесова Д.Н., Конюховского П.В., Заренина М.В., Острейковского В.А., Полякова И.В., Ракитова А.И., Лазаревича А.А., Соснина А.В., Ханкевича А.В., Широканова Д.И. и многих других, обнаруживается общее и особенное в экспликации этого понятия. Общим выступает то утверждение, что информатизация – это устойчивый процесс информационного развития. Информатизировать общество – значит создавать условия для того, чтобы любая необходимая для решения личных и социальных проблем информация была доступна для пользователя в любое время. «Информатизировать общество – это значит кардинально изменить структуру и характер социального развития, перейти к наукоемкому производству и новым видам информационного обмена. При этом создаются не просто новые условия труда и жизни, а новые отношения человека с миром и, в конечном счете, новая степень цивилизации» [7, с. 78].

Когда речь идет о сущности, задачах и направлениях информатизации, то обнаруживается особое в понимании этого процесса. Так, авторы монографии «Філософія інформаційно-комунікативного суспільства: теоретико-методологічний контекст» указывают, что «информатизация – совокупность взаимосвязанных организационных, политических, социально-экономических, научно-технических, производственных и правовых процессов, направленных на создание условий для удовлетворения информационных потребностей граждан и общества на основе создания, развития и использования информационных систем, сетей, ресурсов и информационных технологий, построенных на основе применения современной вычислительной и коммуникативной техники, формирования полезной информации, что свидетельствует об утверждении Положения о формировании и исполнении национальной программы информатизации» [8, с. 118].

Такой подход к экспликации сущности информатизации вытекает из требований национальной программы информатизации Украины, в нем отражено особенное для этой страны, а является ли эта дефиниция

Пунченко О. П.

руководством для других стран? Поэтому многие другие дефиниции носят более обобщающий характер. Так у авторов работы «Грядущее информационное общество» подход к экспликации концепта «информатизация» носит социально-деятельностный характер. Учитывая динамику этого процесса они пишут, что «под термином «информатизация» понимается системно-деятельностный процесс, который направлен на «овладение» информационно-интеллектуальным ресурсом в самом широком смысле слова. Информатизация включает разработку и реализацию новых технологий, систем аккумуляции и передачи данных, обеспечивающих полное и своевременное использование информации и знаний в различных областях деятельности людей» [7, с. 5].

С учетом структурно-организационных составляющих процесса информатизации ее можно эксплицировать следующим образом: информатизация представляет собой социально-деятельностный процесс целенаправленного освоения выработанных человеком информационно-интеллектуальных ресурсов, направленных на изменение конкретных объектов социальной реальности, поддержание информированности всех членов общества на основе инновационных информационных технологий.

Процесс информатизации предусматривает создание экономических, социальных, правовых, профессиональных и образовательных условий для своего эффективного функционирования. С этой целью необходима реализация замысла формирования единого информационного пространства, обеспечивающего возможности, на основе новейшей информации, решения личных и социальных проблем. Значит, информация должна быть доступной в любое время и в любой точке для потенциального пользователя. С другой стороны, информатизация требует создания технологических условий, аппаратов и программных средств, чтобы обеспечить процессы производства, переработки, преобразования, передачи и хранения информации. Эта сторона процесса информатизации имеет ряд аналогичных тенденций, которые свойственны техногенному обществу, так как новые технологии служат для технического прогресса, а способы к формы человеческой деятельности преобразуются, исходя из появления собственно качественно новых технологий.

Современная система знаний, особенно технических и связанная с их развитием инженерная практика, включают в деятельность субъекта принципиально новые типы объектов, требующих новых стратегий и тактик использования их. Новые стратегии и тактики информатизации общественных процессов и сторон жизни социума требуют изменить, свойственные техногенной цивилизации, представления о характере научно-технического прогресса. Эти новые представления детерминируются не только изменениями в системе социальных ценностей, но и характером новых осваиваемых объектов, например, сущностью и закономерностями бытия и развития наномира. Но когда научно-техническая деятельность

начинает осваивать новые сложные саморазвивающиеся системы, в которые включен сам человек, то его действия уже не являются внешним чем-то по отношению к объектам информатизации. В этом случае неизбежны определенные ограничения научной инженерной и человеческой деятельности, ориентированные на выбор только возможных сценариев изменения мира, в котором обеспечиваются стратегии выживания человечества и окружающей его природной среды. Вот здесь на первый план выходят не собственно технологии информатизации, а социально-этические средства, цели и возможности современной науки и техники.

Процесс информатизации общества очень сложен. Здесь необходима не просто разработка комплекса мер, направленных на обеспечение человека и социума достоверной, исчерпывающей и своевременной объективной информацией, но и практическая реализация этого комплекса мер, внедрение их в деятельные структуры социума. В таком виде информатизация предстает как устойчивый процесс инфоразвития общества.

К негативу информатизации можно отнести резкое развитие псевдонауки, которая занимает особое место в системе вненаучного знания. С одной стороны, это «знание представляет собой интеллектуальную активность, спекулирующую на совокупности популярных теорий» [11, с. 305]. С другой стороны, псевдонаука в наиболее общей форме рассматривается как деятельность, имитирующая научную, но сама по себе такой не является. Псевдонаука – это совокупность убеждений о природе и человеке, которая ошибочно воспринимается как основанная на методологии научного познания или которой ошибочно придается статус объективного, истинного знания. Псевдонаука в этом аспекте представляет собой различные предположения, научные гипотезы, которые противоречат твердо установленным научным фактам. Твердость установленных научных фактов – детерминирующий критерий демаркации науки и псевдонауки сегодня.

Занятие псевдонаукой – это одна из форм подключения псевдоученого к совокупному общественному интеллекту. «К науке, – отмечает С.П. Щавелев, – желают примазаться куда больше народа, чем, например, к искусству или бизнесу. Без голоса и слуха не получить консерваторского образования; без начального капитала не завести собственного дела. Куда легче представлять себя ученым. Не случайно довольно много особ, от науки далеких, в свободное время занимаются какими-то «исследованиями», пишут какие-то «труды», надеясь, что те в один чудесный день их прославят... Наихудшими для науки и общества есть то, что большинство псевдонаучных имеют настоящие ученые степени, которые они просто купили или другим путем вытянули у своих недобросовестных, корыстливых или слишком конформных коллег» [12, с. 4].

Совокупный общественный интеллект – это широконаучное поле деятельности для псевдонаучного. Это поле можно «перепаживать» по своему усмотрению. Не обязательно учитывать фактор объективности, что

інтелект ґрунтується на досягненнях наукової мислі, що це квінтэссенція общечеловеческого достояння, отражающая сам процесс научной деятельности, средства, условия и обязательно результат, как фактор приращения нового знания.

Помощь в развитии псевдонауки оказывают сегодня: Интернет, где псевдоученые выискивают для себя информацию, большое количество конференций (с грифом международные) от количества заявленных докладов и тезисов присутствует незначительное количество участников; свободное печатание литературы, статей, не обогащающих науку. Формы развития псевдонауки сегодня резко увеличиваются.

Беда современной науки заключается и в том, что возникший помимо товарного, интеллектуальный рынок охватил духовное производство. Сегодня на этом рынке можно приобрести любую интеллектуальную собственность, поскольку она стала товаром: курсовые и дипломные работы, авторские права и патенты, научные открытия, технические изобретения, а также заказать монографию, диссертацию и т.д. Этот беспредел практически не пресекается государством. Эффективность работы экспертных комиссий низкая, поскольку члены этих комиссий часто втянуты в финансовый оборот, чем способствуют процветанию псевдонауки.

В матрицу информационного общества входят также информационные ресурсы и информационные технологии. Информационные ресурсы, если их пытаться эксплицировать, представляют собой информацию в виде «понятийного знания». Знания – основной ресурс, обеспечивающий стабильность и гибкость постиндустриальных экономик. Знания – это информация, имеющая практическую ценность, как информационный ресурс они направлены на получение конкретных значимых результатов. Вне знания никакие информационные ресурсы немислимы, но и рассматривать знания как синоним этих ресурсов – значит впасть в абстракцию. Как знания, так и информационные ресурсы всегда конкретны. Знания – есть особая познавательная ситуация. А «понятийное» знание – это форма мыслительной деятельности, основанной на конкретной информации. «Информационные ресурсы – это совокупность информационных результатов интеллектуального труда человека, созданных в вещественной и невещественной форме, зафиксированных различными способами на носителях любого физического свойства и предназначенных для использования в информационном обороте» [10, с. 57]. Информационный оборот предстает как постоянный процесс создания, движения и обращения информационных ресурсов в вещественной и невещественной форме. Информационные ресурсы подразделяются на информационный продукт и информационные услуги.

Информационный продукт – это внешнее выражение предметного информационного результата, предназначенного для распространения среди индивидуальных и коллективных пользователей. Всякий информационный

продукт предметен. Это мобильники, смартфоны, айфоны, компьютеры, планшеты, книги, статьи, скульптурные изображения, языковые формы, уставы, акты, формуляры и т.д.

Информационные услуги – это профессиональные виды деятельности, результаты которых неотделимы от самой деятельности по подготовке и предоставлению конкретного информационного ресурса. Эти услуги всегда направлены на удовлетворение потребностей пользователей. Они включают в свое содержание широкий спектр информационных услуг: поиск информации; обработку данных; предоставление информационных технологий; консультации; обзоры; переводы; подготовку информационных изданий (печатной продукции); предоставление коммерческо-финансовой информации и др. По видам деятельности можно выделить образовательные, юридические, библиотечные, научно-технические и многие другие.

Индикатором качества информационных продуктов и информационных услуг выступает информационный рынок как сфера товарного обмена социально-экономических отношений товаропроизводителей и потребителей по поводу реализации продуктов и услуг. На рынке происходит формирование спроса и предложения, выражающие запросы потребителей, объем и ассортимент продукции, предназначенной для сбыта.

Таким образом, информационные ресурсы – это сложная система производства информационного продукта и предоставления информационных услуг, которая сегодня начинает осознаваться, чтобы общество оставалось на «плаву». Эти ресурсы необходимо и постоянно расширять за счет их инновационного развития.

Как выше отмечалось в структуру матрицы информационного общества входят также информационные технологии. Эти технологии представляют собой совокупность технических, программных и организационно-технических средств, объединенных структурно и фундаментально для решения той или иной задачи информатизации и направленных на повышение эффективности функционирования информационного объекта.

Использование человечеством информационных технологий имеет свою протоисторию, а точнее – протоинформатизацию. Ведь с развитием теоретического знания и образования начинается целенаправленный процесс трансляции и интерпретации сведений, сообщений, зафиксированных на конкретных носителях в виде устного или письменного языка. Сегодня они понимаются как пооперационный процесс приема и обработки информации и превращение ее в абстракцию более высокого уровня.

В общем виде понятие «технология» предстает как совокупность методов, приемов и способов обработки, изменения состояния и свойств, а также форм предметов в процессе их переработки в конкретные предметы. Информационные технологии созданы для производства информации нового

уровня и качества, способной обеспечить необходимый результат. «Тогда, – отмечает М.В. Заренин, – под информационной технологией следует понимать совокупность операций, выполняемых над информационными ресурсами с помощью современных технических средств и методов получения определенного информационного продукта (услуги) и решения поставленных задач» [10, с. 84], что отражает сущность интенционала. Если экстенционал отражает совокупность элементов и операций процесса информатизации, то интенционал отражает информационный результат этого процесса, превращение информации в продукт более высокого уровня.

В современную эпоху развитие информационных технологий вступило в фазу инновационного развития. Сегодня формируются совершенно новые информационные технологии, продукция которых не имеет себе аналогов. К тому же информационные технологии охватывают все сферы деятельности социума: науку, образование, сферу телекоммуникаций (локальных и глобальных сетей), программное обеспечение, услуги, документацию, искусство и культуру, литературу, периодическую печать и др.

Но главная фигура развития и реализации составляющих матрицы информационного общества – человек. Информационное общество задает принципиально новый вектор человеческой деятельности. Деятельностный идеал человека распространяется на природу, ее познание и сферу социальных отношений. Этот вектор человеческой активности раскрывается через сущностные революции в науке – нанотехнологическую и информационно-компьютерную.

Первая революция резко углубила знание человечества об окружающем мире. Достижениями этой революции стало открытие нано- и пикамиров. Наука сформировала учение о конвергентных (NBIC) технологиях, конструктивно углубляя учение о сущности нанотехнологий, биотехнологий, информационных и когнитивных технологиях.

Вторая революция дала возможность резко увеличить новые формы коммуникативных отношений во всех сферах деятельности общества. Развитие компьютерной техники связано с целью быстрого получения, накопления и преобразования научной информации. «Компьютер будучи прообразом человека познающего, является моделью того, как формируется, структурируется и работает информация. В этой связи компьютеризация открывает как новые возможности репрезентации информации, так и новые горизонты изучения самого знания» [4, с. 467].

Использование компьютерной техники имеет и свои достоинства, и свои недостатки. Первые связаны с быстрым обеспечением получения масштабной информации, открывают доступ к различным областям научного знания, облегчают реализацию междисциплинарного подхода. Недостатки выражаются в потребительском отношении к информации, обеднение языка и т.д.

Деятельностно-активный идеал современного человека связан с формированием его новой культуры – информационной, которая предусматривает умение работать с информацией, использовать ее, обрабатывать, сохранять и передавать. Новая культура общения раскрывает новые формы личностных и профессиональных связей с помощью Интернета, электронной почты. Эта новая культура в большей степени детерминирует стиль мышления и деятельности человека, его мировоззрение, систему ценностей и т.д., что уже составляет специфику информационного общества.

Одним из противоречий информационного общества является отношение человека к природе. Природа – это упорядоченное, закономерно устроенное поле, обладающее законами своего развития. Человек должен познать их и жить в соответствии с ними. Достижение этой цели возможно при условии совместной взаимосвязанной эволюции природы и общества, представляющей суть коэволюционной стратегии. Термин «коэволюция» в широком смысле означает соразвитие, согласование, взаимозависимое сопряженное развитие. Коэволюция – это механизм, обеспечивающий возникновение нового качества в становлении самоорганизации систем, их кооперирование в более общую целостность. Учение о коэволюции – ядро концепции устойчивого развития человечества.

Информационное общество получило в наследство от индустриального новую личность. Но эта личность не идеал, она не является столь суверенной, автономной и творческой, как это намечалось в структуре прошлого общества. В начале эта личность боролась всеми методами против технического прогресса (например, известное движение луддитов в Англии, конец XVIII – начало XIX века), затем приняла активное участие в революциях за отстаивание своих прав, сегодня участвует в различных переворотах, цветных революциях, действиях Аль-Кайды, ИГИЛ. Активность и творческие вымыслы человека описанию сегодня не поддаются.

Для анализа поведения такого человека можно воспользоваться синергетическим подходом, оперирующим понятием бифуркации – особого состояния человека, отличительными свойствами которого являются нестабильность, неустойчивость, крайняя степень чувственности к внешним и внутренним воздействиям, малым флуктуациям, способным изменить общую направленность поведения.

Применительно к сознанию человека это означает, что « бифуркационным является сознание, находящееся, во-первых, в ситуации крайней степени неустойчивости, нестабильности. Во-вторых, оно принципиально неопределенно в путях своего дальнейшего развития. В-третьих, такое сознание чрезвычайно чувствительно к внешним, идущим от общества, и внутренним, идущим от чувств и эмоций, малым воздействиям» [13, с. 120].

Пунченко О. П.

Несомненно, информационному обществу в интервале формирования человека, соответствующего требованиям и условиям бытия новой грядущего общества, необходимо выработать новые формы воспитания и образования его, чтобы он мог конструктивно способствовать ускорению общественного развития.

Отмеченные выше составляющие матрицу информационного общества, есть её квинтэссенция, поскольку содержание этой матрицы нового общества намного богаче.

1.3.3 Образование как социокультурный мегатренд и императив информационного общества

Исследование образования как интеллектуальной составляющей духовного производства на всех этапах развития социально-гуманитарного знания выступало в качестве неотъемлемой составляющей его содержания. Основное предназначение образования уже в период его становления заключалось в организации систематизирования и методологии передачи накопленных теоретических знаний человечеством последующим поколениям. Трансляция накопленных знаний и опыта является одной из важнейших задач и научения, и обучения и, собственно, образования, поскольку она обеспечивает бесперебойное их функционирование и воспроизводство в поколениях. Каждое новое поколение должно научиться тому, что умели предки, и в этом – залог выживания его самого, всего общества и человечества. В различные исторические эпохи методология трансляции знаний и опыта, как элементов образовательного акта модернизировалась, но никогда не выпадала из его структуры. С высоты сегодняшнего дня видно, что мыслители различных эпох «подвижнически» несли «бремя» забот и ответственности за объективный анализ развития образования, его целостность, уникальность, передачу знаний и опыта. Они изначально осознавали, что философия, как никакая иная наука, исторически обречена не только на перманентное прояснение своего понятийно-методологического инструментария относительно проблемы образования, но и призвана минимизировать на всем мировоззренческом поле массив фундаментальных идей, внося в них элемент упорядоченности. Это позволило философии выделить в содержании образования общее и особенное, устойчивое и изменчивое – все то, что составляет его специфику на определенном этапе общественного развития.

Выделяя общее, можно отметить, что образование, во-первых, с начала своего становления приобретает целенаправленный ноосферный характер, детерминирован зарождающимся научным знанием. «Вряд ли в сфере духовного производства общества можно обнаружить сокровища, равные по значимости науке и образованию. Это две взаимосвязанных сферы

Пунченко О. П.

интеллектуальной собственности человечества, которые раскрывают движение его пытливого ума в познании тайн природы и донесении их в сознание социума» [14, с. 6].

Во-вторых, в связке «наука – образование» последнее, несмотря на свою относительную самостоятельность, находится в кильватере первой. На всех этапах цивилизационного развития наука занимается производством информации, процессами приращения знаний как о природной действительности, так и о различных сферах бытия социума. Все общества содержали в структуре духовного производства образование как инструмент, который при помощи устной речи и письменности, обрабатывал информацию и передавал ее последующим поколениям. Особенным выступала сама методология передачи знаний, оценка их понимания и усвоения. О диалектике общего и особенного в содержании образования свидетельствуют факты смены парадигмальных установок в его содержании. Логическими основаниями этих смен являются: постоянный процесс приращения и развития знания; способы совершенствования человеческой практики в ходе познания объективной реальности; методология трансляции новых знаний в системе субъектно-субъектных отношений и др. Но все преобразования имеют собственные культурные и познавательные ниши.

Образование, обладая богатым содержанием, ценностно по природе, вневременно в духовном проявлении человечеством своих потенциальных возможностей и в то же время разворачивается в конкретном культурно-историческом контексте. В понятии «образование» выражается предельная ориентация знаний определенной эпохи, что позволяет характеризовать его как предельный, и в то же время уникальный вид сферы духовного производства. Будучи по содержанию категорией гуманитарного знания, образование предельно по своей сущности как социокультурный феномен. Предельность здесь означает, что образование выходит за границы других конструкций духовного производства своим воздействием на формирование мировоззренческих позиций личности, влиянием на развитие других форм общественного сознания. Образование предельно по решению стоящих перед обществом задач и, прежде всего, воспитания и социализации личности, оно отличается предельной фундированностью (предельными основаниями), а также предельным способом самого теоретизирования и трансляции научных достижений, либо различными сочетаниями отмеченных моментов.

Уникально ли образование как социокультурный феномен? Несомненно, поскольку будучи повторимым в самых разных своих аспектах оно уникально как общее в социокультурной направленности развития общества во всей своей полноте в различных парадигмах, отличающихся особенностями его смыслового содержания и формами воплощения в сознание обучаемых.

Уникальность образования заключается в том, что оно выступает как неповторимый феномен человеческого бытия, он исключителен,

чрезвычайно важен, обладает оригинальностью своих связей с наукой, невоспроизводимостью методологического воздействия на индивидуальное и общественное сознание в ходе трансляции объективно разработанных наукой знаний и опыта, а также относительным характером и, обязательно, социальной новизной, что является детерминирующей составляющей его смыслового поля.

Образование на каждом этапе своего развития социально детерминировано, «его форма и содержание зависят от социальных потребностей, которые обусловлены развитием культуры, религии, политической, экономической и идеологической жизни общества. Социокультурные детерминанты – это доминирующие политические, идеологические, религиозные и экономические факторы, свойственные социуму на определенном этапе исторического развития, определяющие его мировоззренческие и ценностные ориентиры» [15, с. 14]. Это означает, что радикальный переход человечества к новому типу цивилизационного развития меняет содержание социокультурных детерминант, предполагает определение их обусловленности главенствующими уже новыми социокультурными условиями, что изменяет содержание многих форм духовной жизни общества. Что же касается образования, то резкая смена социокультурных детерминантов фундирует становление новой образовательной парадигмы, задачей которой является формирование субъекта не только познающего, но и интерпретирующего.

Образование – сложный феномен, в котором степень сложности задается познавательными целями субъекта, его способностью креативно воспринимать информацию, разрабатывать ее и использовать в своей деятельности. Исследуя формирование субъекта воспринимающего и интерпретирующего информацию, находящегося в системе образовательного процесса, Л.А. Микешина пишет: «традиционно образование понимается как овладение, прежде всего, интеллектуальными анатомическими знаниями в совокупности с рецептурной информацией, определенными практическими умениями и навыками. Преобразование природных задатков и возможностей понимается преимущественно как совершенствование чистого разума, рассудочных процедур и операций, а также как накопление индивидом специальных знаний из различных областей» [16, с. 207]. В этом аспекте образование выступает в качестве процесса седиментации всеобщего опыта и знания, в ходе которого идет приобщение к образцам определенного типа знаний, вхождение субъекта в образование, знакомство его с образовательным знанием (термин М. Шелера). Характеризуя это понятие, М. Шелер пишет: «Образовательное знание – это приобретенное на одном или немногих хороших точных образцах и включенное в систему знания сущностное знание, которое стало формой и правилом схватывания «категорией» всех случайных фактов будущего опыта, имеющих ту же сущность» [17, с. 37].

Пунченко О. П.

Внутренняя структурная организация образования сложна и многогранна. Она включает и отбор новой информации по изучаемой проблеме; и методологию ее трансляции, преследующей цели ее более глубокого понимания и уяснения; и специфику пространственно-временной структуры, в которой разворачивается образовательный процесс; и особенности функциональных связей в этом процессе, как его эпистемологических ценностей и др. Но вся структурная организация образования разворачивается и углубляется, инновационируется в связи с осмыслением его сущности на каждом этапе развития социума, который предъявляет к образованию требования, отражающие динамику его развития.

Исследование образования требует его экспликации, как категории философского, и в целом, междисциплинарного знания, а также обоснование структуры образовательной реальности.

Обращение к первоначальному значению «образование» – *educare* (лат.) – показывает, что оно дословно означало выявлять, находить скрытое, способствовать его развитию благодаря определенной прогрессивной системе приобретения знаний, а не «зубрежке», «натаскиванию», «напичкиванию», «накачиванию», разработанных наукой знаний. И, трансформируя мысль Мамардашвили, можно утверждать, что образование – это не обыденный процесс перекачивания в голову субъекта образования научных знаний, а наполнение ее конкретным новейшим научным материалом посредством специально разработанной методологии. И здесь более подходит русский термин понятия «образование», утверждающий, что важно «ваять образ», создавать нечто по высокому образцу. А украинский термин «освіта» на сегодняшний день очень точен по смыслу – ось + *vita*, что означает – ось жизни. И сегодня образование выступает осью жизни всего мирового сообщества.

Образование – это особая ценностная сфера социальной реальности, его содержанием является теоретическое структурирование информации, отражающей уровень познания человеком природной и социальной действительности. В процессе образования имеет место распрямление информации и внедрение ее в сознание субъекта обучения не только с целью формирования пространственного поля знания, но и с целью широкой ее реализации в практике повседневной деятельности. Глубокая диалектическая связь образования с практикой, обоснование его социальной значимости как детерминирующего фактора построения информационной цивилизации, позволяет согласиться с позицией Д. Нейсбита, что оно есть мегатренд цивилизационного развития современного мира. Как мегатренд цивилизационной динамики образование представляет собой объективную социальную реальность, со сложившимися противоречивыми тенденциями. Это послужило для ряда исследователей причиной рассматривать и обосновывать сущность образования с позиций не мегатренда, а одного из социокультурных приоритетов, что принижает его социальную значимость.

Пунченко О. П.

Приоритеты содержат большой элемент субъективности, а мегатренд по содержанию более глобален и объективен.

Однако, в качестве мегатренда общественного развития образование сформировалось лишь в XX веке, когда была осознана его ведущая роль во всех сферах бытия социума. До этого оно выступало в качестве маркера духовного производства. Все очевиднее стало, что без образования общество не сможет решить позитивно тот комплекс проблем и противоречий, которые сложились в его бытии. Образование – это своеобразная «Ариаднина нить», которая в переломные эпохи, подобные современной, когда рушатся многие из прежних идеалов, когда человечество явственно ощущает свою физическую и духовную незащищенность, переживая глубокий культурно-интеллектуальный кризис, помогает не только понять, в каком направлении происходит развитие социума, но и обосновать архитектонику современной общественной динамики.

Отношение к образованию как мегатренду цивилизационного развития общества позволяет выделить его в качестве эпистемологической и аксиологической составляющей этого процесса. С этим связано критическое осмысление его сущности, смысловой нагрузки, ценностно-целевых оснований, инновационных процессов в его содержании, а также его методологического инструментария и духовно-нравственных ценностей социума. Образование выступает одним из самых значительных средств самореализации личности, что делает его фактором современной динамики общественного развития.

А что представляет собой дефиниция образования? Ведь она должна содержать эксплицитно то, что в ней заложено имплицитно. В современной научной литературе относительно образования дефиницией этого социокультурного феномена много. Проанализируем некоторые из них.

Исследуя проблему образования О.А. Вашко отмечает, что «образование – это целенаправленная познавательная деятельность по овладению системой... знаний и умений, формирующая на их основе мировоззренческие позиции, идеи и идеалы, конструирующие как будущее общества в целом, так и судьбу отдельных людей. В... образовании как системе выделяются следующие элементы: цели, содержание, средства, методы, формы» [15, с. 13]. Отмеченные в этой дефиниции задачи и элементы образования предстают в виде концептуальной модели, а каковы механизмы их реализации, то есть элементы инструментальной модели образования, остаются в «тени».

Анализируя образование как процесс в культуре, его содержание и качество, М.И. Вишневский пишет: «Формирование и развитие человека, как личности невозможно без обеспечиваемого образованием целенаправленного обращения к культуре общества как широчайшему массиву коллективного опыта... Образование – это обретение и последующее изменение человеком определенного своеобразия, собственного неповторимого облика, имеющего

Пунченко О. П.

не только внешние, социальные, но и некоторые внутренние предпосылки» [18, с. 10-11].

Такой подход к пониманию содержания образования связан с самоидентификацией субъекта с социальными ценностями, посредством которых он творит неповторимый облик. Это одна из главных задач образования, а инструментальная модель, отражающая эпистемологические и методологические основания, здесь также остается в «тени».

Как бы не исследовалось образование, раскрыть его внутреннюю природу можно лишь в призме коммуникативного акта, в котором можно выделить и процессы, и результаты, и системную организацию этого феномена, и его ценностную сущность. Все это позволяет эксплицировать образование как категорию следующим образом. «Образование – это специфическая категория современного социально-философского знания, представляющая собой ценностно-смысловой коммуникативный акт субъектно-субъектных отношений, в котором имеет место трансляция новейших для субъекта обучения теоретических представлений о сущности и закономерностях развития природной и социальной действительности, а также усвоение последним этих знаний, формирование на их основе нового философско-культурологического мировоззрения, отличающегося концептуальной целостностью и реализация личностью приобретенного мировоззрения и знаний в своей целенаправленной практике. Основное содержание образования связано с поиском обучающим субъектом истины, посредством диалога с обучаемым и на этой основе – формирование устойчивого знания у последнего.

Однако и такая дефиниция образования оказывается узкой, поскольку не раскрывает его содержания как междисциплинарного феномена гуманитарного знания.

А что же представляет собой образование с позиций междисциплинарного подхода? Этот подход должен удовлетворять требованиям всей системы знаний; и прежде всего, гуманитарной, поскольку образование выступает социокультурным элементом гуманитарной картины мира. Но эта картина мира имеет свои особенности. Она «во-первых, иначе соотносится с реальностью по сравнению с естественнонаучной, во-вторых, должна учитывать текстуальность и диалогичность своего объекта – субъекта» [19, с. 197]. Основанием для выделения такой картины мира выступает текстуально-дискурсивная природа гуманитарного знания, а также наличие в ней таких элементов как диалогичность, невозможность дистанцирования от познаваемого субъекта, интенциональность. Несомненно, эти элементы присущи и образованию, как междисциплинарному феномену этого типа знания.

С позиций гуманитарного междисциплинарного подхода образование расширяет проблемное поле своей реальности. Междисциплинарные основания образования должны отражать идеи, принципы, обосновывающие

Пунченко О. П.

ідеали научної картини освітньої реальності, такі як мировоззрення, знання, методологія, пояснення, доказальство, істина, виховання, культура і т.д. Міждисциплінарний підхід сприяє зміцненню єдиної парадигми цілісності та інтегративності освіти.

З урахуванням міждисциплінарних основ освіту можна експліцитно вважати як особливий тип інтерсуб'єктивної середовища, в якій суб'єкту освіти транслюються системні знання про світ та сутність людини, виробляється стиль мислення, на основі якого формуються стійкі елементи в його науковому та філософсько-культурологічному світогляді. Ця інтерсуб'єктивна середовища виховує особистість, задовольняючи її духовні потреби та інтереси, обґрунтовує її цінності та норми поведінки, формує переконання та моральні імперативи. В єдності ці елементи становлять основу дійсності особистості, спонукаючи її до конструктивного поведінки. І завданням навчаючого суб'єкта є необхідність креативно направляти цей процес. Тому сучасна освітня діяльність все більше набуває рис людськомірного діяння. В системі освіти сьогодні проходять не менше революційні зміни. По-перше, вивчення навчальних дисциплін здійснюється в достатньо повній часовій формі, планка дисциплінарної якості підтримується знаннями та високими методичними навичками висококваліфікованого педагогічного колективу. По-друге, високим стимулом та індикатором якості підготовленого спеціаліста в інституціональній структурі сучасної освіти є посилення впливу зовнішньої, міждисциплінарної практичної діяльності інформаційного ринку, породжуючого попит на висококваліфікованого спеціаліста. Сьогодні все частіше ринковий механізм та соціальний замовлення стають визначальними для прийняття конкретних управлінських рішень в сфері освіти.

Таким чином, виходячи з змісту освіти як міждисциплінарного соціокультурного феномена, його сутності та реалізації розв'язуваних ним проблем, можна стверджувати, що метою та його початками є пріоритет філософії та педагогіки.

Освітня реальність виступала та виступає як складова соціального простору, в якому через систему інститутів освіти, відносин та зв'язків здійснюється становлення та самореалізація особистості. Вся сукупність відносин, які складаються в освітній реальності між суб'єктами освітнього процесу, а також їх зв'язки з процесами трансформації соціокультурного оточення індивіда в механізми функціонування та розвитку освітньої середовища, забезпечують процес самореалізації особистості в контексті реалізації особистих та соціальних цілей освітньої діяльності. Об'єктивним виміром змісту

Пунченко О. П.

образовательной реальности выступает процесс реализации в ней парадигм образовательной реальности, которые задают прежде всего социокультурную детерминацию целеполагающего компонента процесса формирования человека познающего. Субъективное измерение этой реальности включает в себя систему тех его структурных компонентов, которые существуют в сознании познающего субъекта и представляют собой общий объем знаний, который актуально или потенциально им осмысливается и используется в практической деятельности.

Образование как социокультурная ценность в информационном обществе выступает в качестве императива.

Когда речь идет об образовании как императиве, это означает, что в образовании, несмотря на усилия мирового сообщества по формированию единого образовательного пространства, унифицировать этот социокультурный феномен нельзя. Во-первых, необходим учет уровня общественного развития стран, скорость протекания в них социально-производственных процессов. Во-вторых, унифицировать образование – это значит возвести его в ранг социального закона. Образованию свойственны необходимые, существенные, внутренние, устойчивые и повторяющиеся связи, но это не закон. Императиву также свойственны эти связи, но они жестко не детерминированы как в законе. Императив (от лат. *imperativus* – оветительный), требование, приказ, предписание, имеет лишь силу при определенных условиях. В то же время императив – это не просто система предписаний, отражающая процесс теоретического объяснения необходимости глубокого усвоения обучаемым конкретной дисциплины и отношения к освоению знаний в целом. Он имеет в качестве своей основы практическое действие, как составляющую структурной организации образования в целом. Эта практика отражает: и отношение обучаемого к процессу овладения знаниями; и способности к непрерывному пополнению личностных знаний, на основе приобретенной в процессе образования методологии; и умение применять эти знания в своей повседневной деятельности. В образовании императивы отражают складывающуюся и постоянно развивающуюся систему отношений между субъектами этого процесса. Императив содержит в себе имплицитно возможности пробуждения и стимуляции сознания.

На основе учета развития образования и науки в новых условиях, связанных с переходом человечества к информационному обществу и резко повышающейся ответственностью образованной личности перед обществом, императив может быть интерпретирован как неотложное требование следующим образом. В современном информационно-компьютерном мире руководствуйся такой информацией, которая будет максимально способствовать прогрессивному решению задач социума, не будет выступать угрозой жизни человечеству и будет способствовать его всестороннему развитию. Инструментом реализации такого императива выступает

Пунченко О. П.

образование, оно должно сформировать нового специалиста, обладающего широким диапазоном знаний и умеющего конструктивно их применять в своей практической деятельности.

Сегодня условия для обоснования новой парадигмы образования как императива, системы требований, предписаний, долженствования, вытекают из задач прогрессивного развития нового общества.

Обоснованию необходимости перехода образования к новой парадигме своего развития – информационной, а также исследованию ее сущности, архитектоники и глобальных задач посвящены работы В.П. Андрущенко, В.Н. Бессонова, Т.Н. Буйко, М.И. Вишневого, В.Г. Воронковой, И. Ильина, В.Г. Кременя, Б.С. Крымского, В.А. Кудина, С.Л. Кузьминой, Ю.С. Мельниченко, В.М. Розина, Н.П. Сидорова, А.В. Соснина, Л.Д. Стариковой, П.Г. Щедровицкого и многих др.

Несомненно, палитра взглядов на сущность новой концепции образования весьма разнообразна и противоречива. Возникает множество моделей образования нового общественного устройства, но все ли они выступают в качестве парадигмы, которую признает все научное сообщество? Несомненно, нет. Необходим фундаментальный детерминирующий критерий интеграции в единое целое новые модели. Ни одна из моделей образования не может не отражать новое содержание процесса его ноосферизации, с одной стороны. А с другой, не учитывать смыслообразующий стержень нового информационного общества – информацию, ее сущность и значимость, процессы информатизации, формирование информационных интеллектуальных ресурсов – нельзя.

В новой парадигме образования объединены два фундаментальных концепта, содержание которых в истории этого социокультурного феномена не исследовалось в их диалогическом взаимодействии. Это отражается через анализ парадигмы образования традиционной цивилизации (ни в одной из ее моделей – восточном традиционализме, греческой пайдее, государственно-религиозной модели латиноамериканских цивилизаций); ни в моделях апофатического и катафатического образования феодальной Европы; ни в универсально-практической парадигме техногенной цивилизации.

А что же представляет собой новая парадигма образования с исходных методологических установок, как она должна объединять членов научно-педагогического сообщества, быть признана ими, как обладающая социальной значимостью, соответствующая требованиям новых технологических и социальных преобразований, стать их локомотивом? Ноосферно-информационная парадигма – это качественно новый уровень формирования инновационного типа мышления обучаемых, базирующейся на информационных ресурсах общества и способствующий, на основе креативной методологии и достижений современной науки, становлению нового уровня индивидуального и общественного интеллекта.

Несмотря на то, что сегодня трудно объективно репрезентировать уровень нового общественного развития, трудно определить ноосферную мощьность этой парадигмы образования, трудно прогнозировать ее результаты, в отношении того, что больше всего ожидает общество, все же можно утверждать, что такое понимание новой парадигмы эксплицитно выражает то, что в ней заложено имплицитно. Новая парадигма должна сохранить весь позитив предыдущих парадигм, например, идею единства образования и воспитания из греческой пайдеи; интегрировать этот позитив и предвидеть будущие требования социума к образованию.

Новая парадигма образования амбивалентна, поскольку опирается в своем развитии и реализации на две сущности – ноосферизацию и информатизацию. Несмотря на вышеотмеченный факт, что применение концепта «ноосферизация» к образованию позволяет утверждать, что на всем своем пути развития оно всегда опиралось на разум, мышление, интеллект, но новая образовательная парадигма требует нового, более высокого уровня развития интеллекта, поскольку определяющим выступит умственный труд, оттеснив индустриальный. Этот интеллект будет производить новую информацию, способы и методы работы с ней, поскольку информация становится ядром всех общественных преобразований. К специфике этих сущностей мы обратимся ниже.

В ноосферно-информационном образовании конкретизируются целевые установки всех ветвей научного знания. Это образование предстает как целенаправленный процесс формирования новых черт Homo Sapiensa, с присущими ему новыми формами мышления и ноосферного познания. Оно характеризуется: развитием ноосферного сознания, то есть разумного сознания индивида, направленное на кооперативное взаимодействие с природой и другими людьми; формированием целостного, гармоничного ноосферного мышления, которое способно стать инструментом решения глобальных проблем человечества; ноосферизацией, как процессом формирования новой научно-мировоззренческой системы, то есть ноосферы, в которой разумная деятельность человека становится решающим фактором конструктивного взаимодействия с природой; ноосферным воспитанием, как процессом формирования личности, обладающей высоким духовным интеллектуальным внутренним миром. Такое образование является не только базой формирования интеллекта отдельной личности, но и совокупного общественного интеллекта, представленного достижениями научной мысли и являющегося по природе общечеловеческим достоянием. Это, с одной стороны.

С другой стороны, образование всегда транслировало научную информацию в сознание обучаемого, развивая при этом методологию этого процесса. Однако, с середины XX века, когда учение об информации стало преобладающим в системе научного знания, возникла возможность утверждения о становлении новой модели образования – информационной.

Пунченко О. П.

Эта модель в единстве с ноосферизацией и являются основаниями становления уже новой парадигмы образования – ноосферно-информационной, в которой и отражается природа его амбивалентности.

Сегодня, как никогда раньше, становится все очевидней, что построить новое общество – информационное без высокоразвитого образования, овладения богатствами мировой и отечественной культуры – невозможно. Именно все лучшее, что накоплено предыдущим обществом убеждает, что знаниям присуще большее могущество, чем добываемым природным ресурсам, возведенным предприятиям, созданным машинам и механизмам. В новом обществе знания и культура становятся ведущими во всех сферах деятельности людей: экономике, утверждении конструктивных социальных перемен, гуманных связей между народами. Владение современными знаниями, постижение культуры безусловно важны. Но еще важнее умение использовать эти знания на благо обустройства социальной жизни.

1.3.4 Образование в культуре социально-ценностного диалога Восток–Запад

Если вторая половина XX века и первое десятилетие XXI века ознаменовались своеобразным триумфом Болонской системы образования, то второе десятилетие, после развернутой новой китайской системы образования, внесло скепсис в методологию подготовки специалистов высшей квалификации для нужд страны. Многие европейские страны, особенно постсоветские, оказались не готовыми к реализации требований Болонской системы образования. Украина подписала эту конвенцию еще 19 мая 2005 г., однако заметных сдвигов в повышении качества образования здесь не наблюдается. Однако, еще до подписания Болонской конвенции об образовании, скандинавские страны – Швеция, Норвегия, Финляндия и Дания – с конца 50-х, и особенно, в 60-х годах реформировали свою систему образования, изменив прежде всего цели и задачи этой школы. Модернизация структуры высшей школы связана с нововведениями в учебный процесс, с изменениями в системе финансирования высшего образования (подробнее см. 20).

Казалось бы альтернативы Болонской концепции нет, но осенью 2013 года Китай внес свои коррективы во все сферы социально-экономического развития евроазиатского региона. Новая программа в евроазиатской интеграции предстала в качестве китайского варианта региональной глобализации, поскольку Китай хочет поставить под свой контроль основные инфраструктурные и транспортные пути. Эту программу председатель КНР Си Цзиньпин анонсировал в качестве «экономического пояса шелкового пути: один пояс – один путь». Эта инициатива обсуждалась широко на саммите лидеров «Большой двадцатки» в сентябре 2016 г. в г. Ханчжоу

Пунченко О. П.

(Китай). Формально темой самміта стало «Строительство инновационной, здоровой, взаимосвязанной и инклюзивной мировой экономики», что очень перекликается с выдвинутой Пекином стратегии по строительству нового «шелкового пути», который должен связать Восток и Запад.

Идея связи Китая со странами Ближнего Востока не нова. Она была реализована в китайской экономической политике еще в III веке до н.э., когда Китай проложил «шелковый путь». Старый шелковый путь просуществовал до середины XVII века. Это была одна из конструктивных форм сотрудничества и развития ряда стран. Шелковый путь тогда предстал как общее название караванных путей идущих из Китая в страны Средней и Передней Азии. По этому пути провозилась новация китайского натурального текстильного производства-шелк. Открытие этого пути резко подняло экономику Китая, дало возможность увеличить финансирование других отраслей материального производства, а также науку и образование. Но уже с начала своего становления через Шелковый путь Китай экспортировал в страны, стоящие на его пути, свою культуру, традиции, обычаи, нравы, достижения науки и техники. Этим путем воспользовались арабские компиляторы, переведшие на арабский язык достижения астрономии, математики, химии, медицины и других наук, успешно развивающихся в Китае, а также достижения в области техники, письменности, военного дела и передать их Европе.

Возникший Шелковый путь оказал глубокое влияние на развитие всех сфер жизнедеятельности народов Средней и Передней Азии, а также Северной Африки, а позже и ряда европейских стран. Примером компиляторской деятельности в сфере науки и образования выступает тот факт, что за 4 века до Сорбонны, возникшей в качестве богословского колледжа в 1257 г., а позже ставшего парижским университетом, в Марокко в г. Фес возникает практически первый университет на африканском континенте – Аль-Карауин. Он был основан в 859 г. арабкой Фатимой аль-Фахри, дамой образованной и богатой. Университет построенный при мечете, был, разумеется, с богословским уклоном. Однако, студенты штудировали не только богословские дисциплины, но и математику, физику, медицину, астрономию, музыку и право, а сегодня в Аль-Карауине к традиционным факультетам добавился и еще один – высоких технологий.

Несомненно, этот университет широко использовал достижения и Китая и Европы в образовании, поскольку в странах Африки он взять ничего этого не мог. Новый «Шёлковый путь-2» ставит в качестве своей мегастратегии не просто расширить экономическое влияние на страны первого Шёлкового пути, но и предложить новые формы сотрудничества и взаимодействия стран Евроазиатского континента и Северной Африки. Для более эффективной реализации этой стратегии Китай выделяет в «Шёлковом пути-2» три коридора: северный – из Китая через Центральную Азию и Россию в Европу; центральный – из Китая через Центральную и Западную

Азию к Персидському заливу и Средиземноморью; южный (морской) – из Китая через Юго-Восточную Азию в Южную Азию и регион Индийского океана. Эта мегастратегия включает инвестиционное, инновационное, финансовое, инфраструктурное и социокультурное измерения.

Концепция «Шелкового пути-2» не сводится только к экономическим интересам. Идя по алгоритму США, где Д. Нейсбит обосновал 10 мегатрендов развития общества, Китай выделил восемь глобальных Столпов развития своего общества. Каждый из этих Столпов исследует одну из реформ, взаимодействие которых рождает новое. Среди этих Столпов особое место принадлежит науке и образованию. В Китае разработали программу целенаправленного формирования общества обучения, содержание которой отражено в инновационной образовательной политике, где наука и образование выступают в качестве одного из восьми детерминирующих Столпов социально-экономического развития страны. Особенно, после того, как Дэн Сяопин назвал науку, технику и образование первоочередными приоритетами страны, спрос на образование резко возрос. Убежденность в силе образования «превращает Китай в общество обучения, открытое любым теориям и проектам, которые способны послужить его целям. Это один из важнейших активов Китая» [21, с. 22-23]. В этой стране обучение становится фундаментальным элементом повседневной жизни, но это не просто обучение грамоте. Образование должно давать стране огромное число новаторов всех профилей, однако для этого необходимо сформировать социальную и культурную среду, способствующую решению этой проблемы. Китай учел простую истину на основе анализа науки и образования в США, что «она является инновационной страной не потому, что американцы – самые умные в мире, а потому, что американская культура позволяет совершать ошибки, поощряет творческий потенциал, учится на допущенных ошибках и охотно принимает потерпевшего неудачу бизнесмена с новым проектом» [21, с. 268].

И в Китае осознали необходимость нового реформирования науки и образования на основе инновационного характера их развития. В этих процессах нужно опираться не на страх, а на позитивный риск, на доверие. Неудачи не следует карать, поскольку именно эксперименты и связанные с ними ошибки ведут к инновациям. Необходимо повсеместно использовать метод проб и ошибок, изменений и адаптаций, и здесь интеллектуальная подпитка должна приветствоваться как иппокрена – источник вдохновения, творчества, признательности дерзаний. Образованию в Китае всегда уделялось особое внимание как основополагающему социокультурному феномену. Обращение к истории образования утверждает нас в мысли о том, что сложившаяся система образования восточного традиционализма в Китае еще в V веке до н.э., оказалась конструктивной и деятельностной. Все достижения китайской науки, техники, строительства, медицины и другие – это результат системы образования, модернизацию которой провели только в

Пунченко О. П.

1905 г. Китай первый в истории образования ввел систему присвоения ученых степеней на занятие государственных должностей. И сегодня образование в Китае поражает идеями инновационного характера. Здесь образование предстает как фундаментальный элемент повседневной жизни личности. Социальная реальность меняет свое содержание ускоренными темпами и необходимо развитие системы непрерывного образования, чтобы быстро осваивать новое.

Чтобы достичь поставленной Китаем цели, построить две цивилизации – материальную и духовную, необходим рост интеллектуального энтузиазма в стране. Образование как творческая мудрость общества должно давать огромное число новаторов всех профилей, чтобы сформировать социальную и культурную среду нового общественного устройства» [21, с. 269]. Отсюда главная задача Китая, как утверждает президент Ху, заключается в том что «нужно сосредоточить усилия на образовании и превратить Китай в страну богатую человеческими ресурсами» [21, с. 78-79].

Поставив цель формирования инновационного общества, в Китае осознали, что это возможно лишь на основе коренной ломки старой системы образования и развертыванию инновации в образовании. Инновационность в образовании означает «внедренное новшество, обладающее высокой эффективностью, являющееся конечным результатом интеллектуальной деятельности человека, его фантазии, творческого процесса, открытий, изобретений и рационализации в виде новых или отличных от предшествующих объектов» [22, с. 254]. В образовании сущность инновации не исчерпывается смыслом нововведения, она имеет богатую культуротворческую природу. А это означает, что инновационное развитие образования следует рассматривать как социокультурное явление. На практике это означает необходимость выхода за рамки нормативных образовательных дисциплин, целью которого выступает подготовка не просто конкретно профильного специалиста, а такого, который обладает панорамным видением решения задач, широким культурным диапазоном. «В соответствии с заявлением президента Ху о необходимости развивать китайскую культуру и строить общий «духовный дом» [21, с. 127] в стране стали ставить эксперименты для выяснения эффективности инновации в образовании. Правовые нормы, страховые схемы, образовательные и инвестиционные модели, культурные проекты – все они проходят практическую проверку с целью доказательства значимости инновационной деятельности в образовании. Эта деятельность предстает в виде комплексной, так как включает в свое содержание совокупность научных, технологических, организационных, финансовых и других факторов, которые в совокупности приводят образование к успеху. Инновационный процесс представляет собой синергию науки и техники, с одной стороны, и государства, образования и предпринимательства, с другой. Поэтому в

строгом собственном смысле концепт «инновация» представляет собой интеллектуальный ресурс общества.

Инновации в образовании охватывают огромный спектр деятельности, начиная от министерства образования и ректоратов до всего преподавательского состава учреждений образования. Так, ректор Цзилинского университета Чжоу Цифэн заявил, что «наша цель состоит не в том, чтобы увеличить площади университета или привлечь больше студентов; мы хотим создать многоуровневый исследовательский комплекс и одновременно увеличить качество обучения и преподавания» [21, с. 198]. Такие цели делают ведущие университеты Китая флагманами инновационного развития страны. Их многокомпонентная образовательная деятельность включает в себя построение инновационной образовательной инфраструктуры релевантной следующим элементам: субъектам образовательной деятельности; технологиям и практике инновационного образования: технологическому и финансовому обеспечению.

Инновации в образовании охватывают инновационную педагогическую деятельность, методологию подготовки специалистов, использование технических и технологических средств образования, новую систему дистанционного обучения. Только за 5 лет с «2003 по 2007 центральное правительство и местные органы «власти выделили не менее 10 миллиардов юаней (29 млрд. долл.) на организацию современного дистанционного обучения... С помощью радио, телевидения, спутниковых сетей, Интернета, аудиовизуальных материалов и других средств обучения школа дает крестьянам практическое (технологическое) образование» [21, с. 253]. Несомненно Китаю есть что репрезентировать в образовании странам нового «Шелкового пути-2».

Заслуживает особого внимания формирование образовательной сети. В нее входит широкая подготовка специалистов за счёт дистанционного образования, доказавшего свою эффективность и необходимость развития. Это одно из главных звеньев массового высшего образования в Китае, решающие конкретные задачи технической элиты – «мозгового центра» страны по построению инновационного общества. Что же представляет собой китайская модель образования и можно ли её взять на вооружение, не грозит ли это унификацией образовательной реальности, формированием единого образовательного пространства, наподобие Болонской системы образования? Как будут взаимодействовать между собой эти две модели образования?

Прежде всего Китай не копирует Болонскую систему образования, видя в ней ряд недостатков, связанных с резким сокращением учебных часов. Если Болонская система утверждает о вооружении будущего специалиста методологией самостоятельного изучения предмета, то Китай ставит вопрос «по-старому», сначала надо вооружить имеющимися в распоряжении общества знаниями и обучить навыкам непрерывного образования. Эта идея

Пунченко О. П.

и репрезентирует Китай как «общество обучения». Китай активно ставит эксперименты в образовании, предлагая новые концептуальные и инструментальные модели его развития, выясняя на практике их инновационность, эффективность и значимость.

В Китае образование является детерминирующим социокультурным феноменом, помогающим человеку отыскивать правильные решения в «эпоху перемен» строительства общественной жизни. Оно является особой ценностной сферой социальной реальности, в которой имеет место трансляция новейших для субъекта обучения теоретических представлений о сущности и закономерностях развития природной и социальной действительности, а также усвоения последним этих знаний, формирование на их основе нового концептуально целостного мировоззрения и реализация его знаний в своей целенаправленной практике.

Из вышеотмеченного можно утверждать, что основная задача образования и науки заключается в эмансипации разума, раскрепощенности мышления, освобождение интеллекта человека от старой методологии его обучения. А какова же динамика развития образования и каковы особенности его в других странах, примкнувших к Новому шелковому пути? Основопологающим фактом выступает то, что все они отстают от развития образовательной системы Китая. В содержании образовательной реальности динамики этих стран (Украина, Беларусь, Россия, Казахстан) доминируют акценты модернизации структур техногенной цивилизации. Но чтобы решать задачи информационного общества образование в этих странах должно привлечь не только национальные ресурсы, но и ресурсы межкультурной коммуникации, при этом отбирать те концептуальные модели образования, для реализации которых наличествуют инструменты, хорошая лабораторная база, включающая компьютерное оснащение и Интернет, новейшие приборы, экспериментальные установки и, конечно же, достаточное финансирование. Фактически концептуальная модель должна опираться на инструментальную. И такое положение будет иметь место до тех пор, пока общество экономически не создаст условия для приоритета и первенства концептуальных моделей. Приобщение этих стран к Болонской концепции не дало в образовании главного – повышение его качества. Поэтому и Белоруссия и Россия очень осторожно относятся к внедрению Болонской системы в образовательную реальность.

Вызывает интерес и развитие трансграничного характера образования в Китае. Изменение модели образования затрагивают в первую очередь экономические цели, которые сопрягаются с компаративистикой, формирующей устойчивые основания долгосрочного сотрудничества образовательных структур стран нового «Шелкового пути-2». Эти формы взаимосвязи образовательных моделей обнаруживаются благодаря особенностям компаративистики, позволяющей с помощью метода

сравнения выявит и исследовать международные связи и отношения, сходство и различие, общее и особенное в системах образования.

Использование компаративистики расширяет интерес к культурной географии образовательного пространства. В рамках этой географии теряет актуальность традиционная оппозиция Запада и Востока, но усиливается межкультурный уровень духовного производства. На первый план вышла топономика образовательных структур, обладающая внутренними и внешними особенностями логистики. Трансграничный характер образования сегодня приобрёл двойственный характер. С одной стороны, стремительно развивается сотрудничество Китая с остальным миром через образование, то есть через процессы его экспансии. «С 1979 года более одного миллиона китайцев получили образование в сто с лишним странах мира и почти 300 тысяч из них по завершению учёбы вернулись домой. Число иностранных студентов в Китае также быстро растёт. С 1979 года более 1 миллиона студентов из 188 стран обучались в 544 китайских университетах... Изучение китайского языка стало популярным во всём мире. С 2004 года для распространения китайского языка и культуры Китай открыл 226 отделений Института Конфуция в 64 странах мира. Более 40 миллионов человек за границами Китая изучают китайский язык. И более 800 школ почти в 100 странах включили китайский язык в свои учебные программы» [21, с. 221-222].

С другой стороны Китай открывает школы детям мигрантов для обучения китайскому языку в соответствии с программой высшего образования в Китае. Сегодня в этих школах обучается свыше 93 тысяч детей. В целом образование является целостным социокультурным феноменом, помогающим человеку отыскать правильное решение поставленной цели. Оно не просто двигатель реформ: образованные и культурные люди – это самый эффективный ресурс, который сам открывает двери свободе духа нации, его раскрепощению.

Выводы

Таким образом, новый «Шелковый путь-2», как форма региональной интеграции евроазиатских стран, уже сегодня характеризуется как сильная, детерминирующая, уникальная, надежная, вариативная система, цель которой заключается в охвате в единое социально-экономическое и культурное пространство сотрудничество стран, входящих в нее на началах, принципах, законах и требованиях международного права, демократии, взаимоуважения с учетом ментальности, конвенциональности и толерантности национальных культур. Эта новая концептуальная модель развития глобального евроазиатского региона, которая базируется и репрезентируется конкретной инструментальной моделью, в которую входит

экономическое и финансовое развитие, наука и образование как смысловые факторы цивилизационного развития.

Список использованных источников:

1. Парыгин Б.Д. Основы социально-психологической теории. М.: Мысль, 1972.
2. Кирвель Ч.С., Романов О.А. Социальная философия. Минск: Высшая школа, 2011. С. 266.
3. Осборн Р. Цивилизации. М.: АСТ: АСТ Москва: Хранитель, 2008. С. 72.
4. Философия и методология науки: под ред. проф. Кирвеля Ч.С. Минск: Высшая школа, 2012. С. 195.
5. Мотрошилова Н.В. Рождение и развитие философских идей. М.: Политиздат, 1991. 464 с.
6. Моисеев Н.Н. Информационное общество: возможность и реальность // В кн. «Информационное общество»: под ред. А. Лактионова. М.: И74 АСТ, 2004. С. 428-451.
7. Грядущее информационное общество: под ред. А.А. Лазаревича. Минск: Белорус. наука, 2006. 392 с.
8. Воронкова В.Г., Соснін О.В., Нікітенко В.О., Максименюк М.Ю. Філософія інформаційно-комунікативного суспільства: теоретико-методологічний контекст. Запоріжжя: ЗДІА, 2016. 276 с.
9. Лазаревич А.А. Становление информационного общества. Минск: Беларуская навука, 2015. 537 с.
10. Заренин М.В. Информация: свойства, ресурсы, информационные технологии. Гомель: Полеспечать, 2012. 224 с.
11. Лешкевич Т.Г. Философия и теория познания. М.: ИНФРА – М, 2013. 408 с.
12. Щавелев С.П. Этика и психология науки. Дополнительные главы курса истории и философии науки. М.: ФЛИНТА, 2011 308с.
13. Шалаев В.П. Синергетика в пространстве философских проблем современности. Йошкар-Ола: МГТУ, 2009. 360 с.
14. Пунченко О.П., Пунченко Н.О. Образование в системе философских ценностей. Одесса: Печатный дом, Друк Південь, 2010. 506 с.
15. Вашко О.А. Философское образование в истории европейского университета: социокультурные детерминанты. Минск: РИВШ, 2011. 160 с.
16. Микешина Л.А. Философия познания. Проблемы эпистемологии гуманитарного знания. Изд. 2-е, допол. М.: «КАНОН» РООН «Реабилитация», 2009. 560 с.
17. Шелер М. Формы знания и образования // Избр. произ. М.: ГНОЗИС, 1994. С. 15-56.
18. Вишневский М.И. Образование как процесс в культуре: содержание и качество // В кн.: Вопросы качества образования в Беларуси, России, Украине. Могилев : МГУ им. А.А. Кулешова, 2010. С. 10-30.
19. Афанасьев А.И. Гуманитарное знание и гуманитарные науки. Одесса: Бахва, 2013. 288 с.
20. Основные тенденции развития высшего образования в странах Северной Европы (70-е – начало 80-х годов): под ред. Л.Г. Можяевой. М.: ИНИОН АН СССР, 1984. – 64 с.
21. Нейсбит Дж.и Дор Нейсбит. Китайские мегатренды. М.: Астрель, 2012. 315 [5] с.
22. Старжинский В.П., Цепкало В.В. На пути к обществу инноваций. Минск: РИВШ, 2016. 446 с.

МАКСИМЕНЮК М. Ю.

*кандидат філософських наук,
доцент кафедри менеджменту організацій
та управління проектами,*

*Запорізька державна інженерна академія (Запоріжжя, Україна)
E-mail: marina.maximenuk@gmail.com ORCID: 0000-0001-5980-5717*

НІКІТЕНКО В. О.

*кандидат філософських наук, доцент
кафедри філософії та суспільних наук,*

*Запорізька державна інженерна академія (Запоріжжя, Україна)
E-mail: vitalina2006@ukr.net ORCID: 0000-0001-9588-7836*

БАНАХ Л. С.

асистент кафедри філософії та суспільних наук,

*Запорізька державна інженерна академія (Запоріжжя, Україна)
E-mail: v_banakh@i.ua ORCID: 0000-0002-1583-2892*

1.4 КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: МЕТОДОЛОГІЯ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОГО ДИСКУРСУ

Вступ

1.4.1 Постнекласичні уявлення нелінійного розвитку інформаційного суспільства

1.4.2 Інформаційне суспільство в контексті постмодерністської глобалізації

1.4.3 Найновіші тенденції осмислення глобалізованого процесу

1.4.4 Процеси глобалізації і глокалізації – характерна риса сучасного складного і конфліктного світу

1.4.5 Проблеми інформаційного суспільства в умовах культурної глобалізації

Висновки

Список використаних джерел

Розглядається розвиток інформаційного суспільства в умовах глобалізації та методології постмодерністського дискурсу. Проаналізовано, що представляє собою постмодерністська цивілізація, в контексті якої розвивається інформаційне суспільство. Виявлено сутність постмодерністського розвитку інформаційного суспільства в умовах глобалізації та проаналізовано сучасні проблеми інформаційного суспільства в умовах постмодерністського дискурсу. Методологія дослідження - методологія нелінійного розвитку, яка представлена постмодерністським дискурсом, яка дозволяє глибоко
Максименюк М. Ю., Нікітенко В. О., Банах Л. С.

проникнути в феномен інформаційного суспільства як складний соціальний і динамічний процес, що розвивається у нас на очах. Наукова новизна проблеми – у здійсненні аналізу інформаційного суспільства у вимірах нелінійного розвитку цивілізації, детермінованих постмодерністською глобальною історією. Висновок: представлено концептуалізацію розвитку інформаційного суспільства в умовах глобалізації, зростання процесів нелінійної динаміки розвитку сучасного світу, що зумовлено економікою, розвитком інформації, безпекою (екологія, ядерна енергетика, атомне знаряддя), хоча і часто фрагментарна, розірвана, амбівалентна. Виокремлено процеси глобалізації і глокалізації як характерна риса сучасного складного і конфліктного глобалізованого світу та найновіше осмислення процесів глобалізованої реальності.

Ключові слова: *концептуалізація, інформаційне суспільство, глобалізація, нелінійний розвиток, постмодерністський дискурс, постмодерністський розвиток, методологія постмодерністського дискурсу*

1.4.1 Постнекласичні уявлення нелінійного розвитку інформаційного суспільства

Концептуалізація – це теоретична організація онтологічних уявлень, що відображає можливі тенденції зміни референтного поля об'єкта дослідження, що дозволяє продукувати нові гіпотези про характер і природу взаємозв'язків інформаційного суспільства, що розвивається в умовах глобалізованого соціуму та закріплюється в спеціальних термінах – концептів. Концептуальна схема детермінує теоретичне розуміння цілісності об'єкта дослідження, підтримує системне уявлення та смислову єдність науково дослідницької спільноти. У рамках структури наукової теорії концептуальна схема дослідження переформулюється як фундаментальна теоретична схема, яку слід трактувати як наукову картину світу.

Тема даного наукового дослідження достатньо актуальна в силу того, що, по-перше, відображає суперечливість становлення і розвиток інформаційного суспільства в умовах глобалізаційних процесів у сучасному світі; по-друге, пов'язана з новим теоретичним бачення інформаційної цивілізації в контексті постмодерністського розвитку сучасного світу; по-третє, має не тільки теоретичну, але й практичну значущість в аспекті алгоритмів упровадження інформаційного суспільства з точки зору вибору вітчизняних пріоритетів у світовому форматі постіндустріального світу.

На початку XXI століття соціально-економічні, політичні і культурні процеси висувують нові проблеми, які здійснюють значний вплив на характер розвитку інформаційної цивілізації. Однією з таких проблем є осмислення концептуалізації розвитку інформаційного суспільства в контексті методології постмодерністського дискурсу. Від того, як інформаційне суспільство буде розвиватися в умовах глобальних трансформацій, залежить майбутнє земної цивілізації. Сучасні глобалізаційні процеси свідчать, що подальше вторгнення людини в природу, в основи людського буття, що може привести до планетарної катастрофи.

Пріоритетність даного дослідження визначається не тільки кризовим станом сучасного світу в екологічному, політичному, культурному та демографічному відношеннях, а, перш за все, його цивілізаційною нестійкістю у людському, духовно-моральному та культурному вимірах. Вона вивчає найбільш загальні закономірності розвитку людства і моделі світу, який розвивається у єдності і взаємодії трьох основних глобальних сфер – екологічної, соціальної та економічної. **Методологія** постмодерністського дискурсу інформаційного суспільства - це виявлення нелінійного розвитку світу, в який втягнута вся наша цивілізація.

Невирішена проблема - протистояння «золотого мільярду» і останньої частини людства, глобальна екологічна криза і зростання проблем бідності, екстремізм і тероризм, інформаційна безпека людства та загрози, що стоять перед сучасним інформаційним світом, – це далеко не повний перелік проблем, які знаходяться у полі постмодерністського дискурсу. Це викликає потребу у філософському осмисленні концептуалізації розвитку інформаційного суспільства в контексті нелінійної методології.

Можемо припустити, що становлення і розвиток інформаційного суспільства розвивається в контексті нелінійної методології, що включає: поліваріантність, зворотність, кризовість, закономірність хаотичних етапів, неоднозначність прогресивного і регресивного, невизначеність майбутнього. Постнекласичний чи нелінійний розвиток включає в себе уявлення про мультистабільність, аттрактори, біфуркації, кризи, самоорганізацію, хаос, фрактальні траєкторії. Нелінійний розвиток виявляє онтологічні і категорійні засади постнекласичної інтерпретації її законів, пов'язані зі складністю і багатоманітністю процесів нелінійного розвитку та адихотомічністю постнекласичних уявлень про розвиток інформаційного суспільства.

Постнекласичні уявлення нелінійного розвитку інформаційного суспільства дозволяють адекватно описувати складні соціальні, економічні і культурні процеси у категоріях «самоорганізація», «соціоаттрактор», «біфуркація», «детрімновний хаос», «фрактальність» і передбачають можливість вибору благоприємного напрямку розвитку, означають обмеженість лінійних і циклічних моделей соціального та економічного розвитку.

Предметом пізнання інформаційного суспільства в контексті методології постмодерністського дискурсу виступає світ як цілісне утворення, на який впливає глобальна історія людства. Постмодерністська глобальна історія представлена багатоманітністю шкіл і напрямків, які часто ототожнюються з іншими напрямками пошуку шляхів розвитку людства - футурологією, культурологією, політикою, ідеологією, філософією. В західній постмодерністській філософії виокремлюються два напрямки: технократичний і песимістичний. Представники першого із них у вирішенні глобальних проблем надії покладаються на могутність науки і техніки, абсолютизують науково-технічний прогрес і його вплив на життя людини і

Максименюк М. Ю., Нікітенко В. О., Банах Л. С.

суспільства. Це такі філософи і вчені-гуманісти, як Т.Веблен, Г. Кон, У. Браун, О. Тоффлер, А. Турен, А. Шадд, Г. Фрідріхе, А. Вінер, Г. Скотт, Д. Несбіт та інші. В той же час технопесімісти накладають відповідальність за виявлення і загострення глобальних проблем на науково-технічний прогрес і техногенну цивілізацію: К. Боулінг, Т. Роззон, П. Гудман, М. Роберте, К. Девіс, А. Ерліх та інші.

Як свідчить аналіз, визначення проблематики постмодерністського дискурсу інформаційного суспільства дозволяє знайти деякі нові концептуальні конфігурації. Для нас цікавими є твори теоретиків постмодерну Ж. Бодрійяра, П. Бурдьє, Г. Дебора, Ж. Делеза, Ж. Дерріда, Ж.-Ф. Ліотара, постіндустріалізму - У. Бека, Д. Белла, інформаційного суспільства - Д. Нейсбіта, М. Кастельса, С. Леша, неоліберальної глобалізації - З. Баумана, Дж. Сороса, Л. Туроу), віртуалізації суспільства - Д.Іванова, які в значній мірі підсилюють методологічний і філософсько-концептуальний ресурс дослідження даної проблематики.

*У сучасний час існує велика кількість досліджень, присвячених проблемам **постмодерністської цивілізації**. Ці дослідження характеризуються різноплановістю, базуються на різних висхідних позиціях і засадах. Головними в сучасних умовах стають наслідки глобалізації, які впливають на абрис всієї цивілізації. В науковому дослідженні аналізується зв'язок глобалізованого світу із сучасною інформаційною культурою, її етапністю, культурно-антропологічні та культурно-антропологічні виклики глобалізації. Уявляється, що звернення до філософсько-культурологічного та філософсько-антропологічного виміру даної проблематики дозволяє повному проникнути у глобальні цивілізаційні процеси, опертися на масив філософської літератури з проблем сучасності і пост-сучасності.*

Виходячи із всього вищевикладеного, головна гіпотеза дослідження – у виявленні суперечності між глобалізацією культурно-технологічних інновацій та втратою антропологічних вимірів у вирішенні проблем, які стоять перед всім людством. Саме в постмодерністській площині ці проблеми представлені досить слабо. Людина губиться у субстанціоналістських та цивілізаційних вимірах, що поєднує у собі наслідки традиційних суспільств, модерністської і постмодерністської культури.

1.4.2 Інформаційне суспільство в контексті постмодерністської глобалізації

Постмодерн – термін, вперше введений у науковий обіг А.Тойнбі у 1947 р. для визначення нового періоду еволюції західного цивілізаційного комплексу. З точки зору прихильників постсучасності, вона являє собою нову епоху, а з позицій опонентів постмодерну, - свідчення кризи Модерну. Постмодерн - проблематичне і багатозначне поняття, яке претендує на роль Максименюк М. Ю., Нікітенко В. О., Банах Л. С.

вербального символу кінця епохи Великого Модерну, у деяких варіантах – еквівалента концепту «постіндустріального суспільства», але незмінно – як розгортання процесу тотального оновлення соціуму, його руху до якісно нового стану чи навіть його досягнення. Ця течія включає багато версій: широко розповсюдженою є амплітуда коливань між поміркованими і радикальними варіантами постмодерну, і тексти його adeptів мають неусвідомлені протиріччя і свідомий епатаж.

Невизначеність сучасного розвитку приходить на зміну класичній раціональності, характерній для індустріального суспільства. Постіндустріальне суспільство наука оцінює як постмодерн, на відміну від модерну (кінець ХІХ- середина ХХ століття) – індустріального етапу історії. Держава епохи постмодерну стає центром суспільних інституцій, пов'язуючи воєдино особистість, суспільні преференції та їх реалізацію. У всьому світі укріплюються позиції держави як у економіці (ринковій), так і у суспільстві. Історична панорама ринкової сучасної економіки ще тільки формується, так як відбувається зіткнення властивостей модерну і постмодерну. У цьому зіткненні, з однієї сторони, приймають участь старі «індустріальні» титани: атеїзм у різних виявах монополізму і тоталітаризму; раціоналізм у вигляді примату економіки на всіх рівнях світової спільноти; матеріалізм у формах антропоморфізму. З іншої сторони, в ньому приймають у участь не тільки набираючи силу молоді титани постіндустріального світу: релігійність у формах самоідентифікації християнської цивілізації і розвитку конвергентних механізмів спілкування всіх рівнів і типів, виходячи із моделі діалогу; інституціоналізм у вигляді занурення раціональних ринкових структур у синергетичний синтез об'єктивного і суб'єктивного, який тільки почав своє становлення; глобалізація особистості з пріоритетом духовної сфери індивідуального існування і пріоритетом особистості у розвитку суспільства.

Для умов постмодерністської глобалізації характерні три проблеми:

1) держава не може проводити ринкові ліберальні перетворення, якщо вона залишається тільки суб'єктом раціоналізації економіки та суспільства. Для сучасної держави потрібна її власна трансформація в інституціональний центр, яка б об'єднувала ліберально-демократичні інститути, які формують і реалізують суспільні преференції, виходячи із примату духовних потреб людини.; 2) ідеологія ринкової трансформації і глобалізації зводиться до концепції ринку вільної конкуренції. Саме в контексті цих реформ українська держава повинна знайти міру правильності перетворень, які відбуваються.. Синергетичний підхід у повній мірі поєднує класику та інституціоналізм, так як відкриває світ квантової природи історичного розвитку та адекватні форми системної еволюції. Її приватним випадком слід вважати перехід від соціалізму до ринку, який спирається на соціалістичний ринковий потенціал, перехідні структури та соціальну енергію, яка накопичується у ході спонтанних ринкових перетворень; 3) якщо мова йде про глобальну

Максименюк М. Ю., Нікітенко В. О., Банах Л. С.

тенденцію, то вона не може бути доведена без вивчення системних властивостей суспільства, що охоплюють у єдності розвиток ринку, держави і суспільства у сторону лібералізму.

Для нас важливим є факт обговорення такої наукової постановки питання, яка дозволяє підходити до суспільства як цілісності у сферах свідомості, де пріоритет особистості є безсумнівним. З однієї сторони, гіпотеза про соціальну інтегрованість потрібна хоча б тому, що економіка не може розвиватися у деградованому суспільстві. З іншої сторони, поглиблюючись у чисто економічну сферу стимулів та ініціатив, необхідно мати певні уявлення про діалектику об'єктивного і суб'єктивного, яка в сучасну епоху повинна бути розгорнута у ланцюг переходів «об'єктивне-об'єктивне-суб'єктивне-суб'єктивне». Не менше значення має співвіднесеність об'єктивного з системою суспільних інститутів, що інтегрують компактні спільності індивідів і перевтілюють їх у суб'єктивне. У цих умовах повернення до суб'єктивного, індивідуального передбачає професіоналізацію суспільства і формування самодіяльної колективності, вектор якої направлений не на примітивізацію культури, а на розвиток її у складному історичному контексті.

У зв'язку з цим економічна глобалізація має не тільки просторовий смисл світової економіки, але й моральний: складно влаштована ринкова ліберальна економіка не може бути освоєна примітивним суспільством. Разом із епохою модерну (епоха індустріального суспільства) закінчується і епоха «економічної людини», поставленої у повну залежність від ринкової стихії, коли «невидима рука» управляє практично всіма аспектами життєдіяльності. Звідси не випливає те, що так часто постулюється, що постмодерн є постекономіка. Просто економіка перестає бути вираженням стихійної залежності суб'єктивного від об'єктивного, тепер вона ту ж залежність виражає через механізми розвитку на принципах самоорганізації, тобто у формах спонтанного, неможливого без розгортання вказаної вище чотирьохланкового ланцюгу «об'єктивне-об'єктивне-суб'єктивне-суб'єктивне».

1.4.3 Найновіші тенденції осмислення глобалізованого процесу

Найновіші способи осмислення явищ глобалізованого процесу пов'язані з образами уніфікації, стандартизації, ринкової прагматизації, підпорядкування національного інтернаціоналізації, приватного загальному, де в якості загального виступає глобальний інтерес панівного монополістичного капіталу. При цьому особистість виступає величиною страждальною, підпорядкованою інтересам атомізації та індивідуалізації, відокремлення від своєї духовної та соціальної спільноти як альтернативного центру всевладності ринкового диктату. Категорія спільноти (духовної і

соціальної) переводиться в розряд корпоративної культури і психології, обмеженої прагматичними цілями і задачами отримання зверхприбутку. Досягнення цієї фундаментальної ідеї глобалізації як всесвітньо-історичного процесу виступає одночасно необхідною умовою універсалізації особистісного потенціалу людини, вивільнення від обмежуючих її національних, класових, конфесійних умовностей і обов'язків.

Історія людства у цілому характеризується лінією сходження від тваринного існування людини до її цивілізованого стану через феномен культури. Перший висновок, який виходить з цього, пов'язаний з встановленням зв'язку між двома цими явищами гуманізму і глобалізму, що утворюють по суті єдиний процес становлення людського, взятого як з внутрішньої, так і з зовнішньої його сторони. Перший етап проекту глобалізації людського світу прокладав собі дорогу декількома шляхами: 1) іудейським (протопроект); 2) західно-християнським; 3) ісламським. Фундаментальна лінія сходження людства в рамках об'єктивного процесу глобалізації і гуманізації характеризується трьома історичними і логічними етапами: консерватизм-лібералізм-соціалізм, які утворюють три гігантські віхи історії, три типи цивілізаційних революцій, хоча в різні періоди історії вони змінювалися місцями. Це свого роду політичні ритми глобалізації, проте якою б не був характер взаємодій між ними, вони покривалися власною культурою і традицією як автономними суб'єктами загального культурно-історичного процесу. Кожному із трьох етапів реалізації глобалізованого проекту повинен відповідати свій домінуючий вид гуманізму, як спосіб його осмислення і втілення у дійсність. Це різновиди релігійного, ліберального і соціального гуманізму.

Глобалізаційний проект нашої ери діє як деякий універсальний закон історичного і логічного сходження людини до самої себе, до своєї дійсної і відтворювальної самою людиною сутності. Він включає в себе дві взаємопов'язаних задачі: 1) створення людських умов існування для всіх людей – без відмінності їх кольору, шкіри, національних чи соціальних особливостей; 2) дійсний розвиток родових сил людини, універсалізації її потреб, всебічності особистісного потенціалу. Уже в цьому закладені видові відмінності у способах гуманістичного виміру культурно-історичного процесу. Це, перш за все, гуманізм соціальний і гуманізм ліберальний, що виконують функцію інновації культури. У той час релігійний гуманізм у вирішенні цих задач виконує по-своєму необхідну охоронну функцію і відноситься до першого етапу розгортання глобалізованого проекту у тій мірі, у якій він потребує свого відтворення і в нинішніх, здавалося б, абсолютно інших історичних координатах виражає цінності і устремління другого етапу реалізації глобалізованого проекту - у політико-правовій сфері.

На кінець, соціальний гуманізм консолідує гуманістичну проблематику через призму задач третього етапу глобалізації – в соціально-економічній і загальнокультурній сферах. Загальним для всіх видів гуманізму виступає Максименюк М. Ю., Нікітенко В. О., Банах Л. С.

направленість на особистість як базову гуманістичну цінність. Релігійний гуманізм апелює до Бога як безумовного начала і умови – поту сторонньої онтологічної основи людини. Ліберальний гуманізм веде генезис людської особистості від природної основи і відособленого статусу індивідууму. Соціальний гуманізм вбачає джерело особистісного розвитку у суспільстві і системі соціально-культурних відносин. Разом з тим, відмінність висхідних точок думки не виключає можливість, і навіть необхідність діалогу між різними видами гуманізму. У протилежному випадку ми маємо справу не з різновидами гуманізму, а з відповідними ідеологіями, як завжди ворожо протиставленими один одному. При цьому статус діалогу (діалогового режиму) передбачає збереження відмінностей між ними і виключає перспективу досягнення тотожності. У цій недосяжності гуманістичного ідеалу закладений і здоровий прагматизм радянського гуманізму, який приймав принцип історичної відносності (релятивізму) як норму і в нинішньому, і в майбутньому його розумінні. На кожному із цих етапів реалізації глобалізаційного проекту нашої ери, як проекту гуманізації людини у його історії, відбувається активний діалог між різними видами гуманізму – релігійним, ліберальним і соціальним, в контексті яких змінюється лише міра домінантності одного з них, як і форми його вираження у культурі, проте незмінною залишається їх загальна спрямованість до людського блага і розвитку особистості. Інтерес до розвитку особистості гуманізм проявляє як на рівні великих особистостей в історії людства, так і у відношенні рядової особистості громадянина. Іншим важливим гуманістичним фактором становлення людини в історії виступає зміна змісту спрямованості у розвитку духовної культури людства. Це духовно-моральні параметри гуманізації людини і суспільства: від догматичної релігійності до вільної релігійності, і від релігії до світської культури – філософії, науки мистецтва, світської моралі і вільної (невідчуженої) особистості. Якщо змістовні аспекти гуманістичних вимірів присутні на кожному із цих рівнів (від релігії до вільної особистості), то функціональні можливості реалізації гуманістичної установки на універсальну діалогію зростають лише по мірі звеличення над догматичною релігійністю.

1. Релігія як найменш рухома світоглядна форма. Поки ми залишаємося у рамках чисто релігійних форм свідомості, діалог практично неможливий – така особливість релігійного абсолютизму у відношенні до раз і назавжди встановленого культу та його форми, проте вже на стадії релігійної філософії з'являється проблиск узагальнюючих значень, розрахованих на діалог в контексті базових філософських категорій.

2. Державні ідеології виконують у наш час важливу функцію світоглядних форм. У їх типології і способах функціонування важливо розрізняти норму і патологію. Достатньо порівняти статус державних ідеологій у демократичних, авторитарних і тоталітарних режимах.

3. Філософія створює наступний після релігії (та ідеології) етап гуманістичного сходження до діалогового режиму. Проте і тут істотною залишається полярна протилежність окремих філософських шкіл і систем, які використовуються у політичних та ідеологічних цілях.

4. Наука у цьому відношенні більш прозора для встановлення «єдиної істини для всіх». Проте її методологічна суворість порою виключає із поля зору визначальні пласти людської реальності, її суб'єктивності і неповторюваності. Гуманістичний дискурс на стадії науки досягає чіткості вираження лише в рамках об'єктивно заданих координат і досягнутих методологічних можливостей.

1.4.4 Процеси глобалізації і глокалізації – характерна риса сучасного складного і конфліктного світу

Процеси глобалізації і глокалізації – характерна риса сучасного складного і конфліктного світу. Реалізуючись на рівні держав, соціальних груп та індивідів, ці процеси стають направленими у сферу культури, соціально-економічного розвитку суспільства, суспільної свідомості. Внутрішній взаємозв'язок глобалізації і глокалізації найбільш чітко позиціонується у сфері актуальних проблем людства, від вирішення яких залежить соціальний прогрес і збереження цивілізації. У середовищі соціально-антропологічних наук концепція глобалізації виявляється найбільш популярним інструментом аналізу соціальних процесів. Поняттям «глобалізація» позначається широкий спектр подій і тенденцій: розвиток світових ідеологій, інтенсивна боротьба за встановлення світового порядку; стрибкоподібне зростання числа і впливу міжнародних організацій, послаблення суверенітету національних держав; поява і розвиток транснаціональних корпорацій; зростання міжнародної торгівлі; інтенсивні масові міграції і формування мультикультурних спільнот; створення планетарних ЗМІ та експансія західної культури у всі регіони світу тощо. Аналіз цих тенденцій свідчить, що вони набули характеру синхронних суспільних змін у XXI столітті, і це перетворення відбулося таким чином, що його можна характеризувати як соціокультурний зсув. Саме тому однією з визначальних тенденцій другої половини XX ст. слід вважати виникнення дискурсу про концептуалізацію відмінностей між старою, замкненою у межах національної держави соціальною організацією, і новою, яка розповсюджується на групи країн чи навіть на весь світ.

Серед сучасних соціологічних версій, яка будується на контрасті між цими двома типами суспільств, найбільш авторитетною є теорія У.Уоллестайна та його послідовниками з середини 90-х рр. теорія світ-системи чи світ-економіки. З середини 1960-х -1970-х рр. на межі політологічної теорії міжнародних відносин і соціологічної системної теорії Максименюк М. Ю., Нікітенко В. О., Банах Л. С.

активно розроблялася теорія світової системи (світового суспільства). Найбільш показовими у цьому відношенні були праці Р.Мура, Дж.Неттла, Р.Робертсона, Бартон. Спочатку дискусія відбувалася навколо понять «світове», «міжнародне», «інтернаціоналізація». Термін «глобальне» був включений в обіг у середині 1960-х рр., коли В.Мур ввів поняття «глобальна соціологія», а М.Маклюен – термін «глобальне село». Власне дискурс глобалізації в соціології виникає у середині 1980-х рр., коли це поняття став популяризувати Р.Робертсон. З кінця 1980-х рр. більшість пошуків у сфері теорії змін зосереджено на новому генеральному напрямку – опрацюванні теорій глобалізації. З 1990-х рр. виходить програмний збірник статей «Глобальна культура», у якому були опубліковані роботи провідних теоретиків І.Уоллерстайна, М.Арчера, Р.Робертсона, М.Фезерстоуна, А.Аппадурі, Б.Тернера та ін. З цього часу з'являються фундаментальні монографії про глобалізацію, написані Л.Склером, Р.Робертсоном, О.Іанні, Уотерсом, А.Аппадурі, У.Беком. Сьогодні немає загально визнаної концепції глобалізації. У різних регіонах, суспільствах, наукових дисциплінах цей термін має свій специфічний смисл. Існують різні точки зору, чи являється глобалізація феноменом декількох останніх десятиріч, чи про глобалізацію можна говорити вже тоді, коли один народ встановлював контакти з іншим народом, який знаходиться на протилежному боці Земної кулі. Часто під глобалізацією розуміють формування єдиного фінансового та інформаційного ринку, у якому відсутні будь-які межі, чи встановлення глобальної однорідності у всіх сферах. Глобалізація, згідно з Р.Робертсоном, - це процес всезростаючого впливу на соціальну дійсність окремих країн різних факторів міжнародного значення: економічних і політичних зв'язків, культурного та інформаційного обміну. Глобалізація культури – це прискорення інтеграції націй у світову систему зв'язку з розвитком сучасних транспортних засобів та економічних зв'язків, формуванням транснаціональних корпорацій і світового ринку, завдяки впливу на людей засобів масової інформації.

Найважливішою рисою постмодерністської глобалізації являється формування у масштабах всього світу не просто фінансового чи інформаційного ринку, але й фінансово-інформаційного простору, в якому у все більшій мірі здійснюється не тільки комерційна, але і вся діяльність людства. Величезний і необ'ємний світ, який включає біля двох тисяч народів, перетворюється у «глобальне село». Шанс входження в глобальну економіку – це проривна і випереджаюча інновація, поєднання високої технології з дешевою робочою силою. Глобалізація, з однієї сторони, «пом'якшує» кордони між народами і державам, поєднує їх через знання, інформацію і технологію, а, з іншої, - приводить до посилення ролі індустріально-розвинутих держав, які вносять найбільший вклад у підтримання глобального світопорядку. Проте дискурс відносно наслідків глобалізації є неоднозначним у світовій соціально-антропологічній науці. З Максименюк М. Ю., Нікітенко В. О., Банах Л. С.

виникненням нового, більш високого рівня соціальності – глобального – система, заснована на симбіозі національної і локальної культур втратила стійкість. Це пов'язано з тим, що національна культура визначила себе через протиставлення іншим культурам, вибудовуючи систему розпізнавання «свій-чужий».

Простір національної культури конституюється як цілісне, унікальне, самовідтворююче утворення. Глобальний рівень культури не може вибудовуватися на протиставленні, постільки відсутня можливість протиставлення. Її пафос базується на всезагальних, вселюдських цінностях, будь-то права людини, мода, музика чи будь-які інші сфери культури. На думку деяких дослідників, глобалізація культури має як позитивні, так і негативні сторони. Розширення культурних контактів у сучасному світі, спілкування і пізнання сприяє зближенню народів. Проте надзвичайне запозичення чужої культури може обернутися втратою своєї культури і самобутності, що виражається у загрозі асиміляції – абсорбції малої культури зі сторони більш великої, розчиненні культурних особливостей національних меншин у культурі великої нації, забутті вітчизняної культури при масовій еміграції в іншу країну і отриманні там громадянства. При цьому втрата культурної самобутності і культурне розчинення може бути повним і частковим. Відкритість кордонів для культурного впливу і розширююче культурне спілкування можуть привести, з однієї сторони, до обміну позитивним досвідом, збагаченню власної культури, підйому на більш високу ступінь розвитку, з іншої – до її культурного вичерпання за рахунок уніфікації і стандартизації, розповсюдження одноманітних культурних зразків по всьому світу. Багато вітчизняних вчених відмічають, що глобалізація уніфікує і стандартизує культурні традиції, підриває життєздатність незахідних цивілізаційних структур (Б.Єрасов); країни з ярко вираженою локальною культурою не можуть ввійти у глобальний світ (В.Федотова).

1.4.5 Проблеми інформаційного суспільства в умовах культурної глобалізації

Культурна глобалізація не обов'язково приводить до гомогенізації та уніфікації культур, глобалізаційні процеси можуть і повинні приймати форму, яка відображає місцеві особливості, звичаї, традиції. Звідси поява таких понять, «локалізація», «глокалізація», які направлені на збереження і розвиток традиційних цінностей. Тому для багатьох регіонів проблема співвідношення глобалізації і локалізації, традиції та інновації має велике практичне значення. Виникла потреба у термінах, які пов'язали б ці два процеси у сучасній цивілізації: «глокальний» - співіснування глобального з локальним, всесвітніх центрів з периферією, те, що має відношення і до

Максименюк М. Ю., Нікітенко В. О., Банах Л. С.

глобального, і до локального; поєднання всесвітнього і місцевого. Життєздатність концепції глокалізації підтверджується успіхом багатьох транснаціональних компаній, які працюють на місцевих, локальних ринках. У зв'язку з цим теоретиками сучасної політекономії був введений термін «аутсортизація», який означає оптимальну модель глобалізації, який слід застосовувати і до економічної, і до культурної сфери.

Аутсортизація може визначатися як процес створення більш інтегрованої взаємопов'язаної світової спільноти, що базується на балансуєчій, гармонічній системі. Аутсортизація має свою духовну основу, яка базується на устремлінні на створення блага для інших. Принципи аутсортизації, такі, як духовність, гуманність, демократичність, багатоманітність, превалювання знань і технологій над іншими видами ресурсів можуть бути раціонально використані не тільки в економічній, але і в соціально-політичній сферах. Безумовно, що форми буття культур та етносів можуть змінюватися, проте як зберегти і розвивати аксіологічні основи етнічних культур? Як, не втративши себе, свою культурну ідентичність, самобутність, знайти нішу у глобальному світі? Однозначної відповіді знайти неможливо. Проте існують шляхи і методи поступового вирішення проблеми національного позиціонування в умовах глобалізації. Один із шляхів – використання парадигми аутсортизації, здатної скоротити відстань між практичною проблемою і науковими способами її вирішення. У цьому прикладна економічність аутсортизації.

Глобалізація укріпила і застала по-новому осмислити націю-державу як провідного актора на світовій сцені, контролюючого свою територію і природні ресурси. Тому захист місцевих національних традицій і особливостей є глобальним феноменом. Тому один із аспектів глобалізації пов'язаний з руйнацією традиційного розуміння політики національної держави. Цьому сприяють лінії комунікації, масовий туризм і велика міграція. Це стосується і понять політичної громадськості, яка до недавнього часу спиралася на національну мову і локальні стереотипи, що вбирає у себе різноманітну інформацію через посередництво сучасних комунікаційних технологій (Інтернет, інші засоби зв'язку). Разом з тим не слід розуміти глобалізацію одномірно, так як вона не тільки сприяє утвердженню стану миру і злагоди, а й посилює націоналістичні і етносепаратистські настрої, а останнім часом укріпилися ще й націоналістичні партії і рухи. У якійсь мірі зростання націоналізму є формою боротьби місцевих національних традицій з глобалізацією, так як у довготривалій історичній перспективі нація-держава розвивалася як аспект глобалізації. Тому можна сказати, що глобальний розвиток сприяє виявленню націоналізму.

Висновки

В результаті вимальовуються достатньо чіткі наслідки глобалізації. У самому загальному смислі глобалізація означає «зтиснення» соціального світу і, в той же час, швидке зростання усвідомлення світом «розширення» самого себе. Сучасна ситуація створює умови, при яких цивілізації, регіони, нації-держави, корінні народи конструюють свою історію та ідентичність. Позиція національних держав знаходиться під впливом двох процесів: з однієї сторони, під впливом глобалізації їх автономія і суверенітет неминуче будуть зменшуватися; а з іншої, у багатьох випадках міжнародна кооперація та інтеграція дозволяють державам більш ефективно відстоювати свої національні і стратегічні інтереси.

Список використаних джерел:

1. Вашкевич В. М. Історична еволюція наукової картини світу // Гілея : науковий вісник: зб. наук. праць. К. : Вид-во УАН ТОВ «НВП» «ВІР», 2016. Вип.109. С.133–139.
2. Власов В. І. Генеза поняття «економічна глобалізація» / Гілея : науковий вісник : зб. наукових праць / гол. ред.. проф. В. М. Вашкевич. – К. : «Видавництво «Гілея», 2017. – Вип.116 (1) . С.189-194.
3. Воронкова В. Г. Філософія глобалізації: соціоантропологічні, соціоекономічні та соціокультурні виміри: монографія. – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2010. 272 с.
4. Гелд Д. Глобалізація (антиглобалізація): пер. з англ. К.: К.І.С., 2004. 178 с.
5. Иноземцев В. Л. На рубеже эпох. Экономические тенденции и их неэкономические последствия. М.: Экономика, 2003. 776 с.
6. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество, культура [Текст / М.Кастельс. М.: ГУ ВШЭ, 2000. 607 с.
7. Лазаревич А. А. Становление информационного общества: коммуникационно–эпистемологические и культурно–цивилизационные основания; науч. ред. И. Я. Левяш. Минск: Беларуская навука, 2015. 537 с.
8. Лукашевич В. М. Глобалистика: учебное пособие; 3–е изд., перераб. и допол. Львов: Новий світ, 2004. 392 с.
9. Мельник В. В. Формування концепції інформаційного менеджменту: сутність, задачі, основні напрями розвитку / Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: зб. наук. пр. Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2012. Вип.49. С.122–134.
10. Nikitenko Vitalina. Cultural and social competence creation in the process of English language study: information society aspect // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: зб. наук. пр. Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2016. Вип.67. С.251–257.
11. Searle J. R. The Construction of Social Reality. N.Y.: Simon & Schuster, 1995. 241 p.
12. Сорос Дж. О глобализации: пер с англ. М.: Изд-во Эксмо, 2004. 220 с.
14. Соснін О. В., Воронкова В. Г. Інформаційне суспільство як виклик глобалізації // Час вибору: виклики інформаційної епохи: колективна монографія; за заг. ред. О. А. Івакіна, Д. В. Яковлева. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2016. С.344–359.

РОЗДІЛ 2.
**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ВИМІРИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА:
ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ НАУКОВО-ОСВІТНІМ ПРОСТОРОМ В
УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОЇ РЕАЛЬНОСТІ**

2.1 КРИМЕЦЬ Л. В. *Філософія управління науково-освітнім простором інформаційного суспільства.*

2.2 СОСНІН О. В. КОНОНЕЦЬ М. О. *Нові інформаційно-технологічні реалії комунікації в науково-освітній діяльності як запорука інноваційного розвитку суспільства*

2.3 КИВЛЮК О. П., ВОРОНКОВА В. Г. *Формування концепції інноваційної освіти (stem-освіти) як фактор становлення і розвитку smart-суспільства за умов глобалізаційної реальності*

2.4 БІЛОГУР В. Є. *Формування концепції людинотворчої сутності спорту як основи формування цілісності особистості на етапі сучасного розвитку суспільства.*

КРИМЕЦЬ Л. В.

*доктор філософських наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії
(соціально-гуманітарних проблем)*

*кафедри суспільних наук
Національного університету оборони України
імені Івана Черняхівського (Київ, Україна)*

E-mail: karnall@mail.ru

2.1 ФІЛОСОФІЯ УПРАВЛІННЯ НАУКОВО-ОСВІТНІМ ПРОСТОРОМ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Вступ

2.1.1 Філософія управління інформаційним суспільством

2.2.2 Принципи формування владних відносин у науково-освітньому просторі інформаційного суспільства

2.1.3 Стратегії управління науково-освітнім простором у контексті інтернаціоналізації

2.1.4 Стратегічне управління науково-освітнім простором інформаційного суспільства

Висновки

Список використаних джерел

Анотація. Автором підкреслено необхідність здійснення стратегічного управління науково-освітнім простором України в умовах, що постійно ускладнюються. Стратегічне управління має базуватися на творчому підході, критичній рецепції кращого досвіду та відповідальному впровадженні інновацій. Реалізація стратегії інтернаціоналізації науково-освітнього простору України має фокусуватися як на збереженні національного наукового потенціалу, так і на забезпеченні підсилення інституційної спроможності для здійснення міжнародних стратегічних комунікацій, а також синергії зусиль органів влади, науково-освітніх установ, бізнесу та громадянського суспільства для збільшення й оптимізації присутності України в міжнародному академічному, культурному та громадському середовищі. Обґрунтовано, що як національні, так і глобальні процеси у світовому науково-освітньому просторі потребують адекватного управління на основі принципів аподиктичності, інтегративності та активізації механізмів самоорганізації. Виділено чотири рівні активізації влади в контексті інтернаціоналізації управління світовим науково-освітнім простором: міжнародний, державний, регіональний та організаційний, на кожному з яких реалізується певна владна стратегія та діють внутрішні та зовнішні фактори впливу.

Ключові слова: управління науково-освітнім простором, інформаційне суспільство, освіта, соціальне управління, владні відносини

Вступ

В інформаційну добу стало очевидним, що роль управління як особливого роду діяльності, як соціального інституту в житті суспільства надзвичайно велика. Людство платить непомірно високу ціну за зниження якості управління, відповідальність якого перед світом, перед кожним народом незмінно зростає. Важливо зрозуміти, що криза управління в тій чи іншій країні, маючи свої внутрішні причини та національні особливості, в той же час є нерозривною частиною загальносвітової кризи. Остання усе більш поглиблюється, носить глобальний характер і чинить все більший вплив на національні системи управління в будь-якому куточку світу.

Україна є молодою демократичною правовою державою. Єдиним джерелом влади в Україні є народ, що в умовах надскладних викликів сучасності, продемонстрував свою активну громадську позицію на хвилі національного піднесення. Сучасне українське суспільство висуває комплекс професійних і морально-етичних вимог як до окремих управлінців, так і до владних відносин в цілому. У цьому зв'язку виникає потреба розробки наукового підґрунтя та підготовки за допомогою оптимізації науково-освітнього простору якісно нових керівних кадрів для впровадження значного кола суспільно-політичних реформ з метою гуманізації та оптимізації сфери соціального управління в Україні з урахуванням як кращого національного, так і провідного світового досвіду.

Слід враховувати, що у світі за останні десятиліття відбулися радикальні зміни, пов'язані з нестримною глобалізацією, інформатизацією та транс-економічними перетвореннями соціального простору. Сучасне суспільство все більше заявляє про себе як контрфактичне «суспільство знань». Це зумовлено тим, що інформаційний потенціал соціуму постійно примножується як у просторі, так і в часі, докорінно змінюючи характер природних і суспільних явищ. Міжнародне співтовариство сьогодні об'єднує зусилля у сферах науки та освіти. Наука та освіта взаємоінтегруються. Науково-освітній простір стає контекстом, мірилом і перетином більшості векторів соціального управління. Саме в науково-освітньому просторі формується активна, відповідальна, цілеспрямована і креативна особистість, яка має стати основним суб'єктом системи владних відносин майбутнього.

2.1.1 Філософія управління інформаційним суспільством

Система і процес соціального управління є інтегратором усіх ресурсів суспільства, насамперед інтелектуально-інформаційних, соціальних, і багато в чому визначає прогрес суспільного розвитку. Історичний досвід свідчить про те, що світові потрібна нова управлінська парадигма, яка базується на досягненнях всіх наук в їх інтегральній якості. У XXI столітті належить зрозуміти, що у

світлі глобальних вимог часу повинен з'явитися принципово інший тип управління, в центрі якого перебувала б єдина, глобальна система піклування про людину і людство в цілому. Саме це визначає сьогодні головний зміст суспільного розвитку, його концепцію і стратегію.

У руслі цього переосмислення знаходиться, зокрема, сучасна комунікативна модель стратегії суспільного управління, розроблена Ю. Габермасом. Зроблена ним спроба затвердити самостійність сфери людської комунікації в справі демократизації громадського життя, захистити автономність процесів соціальної інтеграції, продемонструвавши необхідність їх відокремлення від процесів владно-політичної інтеграції, виявилася значущою як для аналізу владно-усталеного, традиційного, так і багатовимірного надсучасного суспільства.

Варіант сучасного владно-управлінського простору, запропонований німецьким філософом, ґрунтується на поєднанні таких показових чинників, як визнання особливих соціальних функцій за широкою громадськістю у проектуванні можливих шляхів суспільного розвитку і, в той же час, констатація важливості владних обмежень, необхідних для того, щоб загально-соціальний дискурс не перетворювався з часом на пустопорожню багатослівність [12].

У цьому плані показовими для розуміння суперечності сучасної філософії управління є міркування Ф. Фукуями, представлені в його статті «Кінець історії». У ній автор розмірковує над причинами тріумфу ліберально-демократичного соціального ладу, прогнозує можливі шляхи його подальшого розвитку і зазначає, що усвідомлення сутності демократії, установка на довгу і важку роботу по освоєнню її механізмів, неможливі без опори на загально-цивілізаційні цінності, на права та свободи людини, без появи в надрах сучасної цивілізації імунітету до різного роду тоталітарних експериментів, без формування застережних реакцій по відношенню до ейфорії безпосередньої владної творчості і до надії на всесилля владно-управлінських відносин [11].

М. Фуко вважає, що в сучасному соціально-управлінському просторі мова йде про ті капіталовкладення влади в людину, які сприяють її розвитку і дозволяють їй домагатися «прийнятних» форм владарювання, яке здійснюється у відносинах суперництва, що змінилося і стало життєво-необхідною співпрацею. Це означає, що соціально-управлінська інверсія, фактично, припускає проведення політики, як і раніше націленої на продовження війни людини і влади, але вже іншими – мирними засобами – засобами співпраці [10].

Проте філософська наука про управління знаходиться в постійному русі. Формуються нові напрями, школи, течії, змінюється і вдосконалюється науковий апарат, змінюються, нарешті, самі дослідники та їх погляди. Цікавою видається розроблена А. Субетто сучасна концепція керованої історії як керованої соціоприродної еволюції на базі громадського інтелекту і «освіченого суспільства» [7]. Освічене суспільство виступає як освічений суб'єкт

управління і в той же самий час є його об'єктом. У відомому сенсі така концепція виступає як соціальний ідеал, який все ж таки поки недосяжний.

На думку автора, сучасне суспільство потребує цілісної системи управління, здатної органічно поєднувати визначені режими і функції, забезпечувати збереження балансу стійкості і мінливості, традицій та інновацій. Цілісність системи управління забезпечується в тому випадку, коли процес управління зберігає свою специфіку в якості соціального процесу, не зводиться лише до зовнішнього регулювання, яке перетворює переважну більшість членів суспільства з свідомих суб'єктів діяльності у пасивні об'єкти зовнішнього впливу.

Зазначена специфіка полягає насамперед у тому, що здатність соціальних систем до зміни і розвитку базується на здатності людей (як керуючих, так і керованих) до творчості. Тому процес управління інформаційним суспільством розглядається як єдність об'єктивного і суб'єктивного, свідомого і стихійного (підсвідомого, несвідомого) соціальних аспектів. У контексті сучасного інформаційного суспільства, соціальне життя стало значно більш рухомим і мінливим. Багатоваріантність, випадковість і незворотність є суттєвими моментами зовнішнього середовища, що обумовлюють його постійно зростаючу складність в процесі реалізації цілей управління.

Специфіка соціального управління в інформаційному суспільстві проявляється в тому, що об'єктивна за своєю природою функція управління соціальною системою реалізується через діяльність значної кількості звичайних людей і створених ними як формальних, так і мережевих інститутів і організацій. Соціальне управління виступає як впорядкування та самоорганізація (самоврядування) надскладної суспільної системи, приведення її у відповідність з притаманними їй станами за допомогою здійснення прямого та опосередкованого латентного управлінського впливу.

Соціальна самоорганізація є продуктом соціальної взаємодії в масовому, колективному або груповому масштабах. Процеси соціальної самоорганізації можуть грати як конструктивну, так і деструктивну роль, виступати як чинниками зміцнення соціальної системи, так і факторами її дезорганізації та руйнації. У складних соціо-біо-технічних системах соціальна самоорганізація трансформується у соціальне самоврядування – в найзагальнішому сенсі автономне функціонування будь-якої організаційної системи (підсистеми) та прийняття нею самостійних управлінських рішень.

Самоврядування забезпечує не тільки продуктивну, але і соціальну ефективність управління. При цьому відмінність між керуючою і керованою підсистемами частково долається, так як об'єкт управління в деякій мірі стає і його суб'єктом. Єдність централізованого управління і самоврядування становить основу цілеспрямованого владного впливу в сучасному інформаційному суспільстві. Розвиток самоврядування в суспільстві веде до підвищення самостійності громадянських організацій, розширення демократичних основ управління та активізації ініціативи громадян.

Кримець Л. В.

Сталий соціальний розвиток є метою і основним сенсом історії, що виражений в можливості задоволення потреб не тільки сучасних, а й майбутніх поколінь. На думку автора, головними ресурсами соціального управління в інформаційному суспільстві є творчий потенціал особистості, соціальна організація та самоорганізація, інтелектуальна власність і її складова – інформація [3]. Тому в процесі аналізу соціального управління ми звертаємось до науково-освітнього середовища, як сфери поєднання соціальних традицій та суспільних інновацій.

2.1.2 Принципи формування владних відносин у науково-освітньому просторі інформаційного суспільства

У сучасному суспільстві знань наука і освіта відіграють ключову роль. Саме ці сфери продукують ті високі технології, впровадження яких є основним чинником політичного та економічного зростання. Світовий досвід свідчить, що конкурентноспроможність країни перебуває у прямій залежності від конкурентноспроможності науки і освіти. В суспільстві знань образ науки і освіти зазнає суттєвих трансформацій. Вони стають базовим фундаментом суспільства, перетворюються на невід'ємну складову способу життя людини і мають переважно прагматичний характер. Радикально змінюються й принципи управління науково-освітнім простором та використання наукових і технічних знань [6, с.28].

Автор визначає науково-освітній простір як інтерактивно-організоване середовище, основним механізмом створення якого є інформаційна взаємодія суб'єктів наукової та освітньої діяльності, що спрямовуються спільними соціально-значимими цілями, керуються єдиними принципами вирішення науково-освітніх завдань, проте визначаються можливістю актуалізації індивідуальної творчої свободи під час вибору засобів реалізації поставленої мети. Цілісність науково-освітнього простору забезпечується за рахунок взаємоінтеграції його елементів і зв'язків між ними за умов наявності єдиної концепції управління.

Питання про принципи управління науково-освітнім простором носить дискусійний характер. Залежно від позиції, яку обирає дослідник, критеріїв, на основі яких здійснюється класифікація, таких принципів може бути названо більше або менше. Згідно авторської концепції, у контексті науково-освітнього простору сучасного інформаційного суспільства можна виділити в найзагальнішому плані наступні принципи владно-управлінського взаємодії: принцип аподиктичності, принцип інтегративності, принципи гуманізму та демократизму, і принцип децентралізації.

Аподиктичність виступає основою стратегічної спрямованості владної дії, що передбачає здійснення телеологічно-організованої дії суб'єкта владних відносин на об'єкт за умов актуалізації зворотного зв'язку, коли об'єкт

Кримець Л. В.

управлінського впливу наділяється характеристиками суб'єктності. Активізацію в суспільстві аподиктично-організованої владно-регулятивної дії слід розглядати як одну з умов системної організації та самоорганізації суспільства, основу для його існування.

Принцип, аподиктичності, що базується на поєднанні демократизму з централізмом в організації владної взаємодії на науково-освітній ниві, мав свої аналоги ще в давнину, – коли, наприклад, в афінській демократії прийняте більшістю рішення вважалося обов'язковим для усіх. «Саме греки, і передусім афіняни, здійснили те, що стало першим гуманістичним демократичним перетворенням у сфері соціального виховання громадян: перехід від ідеї і практики керування небагатьох до ідеї і практики правління великої кількості людей» [2, с.7]. У науково-освітньому просторі інформаційного суспільства при цьому принципі організації влади провідним початком виступають гуманізм та демократизм, що розуміються як чинники, що обумовлюють вираження і реалізацію інтересів більшості населення, враховують потреби кожного індивіда в інформаційному та інтелектуальному розвитку.

Методологічні принципи концепцій «соціальної деліберативності», «суспільної субсидіарності» та «лібертарного комунітаризму» є визначальними у контексті аналізу взаємодії суб'єкту і об'єкту управління, що визначаються взаємодіючими факторами сукупної практики на інституційному рівні як культурно-історичного, так і науково-освітнього просторів.

При владно-управлінській взаємодії, здійснюваній за принципом аподиктичності, зворотний зв'язок носить не лише інформаційний, але і регулятивний характер, що, передусім, обумовлено особливостями функціонування владної системи в науково-освітньому просторі. При цьому слід мати на увазі, що на відміну від централізму, де переважаючу роль грає домінування владних розпоряджень управлінських структур, процес взаємодії, заснований на цьому принципі, є значно складнішим і включає відносно самостійні етапи.

В контексті науково-освітнього простору результатом процесу регуляції, здійснюваної за принципом аподиктичності, є той факт, що після кожного управлінського циклу, суб'єкт і об'єкт управління якісно оновлюються. Ці зміни можуть бути значними або незначними, помітними або малопомітними, суть справи не в цьому, а в тому, що їх наявність свідчить про закладену в принципі тенденцію до саморозвитку, самовдосконалення владно-управлінської системи, безумовно, за наявності певної досконалості її організації. Вказана закономірність якнайповніше проявляється тоді, коли є ефективний механізм демократичної дії з боку об'єкту на суб'єкт, тобто коли добре відпрацьовані і діють не лише прямі, але і зворотні зв'язки.

Децентралізація як принцип владно-управлінської взаємодії представляє собою різновид саморегуляції. Говорячи інакше, децентралізація – це певний перерозподіл владних повноважень, певне регулювання громадським утворенням своєї діяльності, спрямованої на реалізацію заздалегідь поставленої

Кримець Л. В.

мети, наміченого результату. Децентралізація як владно-управлінський принцип базується на демократичних формах взаємодії, здійснюваної в соціальній системі. В умовах науково-освітнього простору інформаційного суспільства для децентралізації і самоврядування характерні такі риси:

По-перше, самоврядування в сферах науки та освіти можливо тільки тоді, коли у учасників цього процесу є збіг в розумінні необхідності реалізації заздалегідь сформульованої основної мети, сприяючої об'єднанню інтересів та зусиль, людей, що беруть участь в цьому процесі.

По-друге, децентралізація і самоврядування припускає наявність відносної самостійності науково-освітніх установ, що надає можливість регулювати їм свою діяльність. Залежність від центральних органів управління, що позбавляє громадське утворення самостійності, як правило, унеможливорює здійснення самоврядування.

По-третє, самоврядування – це своєрідна форма самодіяльності людей, що беруть участь в науково-освітньому процесі. Розуміти це положення слід не як прояв спонтанних, неорганізованих дій, а як цілеспрямовано здійснюваний процес, що припускає компетентну участь самих його членів в управлінській діяльності.

По-четверте, самоврядування носить колективний характер. Це не виключає наявність різних думок, протиріч, конфліктних ситуацій в рішенні тих або інших проблем. Присутність загальної мети, сенсу діяльності орієнтує поведінку людей у відповідному конструктивному напрямі.

В науці та освіті, найчастіше, самоврядування носить відносно самостійний характер. У сучасному українському суспільстві самокеруванням відзначаються окремі громадські утворення, елементи громадської структури, які діють у рамках існуючого державного законодавства, в державному владному полі. Незалежними вони є постільки, оскільки ним державою надана можливість бути самостійними в вирішенні відповідного кола проблем, у виконанні певних обов'язків. Державно організоване суспільство при усій демократичності чинить безпосередній або опосередкований вплив на самоврядування своїм законодавством, економічною політикою тощо.

Саме владні принципи аподиктичності та децентралізації накладають відповідний відбиток на характер владних відносин в царині сучасного українського науково-освітнього простору та на організацію громадського життя. Багато що тут залежить від специфіки історичного етапу розвитку України, можливостей та обмежень структур державного управління, поточної соціально-політичної ситуації та інших чинників [3].

Окреслені вище принципи зумовлюють характер розвитку освіти та науки в інформаційному суспільстві, чинять вплив на легітимізацію державної влади. Проте тенденції розвитку сучасного українського науково-освітнього простору у напрямку європейської інтеграції актуалізують саме потребу у подальшій децентралізації управління науковою та освітньою сферами.

2.1.3 Стратегії управління науково-освітнім простором у контексті інтернаціоналізації

У сучасному світі одним з провідних трендів, що підкреслює розвиток глобалізаційних процесів, стає інтернаціоналізація науково-освітнього простору. У неї включилися не лише окремі наукові установи або організації, але і цілі держави. Окрім залучення інвестицій та актуалізації соціально-професійних активів, що формуються завдяки міжнародній співпраці, цей процес дає серйозний поштовх до розвитку як системи науки та вищої освіти держави, так і окремо взятого наукового інституту чи вищого навчального закладу, який бажає бути конкурентоздатним на міжнародних ринках.

Поняття інтернаціоналізації науково-освітнього простору виникло порівняно недавно – в кінці минулого століття, але досить швидко стало головною характеристикою інтеграційних процесів, що відбуваються в цій сфері. У його основу були покладені ідеї міжнародної співпраці у сферах науки та освіти, більшість з яких вже отримала реалізацію на рівні міжнародні програми у контентах проектів: European Educational Space, European Research Space, European Association for International Education, European Research Area, Horizon 2020 тощо [13].

Згідно авторської позиції, інтернаціоналізація науково-освітнього простору – це інтегративний процес, суть якого полягає в активізації ролі міжнародного співробітництва в усіх сферах діяльності наукових і науково-освітніх установ та організацій. Він актуалізується відповідно до обраної стратегії з метою оптимізації міжнародної взаємодії як фактору розвитку. Автор підкреслює інтегративний зв'язок між процесами глобалізації та інтернаціоналізації світового науково-освітнього простору і відзначає необхідність здійснення комплексного характеру управлінського впливу на ці процеси [3].

Слід зазначити, що інтернаціоналізація науки та освіти є процесом, який включає різноманітні формати міжнародної взаємодії:

1. професійну мобільність з науковою та освітньою метою. До цього процесу має залучатися не лише студентство, викладацький склад і наукові працівники, але також і представники громадськості та адміністрації;
2. активізація інституційної і програмної інтеграції на основі різних організаційних інструментів, у тому числі складання оновлених наукових та освітніх стандартів на основі зразків міжнародного рівня;
3. створення різних форм довгострокового партнерства в інституційній, освітянській та науковій сферах, укладення міжнародних контрактів на виконання науково-дослідних робіт, розробку корисних моделей тощо.

Розглядаючи виміри міжнародної співпраці, потрібно звернути увагу на те, що інтернаціоналізація науково-освітнього простору – це процес, який охоплює не лише зовнішні форми міжнародної наукової та освітянської взаємодії. Це ще і складна внутрішня трансформація. Вона охоплює всі види

діяльності наукових установ, організацій і вищих навчальних закладів та спрямовує їх у бік актуалізації міжнародної взаємодії.

Відповідно до «Стратегії ЄС 2020» основні пріоритети інтернаціоналізації наукової та освітньої сфер стосуються вимог до їх якості, мобільності студентів і науковців, працездатності випускників університетів і привабливості Європейського науково-освітнього простору у тому числі, і для країн, що не входять до складу ЄС [14].

З огляду на вищенаведене, актуалізується потреба дослідження наявних у сучасному світі стратегій глобального управління науково-освітнім простором у контексті інтернаціоналізації. На сьогодні, світовою практикою вироблені різні стратегії, які розвиваються на основі окреслених тенденцій. Важливим узагальнюючим документом, в якому визначено основні принципи і складові загальноєвропейської стратегії інтернаціоналізації вищої освіти є Доповідь Європейської комісії «Європейська вища освіта в світі», адресована Європейському парламенту, Раді, Європейському Економічному і Соціальному Комітету та Комітету регіонів (Брюссель 11.07.2013). Базовим інструментарієм для формування стратегій інтернаціоналізації в міжнародній науково-освітній практиці є платформи «Еразмус», «Темпус», «Еразмус Мундус», «Марі Кюрі», «Горизонт 2020». Залежно від форм реалізації їх можна класифікувати в декілька груп.

Стратегія погодженого підходу (Чехія, Франція, Німеччина) – спирається на довгострокову взаємовигідну міжнародну співпрацю. Вона реалізується за допомогою підвищення двосторонньої мобільності науковців, студентів і викладачів, програм обміну, партнерських угод. Фундаментальним положенням цієї стратегії є не конкуренція, а співпраця, що досягається шляхом налагодження міжнародної науково-освітньої взаємодії.

Прибуткова стратегія (Польща, Британія, США) – підтримує міграцію до країни-організатора провідних іноземних фахівців і обдарованих студентів. Вона характерна для країн, що прагнуть підвищити свою конкурентоспроможність на світовій арені, створюють усі необхідні умови для залучення іноземних кваліфікованих фахівців: система грантів, академічні стипендії, спрощений візовий режим і імміграційні норми; та на наданні високоякісних освітніх послуг з тією відмінністю, що у цій сфері відсутні будь-які пільги, а освіта надається на платній основі. Отримані кошти від навчання іноземних студентів дозволяють вишам організувати підприємницьку діяльність.

Стратегія розширених можливостей (Японія, Україна) – покликана заохочувати громадян власної країни як до активізації міжнародної співпраці та здобування освіти за кордоном, так і до отримання якісної освіти у вітчизняних вишах, які мають пропонувати конкурентоспроможні освітні послуги. Важелями реалізації тут служать заходи, направлені на підвищення рівня конкурентоздатності вітчизняних наукових та науково-освітніх установ за рахунок формування якісного людського капіталу. Вона спрямована на

Кримець Л. В.

оптимізацію підготовки як студентів, так і учених, викладачів і державних службовців. Саме цю стратегію обрала сучасна Україна, з огляду на пріоритети власного розвитку та наявні можливості [8, с.162].

Слід зазначити, що уже більше двадцяти років науково-освітня система України розвивається в умовах незалежності. За цей період державою здійснено низку важливих заходів щодо її модернізації. Визначено нові пріоритети розвитку науки та освіти, формується відповідна правова база, оновлюється зміст освіти, змінюється мережа навчальних закладів, відповідно здійснюються і нові підходи до управління системою освіти.

Згідно Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 одним з провідних напрямків проведення структурних реформ та, як наслідок, підвищення стандартів життя є «вектор гордості» – забезпечення взаємної поваги та толерантності в суспільстві, гордості за власну державу, її історію, культуру, науку та спорт [9].

Згідно авторської концепції, умовами ефективного управління сучасним науково-освітнім простором слід назвати: наявність мети, що визнається всіма учасниками; єдиної стратегії, орієнтованої на пріоритети соціально-значущих цінностей; динамічної структури простору, його наповненості, діалогового режиму його формування; розгалуженої системи відносин між різними компонентами та суб'єктами простору.

Цілісність науково-освітнього простору забезпечується за рахунок різноманіття його елементів і зв'язків між ними за наявності єдиної концепції управління. Всі компоненти, перебуваючи в стані комунікації, об'єднуються в динамічну систему, яка формується за допомогою механізму інтерсуб'єктивного взаємосприяння [3]. Також автор наголошує, що ефективне управління науково-освітнім простором можливе лише в цілісному багатовимірному інформаційному середовищі та в єдиному правовому полі.

Саме науково-освітній простір актуалізує зазначену у «Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» мету – популяризацію України у світі, формування довіри до України та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі. Ключове завдання – формування позитивного іміджу України як європейської, демократичної, конкурентоздатної держави із сприятливим науковим та бізнес-кліматом, зі своїм унікальним місцем у світовому розподілі праці та інтегрованої у глобальні проекти [4].

Проте слід зазначити, що реформування національного науково-освітнього простору в Україні відбувається доволі дискретно, а результати його на сьогоднішній день відчутні лише опосередковано. За даними моніторингового дослідження інтеграції української системи вищої освіти в Європейський простір вищої освіти та наукового дослідження, проведеного під керівництвом Т. Фінікова і О. Шарова, кількість студентів, що беруть участь у програмах міжнародної мобільності, наразі становить приблизно 5-10 тис. осіб на рік, тобто 0,5-1% від контингенту студентів ВНЗ III-IV рівнів акредитації денної форми навчання, а з урахуванням літніх шкіл, мовних курсів, волонтерської Кримець Л. В.

роботи та закордонної практики не перевищує 20 тис., тобто 2% від загальної чисельності. Невтішним є і той факт, що за даними означеного моніторингу, студенти ВНЗ I-II рівнів акредитації та заочної форми навчання участі у програмах міжнародної мобільності практично не приймають. Також в сучасній Україні зовсім відсутня зведена статистика щодо міжнародної академічної мобільності викладачів ВНЗ та науковців [5].

Слід зазначити, що сьогодні очевидним стає той факт, що як регіональні і державні, так і глобальні процеси потребують адекватного владного регулювання з огляду на принципи аподиктичності та інтегративності та активізацію механізмів самоуправління у світовому науково-освітньому просторі. Сказане повною мірою стосується і тих явищ, які відображає сучасна тенденція інтернаціоналізації.

Варто виділити чотири основні рівні активізації влади в контексті управління/самоуправління глобальним світовим науково-освітнім простором: міжнародний, державний, регіональний та організаційний (у межах окремої установи чи організації). На кожному реалізується певна владна стратегія за допомогою застосування відповідних механізмів управління.

На міжнародному рівні владні інтенції активізуються відповідно до міжнародних норм і принципів, окреслених у міжнародному нормативно-правовому полі. Важливе місце тут займає наявність адекватної стратегії розвитку і бажання усіх представників міжнародної науково-освітньої спільноти їй слідувати.

Сучасні тенденції, що відображають спрямованість владного регулювання багатовимірними аспектами сучасного світу, виділяють компаративні методи прийняття управлінських рішень і спонукають звернути увагу саме на процеси наукової інтернаціоналізації, як важливої умови для вирішення глобальних проблем, що включає не лише активізацію окремих наукових проєктів, але і залучення цілих держав у вирішенні надскладних проблем сучасності, таких як глобальне потепління, світова екологічна та демографічна криза, боротьба з бідністю тощо. Саме з таких позицій пропонується розглядати процес науково-освітньої інтернаціоналізації, оскільки він може бути представлений як дієвий інструмент, що сприяє досягненню глобальних цілей.

Держава, на другому рівні регуляції, в свою чергу, формує стратегію розвитку науково-освітнього простору, повинна враховувати не лише тенденції зарубіжного досвіду, що склалися, але і специфіку свого культурного середовища, потенціал власної наукової та освітньої галузі, рівень акредитації вищих навчальних закладів, їх матеріальну базу. На цьому рівні створюються владні інструменти і регулятивні норми, що дозволяють науковим установам і ВНЗ ефективно розвиватися у напрямі інтернаціоналізації.

Реалізація оптимальної стратегії управління на державному рівні має забезпечити зростання рівня якості національної освіти та науки; розширення видів та напрямів дослідницької роботи; можливість вибору і використання

кращих зразків міжнародного досвіду; зростання числа конкурентоздатних вишів як на внутрішньому ринку, так і на зовнішньому – міжнародному.

Управління на регіональному рівні покликане формувати в межах окремих населених пунктів та регіонів ті умови і інфраструктуру, які не лише дозволять динамічно розвиватися науковим та освітнім установам, але і створять можливості для залучення іноземних спеціалістів та студентів.

Механізми владного регулювання на означеному рівні мають розроблятися в комплексі з урахуванням інтересів всіх установ та організацій у межах регіону. В процесі управління науково-освітньою сферою регіону доречно залучати до співпраці міжнародних експертів. Напрямок їх діяльності може бути різним: для створення наукових та освітніх програм, для участі в розробці стратегії розвитку регіону та з метою формування інституційного партнерства наукових та освітніх закладів регіону з передовими іноземними науково-освітніми центрами.

Значний вплив на шляху до якісного покращення змістовної складової наукової та освітньої діяльності має процес формування в межах регіону громадських професійних рухів та об'єднань громадян а також утворення професійних спілок, що виступаючи основним суб'єктом професійного самоуправління в межах регіону, активізують механізми соціальної самоорганізації з метою досягнення соціальної стабільності та оптимізації управлінських тенденцій.

Проте найчіткіше інструменти управління процесом інтернаціоналізації в науці та освіті можуть бути відбиті саме на рівні окремого наукового або науково-освітнього закладу. Серед сфер актуалізації управлінського впливу на зазначеному рівні слід окреслити наступні:

- включення науково-освітньої організації чи установи в діяльність регіональної, державної чи міжнародної професійної асоціації або мережі для просування наукової установи чи освітнього закладу на регіональному, національному та міжнародному науково-освітньому ринку;

- участь науково-освітньої установи в міжнародних програмах та позиціонування власних наукових досягнень у міжнародних рейтингах, проведення міжнародної акредитації та сертифікація якості послуг на основі світових стандартів;

- розроблення спільних з іншими науково-освітніми установами регіону, країни і зарубіжжя освітніх та наукових проектів, розвиток і реалізація дослідницьких програм із зарубіжними партнерами тощо.

Це загальні напрями розвитку наукової установи чи науково-освітньої організації, що бажає знайти своє місце в глобальному науково-освітньому просторі. Вони повинні конкретизуватися і відповідати стратегічним напрямкам розвитку конкретного вишу чи наукової установи, які визначаються на підставі їх потенціалу.

З огляду на вищенаведене, слід зазначити, що в умовах глобалізації можливість для випускників ВНЗ зайняти достойне місце на ринку праці

безпосередньо залежить від їх міжнародної репутації. Для того, щоб вищий навчальний заклад здобув визнання в Європі і світі, він повинен проводити моніторинг якості своєї діяльності відповідно до міжнародних критеріїв і публікувати результати моніторингу.

Слід окремо окреслити фактори, що впливають на ефективність управління процесом інтернаціоналізації науково-освітнього простору, які автор розподіляє на дві групи: внутрішні і зовнішні.

Внутрішні чинники визначають потенціал освітнього закладу або наукової установи: матеріально-технічне забезпечення, рівень розвитку наукового та викладацького складу, рівень володіння адміністрацією, професорсько-викладацьким складом та науковими працівниками установи іноземною мовою; наявність якісних профільних програм, які дозволять організації знайти свою сферу і пропонувати послуги; співпрацю із зарубіжними вищими навчальними закладами та науковими організаціями; наявність досвіду міжнародної діяльності.

Зовнішні чинники активізуються на рівні держави. Вони охоплюють соціально-політичні, економічні та соціокультурні умови актуалізації науково-освітнього простору. В окресленому аспекті визначальну роль грає політика, що реалізовується у сфері науки та освіти. В сучасній Україні вона набуває чіткішої спрямованості і пропонує нові результативні інструменти реалізації процесу інтернаціоналізації. Облік соціально-економічних умов спирається на демографічні, географічні і економічні дані, які також необхідно враховувати при розробці і реалізації стратегії розвитку науково-освітнього простору.

2.1.4 Стратегічне управління науково-освітнім простором інформаційного суспільства

Згідно авторської концепції, стратегічне управління науково-освітнім простором сучасного інформаційного суспільства є найважливішим чинником успішного розвитку науки та освіти України в умовах, що постійно ускладнюються. Сутність стратегічного управління полягає у визначенні перспектив, довгострокових цілей, шляхів та організації науково-освітнього потенціалу нації щодо їх досягнення.

Стратегічне управління базується на творчому підході, узагальненні кращого досвіду, впровадженні інновацій. Проте дуже часто можна спостерігати брак стратегічної спрямованості в діях керівників науково-освітніх установ, що і призводить до їх формалізованого функціонування без актуалізації оптимальних векторів розвитку структурних підрозділів та людського потенціалу.

Процес стратегічного управління розпочинається з обґрунтування мети та завдань розвитку системи на близьку й далеку перспективу, передбачення заходів, які забезпечують їх реалізацію, здійснення моніторингу виконання

Кримець Л. В.

плану дій [1]. Керівник сучасного науково-освітнього закладу повинен вести колектив до нових досягнень і успіхів, формувати імідж установи, проявляючи високий рівень професійної компетентності. Адже слово «стратегія» пішло від грецького *strategia*, що означає «мистецтво полководця».

Проте слід враховувати вимоги сучасності щодо децентралізації влади у контексті управління науково-освітнім простором та формування системи державно-громадського управління, під якою ми розуміємо генерацію демократичних відносин, узгоджених взаємодій між державною владою та громадянським суспільством.

Стратегія управління вимагає участі усіх зацікавлених сторін у розв'язанні широкого спектру проблем науки та освіти, актуалізації управлінських аспектів взаємодії, які пов'язані з можливістю відповідально та результативно впливати на наукову та освітню політику, визначальним пріоритетом якої є забезпечення якості науково-освітньої діяльності на основі збереження його фундаментальності та відповідності актуальним і перспективним потребам особистості, суспільства й держави.

Запропонована модель управління науково-освітнім простором актуалізується як та інституційному, так і на національному та міжнародному рівнях. Складовими глобального науково-освітнього простору на найвищому рівні виступають простори актуалізації окремих країн та державних утворень. У контексті глобального управління науково-освітнім простором слід враховувати, що на міждержавному рівні кожна країна реалізовує власну неповторну стратегію інтернаціоналізації науки та освіти, що може бути реалізована згідно одного з зазначених вище сценаріїв.

Згідно авторської концепції, влада в сучасному світовому науково-освітньому просторі має децентричний комунікативний характер і активізується завдяки механізмам інформаційної взаємодії, що актуалізується на всіх рівнях соціальності. Стратегічне управління глобальним науково-освітнім простором по суті, перетворюється на самоуправління, для візуалізації якого автором розроблена конвергентна модель [3].

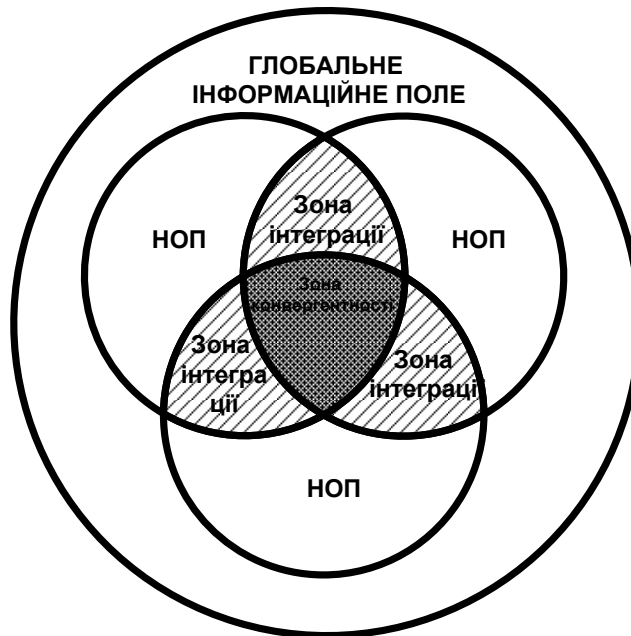

Рис. 1.1 Конвергентна модель стратегічного управління глобальним науково-освітнім простором.

Окремими сферами на схемі позначено науково-освітні простори окремих державних утворень, що реалізуючи національну стратегію інтернаціоналізації, актуалізують механізми міжнародної інформаційної та вольової взаємодії. Результатом реалізації процесів міжнародної інтернаціоналізації є створення своєрідних «зон взаємоперетину» науково-освітньої активності.

В разі рівномірного двостороннього поширення «зони взаємоперетину» між двома країнами, ми можемо спостерігати реалізацію двосторонньої стратегії «погодженого підходу». Розширення означеної зони у напрямку протилежної країни, свідчить про активізацію «прибуткової стратегії», в той самий час, як зворотна сторона змушена, або цілеспрямовано реалізує стратегію «розширених можливостей».

Проте на питання, як саме можливо конструктивно здійснити управління/самоуправління міжнародним науково-освітнім простором, відповідає активізація «зони конвергентності» в центрі моделі. Активізація та розширення «зони конвергентності» можливі лише завдяки внутрішнім регулятивним механізмам. Адже вона містить в собі результат різноякісного взаємоперетину безлічі національних сфер.

«Зона конвергентності» – це простір глобальної науково-освітньої взаємодіяції, що утворюється у сфері взаємоузгодження не тільки науково-освітніх, а і загально-соціальних, культурно-історичних, економічних, політичних та інших інтересів. Це зона активізації міжнародного діалогу та досягнення необхідних компромісів з метою гармонізації міжнародних відносин. «Зона конвергентності» – це зона абсолютного соціального взаємоневідторгнення, активізація якої стала можлива лише в сучасному

Кривець Л. В.

інформаційному суспільстві, коли розширюються та, певною мірою, розмиваються межі національної ідентичності і особистість, як основний суб'єкт науково-освітнього простору, може обирати відповідну власним запитам мету та програму індивідуального розвитку, як у контексті національного простору, так і за його межами.

Підсумовуючи сказане, підкреслимо, що науково-освітній простір є контекстом, мірилом і перетином значної кількості напрямів державного управління. Саме в науково-освітньому просторі формується нова людина яка має прагнути як до свідомого та відповідального суспільного управління та самоуправління, так і до сумлінного виконання управлінської волі в системі владних відносин. У сучасній ситуації саме керівникам та управлінському апарату належить пріоритетна роль в управлінні розвитком науково-освітнього простору. У той же час реалізація цієї ролі неможлива без взаємодії з іншими учасниками цього процесу. Ця взаємодія буде залежати від реальної, сьогоденної ситуації і тому має бути гнучкою.

З огляду на вищенаведене, слід зазначити, що соціальне управління у сучасній Україні є надскладним багатовимірним феноменом, що детермінує процеси державотворення, спрямовані на створення правової, демократичної держави, яка б утвердила прагнення українського народу до незалежності і світового визнання. Вона має свою етно-національну специфіку, що розкривається в глибинах онтологічних конструктів, артикулюється в площині історичного досвіду, в особливостях національної ментальності. Вона неповторна і унікальна.

Неповторним і унікальним є і науково-освітній простір України. Звичайно, ми маємо значне коло проблем, на вирішення яких спрямована державна політика у сфері науки та освіти, проте ми маємо і гідні наслідування традиції, цінність яких історично доведена і постійно артикулюється українськими вченими на провідних наукових майданчиках світу. І тільки усвідомивши і зрозумівши власну унікальність, ми можемо її гідно оцінити і прокласти шлях до її удосконалення.

Висновки

У контексті сучасного інформаційного суспільства процес управління стає інтегратором усіх ресурсів, насамперед інтелектуально-інформаційних і соціальних, і багато в чому визначає прогрес суспільного розвитку. Соціальне управління має спиратися на базові соціальні ресурси: творчий потенціал особистості, стійку та адаптивну соціальну організацію, інтелектуальну власність та інформацію. Тому в процесі аналізу соціального управління актуалізується значення науково-освітнього середовища, як сфери інтеграції соціальних традицій та суспільних інновацій.

Науково-освітній простір визначено інтерактивно-організованим середовищем, основним механізмом створення якого є інформаційна

взаємодія суб'єктів наукової та освітньої діяльності, що спрямовуються спільними соціально-значимими цілями, керуються єдиними принципами вирішення науково-освітніх завдань, проте визначаються можливістю актуалізації індивідуальної творчої свободи під час вибору засобів реалізації поставленої мети. Цілісність науково-освітнього простору забезпечується за рахунок взаємоінтеграції його елементів і зв'язків між ними за умов наявності єдиної концепції управління. У контексті науково-освітнього простору виділяються наступні принципи владно-управлінської взаємодії: аподиктичності, інтегративності, гуманізму, демократизму та децентралізації.

Як національні, так і глобальні процеси у світовому науково-освітньому просторі потребують адекватного владного регулювання. Виділено чотири рівні активізації влади в контексті інтернаціоналізації управління світовим науково-освітнім простором: міжнародний, державний, регіональний та організаційний; на кожному реалізується певна владна стратегія та діють екстернальні та інтернальні фактори впливу. Активізація управління на кожному з рівнів має бути спрямована на визначення перспектив, довгострокових і короткострокових цілей та організацію науково-освітнього потенціалу щодо їх досягнення та базуватися на творчому підході, узагальненні кращого досвіду і впровадженні інновацій.

Реалізація національної стратегії інтернаціоналізації науково-освітнього простору має фокусуватися як на збереженні національного наукового потенціалу, так і на забезпеченні підсилення інституційної спроможності для здійснення міжнародних стратегічних комунікацій; синергії зусиль органів влади, науково-освітніх установ, бізнесу та громадянського суспільства для просування України у світі; збільшення та оптимізації присутності України у міжнародному академічному, культурному та громадському середовищі.

Список використаних джерел:

1. *Вища освіта України: теоретичний та науково-методичний часопис // Тематичний випуск «Європейська інтеграція вищої освіти України у контексті Болонського процесу: ІВО НАПН України. № 3, додаток 2, 2015. 280 с.*
2. *Даль Р. Демократия и ее критики. М. : Политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2003. 576 с.*
3. *Кримець Л. В. Філософія влади та управління науково-освітнім простором: монографія. К.: Золоті ворота, 2016. 410 с.*
4. *Кримець Л. В, Пальчик С. І. Аксіологічні аспекти патріотизму в контексті соціального управління: монографія. К. : Поліграфічний центр НУОУ, 2013. 250 с.*
5. *Моніторинг інтеграції української системи вищої освіти в Європейський простір вищої освіти та наукового дослідження: моніторинг. дослідж.: аналітичний звіт; за ред. Т. В. Фінікова, О. І. Шарова. К.: Таксон, 2014. 144 с.*
6. *Саух П. Ю. Сучасна освіта : портрет без прикрас : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. 382 с.*

7. *Социологическая энциклопедия: В 2 т. / Национальный общественно-научный фонд; руководитель научного проекта Г. Ю. Семигин; главный редактор В.Н. Иванов. М. : Мысль, 2003. Т. 2. – 863с.*
8. Степаненко І. В. Загальний контекст розгортання інтернаціоналізації вищої освіти на культурно-громадських засадах: теоретичний та інституційний виміри // *Вища освіта України: теоретичний та науково-методичний часопис : Тематичний випуск «Європейська інтеграція вищої освіти України у контексті Болонського процесу: ІВО НАПН України. № 3, додаток 2, 2015. С. 158-209.*
9. Указ Президента України № 5/2015 «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» // [електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>.
10. Фуко М. *Интеллектуалы и власть : Избранные политические статьи, выступления и интервью. М. : Праксис, 2002. 381с.*
11. Фукуяма Ф. *Конец истории // Вопросы философии. 1990. № 3. С. 134–148.*
12. Хабермас Ю. *Моральное сознание и коммуникативное действие. СПб. : Наука, 2001. 380 с.*
13. Scott K. *The global dimension : internationalising higher education / K. Scott // Internationalisation in Higher Education : European responses to the global perspective / Eds. : B. M. Kehm; H. De Wit. – Amsterdam : Drukkerij Raddaaijer, 2005. – P. 8–22.*
14. *Stratégie EÚ 2020 // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ec.europa.eu/eu2020>.*

СОСНІН О. В.

*доктор політичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
академік Академії політичних наук,
професор кафедри університетської освіти і права
ДНВЗ «Університет менеджменту освіти»
(Київ, Україна)
E-mail: alvas.sosnin@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4188-0887*

КОНОНЕЦЬ М. О.,

*кандидат психологічних наук, доцент,
НТУУ «Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського» (Київ, Україна)
E-mail: kononets.maria@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9303-707X*

2.2 НОВІ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНІ РЕАЛІЇ КОМУНІКАЦІЇ В НАУКОВО-ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЗАПОРУКА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Вступ

2.2.1 Напрями формування інформаційного суспільства та етапи комп'ютеризації (згідно з Масудою).

2.2.2 Тенденції розвитку сучасного світу та сучасної освіти.

2.2.3 Сучасне суспільство та освіта перед викликами глобалізації та інновації як перспектива розвитку суспільства.

2.2.4 Підвищення вимог до вирішення інформаційно-комунікаційних якостей всієї системи освіти.

2.2.5 Нове інформаційно-комунікативне світорозуміння процесів та явищ інформаційного соціуму.

2.2.6 Проблеми в системі освіти, пов'язані з впровадженням ІКТ, та шляхи їх подолання.

2.2.7 Напрями впровадження ІКТ в усі сфери суспільно-політичного, економічного та освітянського життя.

2.2.8 Знання та інформація як важливий стратегічний ресурс держави

2.2.9 Напрями створення, зберігання і ефективного використання власних інформаційних ресурсів та забезпечення безпекових інформаційних засад в суспільстві

Висновки

Список використаних джерел

Анотація. Метою дослідження (особливостей, шляхів, підходів) формування концепцій ефективної освіти у вимірі сучасних глобалізаційних викликів та впровадження комп'ютерних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в систему освіти. Маємо розкрити місце, роль та значення інформації в сучасному суспільстві, її основні смислові характеристики; виявити проблеми науки і освіти, яка потребує змін на засадах інформаційно-комунікаційних технологій та інформаційної (техномеритократичної) **культури**. Методи – системного, структурного, структурно-функціонального аналізу, що дозволили проаналізувати проблеми сучасної освіти, виявити умови її розвитку на шляху формування «суспільства знань» і перетворення знань на інтелектуальну власність. Наукова новизна дослідження в тому, що виявлено умови формування «економіки знань» та можливості зайняти гідне місце в глобальній економічній системі завдяки формуванню «креативно-інформаційної» компоненти в освітянській сфері та розкрити сучасні уявлення про освіту та її роль у сучасному суспільстві.

Ключові слова: інформаційне суспільство, комп'ютеризація, інформація, інформатизація, інформаційно-комунікаційні технології, «суспільство знань», креативність.

Вступ

З появою комп'ютерів і комп'ютеризованих засобів зв'язку всюди виникли нові інформаційно-технологічні реалії комунікації. Вона створила у всіх сферах людської діяльності не тільки небачені раніше за формою і змістом життєві ситуації, а й докорінно змінила умови і сенс науково-освітньої діяльності особливо щодо визначення юридичних прав і свобод людини на інформацію, яку накопичено глобальним суспільством і яку ми успадковуємо. Вони на сьогодні не завжди охоплюються визначеннями класичних знань і політико-правових рішень, а тому надати концептуалізації нашим діям щодо подолання проблем, які виникають, і зокрема щодо інформаційної безпеки як умови сталого і інноваційного розвитку держави, стає трендом розвитку сучасного суспільства, тобто, особливо актуальною проблемою.

Концептуальні засади обґрунтування століттями прав і свобод людини в контексті проблем глобальної інформатизації значно втратили своєї актуальності, виник новий комплекс проблем, зокрема безпеки інформації і самої комунікації, про що раніше ми не мали ні найменшого уявлення. Їх виникнення обумовлено безпрецедентним проникненням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в усі сфери життя людини на тлі глобалізації інформаційно-комунікаційного середовища, інтеграції проблем в мережах зв'язку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що глобальна інформатизація суспільства стимулювала, як всі процеси міжнародної співпраці людей, через розвиток інформаційно-комунікаційної сфери збільшила потреби систем управління державами і суспільствами і їх громадянами в різноманітних інформаційних послугах, так і зумовила

радикальні зміни в усіх системах безпеки суспільно-політичних відносин. На тлі небачених раніше темпів впровадження в освіту комп'ютерних технологій і ІКТ відбуваються не просто глибокі зміни в науково-освітній діяльності країн світу, а й розподіл світу на центр і периферію (відповідно, до ландшафту світової економіки).

Сучасний етап суспільно-політичного розвитку України характеризується небаченими темпами розбудови нового інформаційно-комунікаційного облаштування науково-освітньої діяльності в суспільстві і, як наслідок, розбудови його, одночасно, як інформаційного і громадянського. Логічно, що це є законодавчо визначеною метою розвитку нашої держави, оскільки людина протистоїть будь-яким викликам і небезпекам виключно за рахунок освіченості. Все провідні країни світу досягали свого положення саме завдяки тому, що всіма силами намагалися дати можливість отримати якісну освіту основній масі населення.

2.2.1 Напрями формування інформаційного суспільства та етапи комп'ютеризації (згідно з Масудою)

Повну картину інформаційного суспільства, засновану на історичній аналогії з патерном індустріального суспільства надає нам Й. Масуда [3, р. 31-33]. У схематизованій формі ми звертаємося до доробок Й. Масуди, який надав у концентрованому вигляді історичну тенденцію розвитку індустріального, потім – постіндустріального та інформаційного суспільства, яка виглядає наступним чином.

Початковою інноваційною технологією в індустріальному суспільстві був паровий двигун і його основною функцією було заміщення і вдосконалення фізичної праці людини. В інформаційному суспільстві початковою інноваційною технологією стає комп'ютерна технологія, а її основною функцією – заміщення і вдосконалення розумової праці людини.

В індустріальному суспільстві енергетична революція (як похідна від винаходу парового двигуна) різко збільшила матеріально-виробничу силу людини і зробила можливим масове виготовлення товарів і послуг, а також прискорене транспортування товарів. У новому суспільстві інформаційна революція (як похідна від комп'ютеризації) різко розширить інтелектуально-виробничу потужність людини і робить можливим масове виробництво когнітивної інформації і систематизованого знання.

В індустріальному суспільстві промислове виробництво стало соцієтальним символом і було продуктивним центром для товарів. У майбутньому суспільстві інформаційна інфраструктура, що заснована на комп'ютерах і складається з інформаційних мереж і банків змістовної інформації (даних), замінить завод (як соцієтальний символ) і стає продуктивним і розподільним центром при наданні інформаційних послуг.

Соснін О. В. Кононець М. О.

В індустріальному суспільстві ринки розширилися в результаті відкриття нових континентів і завоювання колоній. Збільшення купівельної спроможності людей у процесі споживчих перегонів було головним чинником експансії ринку. В інформаційному суспільстві межа пізнання визначатиме потенційний ринок і динамічне розширення можливостей у вирішенні проблем, стане основним чинником в експансії інформаційного ринку.

В індустріальному суспільстві провідними галузями економіки є машинобудування й хімія. В інформаційному суспільстві лідируючими галузями стануть інтелектуальні індустрії, ядром або серцевиною яких буде індустрія знань.

Економічна структура індустріального суспільства включає економіку: 1) товарів широкого вжитку; 2) спеціального споживання; 3) розділення виробництва і споживання між підприємствами і домашніми господарствами. В інформаційному суспільстві: 1) синергійна економіка прийде на зміну економіці обміну; 2) інформація як вісь соціоекономічного розвитку проводитиметься інформаційними службами; 3) самовиробництво інформації самими користувачами розширюватиметься; 4) ця накопичена інформація розширюватиметься через синергійне виробництво й спільне використання.

В індустріальному суспільстві закон сили як універсальний соціоекономічний принцип управляє рівновагою попиту й пропозиції і підтримує економічний порядок. У інформаційному суспільстві принцип загальної мети як фундаментальний принцип суспільства управлятиме порядком у суспільстві.

В індустріальному суспільстві найважливішим суб'єктом соціальної активності є підприємство, або економічна група. В інформаційному суспільстві суб'єктом соціальної активності стає добровільно створена община, або соціоекономічна група.

В індустріальному суспільстві соціоекономічна система постає як система приватних підприємств, яка характеризується приватним володінням капіталу, вільною конкуренцією і максимізацією прибутків. У інформаційному суспільстві соціоекономічна система буде являти собою добровільне громадянське суспільство, яке характеризується верховенством інфраструктури, що формується як суспільним капіталом, так і інтелектуальним капіталом, а також принципом синергії й суспільної користі.

Індустріальне суспільство – це суспільство з централізованою владою та ієрархією класів. Інформаційне суспільство, навпаки, буде мультицентрованим, горизонтально функціональним, добровільним суспільством, де соціальний порядок підтримуватиметься автономними й компліментарними функціями добровільного громадянського суспільства.

Мета індустріального суспільства – забезпечити матеріальний добробут громадян від колиски до могили. Інформаційне суспільство прагнути до реалізації цінності часу, яка (реалізація) проектує й актуалізує майбутній час

для кожної людської істоти. Метою суспільства буде насолода кожного гідним життям у пошуках великих майбутніх можливостей.

Політична система індустріального суспільства – це парламентарна система і правління більшості. В інформаційному суспільстві політична система ґрунтуватиметься на демократії співучасті. Це буде політикою автономного самоврядування громадян, яка базується на згоді, участі й синергії, а також враховує думки меншин.

В індустріальному суспільстві трудові колективи є двигунами соціальних змін. У інформаційному суспільстві громадські рухи стануть провідною силою соціальних змін. Їх зброєю буде організація суспільних слухань і судів.

В індустріальному суспільстві існують три основних типи соціальних проблем: безробіття, що збільшується, міжнародні конфлікти, що переростають у війни, і фашистська диктатура. Проблемами інформаційного суспільства стануть: а) футурошок, породжений нездатністю людей адекватно реагувати на різкі соціальні трансформації; б) терористичні акти, що здійснюються одинаками або організованими групами людей; в) вторгнення в особисте життя людей; г) криза контрольованого суспільства.

Найвища стадія індустріального суспільства – це масове споживче суспільство (високий рівень масового споживання, зростаюча моторизація населення). Вищою стадією інформаційного суспільства буде високе креативне суспільство, засноване на масовому виробництві знань, і де комп'ютеризація створює умови для пізнавальної творчості й самоудосконалення для кожного індивіда.

В індустріальному суспільстві матеріальні цінності, що задовольняють фізіологічні і фізичні потреби людей, є універсальними мірками для всіх соціальних цінностей. В інформаційному суспільстві відчуття задоволення від досягнутої мети стане універсальним стандартом цінностей.

Дух індустріального суспільства був ренесансним духом людського вивільнення, що означає респектабельність по відношенню до фундаментальних людських прав і вшанування гідності індивіда. Дух інформаційного суспільства буде духом глобалізму. Це такий симбіоз, при якому людина і природа зможуть жити в гармонії, де пануватиме дух суворої самодисципліни й соціальної контрибуції.

Формування інформаційного суспільства Масуда пов'язує з комп'ютеризацією суспільства. Він виділяє чотири етапи комп'ютеризації: 1) науки; 2) менеджменту; 3) суспільства (система освіти, медицини, соціального забезпечення і т.д.); 4) на рівні індивідуальності [3, р. 36-39].

2.2.2 Тенденції розвитку сучасного світу та сучасної освіти

Сучасне науково-освітнє середовище, на жаль, своєчасно не помітило,
Соснін О. В. Кононець М. О.

що з появою комп'ютера у світі суттєво змінилися фундаментальні уявлення про освіту, людину, Всесвіт, темпоральні виміри часу, змінилися тенденції розвитку сучасного світу. Освіта почала визначати темпи розвитку світу, а за володіння ринками освіти розпочалася небачено жорстка конкурентна боротьба. Інформація і знання стали всеохоплюючим багатством – нематеріальним активом розвитку націй і держав. Сьогодні лише за умов розуміння цього у нас з'явилася надія, що, працюючи із надійно захищеною від спалювання інформацією, тобто, у глобальному і захищеному інформаційно-комунікаційному середовищі, ми здатні конкурувати у науково-освітній та науково-технічній діяльності. Уникаючи деіндустріалізації країни, впроваджуючи свої і запозичені інноваційні ідеї у науково-освітню діяльність, ми здатні вистояти у ХХІ столітті і постійно оновлювати тренди інноваційного розвитку в науці, освіті, промисловості, сільському господарстві тощо. Владні кола України, кінець кінцем, зрозуміли, що під впливом бурхливого зростання темпів світового науково-технічного і технологічного прогресу інформаційна та освітянська проблема набула ознак національної, стала більш багатовимірною – соціальною, духовною і взагалі природно-економічною тенденцією успішного облаштування інформаційно-комунікативного типу соціуму, вимагаючи від нас зваженого облаштування освітніх інформаційно-комунікаційних систем і технологій освіти.

Головним завданням для досягнення успіху для нас є необхідність надати людині, яка навчається, викладає або розвиває науково-технічні ідеї, науково-технічний і комерційний потенціал України, економічну, юридичну, організаційну і політичну підтримку. Суспільство, кінець кінцем, навчилось цінувати такі якості, як здатність людини до навчання і винахідництва. Практичність урядових дій має забезпечувати реалізацію інноваційних можливостей науково-освітньої сфери, законодавства, захищати інтелектуальну власність і нагороджувати винахідників. Політична система за таких умов має, кінець кінцем, терміново подолати корупцію, розвивати технологічні інновації і просувати успішних вчених і підприємців соціальними ліфтами на вищі щаблі управління державою.

Для подолання чисельних накопичених нашим суспільством негативних вад і тенденцій, на наш погляд, суспільству, по-перше, необхідно на законодавчому рівні змінити відношення до науки і освіти на засадах техномеритократично-інформаційної культури. Даний вид культури вже укорінилася у світовій університетській практиці і означає віру у природну силу розвитку науково-технічного прогресу як ключової складової у загальному вимірі прогресу людства. Можна навіть спробувати сформувати деякі принципи створення системи підготовки кадрового потенціалу, які лежать в її основі, а саме конкуренція робочого персоналу; персоналу управління; ділової репутації та ініціативи; досягнень; багатопрофільності; якості; споживачів продукції; інформаційного забезпечення; форм збуту;

Соснін О. В. Кононець М. О.

фінансових та ресурсних послуг, що не викликають заперечень. Саме в такому ракурсі, на наш погляд, і потрібно вести розмови про реформу вищої освіти, по-перше, заради підготовки національної еліти, здатної до інноваційної науково-технічної роботи і спроможної працювати на глобальних ринках товарів і послуг.

Успіхи впровадження досягнень науково-технічного прогресу зробили Україну у ХХ столітті більш знаною в світі, однак, інформатизація світового інформаційно-комунікаційного середовища поставила перед нами нові виключно складні питання організації трансферу власних технологій на світові ринки товарів і послуг – всього того, що пов'язано із передачею знань. Характеризуючи зміни, які відбулися у цій сфері, ми не можемо не говорити про небачені раніше темпи зростання впливу інформаційно-комунікаційних чинників на розвиток вітчизняної науки, соціально-економічне буття взагалі, якими б концептуальними назвами ми його взагалі не наділяли – постіндустріальне, інформаційне, ринкове, громадянське тощо.

Сьогодні всі інформаційно-комунікаційні процеси передачі змістовної інформації і знань стають реальним інструментом взаємодії для всіх складових життя суспільства і засобом досягнення компромісів при прийнятті узгоджених рішень на будь-якому рівні. На жаль, сучасні методи і культура роботи із інформацією створили у свідомості людей і віртуальну реальність, яка сприяє зростанню масових ілюзій, відволікає від дійсності. Ми іноді взагалі стоїмо перед величезним проблемним полем інформаційно-комунікаційної стихії, що вимагає не просто глибоких наукових досліджень в галузі організації науково-технічної діяльності, які у нас майже не ведуться, оскільки вимагають нових підходів в систематизації регламентаційних дій в інформаційно-комунікаційних діях.

2.2.3 Сучасне суспільство та освіта перед викликами глобалізації та інновації як перспектива розвитку суспільства

Сучасне суспільство живе (існує, функціонує) у надзвичайно складних умовах постійного виникнення безлічі глобальних викликів, ревізії методологій відповідей на них і в постійному пошуку нових управлінських стратегій і тактик. Однак, звичне, орієнтоване «на результат», формування інформаційної компетентності наших громадян на швидке отримання (вилучення) необхідної інформації з пам'яті комп'ютера, – дедалі більше залишає осторонь питання розвитку власне інтелектуальних здібностей людини на тлі розвитку НБІКС-технологій (мова йде про розвиток нано-, біо-, інфо-, когнітивних і соціогуманітарних наук і технологій). З ним сьогодні пов'язують надії на радикальне поліпшення у майбутньому розумових, фізичних, інтелектуальних, соціальних можливостей людей.

Інформаційна компетентність, яку здебільшого розуміють як здатність знаходити інформацію за допомогою сучасних технічних засобів, а також зберігати, переробляти і застосовувати її, правомірно розглядається як необхідна властивість людини інформаційної за доби глобалізації. І саме в умовах впровадження НБІКС-технологій сьогодні у світі у гранично критичних обставинах формується новий стиль життя, суттєво трансформуються традиційні сутнісні орієнтації, виникають теми для нових дискусій щодо виміру цінностей суспільства й людини [1]

Іншою найважливішою характеристикою й конкурентним фактором в сучасному суспільстві стає динаміка змін, які відбуваються, і прагнення людей до новизни й інноваційності. Вбачається очевидним, що під впливом комп'ютеризації і новітніх інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) виникає нова соціальна реальність, яка ґрунтується і управляється вже не звичними (застарілими) методами, які самі по собі руйнують сенс сучасних уявлень про управління, ресурси й методології.

За всі часи за темпами розвитку фундаментальних і прикладних наук, науково-освітньої діяльності стояв розвиток промислових, сільськогосподарських, медичних й інших технологій, облаштованість суспільно-політичних і соціально-економічних відносин, які характеризували прогрес. Однак, зміна епох, яка спостерігається сьогодні в технологічно-глобалізованому оновленні суспільства, зміна уявлень про ефективність технологій у сучасному управлінні, їх конвергенція на всіх рівнях стають значно більш вагомими при визначенні можливостей держав створення й застосування нових науково-освітніх технологій, заснованих на досягненнях науки. Знання стають тут основою будь-яких перетворень і, як наслідок, змінюють менталітет народів різних країн світу (масштаби й темпи соціальної модернізації в них суттєво різняться).

Інновації як перспектива розвитку суспільства

Наразі системотворчим принципом формування нових організаційно-управлінських парадигм науково-освітньої діяльності дедалі більше стають інновації, новизна. Інновація стає не тільки найбільш популярною оцінкою стану й перспектив розвитку суспільства, але й базовим принципом сучасного світогляду, фактором структурування сучасного життя, визначає місце людини у світі. Сьогодні інноваційна діяльність практично у всіх сферах створила ситуацію, яку вже майже неможливо контролювати застарілими заснованими на класичній науці управлінськими технологіями. Мінливість ситуації настільки різноманітна й масштабна, що не може бути навіть усвідомлена (безмежно-критично ускладнює її сприйняття й усвідомлення) через окремі відкриття наукових досліджень або суспільні події. Внаслідок цього виникає потреба в нових типах раціональності створюваних науково-освітніх систем.

Наукові знання долають тут існуючі границі (межі) наук і прагнуть до трансдисциплінарної інтеграції. З появою в другій половині ХХ століття

комп'ютера і нових ІКТ підвищилась динаміка розвитку людини, суспільств і країн, вимагаючи інституалізації виробництва наукових знань у нових університетах, політехнічних і технологічних інститутах. Поява й розвиток обчислювальної техніки повсюдно привели до ліквідації безлічі тяжких монотонних і нецікавих робіт, спрощення процесів складних інженерних розрахунків, підвищення ефективності конторських (офісних) дій, замінюючи їх більш творчою роботою персоналу. Все це вже істотно змінило соціокультурний статус науки, освіти і їх функцій. Сьогодні, щоб перемогти або навіть вижити в глобально конкурентній економіці, треба більш раціонально вкладати кошти у розвиток освіти, де, цілком зрозуміло, формується саме поняття необхідності інновацій, не тільки інноваційних продуктів, але й особливого роду «спеціалізованої робочої сили», здатної продукувати нові знання як інтелектуальний капітал і ресурс розвитку людини, країни і суспільства. Якість нашої роботи тут буде відповіддю на глобальні соціально-економічні виклики, які вимагають нової конвергентної науки, створення конвергентних нано-, біо- інфо- когнітивних технологій, з якими пов'язують надії на вирішення глобальних проблем щодо істотного поліпшення якості життя.

2.2.4 Підвищення вимог до вирішення інформаційно-комунікаційних якостей всієї системи освіти

Зміни, що відбулися в результаті комп'ютеризації за останні 30 років виявилися такими глибокими й масштабними, що вони торкнулися серцевини соціального буття і способу життя всіх людей і народів. Їх теоретичне освітлення знайшло місце у низці нових концепцій суспільного розвитку, які з'явилися в ХХ столітті через поняття «інформаційне суспільство». Воно увійшло до світового наукового і суспільно-політичного термінологічного поля і на сьогодні існує велика кількість визначень цього феномена. Його називають індустріальним, епохою постмодерніті, суспільством знання, науковим, телематичним, постнафтовим тощо. Модифікації поняття в різних країнах демонструють соціально-політичні, суспільні, науково-освітні перспективи розвитку феномена, як то: «національна інформаційна інфраструктура» (США), «інформаційне суспільство» (Рада Європи), «інформаційна магістраль» (Канада, Великобританія). Важливість створення й розвитку інформаційного суспільства 27 березня 2006 року підкреслила Генеральна Асамблея ООН, яка прийняла резолюцію щодо проголошення 17 травня 2006 року Міжнародним днем інформаційного суспільства.

Постійно зростаючи, темпи накопичення для цього інформаційних ресурсів (сьогодні багато в чому їх обсяги перевищують навіть темпи зростання інформаційних потреб людини) почали спричиняти в суспільстві

Соснін О. В. Кононець М. О.

інформаційне перенасичення і, як наслідок, виникнення інформаційних криз, активізуючи появу нових і модифікацію вже існуючих загроз аж до рівня проблем національної безпеки [1]. Проте з часом почали виникати інформаційні загрози не тільки для людини, але й для влади та всього суспільства (кібератаки, кібертехнології, кіберзлочини).

Інформаційні загрози можна достатньо точно поділити на такі класи:

- порушення конфіденційної інформації – передбачає одержання інформації користувачами або процесами всупереч встановленим правилам доступу;

- порушення цілісності інформації – передбачає повне або часткове знищення, перекручення, модифікацію, нав'язування хибної інформації;

- порушення доступності інформації – передбачає втрату (часткову або повну) працездатності системи, блокування доступу до інформації;

- втрата керованості системою обробки інформації – характеризує порушення процедур ідентифікації і автентичності користувачів і процесів, надання їм повноважень, здійснення контролю за їх діяльністю, відмова від отримання або пересилання повідомлень.

Все це обумовлює потребу виокремлення науково-освітньої проблеми і підвищення вимог до вирішення інформаційно-комунікаційних якостей всієї системи освіти в процесі впровадження новітніх ІКТ. Далеко не всі уявляють сьогодні, наскільки все це серйозно в умовах геополітичної дійсності і багато в чому обумовлено тим, що ринок ІКТ, у тому числі і надання освітніх послуг, є корпоративним – залежить від політичної волі світових корпорацій.

В природному процесі входження людства в нові реалії глобалізованого світу, який глобалізується, в сенсі інформаційно-комунікаційної дійсності, змінюється, було відображення проблем, свободи людини і її прав на інформацію. Тут завжди необхідно співставляти два категоріальних поняття, які відображають загальнолюдські цінності: «свобода» і «необхідність», «свобода» і «відповідальність». Як свідчить досвід в сфері інформаційно-комунікаційної діяльності людини, суспільства і держави завжди вимагалось досягати їх розумне співвідношення заради безпеки існування. Проблеми безпеки традиційно були присутні і в нашій культурі, однак, із розвитком ІКТ і стрімкою перебудовою інформаційно-комунікаційного простору об'єктивні і суб'єктивні обставини постійно заважають нам ним скористатися у відповідності до вимог до інформаційно-комунікаційної функції держави. Проблема постійно поглиблюється, експоненціально зростають безпекові умови, як на реагування до рівня загроз, так і на рівень відповідальності влади за її ефективне вирішення. Нам постійно не вистачає фаховості і можливостей генерувати тут якісні і збалансовані в часі сценарії і стратегії, які були би адекватні стратегічним прогнозам і планам розвитку країни, і саме тут сьогодні визріває в нашому суспільстві підґрунтя для нових конфліктів економічного, геополітичного, етнічного тощо характеру.

Соснін О. В. Кононець М. О.

2.2.5 Нове інформаційно-комунікативне світорозуміння процесів та явищ інформаційного соціуму

Тут доречно підкреслити, що нове інформаційно-комунікаційне світорозуміння і наш світогляд стали принципово новим явищем (навіть феноменом), яке не має аналогів в нашому історичному минулому, і ми постійно шукаємо відповіді на питання щодо того, як нам вижити в новій реальності? Очікування чуда, віра в слова популістів, що притаманно нашому народові, не врятовує. Треба самостійно працювати, здобуваючи досвід, і тут, безумовно, важливим фактором сталого розвитку, як ніколи, стає віддана національна еліта – політична, наукова, управлінська, освітянська. Влада повинна зрозуміти, що майбутнє за тими країнами, які здатні самостійно знаходити і виховувати талановиту молодь, давати їй високоякісну фахову освіту і використовувати на тих позиціях у суспільстві, де її діяльність буде давати найкращий результат.

В національній ідеї українців освіченість і патріотичність еліти завжди ототожнювалась із якістю життя. З часів князівства Ярослава Мудрого і гетьманату Павла Скоропадського це вкарбувалось у свідомість українців, однак, проблеми патріотичного виховання відданої народові національної, перш за все, науково-технічної еліти із наданням їй сучасної освіти залишаються виключно актуальними і сьогодні. В нові часи спроби знайти раціональну відповідь щодо методів її виховання стає особливим завданням суспільства, навіть ідеєю фікс, для нових поколінь наших можновладців і, безумовно, вчених, мислителів, філософів, організаторів науки і освіти. Таку роботу треба розглядати як інвестиційну і виключно прибуткову, розуміючи, що науково-освітня, виховна і культурно-просвітницька діяльність вимагають часу і відповідальності з боку тих, хто допущений до цієї роботи.

Залишається загадкою, чому українські політики і президенти не знали, що сенсом існування будь-якої держави, так само як і в існуванні людської родини, є усвідомлене і раціональне накопичення духовних і матеріальних ресурсів для життя наступних поколінь, для безупинного і послідовного облаштування життєвого простору, і саме тому ми маємо уважно дослідити причину того, чому, відірвавшись від господарського комплексу колишнього СРСР, Україна, яка успадкувала чималий ресурсний і виробничий потенціал, не виявила здатності до самостійного розвитку, і, за словами З.Бжезинського, стала «геополітичним аналогом вимираючих біологічних видів», безпека яких залежить від прихильності США.

Політики, які планували в Україні два десятиліття тому радикальну перебудову суспільства, мали б знати, однак, час свідчить, що вони не знали (не бачили) навіть мети, в ім'я якої повинні були відбуватися тектонічні зрушення в нашій економіці, психології людей, соціальній сфері. Минулі

Соснін О. В. Кононець М. О.

десятиліття набуття незалежності показали, що занадто дорого нам обійшлося їх незнання. Відсутність розуміння мети, наднизький рівень політичної освіченості наших політиків і громадян на момент розпаду СРСР і набуття Україною незалежності, на жаль, так і не виріс до рівня дійсних знань і розуміння того, що інноваційний розвиток нації в бік європейської облаштованості передбачає не тільки наявність свобод громадян, притаманних громадянському суспільству, але й збалансованої у своїй могутній силі економіки постіндустріальної доби.

2.2.6 Проблеми в системі освіти, пов'язані з впровадженням ІКТ, та шляхи їх подолання

Сьогодні в умовах падіння рівня освіти, деідеологізації і втрати українцями багатьох ціннісних орієнтирів ми бачимо процвітання в науці і освіті цинізму, розшарування на різні соціальні групи, відверту недовіру до влади та державних структур. Ми не можемо цього ігнорувати і не розуміти, що стати за таких умов конкурентоздатною нацією і до того ж виключно в існуючих параметрах розвитку власної держави, тобто, відсторонено від світових трендів розвитку науки і освіти не можливо. На новому оберті історії ми знов починаємо активно обговорювати проблеми організації національної науки і освіти, по-новому визначати їх місце в реалізації національної ідеї, розуміючи, що під впливом бурхливого зростання темпів науково-технічного прогресу проблема стає дедалі більш багатовимірною – соціальною, духовною і природно-економічною надією успішного облаштування нового типу соціуму – інформаційно-комунікативного, і заради розвитку вимагає більшої відкритості національних освітніх систем із глобальним світом за допомогою новітніх ІКТ.

Науково-технічний прогрес та інформатизація в ХХ столітті зробили Україну більш знаною в світі, який із середини століття ставав для нас все більш тісним. Науково-технічний прогрес, витoki якого породжені споконвічним видобутком фундаментальних знань в фізиці, математиці, хімії, біології й інших науках, протягом останніх десятиліть інтегрував їх і, начебто створив для України всі передумови для генерації в нашому суспільстві високої хвилі «інформаційно-комунікаційної енергії» і інноваційної діяльності. За їх допомогою світ створив нові предметні простори для розвитку людини, суспільств і держав. Однак, ми бачимо, що у нас нові об'єкти матеріального світу і реальної економіки створюються важко, оскільки, зазвичай, вони мають високотехнологічний зміст і інформаційну природу, несуть в собі нові невідомі виклики і загрози. Так, загальновідомі процеси трансферу технологій, пов'язані із промисловим шпигунством, є взагалі домінуючим фактором його розвитку. Характеризуючи сучасне суспільство, ми не можемо не говорити про те, як

Соснін О. В. Кононець М. О.

небаченими раніше темпами зростає його вплив на процеси обміну інформацією і на всі аспекти соціального буття суспільства, якими б концептуальними характеристиками ми його не наділяли – постіндустріальне, інформаційне, ринкове, громадянське тощо, а тому одним із самих актуальних завдань науки і освіти на сьогодні є мобілізація теоретичних і практичних знань, методологічних досліджень, підпорядкованих меті осмислення природи виникнення нових загроз і інших інформаційно-комунікаційних феноменів.

До речі, досить символічно, що на українській п'ятигривневій монеті «На межі тисячоліть» 2000 року випуску викарбовано не символ майбутньої цифрової цивілізації, до становлення якої народ України доклав багато відомих світу зусиль, а селянина, який вручну засіває ниву. По різному можна розуміти алегорію, але можна й так, що національна еліта, яка відходить, намагається зорієнтувати Україну в третьому тисячоріччі на споконвічну долю бути аграрною країною, тобто, не бачить її країною із багатовекторним підпорядкуванням високих технологій і новітніх ІКТ інтересам розбудови постіндустріальної економіки і нового суспільного облаштування.

Безумовно, що це начебто і природно на тлі інтенсивних процесів деіндустріалізації і деградації науково-освітньої діяльності, які відбуваються в Україні протягом всіх років незалежності. Вони, насамперед, повною мірою демонструють деградацію світоглядного фундаменту вітчизняної еліти щодо індустріальної і науково-технічної цивілізації, відсутність національного історичного і геополітичного мислення, корумпованість і злиття інтересів еліти із кримінальним світом. Все це віддзеркалюється в багатьох явищах нашого сучасного життя, їх можна було б вважати як перемогу бажань глобальних геополітичних гравців сучасного світу, які вбачають нас апріорі аграрною країною, однак, більшість населення України ще пам'ятає, що ще у 80-х роках минулого століття за класифікацією ООН ми досягали рівня надрозвиненіших промислових країн світу, співвідносячись за потенціалом із Францією і Німеччиною, які ще й досі залишаються у першій десятці економік світу.

Розуміючи фантастично спекулятивне бачення нашою владною елітою потреб світової реальної економіки і те, що саме за наш рахунок країни «золотого мільярду» будуть врятовувати свої статки і переваги, ми маємо, по-перше, відновити в собі провідні якості людської поведінки – самоповагу, і користуючись можливостями сучасних ІКТ, зосереджено проаналізувати причини своєї поразки у цивілізаційному змаганні з іншими країнами світу, спробувати зробити інтелект свого народу ресурсом постіндустріального розвитку України.

Нове інформаційно-комунікаційне світорозуміння і світогляд поки що не знайшло адекватного відбиття не просто в масовій свідомості, але навіть і у національної еліти, формування якої починає істотно відставати від темпів

розвитку цивілізації, що само по собі вимагає спеціальних наукових досліджень. Можна лише сказати, що пов'язано це із перетворенням інформації і комунікації не тільки в найважливішу економічну категорію, але й невизначеністю багатьох політико-правових проблем щодо освіти і процедур комунікації при обміні інформацією та насиченістю життя інноваційною діяльністю.

Сьогодні, намагаючись відновити у народі вільний дух козацтва і непокору загарбникам і зрадникам національних інтересів, ми, по-перше, маємо відстоювати індустріально-аграрний вектор розвитку своєї держави як постіндустріальної, розуміючи взаємопов'язаність проблем інноваційної діяльності в умовах глобальної інформатизації світу. Технології підкорення країн і народів інтересам світової фінансової олігархії в глобальному інформаційно-комунікаційному середовищі виключно різнобарвні, потужні і добре відпрацьовані фахівцями. Вони активно вивчають закономірності виникнення, функціонування, і проявів багатьох явищ інноваційної діяльності, яка являє собою активну взаємодію людей у контексті вислову Геракліта «Все тече і рухається, немає нічого такого, що перебуває в спокої». Традиційна послідовність дій у технологіях підкорення народів широко відома – спочатку корумпується національна еліта, яка починає вивозити награване за кордон, всіляючи пропагуючи цінності життя поневолювачів.

Сьогодні, скажімо, ми бачимо як діє наркотична кредитна голка із наступною борговою пасткою для держави, як всюди культивується ідеологія споживання. Все це поступово приводить до втрати національного суверенітету. Ми власне є свідками цього процесу і бачимо, як міцніє у нас ідеологія суспільства споживання, як наші (іноземні за своєю суттю) вітчизняні ЗМІ досягають культурної експансії над більшістю міського населення, ефективно використовуючи засоби масової культури в якості привабливого спілкування із одночасним «впаковуванням» у свідомість наших громадян дрібних цінностей споживача.

2.2.7 Напрями впровадження ІКТ в усі сфери суспільно-політичного, економічного та освітянського життя

У світі за допомогою сучасних ІКТ створено потужні інформаційні потоки для обслуговування потреб суспільства споживання. Вони існують виключно як шар оболонки Землі, а глобальні інформаційно-комунікаційні проекти виробляють за його допомогою ефективні засоби і методи формування парламентських, владних і науково-освітніх еліт, регулюють і втихомирюють ідеї патріотів і громадян, пригнічуючи і нівелюючи будь-яку ціну за їх творчі імпульси щодо організації продуктивної діяльності народу. Арсенал таких засобів і технологій безупинно оновлюється й удосконалюється, на це спрямовуються величезні кошти для найняття

Соснін О. В. Кононець М. О.

професійних кадрів, а ЗМІ, які культивують ненаситність бажань, почуття постійної незадоволеності, подовжують технологічно вдосконалювати засоби пропаганди переваг «розкішного життя», вчать «правильно» прагнути й «правильно» платити.

Те, що під гаслами свободи і прав людини безкарно засмічується країна, руйнується вся екологічна система України – переконливо доводить, що багато в чому вже зламано наш «національний характер», «український менталітет», уявлення про справедливість, рівність, соборність країни тощо. Виявляється, що в процесі стрімких соціально-економічних змін вже виникла навіть синергічна система із ефектами впливу на психічний стан людей, яка впливає на нашу свідомість, швидко «переформатує» традиційні цінності суспільного розвитку, раціональність світогляду і мислення. Все це приводить до такого стану нашого розуму й совісті, що всі суспільні інститути перестають виконувати притаманні функції і на наших очах лавиноподібно виникає система спотворених процесів руйнації й деградації держави.

В умовах глибокої світової кризи, яка виплеснула на нас безліч проблем, і одночасно надавши для розвитку величезні можливості ІКТ, ми маємо відчуті потреби на новому рівні, як реалізувати їх можливості, залучивши свою і світову науково-технічну еліту заради відновлення і подальшого розвитку постіндустріальної економіки.

На жаль, сприйняття владою і суспільством нової реальності і адаптація самої людини до нових умов нової інформаційно-комунікаційних реалій, їх взаємодії відбувається у нас досить складно, і поки що важко сказати, чого більше – сподівань чи розчарувань. Можна сказати, що значним ступенем вони обумовлені протиріччями, які обумовлено загальною специфікою інформаційно-комунікаційною діяльності – невизначеністю і відкладенням (відтермінуванням) результату, асиметричністю процесів і форм інформаційного облаштування світу. Адже, головне – це володіння інформацією, доступністю її дослідникам, новаторам, інвесторам, споживачам, а також особливими вимогами до кваліфікації і якості менеджменту. Ми ще не розуміємо, що реальною передумовою успіху в насиченому ІКТ суспільстві, є те, що знання і інформація починають виступати об'єктом приватної власності окремих людей та їх професійних об'єднань.

2.2.8 Знання та інформація як важливий стратегічний ресурс держави

Знання та інформацію вони використовують в якості власного економічного ресурсу в інноваційній діяльності, підвищуючи конкурентоспроможність своїх організацій у будь-якій точці світу. Все це

Соснін О. В. Кононець М. О.

докорінно змінює організаційну структуру суспільства, перетворюючи її в нову і достатньо складну соціотехнічну систему, вводячи в економічний розрахунок все нові і більш досконалі характеристики ролі людини-творця у складі «інформаційного ресурсу» тощо, структурувавши вирішення проблем перетворення (трансформації) суспільно-політичних відносин щонайменше в чотирьох мега-сферах: державній інноваційній політиці, економіці, праві, інформаційному забезпеченні.

Скажімо, в Україні, де фундаментальна наука традиційно фінансувалася виключно державою, виконавці першого рівня інноваційного процесу – ті, хто генерує науково-технічні ідеї, практично не оперували економічними категоріями. Поняття трансферу технологій і комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності у нас обмірковувалися вже керівництвом на рівні прикладних досліджень і впровадженні наукових розробок у виробництво. За таких умов суспільство втрачало темпи свого розвитку, поступаючись тим, хто встиг раніше опрацювати методи нової інноваційної економіки. За таких умов змінити уявлення про фундаментальну науку у зв'язку з новими викликами, національні організаційні структури науки і освіти не готові. В світі над цим активно працюють дослідники та їх колективи, як у формальних, так і неформальних структурах, а роль фундаментальної науки в сучасному світі не знижується, а зростає. Про це можна говорити багато і з різних точок зору.

Всі провідні країни світу відверто і прагматично, навіть агресивно захищають тут свої інтереси, а сьогодні іноді і за межами кордонів своїх держав. Вони давно почали розглядати іноземні об'єкти науково-освітніх інформаційно-комунікаційних інфраструктур як власні і критичні, а їх безпеку своїм найважливішим завданням. Оприлюднені останнім часом факти про витоки інформації за допомогою технічних і інших засобів іноземних розвідок свідчать про те, що розвідка стала невід'ємним компонентом систем ведення бізнесу і державного управління.

Нам щоб протистояти таким процесам катастрофічно не вистачає розуміння владних структур щодо інформаційно-комунікаційної, аналітичної, інформаційно-пропагандистської та управлінської роботи. В умовах домінування цифрових технологій, проблема об'єктивно не може бути розв'язана риторикою політичних лідерів, політологів, соціологів і інших фахівців гуманітарних наук. Ситуація змушує по новому і більш прискіпливо оглянути всю проблематику створення, зберігання і ефективного використання власних інформаційних ресурсів, а для цього вести аналітичну роботу з великими масивами даних. Аналітика, без сумніву, є для нас найбільш критичною. В циклі управління вона більш за все вимагає від владних структур активної розумової високопрофесійної праці фахівців і опанування в системі освіти технологіями стратегічного аналізу інформації, включаючи і роботу в автоматизованих мережевих інформаційно-керуючих системах.

Соснін О. В. Кононець М. О.

2.2.9 Напрями створення, зберігання і ефективного використання власних інформаційних ресурсів та забезпечення безпекових інформаційних засад в суспільстві

Ера наступальної та оборонної зброї, бойових електромагнітних засобів нерозривно пов'язана з фундаментально-прикладними дослідженнями, програмуванням і розробкою практичних і криптостійких алгоритмів її використання. А програмування і розробка, якщо абстрагуватися від простих мов програмування для написання різного роду сайтів та інтернет-магазинів, – це математика, і ще раз математика – саме фундаментальна наука. Не випадково, що радянська і до певного ступеню сучасна математична школа України є безумовними лідерами в багатьох, в тому числі найбільш абстрактних, областях математики. Саме тому у всьому світі цінуються і визнаються українські розробники у сфері штучного інтелекту, складних методів обробки інформації, розпізнавання образів тощо. Саме тому у всьому світі розповсюджуються легенди про наших всесильних хакерів.

В сучасному суспільстві інформація, яка генерується безпосередньо творцями, виступає в якості майже неконтрольованого продукту для масового споживання, а тому різноманітність і кількість безпекових інформаційних характеристик в суспільстві зростає швидко і майже стихійно. Це дозволяє зробити висновок про те, що ми ще не досягли такого рівня розвитку суспільства, коли знання та інформація відіграють не тільки роль інтелектуального чинника у науково-технічному прогресі, а й навіть не стали впливовою економічною й соціально-політичною силою, яку не можна не враховувати у різнопланових процесах взаємодії людини у соціумі, в якому інноваційна діяльність людини дедалі більше набуває економічного і політичного пріоритету. В умовах, коли людина сама, по собі починає визначатися в якості творця віртуального і реального світу одночасно, тут її інтелектуальне навантаження і сила творчої наснаги стають умовою її соціальної еволюції. Все це ставить перед людиною, суспільством і державою головну проблему щодо необхідності організації безперервного навчання фахівців і вдосконалення освітньої сфери, що вже стало загальною тенденцією (трендом) світового розвитку і умовою розвитку засад інноваційного суспільства.

Безумовно, глибоке усвідомлення взаємозалежності проблем доступності до користування сучасними ІКТ, інформаційна свобода і інноваційне мислення людини стають діючим стимулом для влади при формуванні всіх концепцій і програм розвитку країни, підвищує її відповідальність при впровадженні більш досконалих етичних і юридичних норм поведінки, перш за все, еліт.

Сьогодні потреба у впровадженні досконалих норм і принципів справедливості етики і поведінки всіх громадян сколихує всі верстви українського суспільства. На тлі розвитку можливостей новітніх ІКТ, як мережевих, ЗМІ активно впливають на становлення в Україні нових уявлень про існуючі у світі права і обов'язки громадян. У сукупності вимог людина і суспільство прагне того, щоб люди, живучи в суспільстві, створювали соціальні структури для взаємодії таким чином, щоб підтримувати й розбудовувати громадянське суспільство, а влада – «відкрите урядування». За таких умов поняття «свобода», «права людини», «законність» стають пріоритетними при визначенні інституціональних ознак держави, яка намагається встати на інноваційний шлях розвитку.

Сьогодні, на жаль, інформатизація, як можливий засіб демократизації країни та її інноваційного розвитку, іноді гальмує, стикаючись з високим рівнем правового нігілізму громадян і низьким рівнем авторитету влади. Як наслідок, не вистачає довіри до неї з боку громадян і суспільства. Процес інформатизації наших державних структур часто здійснюють аматори на свій розсуд, іноді він набуває ознак вдосконалення під тиском «раціоналізаторських пропозицій» зацікавлених осіб, однак, у нас ніхто не несе відповідальності за їх реалізацію, а тому всюди від нас, які вклали в інформатизацію величезні кошти, вимагають, крім паспорта, свідчити про свою особу різноманітними довідками, ідентифікаційним кодом, зокрема, тощо. Це, як не дивно, не дозволяє й самій владі підвищувати вимоги до себе як до відповідального постачальника повної й змістовної інформації суспільству.

Окремою темою стають питання використання інформаційного ресурсу і творчих можливостей громадян в якості інвестиційного ресурсу розвитку країни. Наш законодавець цьому питанню поки що не приділяє достатньої уваги, а владні структури подовжують «продувати» концепції, які не поєднують в собі органічно проблематику побудови громадянського, інформаційного і, як наслідок, інноваційного суспільства. [2]

Природно, що все це має стати турботою інститутів влади і громадянського суспільства, але на сьогодні вони далеко не всі рівною мірою здатні зробити це. Ще багато чого має бути зроблено, щоб створити діючу модель інформаційної взаємодії всіх владних структур і осередків громадянського суспільства у процесі насичення його засобами ІКТ і підпорядкування інноваційного розвитку. Слід виявити, зокрема, динаміку і напрямки інтеграційних процесів всіх його складових і вловити сенс змін, які відбуваються. Тема ця невичерпна, як і рух самого соціуму у світі, що глобалізується.

Однак, потрібна постійна увага суспільства, моніторинг й розвитку умов формування інноваційного вектору у розбудові суспільства, використовуючи фактори інформатизації і структур громадянського суспільства. У сукупності вони стимулюватимуть роботу механізмів

освоєння науково-технічного потенціалу країни та інформаційного права. Взагалі розвиток суспільства через інформатизацію та використання нових можливостей сучасних ІКТ має бути не міфом, а найважливішим завданням для всіх, хто стурбований розумінням природи сучасності, прагненням зробити процес нашого розвитку сталим і неупередженим.

Осягнути ситуацію і точно визначати тут коло проблем, які нам сьогодні треба знати і вирішувати, ми поки що не змогли повною мірою. Для цього, крім досягнення відповідного науково-технічного рівня, потрібна постійна відверта і публічна дискусія фахівців із поверненням до витоків самої проблеми щодо гуманістичних методів управління суспільством і інформаційно-комунікаційною сферою. Особливо прискіпливо ми маємо оглянути проблему в контексті вирішення проблем розбудови в Україні мережевого інформаційно-комунікаційного середовища в умовах, коли проти нас розгорнута повномасштабна інформаційна і військова агресія.

Висновки

Результат дослідження – розробка напрямів реформування (модернізації) системи освіти в Україні та використання для цих цілей концепцій впровадження комп'ютерних інформаційно-комунікаційних технологій. Висновок – розробка концепцій ефективного використання інформаційних технологій в умовах інтеграції України в європейський освітній простір розглядається як один із напрямів модернізації освіти.

Освіта сприяє появі нових освітніх можливостей, перспективних форм, методів і засобів навчання, їх впровадження у процес підготовки фахівців високої кваліфікації. Розриваючи коло накопичених проблем, Україна, безумовно, має піти на безпрецедентні реформи в розбудові інформаційно-комунікаційної сфери освіти. Корупція та винайдена бюрократами формальна імітація корисної діяльності набула в нас масштабу справжнього лиха. Все це знецінює найцікавіші і розумні ідеї креативно мислячих громадян України, перетворює їх корисні починання у щось зовсім протилежне задумам.

Слід визнати, що внаслідок цього і багатьох інших причин у нас відбувся провал всіх моделей інноваційного розвитку суспільства, і стався він тому, що не було враховано повною мірою ані нашим законодавством, ані свідомістю громадян, цінність і могутність сучасних інформаційно-комунікаційних чинників.

Термін «інновація» став у нас лише найбільш популярною оцінкою стану й перспектив розвитку суспільства, а не базовим принципом нашого сучасного світогляду, який би визначав місце людини у світі, мотиви й мету її діяльності. Маємо врешті-решт подолати «владу канцелярій», яка лежить на нас гнітючим нищівним тягарем, створюючи в суспільстві атмосферу пригніченості. На прикладі провідних країнах маємо усвідомити й відчути

Соснін О. В. Кононець М. О.

особисту відповідальність кожного – і влади, і громадянина, і суспільства за прийняття рішень щодо подальшого розвитку інформаційно-комунікаційної сфери, впровадження ІКТ та подальше реформування вищої освіти.

Все це відкриє для нас горизонти формування інноваційно-інформаційного суспільства, в основі якого знання, інформація, людський ресурс, інтелектуальна власність.

Список використаних джерел:

1. *Andriukaitiene Regina, Voronkova Valentyna, Kyvliuk Olga, Maksimenyuk Marina and Aita Sakun / Theoretical insights into expression of leadership competencies in the process of management. // Problems and Perspectives in Management, 15(1-1), P. 220-226. [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.15\(1-1\).2017.09](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.15(1-1).2017.09)*
2. Білогур В. Є. *Світоглядні орієнтації студентів: тенденції змін у трансформаційному суспільстві: монографія. Дніпропетровськ : Пороги, 2011. 311 с.*
3. Власенко Ф. П. *Віртуальна реальність як простір соціалізації індивіда // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: зб.наук.пр. Запоріжжя : Вид-во ЗДІА, 2014. Вип. 56. С. 208-217.*
4. *Воронкова В. Г. Формирование нового мировоззрения, нового человека, нового общества будущего : монография коллективная // Кого и как воспитывать в подрастающих поколениях; под ред. О. А. Базалука. К. : Издательский дом «Скиф». 2012. Т.2. С.134-152.*
5. *Воронкова В. Г. Интернет як глобальна тенденція і нова наднаціональна реальність // VERSUS : Мелітополь: Вид-во нац. пед університету ім. Богдана Хмельницького. 2016. № 7. С. 20 - 25.*
6. Гапоненко А. Л., Орлова Т. М. *Управление знаниями. Как превратить знания в капитал. М.: Эксмо, 2008. 400 с.*
7. Дзьобань О., Соснін О. *Інформаційна безпека: нові виміри загроз, пов'язаних з активізацією міжнародної діяльності в інформаційно-комунікаційній сфері // Вісник Львівського університету. Серія «Міжнародні відносини». 2015. № 37. Частина 3. С. 35-43.*
8. *Соснін О.В., Воронкова В.Г., Нікітенко В.О., Максименюк М.Ю. Інформаційно-комунікативний менеджмент: зарубіжний та вітчизняний досвід : навч. посібник. К. : Політехніка, 2017. С. 214-219.*
9. *Кивлюк О. П. Моделирование інформаційних процесів в контексті інформатизації суспільства // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : наук. вісник : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2014. Вип. 80. С. 222-226.*
10. *Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. К. : Педагогічна думка, 2009. 520 с.*
11. *Кремень В. Г. Синергетика в освіті: контекст людиноцентризму : монографія. К.: Педагогічна думка, 2012. 368 с.*
12. *Кремень В. Г. К обществу знаний - через совершенствование системы образования // Социально-экономические проблемы информационного общества; под ред. д.э.н., проф. Л. Г. Мельникова. Сумы : ИТД «Университетская книга», 2005. С. 34-48.*
13. *Кириченко М. О. Концептуалізація когнітивно-комунікативних вимірів ідеології інформаційного суспільства у гуманітарно-науковому дискурсі ХХІ століття: методологія дослідження// Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки :*

наук. вісник : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2016. Вип. 116 (1). С. 137-141.

14. Кириченко М. О. Інформаціоналізм як складова формування ідеології інформаційного суспільства // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2017. Вип. 69. С.105-111.

15. Куцелал С. В. Освіта в глобалізаційно-інформаційному континуумі: необхідність трансформації // Філософські обрії. Вип.15. Київ; Полтава, 2006. С.27-40.

16. Кушерець В. І. Знання як стратегічний ресурс суспільних трансформацій. К., 2002. 248 с.

17. Пунченко О. П. Цивилизационное измерение истории человечества : монография. Одесса: Астропринт, 2013. 448 с.

18. Пунченко О. П., Лазаревич А. А. Інформатизація як засіб репрезентації інформаційних ресурсів суспільства // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. Запоріжжя : Вид-во ЗДІА, 2015. Вип.63. С.21-30.

19. Соснін О. В., Дзьобань О.П. Інформаційна безпека: нові виміри загроз, пов'язаних з інформаційно-комунікаційною сферою // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: зб. наук. пр. Запоріжжя: Вид - во ЗДІА, 2015. Вип. 61. С.24 - 34.

КИВЛЮК О. П.

*доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри методології науки
та міжнародної освіти,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова (Київ, Україна)
E-mail: panyolga@ukr.net ORCID: 0000-0002-7900-9299*

ВОРОНКОВА В. Г.

*доктор філософських наук,
професор, завідувач кафедри менеджменту організацій
та управління проектами,
Запорізька державна інженерна академія (Запоріжжя, Україна)
E-mail: valentinavoronkova236@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4361-1701*

2.3 ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ (STEM-ОСВІТИ) ЯК ФАКТОР СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ SMART- СУСПІЛЬСТВА ЗА УМОВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Вступ

2.3.1 Інноваційна освіта як виклик глобалізації

2.3.2 Глобалізація освіти як феномен, процес, результат та інститут

*2.3.3 Освітня культура інформаційного суспільства в контексті
глобалізаційної реальності*

*2.3.4 Трансформація освіти в «культурний продукт» в контексті
культурологічної парадигми*

*2.3.5 Stem-освіта як фактор становлення і розвитку smart-суспільства
за умов глобалізаційної реальності*

Висновки

Список використаних джерел

Анотація. За останні десятиліття в світі відбулися радикальні зміни, пов'язані з глобалізацією, інформатизацією, що висунули на передній план інноваційну освіту, яка базується на знаннях та інноваціях та набуває великої актуальності. **Постановка проблеми - в аналізі** філософсько-методологічних та соціально-економічних проблем інноваційної освіти як складного соціального феномена і динамічного процесу, що формується системою освітніх закладів. Інноваційна освіта в нових умовах нового тисячоліття розглядалася такими вченими, як В.Андрущенко, Т.Андрущенко, О.Базалук, В.Вашкевич, В.Воронкова, Л.Губерський, Е.Герасимова, Л.Горбунова, І.Добронравова, Т.Жижко, О.Кивлюк, С.Клепко, Н.Кочубей, А.Кравченко, В.Кремень, М.Култаєва, С.Куцепал, В.Кушерець, В.Муляр, І.Немчинов, О.Панченко, О.Пунченко, І.Родіонова, Т.Розова, В.Савельєв, Д.Свириденко, Н.Скотна, С.Терепищій. Серед білоруських вчених ми виокремлюємо П.Водопянова, А.Зеленкова, А.Лазаревича, В.Старжинського, Кивлюк О. П., Воронкова В. Г.

В.Цепкало. Одним з недосліджених феноменів філософії освіти ми вважаємо інноваційну освіту як соціальний інститут, що розвивається як суб'єкт інноваційного розвитку освітніх закладів в умовах глобалізації. Головна мета статті – концептуалізація феномена інноваційної освіти в умовах глобалізації, яка здійснює вплив на всі сфери життєдіяльності суспільства. Методологія – метод системного та структурно-функціонального аналізу, що дозволив систематизування звання про освіту як соціальний інститут та сприяти удосконаленню напрямів розвитку інноваційної освіти. Визначено суть інноваційної освіти як одного з самих сучасних перспективних напрямів становлення і розвитку інноваційного суспільства, в основі якого інновації, інноваційна людина, інноваційне мислення, дифузія інновацій. Розкрито проблеми сучасного розвитку освіти часів модерності та глобалізації, що потребують упровадження ІКТ та формування ІТ-спеціалістів. Розкрито функції інноваційної освіти, що свідчить про місце і роль, яку повинна займати інноваційна освіта в сучасну епоху та з'ясовано такий напрямок сучасного розвитку, як глобалізація освіти, що означає процес все більшого пристосування системи навчання і виховання до запитів розширеної глобальної ринкової економіки. Обґрунтовано такий напрямок розвитку інноваційної освіти в епоху глобалізації, як безперервна освіта (lifelong learning). Наукова новизна дослідження в тому, що представлено такий новий напрямок філософії освіти, як інноваційна освіта, за якою майбутнє нації. Обґрунтовано процес становлення нової концепції інноваційної освіти, в основі якої формування інноваційної людини та інноваційного мислення. Представлено аналіз нових вимог до системи інноваційної освіти, в основі якої синтез освіти, науки, бізнесу. Освітня культура розглядається як відносно самостійна сфера людського буття, яка відображає специфічність культурних традицій та інновацій, що обумовлені визначеною системою цінностей інформаційного суспільства в контексті глобалізаційної реальності.

Ключові слова: інноваційна освіта, інноваційне мислення, глобалізація, безперервна освіта, освітня культура, глобалізація.

2.3.1 Інноваційна освіта як виклик глобалізації

В умовах розвитку інформаційного суспільства, масового впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, збільшення об'єму інформаційних потоків, скорочення життєвого циклу знань, підвищення вимог до професійних характеристик особистості, швидкоплинності соціальних змін і т.д. освіта втрачає свій базовий одноразовий характер і набуває властивостей послідовного, системного, безперервного процесу. Інноваційна освіта - це освіта, що базується на знаннях, представляє його як основний ресурс: для економіки знань уміння та інтелект є основою виробничою силою, яка дозволяє створити додаткову вартість, що є основною метою нової економіки. Інноваційна освіта як потенційний інтелектуальний ресурс суспільства орієнтується на пріоритети інноваційного економічного розвитку та визначення того, яким бути спеціалісту епохи Інтернет та інформаційного суспільства [1, с.16-24].

Інноваційна освіта в нових умовах нового тисячоліття розглядалася такими вченими, як В.Андрущенко, Т.Андрущенко, О.Базалук, А.Бойко, Кивлюк О. П., Воронкова В. Г.

В.Вашкевич, В.Воронкова, Л.Губерський, Е.Герасимова, Л.Горбунова, І.Добронравова, Т.Жижко, О.Кивлюк, С.Клепко, Н.Кочубей, А.Кравченко, В.Кремень, М.Култаєва, С.Куцепал, В.Кушерець, В.Муляр, І.Немчинов, О.Панченко, О.Пунченко, І.Родіонова, Т.Розова, В.Савельєв, Д.Свириденко, Н.Скотна, С.Терепищій. Серед білоруських вчених ми виокремлюємо П.Водоп'янова, А.Зеленкова, А.Лазаревича, В.Старжинського, В.Цепкало.

Одним з недосліджених феноменів філософії освіти ми вважаємо інноваційну освіту як соціальний інститут, що розвивається як суб'єкт інноваційного розвитку освітніх закладів в умовах глобалізації.

Відмітимо, що основна мета освіти – передавати інформацію, вона покликана допомагати людині сформувати певні навички, за допомогою яких матеріальне виробництво зростає кількісно і якісно; освіта повинна сприяти зростанню творчого потенціалу особистості; вона повинна повністю змінити позиції індивіда, приводячи до покращення відносин між людьми і до колективних досягнень у всіх сферах життя. Всесвітній мир через всесвітню освіту повинні стати *реальністю*.

На межі ХХ-ХХІ ст. *філософія* освіти стає однією з фундаментальних дисциплін, яка притягує до себе увагу представників різних напрямків – педагогів, психологів, політологів, соціологів, філософів. *Освіта* як центральна проблема створення нових форм означає, що вона є *базовим процесом*, направленим на формування діючого суб'єкта всіх перетворень у суспільстві. *Освіта є проєктивним процесом*, завдяки якому створення нових форм направлено в майбутнє. Тим самим *освіта* є одним із найважливіших механізмів розвитку не тільки індивіда, але і суспільства в цілому, направленим на формування і розгортання в тих чи інших формах фізичного та інтелектуального потенціалу. Філософське осмислення освіти виходить з того, що головною ланкою освітнього процесу є *людина*. Філософія освіти ставить питання про місце людини в світі. В широкому смислі освіта є розташування людиною себе в світі, це процес взаємного перетворення людини і світу, в результаті чого світ набуває людського виміру (світ – для – людини, світ – з – людиною), а людина стає невід'ємною частиною буття (людина – в – світі, людини – для – світу); це постійний процес зустрічі людини зі світом, в результаті чого формуються нові форми їх взаємного буття.

1. Освіта є входження людини в світ, тобто занурення людини у соціокультурний простір.

2. Освіта є осягнення людиною смислів буття, тому задача освіти в тому, чому і як вчити, щоб пробуджувати в людині власне людське, гуманне.

3. Освіта є основою формування людиною свого образу, формування людиною своєї унікальності та індивідуальності.

Освіта є основою пробудження людиною духовності, яка є процесом і результатом здійснення людиною своєї всезагальної природи, тому без

Кивлюк О. П., Воронкова В. Г.

духовної складової освіта не може бути повноцінним процесом у предметному полі філософії освіти за умов глобалізації [4, с.192-200].

Інноваційна освіта – це одна із найважливіших галузей людської діяльності; охоплює буквально все суспільство і витрати на неї постійно зростають. В розвинених країнах в цю сферу вкладаються 5-8% валового національного продукту. ООН, в індексі, що характеризує ступінь розвиненості країни, поряд з валовим продуктом на душу населення і середньою тривалістю життя населення, визначає кількість грамотних людей і середню кількість років навчання її громадян в навчальних закладах. В суспільстві склалося розуміння того, що саме в сфері **освіти** формуються основи стратегії розвитку не тільки для кожної країни, але і всього людства. Разом з тим стан освіти в сучасному світі оцінюється як кризовий, що виявляється в невисокій якості, слабкій стійкості знань і вмінь, незадовільному стані їх моральності і громадськості, пониженому стані здоров'я молоді, в широко розповсюдженій у середовищі молоді наркоманії, злочинності.

Значна кількість школярів всього світу виходять з школи до її закінчення; у багатьох школах, в т.ч. і в економічно розвинених країнах, не вистачає кваліфікованих вчителів, ефективних методик навчання, недостатньо високий рівень оплати педагогічних працівників і фінансування всієї системи навчання. Особливо велика відмінність в рівнях освіти розвинених країн і країн, що розвиваються, що визначається перш за все національними можливостями її фінансування. В цілому слаборозвинені країни виділяють у розрахунку на одного жителя у 25 раз менше засобів, чим розвинені країни. Велику тривогу викликає характерна майже для всіх країн „*втеча мозку*”, яка ще більше збільшує диференціацію між державами.

Хоча кожна країна вирішує свої проблеми з врахуванням економічних можливостей і культурних традицій, в цілому слід виокремити **основні напрямки** сучасних реформ в сфері освіти:

- реалізація швидкого розвитку системи безперервної освіти з широким використанням сучасних комп'ютерних технологій;
- демократизація, фундаменталізація, гуманізація і гуманітаризація освіти;
- забезпечення високого рівня природничо-наукової, математичної і комп'ютерної грамотності;
- введення державних стандартів для всіх рівнів освіти;
- здійснення органічного зв'язку системи освіти з суспільними структурами і засобами масової інформації, що являють собою найважливіші джерела неформальної освіти громадян;
- інтернаціоналізація освіти.

Вирішення цих проблем повинно забезпечити країні входження в світовий економічний, політичний і культурний простір.

Інноваційна освіта нині набуває основних значень в контексті того, що вона:

- 1) складова частина соціалізації особистості, в процесі освіти людина набуває знання, навички, цінності, норми;
- 2) система інформації, яка включається в освітні програми різних шкіл і навчальних закладів і здійснюється в процесі навчання;
- 3) інституціонально організована діяльність, яка забезпечується системою освітянських закладів;
- 4) характеристика (чи якість) інтелектуального розвитку населення;
- 5) рівень освіти різних соціальних груп, що визначають економічний і культурний потенціал суспільства.

Інноваційна освіта в умовах глобалізації виконує нові *суспільні функції*. Так, освіта в умовах глобального світу стає *економічним фактором*. Для глобального світу характерними є процеси міграції людей, культур, руйнуються культурні зразки, традиційні цінності, втрачається ідентичність народу, зростає етнічна напруга між етнічними групами. Силою, яка здатна подолати ці суперечності, привести людей до взаєморозуміння, вирівнювання культурних відмінностей, може стати *освіта* як фактор соціальної згуртованості. Задачею освіти є підготовка людини до роботи в нових організаційних структурах і широкого розповсюдження інформаційних технологій, які змінюють організацію праці. Метою освіти повинно стати вироблення навиків роботи в команді; освіта розглядається як спосіб вирішення проблем безробіття; освіта і самоосвіта стають засобами самореалізації особистості. Однією з найважливіших залишається проблема забезпечення рівних можливостей отримання освіти *різними* соціальними групами в умовах інформаційного суспільства [5].

Освіта виступає механізмом забезпечення історичної *спадковості*, формування трансляції і наслідування „соціального генофонду”. Спочатку через звичаї і традиції, а пізніше через знання транслюються найбільш ефективні моделі життя і поведінки, історично вироблені даною спільнотою. Як такий механізм, освіта має *дві істотні функції*: 1) *спадкова*, чи *соціально-відтворювальна функція*, що наділяє молодь зразками досвіду і навичками соціально-організованого життя. Молодь, соціалізуючись, вписується в життя конкретного суспільства, цим забезпечує виробництво благ, дотримання норм життєдіяльності, суспільного укладу і порядку даного суспільства; 2) *розвиваюча*, чи адаптивно-змінна функція, яка формує у нового покоління здатність до розвитку, творчості, інновацій і забезпечує її *інтелектуальним ресурсом*. Істотні функції освіти, протилежні одна до одної, знаходяться в протиріччі в умовах становлення інформаційного суспільства [6].

Якщо функція збереження здатна законсервувати суспільство, то *функція розвитку* направлена проти „історичного спадку” і здатна привести

суспільство до втрати своєї ідентичності. **Функція розвитку** в освіті повинна бути підпорядкована функції збереження стійкості суспільства, і тільки в єдності двох функцій освіта повинна стати механізмом соціального наслідування і соціального відтворення суспільства. **Освіта** уявляється основним засобом відтворення **соціального порядку**, коли останній зруйнований чи йому властиві недоліки. Не обмежуючись феноменом передачі знань, освіта в широкому смислі слова є основним засобом, за допомогою якого країна повинна сприяти формуванню **громадянського суспільства**. Саме тому основною задачею системи вищої освіти є саме всестороння освіта, яка може сприяти укріпленню зв'язків між громадянами різних держав. Цінність освіти, заснована на багатому історичному досвіді міжкультурного обміну, стала в сучасному світі особливо **актуальною**.

2.3.2 Глобалізація освіти як феномен, процес, результат та інститут

Глобалізація освіти – це процес все більшого пристосування системи навчання і виховання до запитів розширеної глобальної ринкової економіки, що намагається подолати кордони національних держав. Зростаюча залежність економіки від знань породжує ідею створення єдиної світової освітньої системи (ЄСОС), засновану на єдиних освітніх стандартах. Освіта розглядається як платна послуга і товар, як сфера підприємництва і ринкових відносин, більш того, як одна з високоприбуткових галузей економіки. Те, про що говорить Робертсон, свідчить не стільки про присутність глобальних артефактів у локальному контексті, скільки про процес інституціоналізації, у ході якого відбувається глобальне творення локальності (у нашому випадку освіти) [2, с.21].

Глобалізація освіти як процес, результат і інститут по своїм наслідкам суперечлива. Сьогодні зростає попит на освіту, особливо вищу; позитивною тенденцією є масовізація вищої освіти: чисельність студентів в світі з 13 млн. в 1960 р. збільшилася до 82 млн. в 2000 р., а в 2025 р. може перевищити 100 млн.

Глобалізація освіти – це серйозний виклик національним інтересам країни, на який повинна бути знайдена відповідь у вигляді оптимального співвідношення сильної системи державної національно-орієнтованої відповіді і сильної системи високоякісної недержавної освіти, здатними вести конкурентну боротьбу з провідними структурами Заходу.

Глобалізація освіти – це всезагальна зміна порядку розповсюдження знань через освітні інститути, за допомогою яких поступово формується інтелектуально-інформаційне суспільство.

Глобалізація освіти зумовлена перш за все економічною інтеграцією різних держав (наприклад, ЄС, країни АСЕАН, СНД), діяльністю

транснаціональних корпорацій (Coca-Cola, McDonalds, IBM, Sony, BMW), перерозподілу фінансових потоків і більш вільною міграцією робочої сили.

Глобалізація освіти безпосередньо пов'язана з загостренням суперечностей між розвиненими індустріальними державами і країнами третього світу (т. звана проблема Північ-Південь). **Основними напрямками** цього протиріччя в сфері освіти являються:

- а) забезпечення спадковості освіти національної школи (**етноцентризм**) і **мультикультурної** університетської освіти;
- б) інвестування в людський капітал (human capital);
- в) пошук збалансованого співвідношення навчальних програм, направлених на підготовку працівників для ринку праці, і програми, що забезпечують всебічний розвиток людини як особистості [6, с. 26-30].

Сьогодні виокремлюють **два напрямки глобалізації освіти**:

1) **Маркетизація освіти** – зумовлена інвестиціями великого бізнесу і міжнародних фінансових інститутів в стандартизацію і розповсюдження навчальних модулів, для працівників у відповідності з технологічними вимогами. До негативних моментів цього напрямку глобалізації освіти відноситься **вузька спеціалізація**, і, як наслідок, незахищеність молоді людини перед постійно плинною економічною ситуацією, неможливість врахування персональних інтересів і переваг у сфері навчання [8].

2) Другий напрямок глобалізації освіти пов'язаний з програмами подолання **базової неграмотності**. В 1990 р. на Всесвітній конференції „Освіта для всіх” (Таїланд) уряди майже всіх країн світу підтвердили свою готовність виступати в якості донорів чи бенефіціарів навчання **113 млн. дітей**, які знаходяться поза межами держави і більше **1 млрд.** неграмотних дорослих (переважно жінок).

Одним з напрямів розвитку інноваційної освіти в епоху глобалізації є безперервна освіта. Термін *lifelong learning*, або безперервна освіта, з'явився в середині 60-х рр. ХХ ст. та набув концептуального статусу. У світовій педагогічній літературі поняття «безперервна освіта» виражається через такі терміни: «триваюча освіта» (*continuing education, continuous education*), «освіта протягом життя», «довічна освіта» (*life-long education*), «перманентна освіта» (*permanence education*), «подальша освіта» (*further education*), «освіта дорослих» (*adult education*), «освіта, що відновлюється» (*recurrent education*) тощо [3].

Lifelong learning – це насамперед соціальне явище, представлене у вигляді освітньої діяльності протягом всього життя, яке є необхідною умовою динамічного та ефективного розвитку суспільства. Отже, *lifelong learning* орієнтується на постійне, систематичне, послідовне вдосконалення і багатогранний, цілісний, повноцінний розвиток людини як особистості протягом усього життя, підвищення можливостей професійної і соціокультурної адаптації її у світі, що швидко змінюється.

Ще на початку 70-х років в роботах відомого дослідника Р. Даве визначив, у рамках програми розвитку теоретичних основ безперервної Кивлюк О. П., Воронкова В. Г.

освіти Інституту освіти ЮНЕСКО, щодо базових принципів безперервної освіти відносяться [3, р. 34]: реалізація освітньої діяльності (навчання, виховання, розвитку) протягом всього життя людини; включення в систему освіти крім навчальних, підготовчих, дошкільних, позашкільних, вищих навчальних закладів, центрів перепідготовки та підвищення кваліфікації, тобто формальної освіти, неформальних та інформальних форм освіти; інтеграція між етапами освіти та напрямками; універсальність, гуманізація та демократичність освіти; поєднання базової та професійної освіти; індивідуалізація та диференціація навчання; гнучкість і різноманітність змісту, форм, засобів, методик, часу і місця навчання; відкритість освітньої системи процесу подальшого самовдосконалення та саморозвитку.

Переваги *lifelong learning* очевидні, нагадаємо деякі з них: отримання нових та оновлення відомих знань, вмінь та навичок; отримання новітнього досвіду та презентація власного; професійне та інтелектуальне зростання; формування та задоволення пізнавальних запитів, внутрішніх, духовних, морально-етичних потреб, розвиток творчих здібностей та креативності, збагачення культурного потенціалу нації тощо.

Незаперечним лишається і той факт, що у зв'язку з стрімкою трансформацією професійної діяльності (від дуже вузької спеціалізації, до спеціалістів широкого профілю, які володіють декількома іноземними мовами, мають два, а то і більше дипломи про вищу освіту, наукові ступені тощо) виникає необхідність у пошуку нових підходів до класифікації професій та модернізації вищої освіти взагалі. Ці питання потребують окремого розгляду і виходять за межі даної статті. Ми ж розглянемо моменти, які пов'язані саме з неформальною безперервною освітою особистості.

Неформальна безперервна освіта, на наш погляд, формується на основі уявлень людини про ймовірне поле своєї професійної активності та можливих векторах особистісного просування в цьому полі, або ж як складової саморозвитку, чи то самоосвіти в межах самореалізації та підвищення самооцінки, або ж підняття власного статусу, іміджу тощо. Межі цього поля з одного боку визначаються рівнем розвитку відповідної науки, яка є теоретико-методологічною основою професійної діяльності та відповідним інноваційним досвідом, а з іншого – можливостями, схильностями, здібностями, аксіологічною та мотиваційно-вольовою складовою, характером особистості.

Модернізація освіти неможлива без модернізації системи освіти. Досить очевидно, що розвиток економіки забезпечують у першу чергу інженерно-технічні та природничо-наукові спеціальності. Юристи, фінансисти, бухгалтери, філологи, соціологи, політологи, культурологи вносять свій вклад у підвищення національної конкурентоспроможності опосередковано. Саме тому при порівняльній оцінці різних країн їх інноваційного потенціалу і розрахунку індексу конкурентоспроможності у

якості основного потенціалу використовують такий показник, як кількість студентів та аспірантів інженерних та природничо-наукових спеціальностей на 1000 жителів [9].

Відповідно співвідношення гуманітарної і технічної підготовки в університетах – 70% і 30%, у той час як у країнах, що розвиваються, пропорція зворотна – 70% «технарів» і 30% «гуманітаріїв». Навіть експрезидент Б. Обама запустив цілий ряд програм інженерно-технічного і математичного профілю освіти, які включають серйозні фінансові інструменти (податкові скидки, гранти тощо). Згідно з його словами, це необхідно для того, щоб США повернути лідируючі позиції у світі як високотехнологічної та інноваційної нації.

Постільки стара модель (парадигма) освіти втрачає своє значення, нами була поставлена мета – показати зміну цінностей та установок при переході до інноваційного суспільства, на яке впливає глобалізація, яка культивує нові точки відрахунку, підходи та цінності. Саме економіка інновацій може стати локомотивом технологічних і соціальних перетворень і основою побудови конкурентоспроможного суспільства. Суть економіки інновацій в тому, що вона вимагає формування нової інноваційної освіти, яка базується на використанні інтелектуального ресурсу, який є надзвичайно ефективним і потребує регенерації знань. Ми акцентуємо увагу на тому, що інноваційному розвитку потрібна інноваційна освіта, яка б сприяла упровадженню інновацій (дифузії інновацій) та появі відповідних агентів змін. Дифузія – це процес, під час якого інновація з плином часу через певні канали поширюється серед членів освітнянської (соціальної) системи. Освіта у будь-якому суспільстві часів глобалізації представляє собою інноваційний ресурс, слугує розвитку інноваційного підприємництва, розвитку ІТ-освіти, які направлені на перетворення освіти в інтелектуальний (інноваційний) ресурс. Серйозної уваги заслуговують головні проблеми інноваційної освіти – чому і як навчати, який зміст, форми і методи слід розвивати, упроваджуючи інноваційну освіту. Вирішення конкретних задач інноваційного розвитку дозволяє приблизити науку до реальних проблем соціально-економічного розвитку. Що стосується чисто освітнянських проблем, то слід використовувати таку форму і взаємозв'язку науки, освіти і виробництва, як кейс-освіта. Однією з пріоритетних залишається комерціалізація науки. Проектування суспільства, що базується на знаннях, включає в себе розвиток науки як соціального інституту, головне призначення якого – виробництво наукових знань, а також підготовка висококваліфікованих спеціалістів. Головна задача розвитку науки за часів глобалізації – це реалізація концепції інноваційної освіти, яка б стала конкурентоспроможною і вийшла на міжнародний рівень. Специфіка застосування інструментів інноваційної освіти – у симбіозі сучасної науки, освіти і бізнесу та формуванні концепції практико-орієнтованої освіти.

2.3.3 Освітня культура інформаційного суспільства в контексті глобалізаційної реальності

Сучасне інформаційне суспільство, яке з проекту перетворилося у реальність, вражає своїми можливостями, потенціалом і, водночас, ризиками та загрозами. Інформаційна епоха, яка почала свій шлях з кінця ХХ століття, як відомо, асоціюється з початком масового використання інформаційнокомунікаційних систем і технологій в усіх сферах людського життя: управління, виробництво, комунікація, освіта, повсякденний побут тощо. Дослідження у галузі кібернетики сприяли утвердженню категорії «інформація» як базової для багатьох наук, причому не тільки природничих, а й гуманітарних. Як відомо, у філософії інтерес до «інформації» як категорії, привів до концептуалізації теорії «інформаційного суспільства» (Д. Белл, М. Кастельс, Дж. Нейсбіт, Ю. Хаяші і Т. Умесао, Е. Тоффлер і т.д.) та введення в науковий обіг таких понять як: «інформаційна революція», «інформаційна культура», «інформаційна педагогіка», «інформаційна економіка» тощо. Отже, треба відмітити, що філософські стратегії цивілізаційних змін в бік інформаційного суспільства виявились виправданими.

Як свідчить аналіз першоджерел, інформаційне суспільство – це не тільки історичний етап еволюційного розвитку людства, а й створення єдиного інформаційного простору (за допомогою Інтернету), який об'єднує природний світ, соціум та людину в цілісну систему, що по суті-то і формує глобалізаційну реальність. Однак далеко не всі ознаки інформаційного суспільства виявились універсальними та визначеними, а саме формулювання та ідеалізація поняття «інформаційного суспільства» лишається дискусійним. Зрозумілим лишається і той факт, що інформатизація як процес ще не остаточно реалізувала свій потенціал, хоча нині, вже можна говорити про ряд суджень відносно характеру змін, що відбуваються. Інформаційні процеси, які зростають в геометричній прогресії не тільки надають необмежені можливості, щодо використання інформаційних ресурсів, а й призводять до нових стилів життя, поведінки, комунікації особистості, яка існує в людському соціумі, а не за межами його.

Значимість впливу циркулюючих в суспільстві інформаційних потоків на розвиток освітніх процесів безумовно незаперечний. На них також здійснюють вплив соціокультурні колізії, які носять мультикультурний характер взаємодії. Крім того, в освіті відображаються не тільки атрибути культури, а й закладаються на майбутнє шляхи розвитку даної культури, а отже і людської цивілізації. Існує багато різних тлумачень поняття «культура» — «це сукупність способів і прийомів організації, реалізації та простору людської життєдіяльності, способів людського буття; сукупність матеріальних та духовних цінностей на певному історичному рівні розвитку

Кивлюк О. П., Воронкова В. Г.

суспільства і людини, які втілені в результатах продуктивної діяльності; історично набутий набір правил всередині соціуму для його збереження та гармонізації; особлива реальність, буттєвий вимір унікальності існування різномасштабних індивідів історії – осіб, племен, спільнот, націй, цивілізацій, суспільств тощо» [6, С. 313]. У широкому розумінні, культура є специфічна якісна характеристика суспільства, яка є сукупністю засобів, способів, форм, зразків, правил, орієнтирів взаємодії (діяльності, спілкування) людей між собою у відповідному середовищі.

Культура – це нерозривна єдність традицій та інновацій. «Культура – це не що інше, як тлумачення людиною власного життя, набір вдалих або невдалих рішень, які він приймає в процесі подолання труднощів і потреб. Останні можуть бути матеріальними і духовними. А оскільки дані рішення призначені для істинних проблем, самі вони теж істинні. Це ідеї, оцінки, людські прагнення, різні підходи в філософії, мистецтві, праві і т.д.» [3, С. 303]. Отже, погоджуючись з означенням Х. Ортега-и-Гассета, можна узагальнити, що по суті культура характеризує всі сторони людського буття. У свою чергу, ми будемо намагатися розглянути лише одну, з так би мовити, усіх цих сторін – освіту. Освіта і культура – це два ціннісно взаємодетерміновані феномени людського існування, які насичують, збагачують і доповнюють одне одного. Тому виникнення поняття освітньої культура, а подекуди зустрічається і науковоосвітня культура, або ж освітньо-інформаційна культура, не є випадковим. Освітня культура – це відносно самостійна сфера людського буття, яка відображає своєрідність, історизм та специфічність культурних традицій та інновацій, що обумовлені визначеною системою цінностей, рівнем соціальної активності людей та місцем інституту освіти у суспільстві. Освіта як складний діалектичний процес досліджується з різних позицій: культурологічних, соціологічних, історичних, філософських тощо. В соціологічному аспекті освіта розглядається як соціальний інститут, який займається підготовкою, пристосуванням та долученням особистості до життєдіяльності в конкретному соціумі.

Сучасна наука приділяє особливу увагу вивченню соціальних інститутів, де виняткове місце займає інститут освіти. Чому виняткове? В природі освіти закладені певні протиріччя, які обумовлені бурхливим розвитком інформаційно-комунікаційних технологій і формуванням глобалізаційної реальності (підміна знання інформацією; інтелектуалізація (раціоналізм) суспільства, чи втрата духовності; індивідуалізм мас, чи масова індивідуальність; віртуальна реальність, чи втеча від існуючої...). Коли розвиток суспільства набуває цілісного та максимально ефективного характеру, особливості якого дозволяють визначити та подолати протиріччя і внутрішні конфлікти цього прогресу, то освіта і є тим засобом досягнення гармонії. Тобто освіта як соціальний інститут має можливість отримати новий якісний статус, що дозволив би йому зайняти провідне місце в процесі

Кивлюк О. П., Воронкова В. Г.

реалізації цивілізаційного розвитку, стати стилем життя, його новою формою, одним з кроків у напрямку виходу з аксіологічної кризи сучасного суспільства, як наслідку прогресуючого інформаційного суспільства.

2.3.4 Трансформація освіти в «культурний продукт» в контексті культурологічної парадигми

Освіта в контексті культурологічної парадигми трактується як культурний процес спрямований на виховання високодуховної особистості, де духовність виступає аксіологічною складовою людського буття, в межах якого гармонійно функціонують та розвиваються освіта і культура. Функції збереження та розвитку в системі освіти завжди були і залишаються провідниками культурної, національної, духовної традиції суспільства. З точки зору філософії, освіта розглядається як функція суспільства, що забезпечує створення, відтворення та розвиток самого суспільства на основі процесу трансляції культурних форм, норм, правил в ході неперервних історичних змін [5].

На наш погляд, саме філософське осмислення соціальних реалій сучасності, а саме її частини – освітньої культури дозволить нам знайти відповіді на питання, які є актуальними для глобалізаційного світі, що постійно трансформується під впливом науково-технічного прогресу. Глобалізаційний вимір соціального буття в інформаційному суспільстві сприяє уніфікації людини та робить її однотипною. Причому в суспільстві спостерігається безперервне зниження важливості духовного, ціннісного, морального, а культурний аспект, поряд з освітнім, переходить у розряд масового, повсякденного ужитку в контексті існування «суспільства-попиту», або «Семи культур капіталізму» (індивідуального успіху, розваг, скандалу, порнофікації, страху, іміджу, насильства) за популярною роботою Ч. Хемпедена-Тернера і Ф. Тромпенаарса [7], що по-суті немає нічого спільного з аксіологічними орієнтирами розвитку людства.

Культура трансформується в «культурний продукт» і відповідно, до принципу ринкової економіки, чим більше попит на цей продукт, тим швидше він стає частиною культури суспільства. Отже, ми має справу з культурною кризою сучасності, коли духовність редукується до розуму, або навіть до логіки. Відбувається деградація суспільства в контексті втрати духовності. Сучасна освіта перетворилась у набір знань, умінь та навичок для виконання конкретно визначених професійних завдань, що спрямовані на отримання певного «кінцевого» результату, як правило матеріального. Отже, освіта стає підсистемою економіки, що відверто звужує її функції як системи формування та виховання повноцінної особистості. Тому вища освіта, яка набуває глобального значення і стає масовим явищем не повинна асоціюватися лише з професійним та кар'єрним зростанням особистості, а

Кивлюк О. П., Воронкова В. Г.

повинна бути обов'язковий мінімум для досягнення соціальної гармонії (узгодження, універсальності, консолідації різноманіття у реалізації єдності), яка постійно вимагає від людини, як повноцінного члена суспільства, саморозвитку, а отже і самоосвіти, бо розвиток без освіти неможливий.

Освіта в умовах інформатизації всі свої зусилля повинна спрямувати на ціннісне об'єднання суспільства, до якого входять різні соціальні інститути. А це означає, що освіта повинна вийти за рамки соціальної інституалізації, яка переживає процес глобальної динамічної нерівномірності та постійного обмеження визначеними часовими і нормативно-правовими межами. Перед сучасною освітою стоїть декілька важливих задач, а саме: адаптація індивіда в глобалізаційній реальності; запобігання та нейтралізація негативних наслідків впливу ІКТ на особистість і на соціум взагалі; сформулювати культурологічну парадигму освіти; популяризація та адаптація системи цінностей до умов сьогодення; гуманітаризація освітнього процесу; наповнення змісту освіти аксіологічним сенсом; симбіотичне функціонування триєдиної освітньої мети: навчання, розвитку, виховання; створення культурно-освітнього середовища, яке б сприяло самореалізації та саморозвитку особистості.

Одним із засобів культурного самовираження людини є освіта. Отримання освіти в будь-якому віці визнається соціумом як одне з невід'ємних культурних прав людини і це право визначається рівнем індивідуальної культури [1]. Цей рівень характеризується вмінням «спілкування з культурою» і в культурному середовищі, здатністю до відтворення і примноження культурних цінностей. В даному контексті з'являється поняття «культура неперервної освіти», яке виникло на вимогу сьогодення щодо необхідності навчання протягом життя. По відношенню до особистості, освітня культура в умовах неперервної освіти є інтегрованою рисою – її творчих та інтелектуальних здібностей, особистісного розвитку, що відображає кількість і якість накопичених компетентностей у відповідній галузі. Зрозуміло, що можливість навчання протягом життя ставить як перед людиною – суб'єктом культурно-освітньої діяльності, так і перед освітніми інститутами нові завдання, вирішення яких потребує додаткових зусиль, котрі б забезпечили невпинну готовність до постійного навчання і його продовження у формах і з використанням засобів, еквівалентних рівню культурно-технічному розвитку суспільства.

Якщо навчання протягом життя розглядати з точки зору розділення його на формальне і неформальне, то можна назвати наступні завдання:

1) організація (зміна форм, методів, способів, часу, місця навчання) багаторівневої формальної освіти (друга вища освіта, підвищення та перекваліфікація кадрів, «перехресні» магістерські програми, дистанційна освіта, медіа-освіта тощо);

2) обґрунтування, переваги та запобігання ризиків масштабного поширення неформальної субкультури неперервної освіти (закриті та

Кивлюк О. П., Воронкова В. Г.

відкриті освітні об'єднання; ризики: рівень якості освіти, асоціальність особистості, рівень достовірності та науковості отриманого знання, збереження фізичного та емоційного здоров'я, несистематичність навчання; переваги: свобода в освітньому просторі; поява аутодидактів – деміургів культури самоосвіти; мобільність, добровільна мотивація; часова та фінансова незалежність тощо);

3) збереження наступності та інтегрованість освітніх результатів (визначення і диференціація особистісних завдань та результатів освіти, отриманих як формальним так і не формальним шляхом; проблема імітація освіти на всіх рівнях формальної освіти; виправданість переходу з одної освітньої системи в іншу; можливість відновлення та продовження навчання);

4) пошук нової стратегії професійного становлення (поява сучасних та трансформація відомих професій, що веде до накопичення та отримання нових професійних компетентностей; видозмінення та проектування освітніх професійних програм з урахуванням норм і стандартів; об'єктивна оцінка та самооцінка професіоналізму, майстерності, особистісних рис характеру людини);

5) наповнення змісту неперервної освіти (професійного зростання, чи накопичення різнопрофільних знань, умінь та навичок) аксіологічною складовою, тобто процес пізнання повинен мати соціокультурний характер, котрий модифікував би первинні знання, які б формували не тільки професійні компетентності, а й духовність особистості (людяність).

В даному контексті також можна стверджувати, що кожна людина на певному просторово-часовому етапі своєї життєдіяльності обирає вид чи форму освітньої діяльності в залежності від соціокультурних умов: моди, традицій, фізичних та творчих здібностей, інтелектуальних нахилів, фінансових можливостей, сфери професійно-трудової діяльності тощо. В межах сучасної освітньої кризи також активно розвиваються напрями: культурологія освіти (Н. Крилова, С. Сисоєва, А. Флієр), педагогічна культурологія (М. Аріарський, В. Бенін, О. Кравченко, В. Кірсанов), культурологічна освітня парадигма (І. А. Зязюн), освітньо-інформаційна культура (О. Кочеткова, О. Остроумова), культурологічна методологія (Б. Братаніч, О. Запесоцький).

Досить цікавою, на наш погляд, є культурологічна освітня парадигма академіка І. Зазюна. «Сутність культурологічного підходу у професійній освіті полягає у вивченні світу людини в контексті її культурного існування, в аспекті того, чим світ є для людини, яким сенсом він для неї наповнений. Це вивчення культурної наповненості реальності, існуючих культурних програм. Культурологічний підхід як конкретно-наукова методологія пізнання та перетворення ґрунтується на аксіології – ученні про цінності та ціннісну структуру світу. Культурологічний підхід зумовлений об'єктивним зв'язком людини з культурою як системою цінностей. (...) Ключовим

Кивлюк О. П., Воронкова В. Г.

моментом дидактичних передумов культурологічної парадигми професійної освіти, який стосується всієї системи навчання і виховання (принципів, змісту, форм, методів, засобів), є єдина мета освіти – формування цілісної картини світу і виховання гармонійних стосунків як між окремими людьми, так і між суспільними цивілізаціями» [8].

У своїх дослідженнях О. Кочеткова, О. Остроумова розглядає освітньоінформаційну культуру, як співіснування освітньої та інформаційної культури, для якої характерні наступні характеристики: гносеологічна (синтез знань, умінь і навичок в професійній освіті, самоосвіті, інформаційних технологій, що дозволяє управляти інформацією і генерувати її в нове знання), рефлексивна (аналіз причинно-наслідкових зв'язків в особистісній, освітній, професійній сферах життєдіяльності), спонукаюча (забезпечує стійкість цілісної інформаційної діяльності по досягненню усвідомлено обраної траєкторії освіти), цілеутворююча (обумовлена сутністю «людини яка постійно розвивається» і тому що задає вектор розвитку особистості), нормативнооцінювальна (підтримує рівновагу в системі інформаційно-освітньої діяльності, зменшуючи вплив дестабілізуючих факторів в інформаційному середовищі, зумовлюючи дотримання правових відносин) [2].

У свою чергу, культурологічна педагогічна парадигма є початковою теорією, множиною теоретичних домінант, ідей та переконань щодо розуміння освіти як явища культури, а її мети як введення особистості до світу культури й забезпечення діалогу двох взаємозалежних систем: «людини в культурі» й «культури в людині» [4]. У визначенні сутності, місця та ролі освітньої культури залишається багато нерозглянутого у межах даної статті. Не з'ясованими залишаються соціокультурні механізми та перспективи взаємовпливу освітньої культури національних традицій та глобальних викликів інформаційного суспільства. Як це відобразиться на мисленні, свідомості, ментальності людей? Сучасна глобалізаційна реальність диктує нам нові принципи існування людини в соціумі. Видозмінення поведінкових форм індивіда є демонстрація отриманих знань, вмінь та навичок на відповідну ситуацію в світі. Вчинки та діяльність особистості, як члена суспільства, є зброєю у боротьбі за виживання, бажанням прилаштуватися до реальної дійсності. Всі наявні соціальні цінності, які відображають властивості та структуру відповідної цивілізації, є складовою частиною, результатом або наслідком функціонування людини.

2.3.5 Stem-освіта як фактор становлення і розвитку smart-суспільства за умов глобалізаційної реальності

Stem-освіта один з головних трендів інформаційно-інноваційного суспільства (S – science; T – technology; E – engineering; M – mathematics)

Кивлюк О. П., Воронкова В. Г.

включає підготовку креативних особистостей, необхідних для культивування суспільства інформаційно-інноваційного, яке по своїй природі є smart-суспільством. Stem-освіта – це основа підготовки висококонкурентних спеціалістів, здатних стати креативною основою формування інноваційно-інформаційного суспільства, яке є високотехнологічним, високорозумним, що потребує виховання креативної особистості, креативної освіти, креативної творчості. Саме ці процеси є головними тенденціями світового розвитку та головними трендами інноваційно-інформаційного суспільства, що еволюціонує до ноосферного суспільства (суспільства розуму, інтелекту, науки, моралі, справедливості, творчості). Культуротворчість пов'язана з роботою над даними великого об'єму аналітики даних інформації (Big Data), необхідних для творчості, та використання масиву неструктурованих знань - інформації (Data Mining) для прийняття рішень в різних сферах діяльності та для творчості. Для того, щоб процеси культуротворчості стали основоположними в школі (вищій, середній), особистість повинна оволодіти передбаченням, щоб побудувати таку діяльність, яка дозволила б отримати гарантований (необхідний) результат людині. Культуротворчість Stem-освіти базується на рефлексії структури проектно-конструктивістської діяльності, в основі якої управління проектами креативно-творчої діяльності (робототехніка, нанотехнології). Мета Stem-освіти – отримання інновацій задля потреб людини і вона саме підходить для проектно-творчої діяльності, так як базується на проектуванні чи конструюванні об'єкта. Інструментальна модель, над якою ми працюємо, представляє собою когнітивний артефакт, в основі якого: 1) концептуальна (пояснююча) ідеальна модель, що знімається поняттям «проектування»; 2) проектувальна модель (праксеологічна), яка доповнює концептуальну і зливається в конструктивно-творчій методології, яка поєднує теорію і практику. Stem-освіта – це не тільки науково-когнітивна теорія, але й практика, яка допомагає регламентації пізнавальної діяльності, в основі якої процеси культуротворчості [1]. Конструктивна методологія культуротворчості - це методологія творчої діяльності, яку повинна культивувати школа, та базуватися на проектуванні, конструюванні самого процесу пізнання та його об'єктів. Основою конструктивної методології є модель і процесії побудови, що розглядається як когнітивний артефакт і включає в себе концептуальну (пояснюючу) і інструментальну (передписуючу) складові творчо-когнітивного процесу. Модель як проект якогось об'єкта включає в себе не тільки відображення чи копію деякого стану справ, але й репрезентацію майбутньої практики. Тому автор об'єкта повинен перейти від ідеальної моделі конструювання до вирішення проблем у конкретній історико-культурній чи виробничій сфері. Інструментальна модель сконструйованого об'єкта виступає як додаткова вартість (інтелектуальна вартість) до концептуальної і представляє собою систему конкретних процедур діяльності щодо переходу від «суцього до должного». З точки зору філософії, концептуальна модель об'єкта є теоретичним

Кивлюк О. П., Воронкова В. Г.

обґрунтуванням інструментальної моделі, що дозволяє реконструювати різні сфери у напрямі формування інформаційно-інноваційного суспільства, тобто впровадження новацій.

Таким чином, Stem-освіта є основою формування smart-суспільства., що продиктовано системою конкурентоспроможності як освіти, так і держави, та слугує основою трансформації суспільства від інформаційного до «суспільства знань», а від нього до «smart-суспільства», щоб слугувати основою високотехнологічного розвитку суспільства, що потребує підготовки висококомпетентних та творчих особистостей. А це ключова задача вищої і середньої школи, які потребують формування ефективного освітнього середовища та висококомпетентних фахівців у всіх сферах діяльності. Активізація розвитку Stem-освіти є ключем до вирішення багатьох проблем реформування школи в умовах глобалізації, інформаційного суспільства, «суспільства знань». У США діяльність Stem координується так званою коаліцією Stem-освіти, у яку входять більше 1 тис. високопрофесійних спеціалістів, які об'єднують такі напрями, як біомедицина, комп'ютерні та інформаційні технології, нанотехнології, математична біологія, біоінформатика, комп'ютерна безпека, математика, економіка, фінанси, міжнародна справа, соціально-поведінкові науки та інші, які в цілому підвищують ефективність Stem-освіти. У США виокремлюються такі сфери, що потребують спеціалістів із Stem-освіти: автомобілебудування, будівництво, фінансові послуги, національна безпека, транспорт, аерокосмічна сфера, біотехнології, сфера передових індустріальних технологій, енергетика, охорона здоров'я, сфера інформаційних технологій та інші. 6 липня 2009 р. Конгрес США прийняв закон «Про координацію дій у сфері Stem-освіти (STEM Education Coordination Act of 2009). Є пропозицій, щоб такі центри були створені і в Україні при провідних навчальних закладах України та при Міністерстві освіти, яке зацікавлене у формуванні Stem-освіти. Тому хочемо висловити ряд порад, які б допомогли формуванню концепції Stem-освіти.

1. Створити раду (National Science and Technology Council) при Міністерстві освіти і науки України, наділеної функцією координації національних проектів (програм) у сфері підтримки Stem-освіти.

2. Розробляти і впроваджувати кожні 5 років стратегічний план Stem-освіти, який повинен включати короткострокові і довгострокові пріоритетні наукові напрями і програми, визначати єдині виміри прогресу країни та Міжнародних індексів її розвитку у досягненні поставлених цілей.

3. Стимулювати інвестиції в розвиток Stem-освіти, залучаючи передові наукові сили та молодь у дану сферу, сприяючи фінансуванню наукових проектів з означеної проблематики.

4. Ввести спеціальність отримання смарт-менеджера та Stem-освіти з дипломами молодшого спеціаліста та пролонгувати навчання на магістерській освітній рівень з Stem-освіти, розширюючи нові дисципліни з

вказаного профілю та забезпечуючи їх викладання висококваліфікованими кадрами.

5. Підготувати кваліфікований педагогічний персонал, здатний працювати у сфері Stem-освіти, націленої на формування нової економіки.

6. Здійснювати тісний взаємозв'язок шкіл, університетів, інститутів та академій, які б працювали та виконували спільні наукові програм та проекти та здійснювали підготовку з цих напрямків, здійснюючи «ефект розповсюдження знань з Stem-освіти в ширину».

7. Залучати молодь до дослідницької роботи в ключі потреб нової економіки, яка б активно втягувалася у дослідницькі проекти та найновіших інноваційних технологій.

8. Кожний із наукових центрів навчальних закладів повинен розробити чіткі стандарти нано-науки і нано-технологій для того, щоб додати їх у наступні варіанти змін навчального плану шкільної системи.

9. Навчальні заклади повинні розробляти нові національні стандарти, відповідальні за розробку нових національних стандартів зі Stem-освіти, розробляти курси з нано-дисциплін та впроваджувати їх в шкільній системі, культивууючи креативне мислення та креативних особистостей.

10. Розвивати віртуальні університети (школи, інститути, академії), покращуючи дизайн навчальних програм, готуючи навчальні доробки на іноземних мовах, використовуючи наукові успіхи провідних наукових інституцій.

11. Розробляти нові інформаційно-комунікаційні технології, здатні сприяти переходу інформаційного суспільства в «суспільство знань» і в «смарт-суспільство», в якому культивується Stem-освіта, широкосмугові мережеві можливості, дистанційне навчання, електронне навчання (освіта) як інструмент підготовки високоспеціалізованих та висококомпетентних педагогів.

12. Формувати креативну особистість, здатну працювати в інноваційно-інформаційно-ноосферному суспільстві.

Висновки

Глобалізаційні процеси у світі призвели до виникнення нового соціальноінформаційного (віртуально-комунікаційного, соціокультурного, інформаційнокомунікаційного, освітньо-інформаційного) середовища, яке вимагає формування людини нового типу, якій характерні відповідні риси: здатність до адаптації, інновації, мобільності, креативності, самоосвіти, самомотивації, самодисципліни, самоконтролю, конкурентоспроможності, творчого мислення, де бажання постійно підвищувати рівень освіти, і не тільки професійної, а й освітньої культури повинно посідати провідне місце. Аксиологічний компонент освітньої культури, в свою чергу, включає позицію особистості, щодо її ставлення до об'єктів і явищ культурної традиції та інновації в контексті швидкоплинної варіативності інформаційного

Кивлюк О. П., Воронкова В. Г.

суспільства, поглядів на глобалізаційні процеси в світі, можливості та проблеми його пізнання і перетворення.

Список використаних джерел:

1. Андрюкайтене Регина, Воронкова Валентина, Кивлюк Ольга, Романенко Татьяна, Рижова Ирина. Концептуализация smart-общества и smart-технологий в контексте развития современной цивилизации/ Mokslas ir praktika: aktualijos ir perspektyvos Tarpautinė mokslinė - praktinė konferencija 2017 m. gegužės 11-12 d., Kaunas Tezių rinkinys (internet) .- P. 69-70.
2. Воронкова В. Г., Куцепал С. В. Яким бути спеціалісту інформаційного суспільства та епохи Інтернету: концептуалізація та тенденції [Текст] / В. Г. Воронкова, С. В. Куцепал // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: збірник наукових праць. Запоріжжя: ЗДІА, 2015. Вип.63. С.16 – 24.
3. Глобальні модерності / за редакції М.Фезерстоуна, С.Леша, Р.Робертсона; Пер. з англ. Т.Цимбала. - К.: Ніка-Центр, 2013.- 400 с. (Серія «Зміна парадигми»; Вип.12).
4. DaveR. H. Foundation of Lifelong Education: Some Methodological Aspects //Foundation of Lifelong Education. Hambourg, 1976. P. 34.
5. Кивлюк О.П. Глобалізація та інформатизація освіти в предметному полі філософії освіти / Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : [зб. наук. пр.]. – Запоріжжя : Вид-во ЗДІА, 2014.Вип. 57. С. 192-200.
6. Лазаревич А. А. Становление информационного общества: коммуникационно-эпистемологические и культурно-цивилизационные основания / А. А. Лазаревич; науч. ред. И. Я. Левяш. Минск : Беларуская навука, 2015. - 537 с.
7. Пунченко О. П. Фреймы для репрезентации современного этапа цивилизационного развития / О. П. Пунченко // Философия и социальные науки : Научный журнал. Минск : Белорусский государственный университет. 2014. №2. С.26 - 30.
8. Пунченко О. П., Лазаревич А.А. Інформатизація як засіб репрезентації інформаційних ресурсів суспільства // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : [зб. наук. пр.]. Запоріжжя : Вид-во ЗДІА, – 2015. – Вип.63. – С.21-30.
9. Роджерс, Еверетт М. Дифузія інновації / Пер. з англ. Василя Старка.- К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009.- 591 с.
10. Старжинский В. П., Цепкало В. На пути к обществу инноваций / В. П. Старжинский, В .В. Цепкало // Минск: РИВШ, 2016.- 446 с.
11. Колесникова И. А. Культура непрерывного образования: к обоснованию понятия / И.А. Колесникова // Научный электронный ежеквартальный журнал «Непрерывное образование: XXI век». – Выпуск 1(5), – Республика Карелия, Петрозавлдск : 2014. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://petrsu.ru/>
12. Кочеткова О. Г., Остроумова Е. Н. Информационно-образовательная культура студента ВУЗа / О. Г. Кочеткова, О. Н. Остроумова// [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/informatsionno-obrazovatel'naya-kultura-studenta-vuza>. 3. Ортега-и-Гассет, Х. Избранные труды: перев. с исп. / сост., предисл. и общ. ред. А. М. Руткевича. – М.: Весь Мир, 1997. – 704 с.
13. Отич О. Культурологічна педагогічна парадигма як методологічна основа сучасної освіти/ О. Отич // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Moztm/2010_5/21.pdf.

14. Радугина О.А. Образовательная культура общества как целостный социальный феномен / О. А. Радугина// *Философия и образование*. - №1. – М : 2011. – С.130-141.
15. *Філософський енциклопедичний словник*. – К .: Абрис, 2002. – 742 с.
16. Хемпдън-Гърнър, Ч., Тромпенаарс, А. *Седемте култури на капитализма: ценностни системи за забогатяване в САЩ, Япония, Германия, Франция, Великобритания, Швеция, Холандия*. Варна, ИК —ТедИна//, 1995.
17. Якубовська М. *Культурологічна парадигма у науковій спадщині І. А. Зязюна* / М. Якубовська // *Педагогіка і психологія професійної освіти : науково- методичний журнал*. - 2015.- № 1-2.- Львів: 2015.– С. 189 – 199.

БІЛОГУР В.Є.

*доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри теорії і методики
фізичного виховання
та спортивних дисциплін*

*Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана
Хмельницького (Мелітополь, Україна)*

E-mail: bilovlada@mail.ru, ORCID 0000-0001-9041-7050

2.4 ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ ЛЮДИНОТВОРЧОЇ СУТНОСТІ СПОРТУ ЯК ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЦІЛІСНОСТІ ОСОБИСТОСТІ НА ЕТАПІ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Вступ

2.4.1 Творчість, гра і спорт як когнітивні матриці формування цілісності особистості.

2.4.2 Феномен творчості, гри і спорту як найважливіший засіб самореалізації людини.

2.4.3 Феномен творчості, гри і спорту як сублимативно-антропологічно-екзистенційне вираження індивідуального і соціального життя.

2.4.4 Спорт як становлення людини як духовно-тілесної істоти.

2.4.5 Онтологічна сутність змагальності в соціальному і культурному бутті та її інституціоналізація.

2.4.6 Сутнісне вираження людиновимірності у сфері спорту як одного з ареалів «антропологічної межі».

2.4.7 Дуальність сучасного спорту: реалізація принципів холізму та орієнтація на технократичні ідеали заради комерціалізації та прагматичних інтересів.

Висновки

Список використаних джерел

Анотація. В статті представлено аналіз феноменів творчості, гри і спорту як когнітивних матриць цілісності особистості. Відмічається, що творчість, гра і спорт уявляються «царством рафінованої свободи», способом становлення особистості, загальнобуттєвим антропологічно-екзистенційним способом буття, вираженням фізично-атомічної конструкції людини, специфічними субсистемами людської екзистенції у процесі трансформації цінностей буття та філософії. Доведено, що творчість, гра і спорт - це вільні вияви свідомої людини, які є невід'ємною властивістю людини, універсальною функцією, яка приводить до різноманітних форм самостворення організму, сприяють її самоудосконаленню в тотальному смислі цього слова. Об'єктом дослідження є спорт як становлення духовно-тілесної істоти, в основі якої вираження людиновимірності. Проаналізовано дуальність сучасного спорту: реалізація принципів холізму та орієнтація

на технократичні ідеали заради комерціалізації та прагматичних інтересів. Зроблено висновок, що спорт сприяє формуванню людиновимірності та цілісності особистості.

Ключові слова: спорт, спортивна діяльність, принцип холізму, цілісність особистості, гра, творчість, когнітивні матриці.

2.4.1 Творчість, гра і спорт як когнітивні матриці формування цілісності особистості

У творчості, грі і спорті як когнітивних матрицях «рафінованої свободи» людина виходить за межі «відведеної для неї природи», долає необхідність об'єктивних умов життя, виходить за їх межі, розширяє свої можливості, здібності, потенції, що слугують пошуком цілісності буття-природи-світу. Творчість, гра і спорт уявляються «царством рафінованої свободи», способом становлення особистості, загальнобуттєвим антропологічно-екзистенційним способом буття, вираженням фізично-атомічної конструкції людини, специфічними субсистемами людської екзистенції у процесі трансформації цінностей буття та філософії [1].

Через творчість, гру і спорт людина «пропускає» все своє життя, «програє» себе, свою сутність, виражену антропологічно-сутнісними та екзистенційно-ціннісними силами, втіленими у конституції людини. Деякі вчені допускають, що творчість, гра і спорт є більш суттєвими, чим праця, влада, любов. В сучасних формах творчості, гри і спорту як в синкретичних формах діяльності людина здійснює зв'язок з дійсним і ірреальним, об'єктивним і суб'єктивним, що і є найбільш адекватним визначенням цих соціальних феноменів. Основним полем реалізації творчості, гри і спорту слугує макросистема генетичної та соціальної поведінки людини, архітектонізація індивідуально-фізичної підготовки людини, психоіндивідуальний емпіричний досвід індивіда [2]

Творчість, гра і спорт як царство «рафінованої свободи» є одним із способів (шляхів) осмислення людиною свого буття, духовного і матеріального, феноменами культури, науки, мистецтва, соціуму, виробництва. Тільки в творчості, грі і спорті людина може експериментувати з самим собою, із всіма можливими і неможливими варіантами своєї суб'єктивної поведінки, а також у процесі взаємодії з іншими учасниками взаємодії.

Творчість, гра і спорт як чуттєво-соціоекзистенційне та субстанційно-антропологічне осмислення певного духовного стану індивіда стає інструментом вільного вибору людини. Як терміни, творчість, гра і спорт позначають широкий круг предметів діяльності, яка протиставляється звичайній, утилітарній, практичній діяльності і характеризується переживанням задоволення від самої творчої суті діяльності, самого процесу творчого самовизначення особистості. Для творчості, гри і спорту важливим

є стан духовно-творчої активності людини, різноманітні форми її актуалізації, врахування потенціальної різноманітності смислів життя, стилістичний імідж екзистенції індивіда, реалізація людини в різних формах діяльності – предметних, змагальних та рольових [3].

Феномени творчості, гри і спорту як когнітивні матриці «рафінованої свободи» знаходиться в прямій залежності від буттєво-антропологічно-екзистенційних вимірів, досвіду людини, пов'язаними з чуттєвим, інтуїтивним підґрунтям людського буття. Творчість, гра і спорт як вираження «рафінованої свободи» використовуються в якості метафори людського життя: «Що таке життя?». Говорять про економічну, політичну, соціальну, духовну різновидності вираження творчості, гри і спорт, спочатку в метафоричному змісті, але потім метафора цих творчих епіфеноменів починає реалізовуватись в екзистенційно-буттєвих вимірах. У творчих процесах реалізації екзистенції мають місце різноманітні спортивно-творчо-змагально-ігрові технології, які сприяють вираженню творчої сутності людини та її адаптації до оточуючого середовища, до самостійного виконання своїх ролей, функцій і статусів.

В другій половині ХХ ст. все більше помітною стає роль, яку вбирає в себе поняття творчості, гри та спорту в онтологічно-антропологічному «повороті», в якому опинилася в результаті свого розвитку сама соціальна філософія. Феномени творчості, гри і спорту як когнітивні матриці «рафінованої свободи» виявляються найбільш важливою моделлю функціонування різноманітних зв'язків, стають образом творчо-спортивних та креативних взаємодій, які виходять на якісно новий ступінь свого розвитку. Феномени творчості, гри і спорту як когнітивні матриці «рафінованої свободи» виступають одним із найважливіших засобів функціонування і оновлення форм людських взаємовідносин. Феномени творчості, гри і спорту як когнітивні матриці «рафінованої свободи» виступають фундаментальною основою, яка забезпечує «узгодження буття», стимулює особистість до підтримання правил такого узгодження на рівні екзистенційно-онтологічного вираження сутнісних сил особистості.

Феномени творчості, гри і спорту як когнітивні матриці «рафінованої свободи» - це максими виявлення своїх фізичних сил, виявлення того процесу, який розкриває структури взаєморозуміння між людьми, реалізуючись в архетипах і стандартах творчо-креативних та спортивних практик та технологій гри. Феномени творчості, гри і спорту направлені саме на подолання «розривів» антропологічного виявлення фізичного самопочуття індивідів, в якому можуть бути використані форми творчого пошуку, пошуки механізмів підвищення ефективності творчо-спортивної та ігрової діяльності у всіх ланках суспільного життя, чому сприяє системний підхід пізнання [4].

Феномени творчості, гри і спорту як когнітивні матриці «рафінованої свободи» в результаті розвитку цивілізації стають фундаментальним сучасним інструментом комунікації між людьми, вираженням взаємозв'язків

та кореляцій з людиною і суспільством, людиною і системою спорту. Поняття феноменів творчості, гри і спорту як когнітивних матриць «рафінованої свободи» є надзвичайно багатоманітним, як багатоманітна і сама діяльність креативної людини. Феномени творчості, гри і спорту виступають як основне джерело і найвищий прояв людської свободи, потреба у розвитку сутнісно-антропологічних сил особистості, самопізнання її як суб'єкта творчого процесу, виявлення самодіяльності індивіда, відтворення спортивної людини у всій її багатоманітності норм і цінностей [5, с. 257-275].

Феномени творчості, гри і спорту як когнітивні матриці «рафінованої свободи» - це універсальні функції людини, які приводять до реалізації різноманітних форм самобутності ствердження і розвитку людського організму. Феномени творчості, гри і спорту як когнітивні матриці - це вияви свободи особистості, що передбачають наявність у людини вольових якостей, здібностей, мотивів, завдяки яким людина створює вільні форми спортивної діяльності. Виявлення цих властивостей особистості, виявляє важливу роль інтуїції, свідомих і безсвідомих компонентів розумової діяльності, потреби особистості в її самоактуалізації, розширенні її творчих здібностей в контексті розвитку культур ментальностей [6].

2.4.2 Феномен творчості, гри і спорту як найважливіший засіб самореалізації людини

Творчість, гра і спорт - це вільні вияви свідомої людини, які є невід'ємною властивістю людини, універсальною функцією, яка приводить до різноманітних форм самостворення організму, сприяють її самоудосконаленню в тотальному смислі цього слова. У сучасних умовах світоглядної кризи і духовного відчуження людина намагається актуалізувати себе через пошук смисложиттєвих феноменів, здатних об'єднувати і перетворювати органічну цілісність, соціальні та індивідуальні виміри власної життєдіяльності. Безперечно, що одним з таких феноменів, що поглинає і охоплює у всій цілісності особистість, виступають феномени творчості, гри і спорту. Потреба у всебічному вивченні феноменів творчості, гри і спорту як когнітивних матриць «рафінованої свободи» філософії сучасного спорту є очевидною, так як залишається нереалізованою концепція їх смислових особливостей як сублимативного вираження в індивідуальній і соціальній формах життєдіяльності індивіда.

Як засвідчує соціально-філософський аналіз даної проблеми, способи буттєвості ігрової практики в окремі періоди європейської культури – в Античності, Середньовіччі, Нового часу – залежали від соціальних умов, але при цьому гра впливала на соціальне та індивідуальне життя європейської людини. Визначено, що гра першочергово існувала як відтворення традиції, ритуал, що надавали їй священної цінності. Проте самовизначення гри у формі змагання повністю поглинало культурний вимір життя людини

Білогур В. С.

(класична Греція), але також і втрачало для нього священну і культурну цінність (пізня Греція і пізній Рим). З іншої сторони, у розвитку ігрової практики (Олімпійські ігри, гладіаторські бої) стала проявлятися тенденція до професіоналізації і спеціалізації у силу нестійкості соціальних норм та інститутів, здатних стримувати чи знижати негативні наслідки даних устремлінь.

У Середні віки було закріплено розподіл ігрової практики на дві тенденції – аристократичну і народну, у яких прямо відображалися почуттєві і духовні потреби певних соціальних верств. Аристократична ігрова тенденція розвивалася у формі лицарських турнірів і укріплювала потребу у ритуально-ігровому спрямуванні. Народна традиція в грі (гра у футбол у рамках карнавалу) характеризувалася безпосередністю і спонтанністю у своєму виникненні і розвитку і відрізнялася здатністю відображати світосприймання народного стилю, проте з акцентуацією на збереження античного ритуально-ігрового смислу [7].

На нашу думку, актуалізація змін в ігровій практиці у Новий час виявилася можливою за рахунок розвитку самосвідомості людини, його свободи і потреб, зростання активності людини. Народження спорту було пов'язано зі зміною способу буття соціуму, коли відтворення соціального досвіду через традицію вступило місце зростаючій активності людини у індивідуальній і соціальній життєдіяльності. Становлення спорту як змагальності базувалося на цінностях сурової раціоналізації, спеціалізації та успішності життєдіяльності, а також представляло собою сублімативну та онтолого-екзистенційну практику самореалізації індивіда [8].

Феномен творчості, гри і спорту як найважливіший засіб самореалізації людини, а також можливість для соціальної мобільності, що дозволяє людині оволодівати соціальною роллю і підвищувати свій соціальний статус, а спортивні практики стали розумітися як сублімативно-онтолого-екзистенційна форма виявлення своєї індивідуальної і соціальної життєдіяльності людини. На кінець, можливість утвердження у творчості, грі і спорті є соціальною потребою у особистій зверхності, що стало виражатися через практики різних форм легітимації [9, с.266-323с.].

Становлення і розвиток феноменів творчості, гри і спорту в рамках ігрових практик від архаїчного часу до сучасності знаходилося у прямій залежності від конкретно-історичних умов, визначались соціальними цінностями, нормами і приписами окремих історичних епох. Результатом розвитку явилось формування творчості і спорту на основі гри як раціоналізованої і упорядкованої діяльності. Смісловий зміст феноменів творчості, гри і спорту як когнітивні матриці створювалися однаково як суспільством, що детермінує нормативний і стандартизований характер розвитку креативної практики, так і її учасниками, що розглядають творчість як смисложиттєву парадигму, в контексті якої людина має перервати

узвичаєне протікання повсякденності і формувати власний смисложиттєвий світ.

Практика сучасних макромоделей творчості, гри і спорту була сформована новоєвропейськими цінностями раціоналізації життєдіяльності і основоположними принципами власної професії як призначення реалізації індивідуальної і соціальної життєдіяльності, трудової діяльності як сурової раціоналізованої діяльності, методично і соціально корисної у рамках своєї професії, досягнення матеріальних успіхів на основі результатів власної спортивної праці. Специфічно спортивною нормою виступає гностизація раціоналізації власного тіла [2].

2.4.3 Феномен творчості, гри і спорту як сублімативно-антропологічно-екзистенційне вираження індивідуального і соціального життя

Феномени творчості, гри і спорту як сублімативно-антропологічно-екзистенційне вираження індивідуального і соціального життя людини, у рамках якого як для індивіда, так і для соціальної групи відбувається у процесі сублімації трансформація всіх видів енергії людини для досягнення спортивного результату.

Сублімація – це центральна матриця З.Фрейда, що розглядається як результат неминучого компромісу між стихійними потягами і вимогами реальності («Незадоволеність у культурі» (1938). Незадоволений інстинкт, за Фрейдом, переходить у несексуальну духовну психічну енергію, що є будівельним матеріалом творчої сутності людини. Визначення феноменів творчості, гри і спорту як когнітивних матриць «рафінованої свободи» виступає смисложитєвими феноменами людської життєдіяльності і допомагає виявити креативно-творчий потенціал людини, яка може трансформуватися для удосконалення індивідуального і соціального життя (спорт як спосіб соціальної ідентифікації людини з соціумом) [3].

Отже, феномени творчості, гри і спорту як когнітивні матриці «рафінованої свободи» - це сублімативно-екзистенційне вираження індивідуальної і соціальної життєдіяльності людини, направлені на вільний вибір себе у спортивно-творчій діяльності, що є вираженням автентичності свого буття, свого людського існування. Спортивна перемога – це свобода, яку людина отримала над собою, це щось таке, що не можна пізнати і детермінувати. Спортивна перемога – це можливість постійно проектувати і обирати, що ставить людину поза закономірністю й причинною залежністю. Спортивний проект – це свобода, що проектує себе для досягнення спортивних цілей, досягнення найвищих результатів, формування себе як цілісної істоти у своєму спортивно-творчому бутті.

Спорт володіє міцною соціалізуючою силою, його вже давно слід розглядати як вираження творчої енергії, що здатна згуртувати всю націю, а й поповнити своєрідною ідеологією, устремлінням людей до успіху і перемоги. У США, наприклад, після виходу в світ книги Р.Бойла «Спорт - дзеркало американського життя», спорт став національним захопленням і моделлю американського образу життя. Починаючи з 70-80-х рр. ХХ ст., спорт у США сформувався як «друга релігія», у яку вірять більшість американців. Населення бережливо відноситься до всього здоров'я, розуміючи, що це – особистий капітал, від якого в житті залежить багато: кар'єра, особисте щастя, успіх в роботі, матеріальний і духовний добробут, творчість та вираження сутнісних сил людини. Саме цей фактор допоміг здолати так званий «психологічний бар'єр» у відношенні населення до фізичної активності [9].

Таким чином, філософія творчості, гри і спорту» направлені на виявлення механізмів функціонування і відтворення цих творчих процесів у соціально-комунікативному та індивідуальному просторі буття індивіда:

1) творчість, гра і спорт представляють собою механізм соціальної адаптації, слугують засобом соціалізації, самоідентифікації і самореалізації;

2) механізм регуляції, в контексті якого досліджуються відносини творчості, гри і спорту як таких базових соціальних регулятивів, як традиції, цінності, норми, мораль, етичні та естетичні характеристики;

3) інтегративний механізм, в контексті якого творчість, гра і спорт розглядаються на основі принципу гуманізації і реалізації гуманістичних функцій [10].

Із зростанням ролі творчості, гри і спорту у сучасному житті як суспільства, так і окремої людини, їх висока цінність для цивілізації є очевидною, у тому числі у якості критерію соціально-культурної ідентичності. Адже творчість, гра і спорт не являється повністю замкненою і самодостатньою системою, направленою виключно на реалізацію сублімативного начала.

Людина, яка попадає у креативно-ігрове спортивне життя, продовжує залишатися учасником соціально-культурних процесів та практик, що розширюють сукупність критеріїв для самоідентифікації. І одним з таких критеріїв являється творчість, гра і сучасний спорт, які здатні виступати не тільки практикою фізичного чи інтелектуального сублімативно-онтологічного процесу, але й виконувати важливу соціально-культурну і комунікативну функцію, що свідчить про їх значну роль у становленні креативної економіки та її творчого начала [4].

Феномени творчості, гри і спорту як когнітивні матриці «рафінованої свободи» представляють можливість реалізації внутрішньої природи людини, вільне самовираження особистості, як правило, пов'язане з діями певних механізмів самоідентифікації в контексті вираження сублімативно-творчої спортивної практики індивіда.

Білогур В. С.

У спорті мають місце соціальні і психологічні обмеження, але разом з тим, активні заняття спортивною діяльністю являються свого роду способом подолання страху перед неупорядкованим внутрішнім (духовним) життя особистості.

Отже, комбінація особистісного і соціального світів, повинна сприяти проголошенню суверенно-творчої та креативної особистості. Причому, самоідентифікація через виявлення сублімативно-творчого екзистенційного механізму відіграє вкрай важливу роль, напряду пов'язаної з самооцінкою творчо-креативної сутності спортсмена як суб'єкта спортивної діяльності, своїх можливостей і перспектив розвитку. Тому необхідна адекватна самооцінка спортивних успіхів через реалізацію сублімативних механізмів особистості для утвердження ефективного розвитку спортсмена на шляху його подальшого удосконалення [5].

Феномени творчості, гри і спорту «створюють» образ самого себе, проектують особистість у майбутнє. Завдяки сублімативно-антрополого-екзистенційним механізмам, людина самостверджується у творчості і спорті, маючи можливість відчувати почуття власної значущості, отже, змагається не тільки з іншими, собі подібними, але й самим собою. Оскільки, тренування і змагання – це не просто розвага, але й скоріше, протисторова, то воно відбувається як із суперником, так із власними обмеженими можливостями [11]. Під час заняття спортом людина вчиться оволодівати самим собою, у тому числі через розвиток волі, вміння досягати на межі можливого, використовуючи ігрові та творчо-креативні практики. Протисторова нерідко пов'язано з ризиком, так як спорт виявляється школою, у якій спортсмен вчиться оцінювати ризик і при необхідності йти на нього, розвивати здатність приймати рішення за допомогою різноманітних сублімативно-антрополого-екзистенційних механізмів [6]. Феномени творчості, гри і спорту як когнітивні матриці «рафінованої свободи» являють собою надзвичайно амбівалентну сферу людської життєдіяльності, навіть парадоксальну: з однієї сторони, вони стимулюють до вираження творчо-креативної суті особистості, являючись свого роду способом сублімації агресивних настроїв; а з іншої, в них можна побачити джерело творчості, пов'язаної з вираженням сутнісно-іманентних сил людини.

Тим не менше, феномени творчості, гри і спорту як когнітивні матриці «рафінованої свободи» були і залишаються одним з самих ефективних засобів самоутвердження особистості, володіючи високою соціальною значущістю і привабливістю [10]. Спортсмен як творча людина виступає образом соціально-культурної ідентифікації, свого роду носієм певних смислів і цінностей, які завжди можуть бути артикульовані. Цінності спорту співвідносяться з загальнокультурними цінностями і можуть розглядатися у контексті таких базових аксіологічних категорій сучасної цивілізації, як якість і рівень життя, активізація людських ресурсів у соціокультурному розвитку, соціальний порядок і добробут.

Білогур В. С.

Виконуючи важливі соціально-комунікативні функції і, являючись значущим елементом сучасного суспільного облаштування, феномени творчості, гри і спорту як когнітивні матриці «рафінованої свободи» поступово стають самостійними соціоконструкціями сучасного суспільства зі своїми внутрішніми сублимативно-творчими механізмами регуляції і соціалізації.

В умовах тотальної глобалізації, однією з основних задач суспільства стає збереження креативної особистості як оригінально-емпіричної здатності суб'єкта рефлексувати свою діяльність. Для вирішення таких високих задач необхідний деякий універсальний механізм виміру соціально-культурної ідентичності, яким можуть виступати саме феномени творчості, гри і спорту як когнітивних матриць «рафінованої свободи», у яких людина реалізує свої сублимативні устремління, здобуваючи високі результати завдяки творчості і грі.

2.4.4 Спорт як становлення людини як духовно-тілесної істоти.

Актуальність дослідження проблем філософії спорту у третьому тисячолітті набуває першочергового значення, так як у центрі осмислення буття людина у її багатоманітних відношеннях з світом природи і створеною «другою природою», тобто світом суспільства і культури. Людська цивілізація у значній мірі перетворює як оточуюче середовище, соціальні інститути організації людської життєдіяльності, так і саму людину. Все це з неминучістю впливає на самі значні зміни у всі сферах людської життєдіяльності, постільки сьогодні практично вся сукупність соціальних зв'язків і феноменів базується принципово на якісно нових нормах. цінностях, правилах. Особливу увагу при цьому притягують ті сфери, які найбільш тісно пов'язані з створенням умов для повноцінного відтворення людини у всьому багатстві його сутнісних сил. Немає сумніву у тому, що особливе місце у цьому ряду займають фізична культура і спорт, всі види діяльності, які виступають у якості засобів перетворення природи людини як суспільного індивіда. У зв'язку з цим необхідність глибокого аналізу проблем фізкультури і спорту, що направлені на перетворення сутнісних сил людини, сьогодні в умовах глобалізації є найбільш гострою, так як спорт є явищем вкрай амбівалентним і суперечливим.

Спорт розглядається як сфера суспільного життя, у рамках якої формуються і виявляються найкращі людські якості, відбувається становлення людини як духовно-тілесної істоти. Разом з тим формується здатність спорту створювати і негативні стимули для розвитку особистості., пов'язані з комерціалізацією і професіоналізацією спорту. Тому актуальною є проблема приближення сучасного спорту до меж людино вимірності спорту як виявлення і само розгортання сутнісних сил людини.

У спорті людина розкриває і виміряє фізичні і ментальні можливості людини, проте створюється і загроза виходу за межі цих можливостей, за межі допустимо граничних для індивіда напруги сил. Уважне осмислення даного блоку проблем дозволяє розібратися в особливостях сучасного етапу розвитку спорту, складних суперечностях світоглядних установок, цінностей, регулятивів і практик, що характеризують спортивне життя сьогодні. Отже, аналіз самої логіки проблем, особливостей і тенденцій розвитку спорту як специфічної соціальної практики потребує звернення до більш широкого контексту – соціокультурного.

При цьому слід враховувати, що сучасний стан суспільства, культури, різних елементів соціокультурного простору, у тому числі спорту, у значній мірі пов'язано з зі становленням людино-машинного середовища проживання, породженого технократизмом, що потребує осмислення даних явищ як факторів впливу на феномен спорту. Кризові явища, що зустрічаються у світі спорту, виявляються у тенденціях порушення меж людської співрозмірності, визначення перспектив його розвитку, а головне – виявлення засобів, застосування яких сприяє внесенню негативних засобів для її гуманізації сферу спорту.

Ми приєднуємося думки, що сфера спорту по своїй суті є людино вимірною і її основи по своїй природі є людинодоцільними, так як направлені на людину та її саморозвиток. З цієї точки зору ми солідарні з філософами світового масштабу Х. Ортега-і-Гассет і Й. Хейзінга, які стверджують можливість осягнення сутності спорту (культури в цілому) завдяки дослідженню феномена гри, а також через виявлення ролі і значення глибинної життєвої активності людини – спонтанної і необов'язкової, що немає зовнішньої цілі і вказує на збиткову повноту людських можливостей.

Більш конкретний аналіз спорту як природної ігрової діяльності належать американським дослідженням А. Інгхем і Дж. Лоу. З іншої сторони, аналізуючи соціальні практики спорту як простору розгортання сутінних сил людини Ж.Ебер (1925) и А.Ц.Пуні (1959) вказують на той соціальний механізм, який по суті конститує спорт у якості змагальної форми людських взаємовідносин, в умовах зростаючого розриву між цілями і засобами сучасних змагальних практик, що актуалізує проблеми людиновимірності спорту. Тому виникає проблема переосмислення взаємовідносин фізичної культури і спорту, у будь-якому випадку його комерційної форми.

2.4.5 Онтологічна сутність змагальності в соціальному і культурному бутті та її інституціоналізація

Спорт як формалізована змагальність, що має легітимний статус, є актуалізацією онтологічної сутності змагальності в соціальному і

Білогур В. С.

культурному бутті. Спортивна змагальність сприяє не тільки збільшенню фізіологічних показників фізичної сутності людини, але й розвиває повноцінну особистість, направлена на те, щоб контролювати боротьбу потягів і бажань

Сьогодні як ніколи загострюється проблематика з аналізом місця і ролі людини у сучасному спорті і міри співвідношення різних сторін його природи у дихотомії «природне-соціальне», «біологічне-соціальне», «фізичне-духовне». Саме філософія спорту намагається подолати вузькість аналогічних трактувань, пов'язаних з тим, що індивід виступає в основному як носій не тільки фізичних якостей, алей необхідності формування особистості як духовно-тілесної цілості, базуючись на ідеї біосоціальної природи людини. Тим більше, що сьогодні в умовах глобалізації достатньо активно досліджується тенденція зміни сутнісних сил людини спорту в контексті соціальних практик в умовах трансформації взаємовідносин «людина-соціум-культура-людина», взаємодії фізичної сутності людини і розвитку сутнісних духовних сил з метою реалізації творчого потенціалу особистості.

Основні колізії, що пов'язані зі сферою сучасного спорту, так чи інакше пов'язані з технократичними тенденціями, і особливо проявляються на сучасному етапі глобалізації. Ще Н.Бердяев у роботі «Людина і машина», роздумуючи про особливості людино-машинного суспільства, звернув увагу на антигуманність техніки і на те, що в технічній цивілізації навіть спорт може стати засобом руйнування людини як вираження кризових і катастрофічних рис сучасної цивілізації. Очевидною стає потреба у створенню способів визначення людської співмірності і особливо розвитку спорту як специфічного засобу виміру людських можливостей і здібностей людини. Тим більше, що людино вимірність спорту не концептуалізована у якості самостійного наукового напрямку дослідження у соціальній філософії і філософії спорту, тому визначає самостійний науковий напрямок дослідження, направлений на розгортання сутнісних сил людини та його детермінацію як виду соціальної практики.

Сутність спорту як виявлення і саморозгортання сутнісних сил людини у сучасному суспільстві потребує його інституціоналізації, що направлена на виявлення його сутнісних сил в умовах комерціалізації спорту. Трансформація людини від змагальності до досягнення результативної спортивної стратегії, при якій кінцевий результат досягнень спорту не втрачає зв'язку з розвитком сутінних сил людини – це мета, яку ми маємо довести, що спорт не повинен втрачати гармонію між гуманістичною. сутністю спорту і засобами її досягнення, які кладуться в основу результату, що втрачає людиновимірну сутність спорту.

Це потребує перегляду принципів організації як спорту, так і його взаємодії з фізичною культурою на користь збереження цілості їх соціокультурного призначення, що сприяє більш повному розкриттю

Білогур В. С.

сутнісних сил людини. Виявлення цієї суті людини можливо за умов використання положень про біосоціальну природу людини, змагальність як одну з форм людських відносин, гри як форми культури, універсальності людської природи, культури спорту як виявлення людинотворчості.

Характер взаємодії в сучасних умовах природи, людини і суспільства все більше стверджує думку про те, що сутність людської природи характеризується вічним устремлінням людини вийти за межі самої себе і свого віту, намагаючись обійти закони природи та історії. Ця характерна особливість людської природи є закономірністю вибудовування її відносин з оточуючим світом, ставить проблему дуалізму трансгресивної творчості: вона позитивна, так як розширяє сферу самореалізації людини, і негативна, так як руйнує часто вже створене.

2.4.6 Сутнісне вираження людиновимірності у сфері спорту як одного з ареалів» «антропологічної межі»

Саме тут закладена основа проблематизації людиновимірного світу, створеного самою людиною у вигляді своїх соціальних практик, однією з яких є спорт, в яких стикають проблеми людини, природи, суспільства. Однією з характеристик соціальних реалій у самому широкому смислі цього слова є здійснення колективної діяльності, в основі якої людиновимірність як необхідність визначення тієї міри, у якій людина володіє своїм природними і штучними силами, закладеними від природи, але й факторами розвитку, які включені у культуру. При цьому людиновимірність має два аспекти виміру: 1) світ розглядається як реальність, обмежена можливостями людини; 2) обмеженнями самої людини, закладеними в її можливостях.

Сутнісна сторона людиновимірності у сфері спорту у визначенні міри співвіднесеності гранично виражених, природно даних та культурно модифікованих тілесних властивостей індивіда, можливостей оперативного інтелекту, а також психічних характеристик особистості та моральних якостей людини, що не порушують принцип гармонії не порушують цілісність особистості, тобто не виступають руйнівною силою особистісних якостей, особливо коли мова йде про командні види спорту.

Спорт як соціальне і культурне явище продовжує виступати частиною більш широкої сфери фізичної культури, яка покликана перетворити природну сутність людини в його культурно-оформлену тілі сніть, тобто сприяє трансформації морфологічних характери тиск тіла у відповідності з наявним культурним ідеалом. Через посередництво спорту фізична культура виконує функцію виявлення людиновимірності. Для фізичної культури ця функція є однією з складових функцій розвитку та удосконалення тілесності, а для спорту вона є головною, що виражає її природу, так як завдяки спорту формуються фізичні та ментальні можливості, якими володіє людина.

Спорт, що сформувався ще в часи античної культури і зберіг свої соціокультурні засади, спирається на принципи універсалізму та активізму, які лежать в основі всієї багатоманітності конкретних смислів спортивної діяльності, визначають пафос та формують культурні спрямування. Згідно зі своєю основною інтенцією такий спорт є простором розгортання сутнісних сил людини, що зберігає свою природно задану цілісність, та розгортається до розширення людських можливостей. Відношення «Я-інший» у спорті є багатоплановим і включає у якості Іншого не тільки суперника, але й партнера, суддю, глядача, проте центральним у системі цих взаємовідносин є суперник. У відношенні до суперника спортсмен знаходиться у стані змагальності, яка всередині спортсмена здатна роздвоюватися на «позитивний плюс» - змагальність (взаємопрезентація себе) і негативний – конкурентність (самоствердження себе за рахунок Іншого), що знаходяться у динамічному стані і часто переходять один в одного. Висунення одного з них на передній план створює негативний (конкурентний) чи позитивний (партнерський) модули спортивної комунікації.

Сучасний спорт впритул підійшов до меж людиновимірності, так як він дає максимальні навантаження для тіла і духу, що дозволяє його вважати одним з ареалів антропологічної межі (термін С.С.Хоружева). За межами цієї межі – вихід в «інше» по відношенню до нормального людського життя: у смерть, травму, кризу самосвідомості. Порушення людиновимірності вносить у спорт момент антигуманності та руйнівної стихії.

2.4.7 Дуальність сучасного спорту: реалізація принципів холізму та орієнтація на технократичні ідеали заради комерціалізації та прагматичних інтересів

Романтична концепція олімпізму вводить у сучасний спорт принципи холістичного (цілісного) розвитку людини, орієнтованої на комунікацію, що будується за законами чесності та справедливості. Проте сучасний спорт порушує принципи холізму, розкриває фізичні і психологічні особливості людини вибірково і однобічно, з орієнтацією на соціальну кон'юнктуру та професійну систему норм. Наявність конкурентного моменту у спорті дозволяє йому обмежено вписатися у сучасне ринкове суспільство, приносячи у жертву правду і справедливість заради комерціалізації та прагматичних інтересів. Сучасному спорту властива орієнтація на технократичні ідеали, машинерію, яка передбачає перекроювання людської тілесності штучним шляхом, створення «квазілюдини» на основі використання зверх сучасних технологій. Тут порушується людиновимірність, що складає гуманістичну спрямованість спортивної діяльності. Сучасний спорт зберігає різницю соціокультурних засад, які мають різний потенціал людиновимірності. З однієї сторони, спорт втілює змагальність у сфері фізичних і психічних можливостей людини, є типовим

Білогур В. С.

феноменом західної культури, що носить активістський, атональний характер. Культ успіху поряд з культом тіла виступає найважливішою цінністю, яка мотивує спортсмена, який завжди йде до максимального результату, що означає перемогу. З іншої сторони, спорт як складна практика духовно-тілесного удосконалення базується на особливому світогляді, що поєднує воедино людину та одухотворену природу.

Перспективи удосконалення людини вимірної сутності спорту пов'язані з необхідністю формування олімпійської ідеї холізму - ідеалу цілісного розвитку на основі цінностей чесності і справедливості. Ці цінності повинні бут и прийняті і керуватися поведінкою не тільки спортсменів, але й суддів та глядачів. Людиновимірність спорту передбачає існування не тільки «великого», алей масового спорту, здатного втягнути у чесну змагальність мільйони людей. Тому ми пропагуємо концепцію людини вимірності, що дозволяє виявити міру співвіднесеності розвитку спорту і потреб у реалізації сутінних сил людини як цілісної особистості.

Спорт володіє великою сукупністю привабливих властивостей та рис, викликає інтерес у мільйонів людей, інтригує своєю непередбачуваністю, хвилює гостротою та накалом боротьби. Аналіз проблем людиновимірності спорту свідчить, що для формування про позитивні особливості спорту як явища культури, природи колізій, що виникають у сфері суспільної життєдіяльності, перспектив її розвитку, необхідно проаналізувати спорт у соціокультурному контексті як умову формування цілісності особистості. Будь-яка культура формується на основі певних смислових первоначал, які вибудовують світоглядні координати будь-якої, у тому числі спортивної діяльності, визначаючи цільові, структурні і змістовні характеристики. З ними пов'язане становлення і розвиток даного виду діяльності, залучення до неї нових і нових поколінь.

Сучасна інтерпретація культури пов'язана з розумінням того, що людина, спираючись на знання і техніку, з однієї сторони, звільнюється від природної залежності, а з іншої – інтегрується зі створеним світом техносфери і стає залежною від неї. Народжується нова цивілізація у вигляді людиновимірного життєвого простору. Встановлення такої залежності дозволяє сформулювати як мінімум два висновки: по-перше, стає все більш очевидною проблема людиновимірності основних сфер суспільства; по-друге, зростає потреба у пошуку методології дослідження, адекватної проблемі.

Одним з основних висновків дослідження є розуміння тієї всезагальної характеристики культури як її цілісність, що важливо при встановленні системної якості людиновимірності. У просторі культури спорт виступає як продукт природного і соціального, буття і свідомості, індивідуального і суспільного, об'єктивного і суб'єктивного і складає певний синтез інтегральної єдності всіх складових компонент.

Іншим основним моментом концептуального характеру виступає розуміння того, що сутність людської природи характеризується вічним стремлінням вийти за межі самої себе і свого світу, намагаючись при цьому обійти закони природи та історії, що і створює потребу у визначенні людиновимірності всієї її діяльності. Постільки людина- міра всіх речей, то її сутінні сили виступають основними критеріями міри людиновимірності того простору, в якому само здійснюється людська сутність. Проблема людиновимірності розпадається на два аспекти: згідно першого світ розглядається як реальність, обмежена можливостями людини. Друга сторона проблеми людиновимірності розкривається в ідеї обмеженості самої людини, не безмежності її можливостей.

Висновки

З врахуванням того, що цілісність культури і людини виступає в особливій єдності гармонії і дисгармонії всебічності і обмеженості, ми робимо висновок:

1) аналіз дихотомії «фізичне-духовне», яку часто інтерпретують у зв'язку з дослідженням простору спорту і формування особистості спортсмена, спирається на діалектику і на перехід одного в інше;

2) духовна культура виступає як синтез вищих моральних цінностей, пріоритет морального над матеріальним, розуміння людиною своєї сутності і реалізації сутінних сил;

3) фізична культура проявляється у мотиваційно-ціннісній орієнтації особистості на фізичне удосконалення у якості фундаменту перетворюючої діяльності;

4) спорт виступає як сфера граничних проявів людини, у ході реалізації яких відбувається вихід за межі можливого, повсякденного і звичайного;

5) виступаючи як синтез змагальності і конкурентності, які є невід'ємними елементами культури, найважливішим механізмом соціального відтворення, спорт представляє собою субстанцію розгортання сутнісних сил людини. Завдяки спорту стають очевидними ті фізичні і ментальні можливості, якими володіє людина.

6) місце спорту в онтологічному просторі культури визначається його здатністю виявляти межі граничної реалізації можливостей, якими володіє людська тілесність;

7) визначення культурного потенціалу спорту розглядається зі сторони мотиваційного характеру потреб особистості, постільки потреба вийти за межі можливостей і саморух до них є істотним процесом людиновимірності.

Таким чином, ми визнаємо, що у спорті закладені можливості реалізації людиновимірної функції культури базуються на тому, що граничні основи спортивної діяльності слід у першу чергу шукати у базових шарах Білогур В. С.

культури, у контексті яких формується відношення індивіда до світу і самого себе.

Список використаних джерел:

1. Апель К.-О. Трансформация философии: пер. с нем. В.Куренной. М.: Логос, 2001. 344 с.
2. Білогур В.Є. Світоглядні орієнтації студентів: тенденції змін у трансформаційному суспільстві: монографія. Дніпропетровськ : Пороги, 2011. 311 с.
3. Воронкова В. Г., Нікітенко В.О. Сучасна геокультура як соціокультурний феномен культурної глобалізації / Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : наук. вісник : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2013. Вип. 72. С. 487-492.
4. Богаченко В.В. Феномен телесности в аспекте киберкультуры // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. Запоріжжя, Вид-во ЗДІА, 2017. Вип. 69. С.31-36.
5. Бурдые П. Программа к социологии спорта. Начала. М.: Socio-Logos: Адапт,1994. С.257-275.
6. Визитей Н.Н. Физическая культура и спорт как социальное явление. Кишинев: Штиинца, 1986. 160 с.
7. Воронкова В. Г., Нікітенко В.О. Сучасна геокультура як соціокультурний феномен культурної глобалізації / Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : наук. вісник : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2013. Вип. 72. С. 487-492.
8. Кириченко М. О. Реалізація буттєвості людини в ментальності інформаційно-комунікативного соціуму // Філософія і політологія в контексті сучасної культури, Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара. Дніпро, 2017. № 2. С. 108-115.
9. Корабльова Н. С. Багатовимірність ролівої реальності: ролі і маски – лик і личина. Харків : ХНУ, 2000. 288 с.
10. Кравченко А.А. Креатив сучасного мислення в динаміці соціокультурної реальності: методологічний контекст // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. Запоріжжя, Вид-во ЗДІА, 2016. Вип. 66. С.135-143.
11. Кремень В. Г., Ільїн В.В. Синергетика в освіті: контекст людиноцентризму : монографія. К. : Педагогічна думка, 2012. 368 с.
12. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. К.: Педагогічна думка, 2009. 520 с.
13. Маслоу А. Новые рубежи человеческой природы: пер. с англ. М. : Смысл, 1999. 425 с.
14. Маслоу А. Дальние пределы человеческой психики. СПб.: Евразия, 1999. 430 с.
15. Маслоу Абрахам. Психология бытия. М.: Рефл-бук: Ваклер, 1997. 304 с.
16. Мельник В.В. Проблема взаємодії людини і суспільства у глобалізованому соціуму // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : наук. вісник : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2016. Вип. 110. С. 197-203.
17. Муляр В.І. Самореалізація особистості як соціальна проблема (соціально-культурологічний аналіз): монографія.- Житомир : ЖІТІ, 1997. 294 с.

Білогур В. Є.

18. Муляр В.І. Проблема становлення особистості в системі "індивід – суспільство"(філософсько–культурологічний аналіз). Житомир: ЖДТУ, 2005. 319 с.
19. Образ человека будущего: Кого и Как воспитывать в подрастающих поколениях : коллективная монография; под ред. О. А. Базалука. К.: Издательский дом «Скиф», 2012. Т.2. 408 с.
20. Образ человека будущего: Кого и Как воспитывать в подрастающих поколениях? : коллективная монография; под ред. О. А. Базалука. К. : МФКО, 2013. Т. 3.340 с.
21. Фромм Э. Бегство от свободы. М.: Прогресс, 1995. 256 с.

РОЗДІЛ 3.
ПРАКСЕОЛОГІЧНІ ВИМІРИ ІНФОРМАЦІЙНОГО
СУСПІЛЬСТВА: ГОЛОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ЗАКОНОМІРНОСТІ
РОЗВИТКУ

3.1 ВОРОНКОВА В. Г., СОСНІН О. В. Проблеми становлення та закономірності розвитку інформаційно-комунікативного розвитку соціуму

3.2 МЕЛЬНИК В. В. Інформаціологія як методологічна основа аналізу інформаційного суспільства

3.3. МАКСИМЕНЮК М. Ю., НІКІТЕНКО В. О. Філософія інформаційно-комунікативного суспільства як різновиду складної соціальної системи і взаємодії

3.4 АЖАЖА М. А., МУЦ ЛУАЙ, ХЛЄБНІКОВА А. А. Соціалізація індивіда в процесі суспільного розвитку та віртуальної реальності

3.5 ГОРДІЄНКО С. Г., СОСНІН О. В. Сутність, зміст, практика інноваційної діяльності та захисту інтелектуальної власності в Україні

ВОРОНKOBA B. Г.

*доктор філософських наук, професор,
академік Української академії політичних наук,
завідувач кафедри менеджменту організацій та управління
проектами, Запорізька державна інженерна академія (Запоріжжя, Україна)
E-mail: valentinavoronkova236@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4361-1701*

СОСНІН О. В.

*доктор політичних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України,
академік Української академії політичних наук,
професор ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» Національної
академії педагогічних наук (Київ, Україна)
E-mail: alvas.sosnin@gmail.com, ORCID 0000-0003-4188-0887*

3.1 ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ТА ЗАКОНОМІРНОСТІ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОГО РОЗВИТКУ СОЦІУМУ

Вступ

*3.1.1 Теоретико-методологічні засади інформаційно-комунікативного
розвитку соціуму*

*3.1.2 Інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційної
парадигми XXI століття*

3.1.3 Новий тип інформаційного суспільства як виклик глобалізації

*3.1.4 Інтернет як глобальна тенденція розвитку інформаціоналізму і
мереж*

*3.1.5 Феномен мережевого суспільства як складний динамічний процес
інформаціоналізму*

Висновки

Список використаних джерел

Анотація. Мета наукового дослідження полягає у науковому пізнанні інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми XXI століття та Інтернет як головного виклику глобалізації, для чого проаналізовані підходи до аналізу *того виду соціуму*, який отримав назву інформаціологічного. Інформаціологічний тип соціуму детермінований інформатизацією життя, викликаного інформаційно-комп'ютерною революцією. Для аналізу цього складного феномена застосовано інформаціологічний і синергетичний підходи та виявлено результати, що інформаціологічний, так і синергетичний підходи приводять до розуміння інформаційно-комунікативної єдності світу як цивілізаційної парадигми. Остання породжує аутопоетичну (самоорганізаційну) систему, в основі якої формуються механізми самоорганізації соціуму. В дослідженні проаналізовано роль Інтернет як головної

Воронкова В. Г., Соснін О. В.

рушійної сили цивілізації. **Ключові слова:** інформаційно-комунікативний соціум, інформаціологічне суспільство, самоорганізація соціуму, інформатизація життя,

Вступ

Інформаціологічний підхід до аналізу інформаційно-комунікативного розвитку соціуму дозволяє визначити ключові параметри інформаціологічного руху держав щодо просування їх до високо розвинутих моделей даного виду соціуму, що дозволяють посилити стан країни що критеріїв інформатизації. Саме інформаціологічний підхід дозволяє забезпечити необхідний варіант просування країни вперед. Недооцінка інформаціологічного підходу для всіх країн без виключення відіграє негативну роль. Інформаційний рівень повинен вступити взаємодію з політичним і державним рівнем, для того, щоб забезпечити країні просування з одного щабелю розвитку соціуму – індустріального чи постіндустріального до інформаційного, знаннєвого.

3.1.1 Теоретико-методологічні засади інформаційно-комунікативного розвитку соціуму

В контексті різних філософських традицій ми виділяємо ті риси цивілізаційної парадигми, в основі яких інфо-комунікативний простір, що потребує упорядкування поступового розвитку інформаційного виробництва та життєдіяльності соціальних агентів інформації як акторів інформаційного суспільства. «Спроба адекватно описати та інтерпретувати радикальні зміни у структурі економіки, політики, культури набули у ХХ столітті системного і цілеспрямованого характеру», - відмічає А.Зеленков та І.Олейник [1, с.17].

Інтенсивне використання інформаційно-комп'ютерних технологій набуло на сучасній стадії соціального розвитку глобального характеру, що термін «глобалізація» багато авторів почали пов'язувати з іманентно властивим інформаційно-комп'ютерній революції, тобто ототожнювати та ставити між ними знак рівності. Не випадково глобалізація трактується як процес стрімкого формування єдиного загальносвітового фінансово-інформаційного простору на основі переважно високотехнологічно-комп'ютерних технологій. Пізнати інформаційно-комунікативний розвиток сучасного соціуму поза процесами глобалізації майже неможливо, так як глобальній процеси асоціюються з розвитком інформаційно-комунікативних технологій, які прискорюють економічний розвиток та сприяють укріпленню інформаційного світу. Тому слід погодитися з О.Пунченко, який вважає, що «цивілізаційний процес здійснюється в умовах розгортання і розвитку трьох революцій: науково-технічної, нанотехнологічної та інформаційно-комп'ютерної» [2, с.27].

Інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційна парадигма ХХІ століття включає розвиток цивілізації, і перш за все

економічної і культурної, що сприяє удосконаленню соціуму завдяки розвитку інформації. Сучасна цивілізація характеризується збільшенням ролі інформації як провідної сили інформаційного суспільства, яке у науковому світі отримало назву «інформаціологічного». Сучасний інформаційний світ, інформаціоналізм та економіка повністю залежними від мереж і створюються інфо-технологіями, що в цілому формує інформаційно-комунікаційну парадигму соціуму. Інформаційні ресурси представлені в основному в цифровому чи електронному вигляді здійснюються за допомогою електронних засобів (Інтернету, електронної пошти, відеотелефону, відеоконференцій, факсимільного зв'язку тощо). Інтенсивне використання інформаційно-комп'ютерних технологій набуло на сучасному етапі соціального розвитку глобального характеру, що формує нові контури сучасної цивілізації. Інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційна парадигма XXI століття формує такий вид соціуму, який отримав назву інформаційного, детермінованого всезагальною та універсальною інформатизацією життя, викликаною інформаційно-комп'ютерною революцією [3].

Інформаційна індустріалізація, що виникла на даному етапі, випередила по числу зайнятих працівників, попиту і пропозиції інформаційними послугами, що в цілому привело до «інформаційного вибуху», який у свою чергу привів до «інформаційної революції». Відомий представник концепції кіберпростору М.Кастельс для пояснення впливу інформації на сучасний розвиток соціуму вводить поняття інформаціоналізм. Інформаціологічний підхід до аналізу інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми дозволяє посилює можливості, якими володіє країна чи організація, в конкурентному середовищі, що розвиває інформатизацію, яка стала сьогодні для всього світу переважаючою. Сьогодні це середовище форматується в контексті інформатизації і комунікації, що створює засади розвитку інфо-комунікаційного соціуму. Саме інформатизація проявляється найбільш яскраво у динамічних умовах, в умовах зіткнення різноманітних моделей інформаційного соціуму, що є звичайною схемою взаємодії в сучасному світі: від конкурентної боротьби двох фірм до конкурентної боротьби двох держав [4].

Інформатизація структурує країни з індексами людського розвитку, що включає інформатизацію, здійснюючи оптимальний перехід до найвищого щаблю чи моделі розвитку. Інформаціологічний підхід до аналізу інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми XXI століття виходить з синергетичного, «нелінійного» бачення вирішення загальноцивілізаційних проблем. Вирішення їх базується на основі переходу до нової моделі розвитку сучасного соціуму, де людина протиставляється природі, «машинного світу» - до «природного», до ко еволюційної моделі їх існування і взаємодії [5].

Практика свідчить, що людство знаходиться на межі «інформаційного вибуху» тільки тому, що вперше в історії людства склалася ситуація, коли світ опинився у ситуації виживання і духовної катастрофи, що ставить під питання основоположні традиційні концептуальні схеми і моделі. Соціально-філософський ракурс дослідження має особливий смисл, так як націлений на використання синергетичного підходу до аналізу інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми ХХІ, адже синергія у суспільстві збільшується у результаті ускладнення системи виробничих сил. Вона породжує появу нових елементів (зокрема, інформації, знання), їх комплексної взаємодії, появи більш досконалих відносин, що базуються на інформаційній основі, що сприяє оптимальному поєднанню передових форм людського співжиття та демонструє основні форми і методи соціальних трансформацій. Синергетичний підхід слід пов'язувати також з комплексним врахуванням зав'язків комунікаційної системи, що підсилює їх цілісність, сприяє підвищенню ефективності і можливості їх більш ефективного розвитку. Як інформаціологічний, так і синергетичний підходи дають можливість усвідомити раціонально-конструкторську основу соціуму, яка сприяє формуванню цілісності світу.

Проте хаотична сторона (деструктивна) активно впливає на першу, стимулюючи пошук більш ефективних структур, удосконалюючи організаційну реконструкцію і посилення взаємодії між всіма сферами життєдіяльності. Цей новий істотний інформаціологічний фактор у поєднанні з синергетичним у недалекому майбутньому змінить світ, завдяки якому відбудуться зміни у економіці, суспільстві, культурі», - відмічає М.Кастельє [3, 607с.]. *Як інформаціологічний, так і синергетичний підходи приводять до розуміння інформаційно-комунікативної єдності світу як цивілізаційної парадигми ХХІ століття, яка породжує аутопоетичну (самоорганізаційну) систему,* - відмічає У. Матурана [6;7].

При цьому трансформуються не тільки комунікаційні основи організації суспільства, але й самі форми і типи соціальної комунікації, що в цілому відтворює тенденцію трансформації її структури в постіндустріальну епоху. Це стосується зміни класичних моделей інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми ХХІ століття, що має два фундаментальних процеси – процес виробництва і процес функціонування інформації і процес соціальної взаємодії (соціальної комунікації). Соціальну комунікацію слід розуміти як синергію інформації, що базується на розумі, науці, культурі. У першому випадку спостерігається активне витіснення із сфери людської активності предметних відносин (реального світу речей), заміна їх «штучними посередниками», а у другому випадку спостерігається тенденція символізації самої людини, витіснення її, у кращому випадку, віртуальним суб'єктом. Ця проблема має, як відмічає А.Лазаревич, по меншій мірі два рівні.

Перший рівень пов'язаний з розпізнаванням істинності, сутінсть якої буде утруднений. Дана проблема зумовлює новий спектр проблем, які відносяться до сфери взаємодії людського знання і свідомості з аналогічними інформаційними системами. На цій основі важко очікувати формування стійких, а головне – істинних ментальних смислів, що є нормою людської рефлексії і світогляду в цілому. Другий рівень проблеми інформаційної безпеки пов'язаний з маніпуляціями інформацією з метою впливу на свідомість людини [8,с.7]. В контексті розвитку інформаційно-комунікативного соціуму використовуються, перш за все, інфо-комунікативні відтворення символічного світу завдяки посередництву образів і символів. Концептуалізація інформаційно-комунікативного соціуму означає саморозгортання простору світу, людини, суспільства через призму інформатизації і комунікації, які є посередниками формування інформаційно-комунікативного механізму сучасного соціуму.

3.1.2 Інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційної парадигми XXI століття

За умов інформаційної інтегрованості світу формуються передумови для створення умов інформаційного суспільства на основі поглибленого міжнародного розподілу праці і революції у сфері телекомунікацій в останні десятиліття відбувся стрибок у розвитку інфо-телекомунікацій, що сприяло його формуванню. Головну роль при цьому відіграють: всезагальність інформації, нові можливості технології трансляції інформаційних ресурсів, інтерекомунікативний смисл ідеології економічної, суспільно-політичної, науково-технічної і духовно-культурної взаємодії в інформаційну епоху, лібералізація політико-правових відносин у сфері управління інформацією, подолання ризиків як наслідок розвитку сучасної цивілізації. В.Воронкова відмічає, що «Ризик в сучасному соціумі стає атрибутом самого соціуму як соціального і політичного організму і визначає соціум нестабільним і прихильним до саморуйнації. Відповідальність за ризик покладається на фактори соціального порядку, тобто на процеси, пов'язані з прийняттям рішень. Саморозгортання самоорганізаційних механізмів ризикованих ситуацій соціальної системи і вихід її на нові параметри порядку залежить від історичних, економічних, політичних, духовно-ідеологічних, правових основ суспільства»

У той же час слід підтримати думку О.Пунченка про те, що перехідний період від техногенної до інформаційної цивілізації можна уявити з позиції синергетичного підходу, як стратегічну соціальну фрейм-проблему з достатньо складним і динамічним змістом. В її структурі можна виділити велику кількість субфреймів, пояснити їх зміст, але й для обґрунтування сутності і архітекtonіки досліджуваного фрейму необхідно розкриття модальних зв'язків між субфреймами. При характеристиці сучасного етапу

Воронкова В. Г., Соснін О. В.

цивілізаційного розвитку головним виступає вирішення суперечностей і вихід з глухих кутів техногенної цивілізації, що забезпечується переходом людства до інформаційної стадії буття [2].

Людство на протязі всього часу накопичувало знання у вигляді інформаційних ресурсів. Постійне удосконалення продуктивних сил і виробничих відносин в індустріальному суспільстві визначило різко зростаючу потребу в отриманні різноманітної інформації (згідно з деякими дослідженнями характер зміни потреби відповідає експоненціальній кривій). Все зростаючі світові інформаційні ресурси викликали необхідність різкого розвитку інформаційних технологій та їх автоматизації. У результаті таке суспільство, у якому більшість працівників займається виробництвом, збереженням, переробкою і реалізацією інформації, отримало назву *інформаційного суспільства*. Інформаційна індустріалізація, яка виникла на даному етапі, випередила по числу зайнятих працівників, пропиту і пропозиції, обміну інформаційними продуктами і інформаційними послугами, промислову індустріалізацію. Наступила епоха «інформаційної революції», чи «інформаційного вибуху».

Сучасні інформаційні технології дозволили прискорити процеси генерації і формування нових інформаційних ресурсів і створили базу для інтенсивного росту інформації. У теперішній час кількість інформаційних ресурсів щороку подвоюється. Темпи росту інформаційних ресурсів перекрыли темпи зростання інформаційних потреб людини, які обмежені і наближаються до своєї межі. Людство стикнулось з новою проблемою – проблемою засвоєння ними лавино зростаючих ресурсів. Таким чином, наступила епоха інформаційного насичення, чи епоха інформаційної кризи. Вирішення цієї проблеми можливе лише за рахунок науково-технічного прогресу.

Як свідчить аналіз, кінець ХХ-початок ХХІ ст. засвідчили розробкою нових засобів комп'ютерної обробки інформації і засобів зв'язку, що привело до *революційного етапу інформатизації суспільства*. Відбувається цілеспрямована інтеграція систем обробки і передач інформації. Цьому сприяли в основному три технічних досягнення, що привели до розвитку сучасних інформаційних технологій: 1) поява нових технологій в середовищі накопичення і збереження інформації у тому числі за допомогою лазерної техніки); 2) розробка і широке повсюдне розповсюдження засобів зв'язку без обмежень у часі і просторі за допомогою різних ліній зв'язку (у тому числі оптоволоконні, супутникові та ін.) з переходом на цифрові технології; 3) автоматизована обробка інформації за заданим алгоритмам. На цьому етапі виникла інформаційна індустріалізація, що випередила і по зайнятості працівників, пропиту, попиту і обміну інформаційним продуктами промислову індустріалізацію. Рушійною силою суспільства виступає виробництво у першу чергу інформаційного продукту, що дозволяє виробляти матеріальні

Воронкова В. Г., Соснін О. В.

продукти з інформаційної точки зору більш місткі, використовуючи при цьому більш широкі знання у сфері інноваційних рішень, у виробничо-технологічній і економічній сферах, а також у ринкових відносинах. Таке суспільство, у якому більшість працівників займається виробництвом, збереженням, переробкою і реалізацією інформації, отримало назву інформаційного суспільства. Процес інформатизації суспільства направлений на забезпечення всім його членам можливості доступу до надійних джерел інформації. Коли говорять про феномен інформаційного суспільства, то у якості його символів *виділяють Інтернет*, який перетворив нашу планету у «світове село», тимчасові переміщення багатомільярдних «гарячих грошей» із країни в країну, з континенту на континент і появу повсюдних транснаціональних корпорацій (ТНК).

3.1.3 Новий тип інформаційного суспільства як виклик глобалізації

Проаналізувавши тенденції розвитку сучасного суспільства в Україні, можемо засвідчити, що саме інформаційна революція у поєднанні з новими напрямками розвитку біотехнології, робототехніки, створення автоматизованих систем, нових засобів пересування привела до появи суми знань про новий тип суспільства – інформаційного. Становлення глобальної економіки не було просто результатом сліпої гри ринкових сил. «Глобальна економіка була створена не ринками, а взаємодією між ринками, урядами і міжнародними фінансовими інституціями», - стверджує М.Кастельс [3]. Фундаментальні зсуви у господарській діяльності, викликані появою інформаційних технологій, отримали титул «нової економіки», яка була покликана стати фундаментом мегасуспільства, що формується. «Нову економіку» не випадково називають «суспільством знань», акцентуючи особливу роль науки та освіти у розвитку сучасного виробництва. Згідно з давніми ОЕСР, у середині 90-х років минулого століття лідером у світовій гонці за знаннями називають не США. Проаналізувавши прояви інформаційного суспільства у залежності від критеріїв, які використовуються для визначення інтелектуального рівня суспільства, до яких відноситься питома вага високотехнологічних галузей, частка доходів на дослідження і розробку, програмне забезпечення і освіту у ВВП, відсоток висококваліфікованої робочої сили, засвідчимо, що на перше місце виходять такі країни, як Японія, Швеція, Німеччина. Відповідно до проблеми нашого дослідження суперництво на передових рубежах науково-технічного прогресу передвіщує загострення конкуренції всередині групи країн-лідерів - між США, Євросоюзом та Японією.

Інформаційна революція (ІР), що базується на поєднанні комп'ютера з телекомунікаційними мережами, провістила людству не менше, чим у свій час парова машина чи електродвигун. Досягнута на початку ХХ століття

Воронкова В. Г., Соснін О. В.

комунікаційна єдність світу набуває якісно нового змісту: швидкість розповсюдження великих об'ємів інформації набагато перевершує пересування людей і товарів. Створюється глобальний інформаційний простір, який швидко освоюється людською спільнотою. Важливою передумовою пізнання взагалі та соціального пізнання зокрема є теза про те, що інформаційна революція докорінним чином перетворює людське і суспільне буття.

Втім, глибоке розуміння інструментальних важелів інформаційного суспільства свідчить, що у процесі його розвитку відбувається стиснення часу і простору, завдяки важелям якого встановлюються контакти у будь-якій точці земної кулі, змінюється зміст різних видів діяльності, індивіди перетворюються на громадян планети. Під впливом інформаційної революції форми просторово-часової організації соціальні зв'язки і відносини, а втім і сама людина відчують глибоку трансформацію.

Рефлектуючи з нагоди концептуалізації сучасних досягнень про інформаційне суспільство, зазначимо, що процеси соціальної взаємодії інтенсифікуються і набувають небаченої динаміки, тому слушно ставити питання про його спрямованість, тенденції та пріоритети. Втілюючись в об'єктивну дійсність, інформаційне суспільство проявляється у нових формах комунікацій, у нових формах взаємодії, у нових творчих можливостях, а глобалізаційні тенденції, як з'ясовується при детальному розгляді, сприяють формуванню економічних засад інформаційного суспільства.

Інтернет як глобальна тенденція розвитку інформаціоналізму і мережевого суспільства володіє єдиним адресним простором і складається з багатьох взаємопов'язаних комп'ютерних мереж, у рамках яких здійснюється обмін цифровою інформацією. Процеси глобалізації базуються на широкому упровадженні нових інформаційних технологій, що реалізуються через Інтернет. У 1969 р. у рамках Міністерства оборони США було створено бюро передових досліджень (Advanced Research Projects Agency – ARPA), перед яким була поставлена задача розробити комунікаційну мережу, яка залишалася б мобільною в умовах бойових дій. Головна мета, яка була поставлена при створенні даної мережі, - збереження повідомлень навіть у випадку руйнування частини мережі. Так виникла перша комп'ютерна мережа – ARPAnet.

3.1.4 Інтернет як глобальна тенденція розвитку інформаціоналізму і мережевого суспільства

Інтернет як глобальна тенденція розвитку інформаціоналізму і мережевого суспільства сприяв тому, що на початку 70-х рр. ARPAnet розрослася до 23 хостів (мережєвих комп'ютерів), так як виникла гостра

Воронкова В. Г., Соснін О. В.

проблема у швидкому обміні даних між вузлами мережі. Інженер Р.Томлінсон вирішив цю проблему, написавши першу у світі програму для електронної пошти вже через рік, три четверті даних, що пересилалися через ARPAnet, складали електронні листи. Завдяки електронній пошті мережа стала надзвичайно зручною не тільки для вчених і спеціалістів комп'ютерщиків, але й для людей, що працюють поза межами університетських програм.

ARPAnet перетворилася у самий швидкісний засіб передачі комунікаційних даних в комп'ютерних мережах, що включають також телефонні мережі, мережі стільникового зв'язку, мережі кабельного телебачення. До середини 2000р. число користувачів Інтернету досягло 304 млн. Щільність електронної мережі, що об'єднала весь світ, нерівномірна по країнам і континентам. Можемо узагальнити, що у кінці 90-х рр. 88% користувачів Інтернет проживали у розвинених країнах, на частку яких приходилося біля 15% світового населення. У той же час статистичні дані свідчать, що у США та Канаді, де проживає менше, чим 5% жителів планети, було зосереджено більш 50% користувачів Інтернет.

Зафіксувавши стан розвитку інформаційного суспільства, відмітимо, що у той же час до Інтернет було підключено лише 1 млн. жителів Африки і 5,3 млн. жителів з Південної Африки. Інтернет у його сучасному вигляді, як він розвивається сьогодні, може слугувати своєрідною інформаційною моделлю глобалізації. У серпні 2001 р. загальна кількість користувачів Інтернет виросла до 459 млн. людей, а частка громадян США та Канади понизилася до 40%. У той же час згідно з прогнозами, у найближчі часи місце і роль Інтернет у розвитку сучасного українського суспільства буде зростати, а його соціальний облік, безперервно, перетерпить глибоку трансформацію [8].

В умовах глобалізації національна держава перестає виступати у якості єдиного суб'єкта, що монополює інтереси великих спільнот і представляє їх на міжнародній арені. Транснаціональні корпорації з їх політехнічним населенням, міжнародні профспілкові товариства, неурядові організації, неформальні групи по різноманітним інтересам, що виникають на основі Всесвітньої павутини - Інтернету, - відіграють все зростаючу роль у світовій політиці. Формування мегасуспільства, формування взаємопов'язаного світу ставить людство перед гострою проблемою управління глобальним розвитком. Сучасна світова цивілізація покликана вирішити найважливішу задачу – забезпечити управління у нових масштабах - у ширину – на всьому просторі планети, в глибину – на всіх рівнях організації – від локальної до всесвітньої.

Створюючи нову, наднаціональну реальність Інтернету глобалізація змінює *соціальний імідж різних суспільств*. Вона не тільки виділяє ядро активних учасників процесу, але й сильно впливає на останніх. Глобалізація надає процесу розвитку соціальної структури сучасних суспільств

наднаціональний вимір. Вона породжує суспільство другого порядку, яке, зберігаючи традиційні форми національних держав, створює наднаціональні, глобальні системи зв'язків і відносин, нових потреб і ролей, нові механізми соціалізації, нові можливості самореалізації особистості.

Паралельно, крім ARPAnet, винили комп'ютерні мережі в інших країнах, але так як вони використовували різні стандарти, програмні мови і комп'ютери, особливо гострою стала проблема їх сумісності. Об'єднати розрізнені мережі у єдине ціле вдалося американцям Р.Кану і В.Серфу, які запропонували підключити до мереж загальний комп'ютер, який би слугував відправником, отримувачем і інтерпретатором даних. Стандартом програмного забезпечення для міжмережевого зв'язку став протокол TCP, а пізніше –TCP/IP Transmissior Control Protocol/Internet Protocol (Протокол управління передачею чи Міжмережевий протокол). Проблема об'єднання всіх джерел інформації у мережі була вирішена із створенням нової системи, що була названа WorldWideWeb (Всесвітня павутина). У розвитку Інтернету на початку XXI ст. спостерігаються наступні тенденції: 1) широке розгортання розподілених систем; 2) інтеграція із мобільними (сотовими) і супутниковими системами зв'язку. Що привела до виникнення IP- телефонії; 3) інтеграція глобальної мережі і засобів масової інформації – розвиток інтерактивного телебачення, електронних видань; упровадження прогностичних самонавчаючих комплексів на основі методів нечіткої логіки, нейронних мереж, генетичних алгоритмів (четверте покоління систем штучного інтелекту). Відповідно, Інтернет, як глобальна тенденція розвитку інформаціоналізму і мережевого суспільства, представляє собою глобальну комп'ютерну мережу, яка, як правило, об'єднує велику кількість локальних мереж, – мільйони комп'ютерів на планеті з метою обміну даними і доступу до спільних інформаційних ресурсів. Принципи Інтернету застосовують у локальних мережах, які називаються Інтранет. Інтернет – всесвітня інформаційна система загального доступу, яка логічно зв'язана глобальним адресним простором та базується на Інтернет-протоколі, визначеному міжнародними стандартами [9].

Проведений аналіз дозволяє засвідчити, що Інтернет як тенденція розвою інформаціоналізму і мережевого суспільства сприяв тому, що в результаті всіх цих процесів утворився кіберпростір (англ. cyberspace) – термін, який входить у цілий ряд понять (кіберкультура, віртуальна реальність, гіпертекст, мережева комунікація, інформаційне суспільство, мережеве суспільство, «знаннєве суспільство» та ін.), за допомогою яких сьогодні відбувається осмислення тих кардинальних змін структур комунікативного досвіду людини, яка потягла за собою інтенсивний розвиток в останні десятиріччя XX ст. дигітальних (цифрових) інформаційних технологій. Найбільш відчутним результатом цього розвитку виявилось створення глобальної комп'ютерної мережі Інтернет, який перетворився із простого засобу зв'язку між воєнними, урядовими, науковими і освітніми

установами США (проект DARPA) у принципово нову мас-медіа, яка нараховувала мільйони користувачів, породжену комунікативним середовищем, що дозволяє кожному жителю планети звести до мінімуму затрати будь-яких інформаційних трансакцій, майже моментально встановити контакт з будь-яким іншим користувачем мережі і підключеної до неї бази даних. Тим не менше терміни «Інтернет» і «кіберпростір» не є синонімами. У той же час терміном «кіберпростір» визначається реально існуюча на сьогоднішній день складна технологічна інфраструктура глобальної комунікації, кіберпростір реально лише віртуально, ніде не існує у фізичному світі, крім чисто гіпотетичного виміру, у який вступають у зв'язок між собою все те, хто використовує для цього цифрові технології спілкування. Сьогодні кіберпростір виявляється простором експериментальним практично у всіх сферах людської життєдіяльності.

3.1.5 Феномен мережевого суспільства як складний динамічний процес інформаціоналізму

Комунікативне за своїм охопленням глобальне середовище самоорганізується за принципом мережі, породжуючи феномен мережевого суспільства. У його межах анулюються відстані, що розділяють континенти, ліквідуються державні кордони і вся планета стискається до розмірів «глобального села» (М.Маклюен). Порівнюючи всі ці визначення і дискутуючи з вище означеними авторами та тенденціями, автор формулює своє визначення означених процесів. Інтернет – це об'єднання самостійних вузлів, національних і регіональних мереж, що мають єдиний адресний простір, загальні методи зв'язку, що користуються загальним мережевим протоколом зв'язку і форматом адресу. По об'ємам і темпам росту мережа Інтернет далеко перевищує всі останні глобальні мережі разом взяті. В мережі Інтернет є самі багаті і різноманітні ресурси, в якій ймовірність знайти інформацію на будь-яку тему практично не є рівнозначною нулю [10].

Слід зазначити, що XXI ст. проходить під гаслом «інформаціоналізм і мережеве суспільство», основні ідеї якого означено у роботі М.Кастельса «Інформаційне століття: економіка, суспільство і культура». Опрацювавши грандіозний емпіричний матеріал, М.Кастельс дійшов висновку, в США ще у 1970-х рр. в інформаційних технологіях (комп'ютери) відбулася інформаційна революція. Ця революція привела до фундаментальної перебудови капіталістичної системи і появи того суспільства, яке М.Кастельс назвав «інформаційним капіталізмом». Крім того, інформаційні суспільства стали виникати і в інших країнах, між якими існують значні культурні та інституційні відмінності. Своєрідним онтологічним альтер-его раціонального способу оперування знаннями є інформаційне суспільство, що проголошує примат інформації, при якому основним джерелом продуктивності виступає якісна здатність суспільства оптимізувати використання факторів

виробництва на основі інформації та знання. Розповсюдження інформаціоналізму, особливо інформаційного капіталізму, приводить до виникнення інформації як серцевини, стрижня і субстанційного начала розвитку суспільства.

У даному контексті цілком доречним є сутність аналізу, проведеного М.Кастельсом, який прийшов до висновку, що глобальні тенденції розвитку інформаціоналізму і мережевого суспільства детерміновані парадигмою інформаційної технології. Інформаційні технології володіють такими атрибутами, які впливають на інформацію. Так як інформація виступає складовою частиною всієї людської діяльності, то вона здійснює повсюдний вплив на всі сфери людської життєдіяльності. Згідно даного аналізу, всі системи, які використовують інформаційні технології, визначаються «мережевою логікою», яка дозволяє їм впливати на багато процесів і організацій. Повсюдний вплив інформаційних технологій виявляється в тому, що інформаційні технології достатньо гнучкі, дозволяють їм постійно змінюватися і адаптуватися. Окремі технології, які пов'язані з інформацією, поєднуються в інтегровану систему.

У зв'язку з впливом інформаційних технологій на всі сфери людської життєдіяльності, відмітимо, що Інтернет як глобальна тенденція розвитку інформаціоналізму і мережевого суспільства сприяє розвитку глобальної інформаційної економіки. Ця економіка є інформаційною тому, що продуктивність її господарських одиниць фундаментальним чином залежать від їх здатності виробляти, обробляти та ефективно застосовувати основу на знаннях інформацію. Як свідчить М.Кастельс, економіка є глобальною тому, що володіє здатністю функціонувати як єдине ціле у реальному часі у масштабах всієї планети. Весь масив емпіричних досліджень свідчить, що нова економіка носить глобальний характер, в основі якої певні відмінності в регіонах (Північна Америка, Європейський Союз, Південно-Східна Азія). Крім того, існують значні відмінності всередині кожного регіону, і тому важливо, щоб ті чи інші області земної кулі включалися у процес інформаціоналізму та мережевого суспільства, які на собі ще відчують негативний вплив цього розвитку.

Разом з тим слід мати на увазі, що виникненню нової глобальної інформаційної економіки сприяла поява нової організаційної форми – *мережевого підприємства*. Даний вид підприємства характеризується гнучким, а не масовим виробництвом, новими системами управління, організаціями, що базуються скоріше на горизонтальній, а не на вертикальній моделі і поєднанням великих корпорацій у стратегічні альянси. Тому не випадково найважливішим фундаментальним компонентом функціонування інформаційного суспільства є сукупність мереж.

Саме по цій причині Кастельс [Castells, 1996, p.171] стверджує, що нова організаційна форма виникла як характерна для інформаційної/глобальної економіки. Мережеве підприємство, яке

Воронкова В. Г., Соснін О. В.

визначається як специфічна форма підприємства, система засобів якого створюється пересіченням сегментів автономних систем цілей. Адекватне й аргументаційно переконливе пояснення цього феномену зводиться до того, що мережеве підприємство як матеріалізація культури глобальної інформаційної економіки робить можливим перетворення сигналів у товари завдяки обробленню знань. У результаті цих процесів змінюється природа праці (наприклад, індивідуалізація праці через посередництва введення гнучких форм графіку робочого часу), конкретний характер виявлення цих відмінностей ми спостерігаємо у різних державах [11].

Мережеве підприємство є вбудованим в мережу всередині фірми чи організації, сформоване навколо окремих бізнес-проектів, які займаються комерційною діяльністю. Модель мережевого підприємства поширюється у всіх сферах діяльності. Суто он-лайнівські компанії, такі як портали, Інтернет конвент-провайдери та ті, що спеціалізуються на Інтернет-торгівлі, залежать від здатності організувати управління, виробництво чи збут через Інтернет. Суть Інтернет-бізнесу полягає в інтерактивному зв'язку через мережу Інтернету між виробниками, споживачами та провайдерами послуг. Мережеве підприємство створює умови для масштабування, інтерактивності, управління гнучкістю, іміджевої реклами та кастомізації (орієнтації на клієнта) у світі мереженого бізнесу.

Тому перетворення ринків капіталу є першопричиною становлення Інтернет-фірм і всієї нової економіки. Новий фінансовий ринок – це ключ до нової економіки і нового бізнесу, що відбувається в нових умовах глобалізації та взаємозалежності фінансових ринків, що трансформуються через електронну торгівлю. *Електронна торгівля* збільшує кількість інвесторів, які користуються надзвичайно різноманітними стратегіями, діють через децентралізовану мережу інвестиційних джерел. Саме працівники цих Інтернет-бізнесових мережевих структур залишаються джерелом продуктивності, інновацій та конкурентоспроможності. Тому талант - ключовий фактор виробництва для Інтернет-бізнесу. Нова економіка, яку очолює сьогодні Інтернет-бізнес, є економікою, яку рухають інформаційні технології і яка організована навколо комп'ютерних мереж. Це, мабуть, і є джерела зростання продуктивності праці, і відповідно створення багатства у вік Інформації.

Інтернет-компанія - це нова форма ведення бізнесу, за допомогою Інтернету, через Інтернет і в Інтернеті. Інтернет - економіка поступово трансформує стару економіку в нову, яка охоплює цілу планету. Таким чином, нова форма ведення бізнесу через Інтернет потребує ще більшої персональної відповідальності бізнес-планів, через які можна заробити багато грошей. Ця форма бізнесу базується на новій інформаційній культурі, якою не володіють часто підприємці, - а це культура інновацій, культура ризику, культура очікувань, культура втілення надії в майбутньому [12].

Так, як Україна знаходиться на початковому стані формування

інформаційного суспільства, і цей вид бізнесу розвинений ще недостатньо, необхідно розвивати особистісну філософію інформаційної культури та великої персональної відповідальності бізнесових структур перед суспільством в контексті нової проблеми – Інтернет-галактики, яка є новим комунікаційним середовищем. Нові форми бізнесу давно вже вимагають нових гнучких процедур інституціонального регулювання, а нові форми корпоративного бізнесу потребують значно більшої персональної, індивідуальної, соціальної відповідальності як окремого індивіда, так і нашого уряду, відповідальності, від якої залежить майбутнє України [10].

Кастельс [Castells, 1996, p.373] розглядає виникнення культури віртуальної реальності, породженої інформаціоналізмом та мережевим суспільством, що супроводжується розвитком засобів мультимедійних технологій завдяки об'єднанню засобів масової інформації та комп'ютерних технологій. У культурі віртуальної реальності сама культура повністю поглинається віртуальними образами, а світ, через який передається досвід, сам стає досвідом, у якому матеріальне/символічне існування людей повністю змінює відношення людини до світу. На відміну від минулого, у якому панував «простір міста», сьогодні виникла нова просторова логіка, які слід назвати «логікою інформаційних (мережових) потоків». У сучасному світі стали панувати процеси, а не фізичне розташування індивіда, хоча й останнє має місце. Аналогічним чином ми вступили в епоху «без часового часу», у якому інформація доступна у будь-якому куточку земної кулі [11].

М.Кастельс [Castells, 1996, p.470] стверджує, що панівні функції і процеси в інформаційну епоху у все більшій міру організовані навколо мереж, що визначаються певною сукупністю взаємопов'язаних вузлів. Мережі відкриті, здатні до необмеженого розширення, динамічні і можуть відновлюватися, не ліквідовуючи систему, а те, «що наша епоха визначається мережами не означає «кінця капіталізму». Мережі дозволяють капіталізму вперше стати дійсно глобальними і організованими на основі глобальних фінансових потоків, у яких прикладом слугують глобальні «фінансові казино». Гроші, які тут програють і виграють, сьогодні тут мають більше значення, чим ті, що заробляються у процесі виробництва. Проте гроші відокремилися від виробництва, так як ми живемо в капіталістичну епоху, яка культивує інше відношення до грошей, відокремлене від виробництва. Розвиток мереж, культури реальної віртуальності, інформаціоналізм і особливо використання в інформаційному капіталізмі не відбувається сьогодні без перешкод. З точки зору Кастельса, у новому світі з його глобалізацією економіки і залежністю від глобальних ринків капіталу держава стає все менш міцною. Спостерігається глобалізація злочинності і створення глобальних мереж, які знаходяться за межами контролю окремої держави, які стають вузлами більш широкої мережі влади [10].

Ми солідаризуємося з думкою про те, що останнім часом Інтернет перетворився з інфраструктури для задоволення тих чи інших потреб

суспільства і бізнесу, обміну інформацією та знаннями *на фактор суспільного виробництва*. Швидкісний Інтернет та технології, що створені на його основі, дають можливість скоротити витрати і підвищити конкретність компаній, галузей та національної економіки. Вони дозволяють подолати суттєві перешкоди економічного розвитку – фізичні та просторові, - оскільки уможливають віртуальний обмін інформаціями та ідеями. Зважаючи на роль, яку відіграє Інтернет в економіці та суспільстві більшості країн світу (окрім, найбідніших), експерти почали процес його «концептуалізації» як одного з основних рушіїв технологічного, суспільного прогресу та економічного зростання. Лідером цього руху є Всесвітній економічний форум (ВЕК, World Economic Forum), який створив концепцію «інтернет-економіки», що визначається як сукупна купівельна спроможність для інтернет-користувачів [11].

Таким чином, наведений ілюстративний приклад дозволяє вибудувати висновок, що головними детермінантами інтернет-економіки для будь-якої країни є:

- 1) кількість користувачів Інтернету;
- 2) середній рівень доходів на душу населення;
- 3) збільшення кількості користувачів Інтернету.

Проникнення сучасних телекомунікаційних мереж у широкі верстви населення розвиненого світу, так і в країнах, що розвиваються, стимулює унікальні процеси спільного виробництва товарів і послуг, а також підвищує рівень економічної та соціальної свободи мільйонів людей. Втім, частка населенням з доступом до Інтернету в так званих «нових лідерах» (emerging economies), до яких відноситься і Україна, у 2010 р. досягла 30% порівняно з 15% у 2005р. та 6% у 2000 р. [12]. Отже, прогнози розвитку країн світу вказують на те, що через 10-15 років різниця в економічному розвитку між країнами, що визнали пріоритетом розвитку інформаційне суспільство та Інтернет-економіку, та тими, які цього не зробили, буде значно більшою, ніж сьогодні. Сьогодні закладаються основи формування єдиного світового інформаційного простору, що об'єднує все людство в інформаційну спільноту людей. Це означає, що в оглядовому майбутньому всі суспільства приречені в тій чи іншій мірі вдаватися до послуг інформаційного суспільства.

Висновки

Спеціаліст інформаційного суспільства та епохи Інтернету має бути визначений техномеритократичною культурою, укоріненою у світі університетської та дослідницької науки. Це культура віри в природну силу науково-технічного розвитку як ключової складової прогресу людства. Слід виділити 10 принципів підготовки кадрового потенціалу в інформаційному суспільстві, яке є високотехнологічним: 1) конкуренція робочого персоналу; 2) конкуренція персоналу управління; 3) конкуренція ділової репутації та ініціативи; 4) конкуренція досягнень; 5) конкуренція багатопрофільності; 6) Воронкова В. Г., Соснін О. В.

конкуренція якості; 7) конкуренція споживачів продукції; 8) конкуренція інформаційного забезпечення; 9) конкуренція форм збуту; 10) конкуренція фінансових та ресурсних послуг. Глобальний менеджер повинен бути готовим до глобалізації стратегій діяльності на різноманітних ринках. Тому слід готувати глобального менеджера, посилювати роль кваліфікації, менеджменту творчості, сприяти формуванню інформаційного світогляду. Для цього професіонал-спеціаліст повинен оволодіти термінологією глобального суспільства, в якому йому жити і управляти.

Список використаних джерел

1. Зеленков А. И., Олейник И. В. Информационная цивилизация как глобальный проект эпохи постсовременности // *Философия и социальные науки*. Минск, 2014, №2. С. 4-6.
2. Пунченко О. П. Фреймы для репрезентации современного этапа цивилизационного развития // *Философия и социальные науки*. Минск, 2014, №2. С. 26-30.
3. Кастельс М. Информационная эпоха // *Экономика, общество, культура*. М.: ГУ ВШЭ, 2000. 607 с.
4. Кастельс М., Аояма Ю. Пути к информационному обществу: структура занятости в семи главных индустриальных странах, 1920-1990 гг. // *Международ. обзор труда*. М., 1995. Т. 133, № 1/3. С. 52-79.
5. Воронкова В.Г. Філософія розвитку сучасного суспільства: теоретико-методологічний контекст: монографія. Запоріжжя: РВВ ЗДІА, 2012. 262 с.
6. Матурана У. Биология познания: перевод с англ. Ю. М. Мешенина // *Язык и интеллект*. Сб. пер. с англ. и нем.; сост. и вступ. ст. В. В. Петрова. М.: Издательская группа «Прогресс», 1996. 416 с.
7. Матурана У, Франциско В. Древо познания: перевод с англ. Ю.А. Данилова. М.: Прогресс-Традиция, 2001. 224с.
8. Лазаревич А.А. Глобальное коммуникационное общество. Минск: Беларус.наука. 2008. 350 с.
9. Воронкова В.Г. Формування інформаційної культури особистості як умова успішної адаптації людини до життя в інформаційному суспільстві // *Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : наук. вісник : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова*. Київ, 2014. Вип. 86 (7). С. 198-203.
10. Кастельс Мануель. Становление общества сетевых структур // *Новая постиндустриальная волна на Западе: антология; под ред. В.Л.Иноземцева*. М.:Academia, 1999. 505 с.
11. Пунченко О.П., Лазаревич А.А. Інформатизація як засіб репрезентації інформаційних ресурсів суспільства // *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. Запоріжжя, Вид-во ЗДІА, 2015. Вип. 63. С. 21-30.*
12. Соснін О.В., Дзьобань О.П. Інформаційна безпека: нові виміри загроз, пов'язаних з інформаційно-комунікаційною сферою // *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. Запоріжжя, Вид-во ЗДІА, 2015. Вип. 61. С. 24-34.*

МЕЛЬНИК В. В.

кандидат філософських наук,
доцент кафедри управління, інформаційно-аналітичної діяльності
та євроінтеграції,
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгманова
(Київ, Україна)

E-mail: doc.v.melnik@mail.ru, ORCID: 0000-0001-5976-5823

3.2 ІНФОРМАЦІОЛОГІЯ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА АНАЛІЗУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Вступ

3.2.1 Інформаціологія як теоретична і праксеологічна основа інформаційного забезпечення управління організацією.

3.2.2 Концепти інформаціології як основи створення інноваційно-інформаційного управління.

3.2.3 Витоки Інтернету як основи зародження інформаціології.

3.2.4 Інформаційне забезпечення управління організацією в умовах становлення і розвитку глобальної інформаційної системи.

3.2.5 Формування інформаційної культури особистості як головна проблема розвитку інформаціоналізму.

3.2.6 Формування концепції інформаційної культури особистості як вирішення задач інформаціології.

Висновки

Список використаних джерел

***Анотація.** Актуальність теми дослідження в тому, що розкрито сутність і значення інформаціології, що представляє собою теоретичну і практичну засаду інформаційного забезпечення управління організацією. Виявлена сутність інформаціології як найважливішої парадигми XXI століття, що впливає на розвиток Інтернет та глобальної інформаційної системи. Головна мета – концептуалізація інформаціології як основи інформаційного забезпечення управління організацією в умовах становлення і розвитку глобальної інформаційної системи. Методологія – інформаціологічний підхід, що дозволяє глибоко проникнути в сутність інформаційного суспільства та виявити його проблеми.*

В основі дослідження – виявлення принципу розвитку глобальної інформаційної системи, в основі якої інформаційне забезпечення управління організацією. Наукова новизна дослідження – нові проблеми інформаційного забезпечення управління організацією, породжених еволюцією Інтернету, що вплинув на розвиток глобальної інформаційної системи. Доведено, що інформаціологія, Інтернет та глобальна інформаційна система тісно пов'язані між собою. Теоретичне і практичне значення роботи в тому, що це найсучасніша проблем, що розвивається у нас на очах. Висновок - розкрито концепти інформаціології як основи інформаційного забезпечення управління організацією в умовах становлення і розвитку глобальної інформаційної системи; показано еволюцію Інтернет як глобальної інформаційної системи; виявити напрями

Мельник В. В.

інформаційного забезпечення управління організацією в умовах глобальної інформаційної системи.

Доведено, що інформаціологія сприяє забезпеченню національних інтересів високорозвинених країн, поліпшенню керованості економікою, слугує розвитку наукомістких виробництв і високих технологій, зростанню продуктивності праці, вдосконаленню соціально-економічних відносин, збагаченню духовного життя і подальшій демократизації суспільства.

Ключові слова: інформаціологія, інформаційне забезпечення, управління організацією, Інтернет, глобальна інформаційна система, інформаційна культура

3.2.1 Інформаціологія як теоретична і праксіологічна основа інформаційного забезпечення управління організацією

Інформаціологія як теоретична і праксіологічна основа інформаційного забезпечення управління організацією в умовах становлення і розвитку глобальної інформаційної системи – це новий спосіб розвитку, створений реструктуризацією способу виробництва в кінці ХХ ст. До розквіту інформаціології привела взаємодія між широкими програмами досліджень, великими ринками і розвинутими державами, так як при інформаційному способі розвитку джерелом продуктивності є технології виробництва, знання, обробка інформації.

Головним джерелом продуктивності є сьогодні вплив знання на знання, що було відображено в авторській статті [10]. Постільки інформаціологія базується на технологіях знання та інформації, інформаційний спосіб розвитку передбачає тісний зв'язок між культурою і виробничими силами, між духом і матерією. Найважливішим є те, що інформаційна економіка зачіпає всю планету, передбачаючи або «включення» її, або «виключення» із процесів виробництва, обміну і споживання.

Тому в інформаційну еру ми можемо очікувати появи радикально нових форм соціальної взаємодії, соціального контролю і соціальних змін, пов'язаних з новими проблемами віртуальної реальності як простором соціалізації індивіда [1, с. 208-217].

Проблеми інформаціології як умови інформаційного забезпечення управління організацією в умовах розвитку Інтернет як глобальної інформаційної системи розглядали такі автори, як О. Дзьобань, В. , О. , М. Кириченко, О. Кивлюк, В. Мельник, Б. Свириденко, О. Пунченко, О. Соснін. Як відмічає А. Лазаревич у своєму доробку «Глобальне комунікаційне суспільство», «Інформаційні технології, породжені науково-технічним прогресом, сьогодні розглядаються скоріше як сфера соціальної системи, що має свої цінності і норми, статус і символи престижу. Іншими словами, це вже культурний феномен. Інформатизація породила нові напрямки в науці і культурі, яка поступово змінює ареал соціальної реальності і духовного

життя людини в умовах формування інформаційного суспільства в Україні та світі [2, с.13-24].

Все, що відбувається у рамках інформаціології, здійснює безпосередній вплив на долі суспільства, змінює його культурні пріоритети і соціальну природу. Ми схвалюємо концептуальну парадигму інформаційного суспільства, яку розробили білоруські вчені – П. Водоп'янов, О. Зеленков, А. Лазаревич, Ч. Кірвель, В. Старжинський, В. Цепкало.

Інформаціологія - це управління діяльністю організації відносно використання інформації в інтересах самої організації; забезпечення ефективного розвитку організації через посередництво регулювання різних її видів у процесі інформаційної діяльності та використання інформаційних технологій. Важливою складовою інформаціології є також створення і застосування засобів, механізмів захисту інформації як об'єкта відповідних процесів (інформаційна безпека).

Як свідчить досвід індустриальних країн, інформаціологія сприяє забезпеченню національних інтересів, поліпшенню керованості економікою, слугує розвитку наукомістких виробництв і високих технологій, зростанню продуктивності праці, вдосконаленню соціально-економічних відносин, збагаченню духовного життя і подальшій демократизації, виявленню проблем геокультури як сучасного феномена [3, с. 487-492].

Про розвиток інформаціології як інформаційного забезпечення управління організацією в умовах становлення і розвитку глобальної інформаційної системи свідчить те, що нова архітектура економіки в умовах неоінформаціології все більше стає сервісною економікою, так як в структурі ВВП цих країн сфера послуг вже давно перевищила 60%, а частка обробної промисловості не досягає 20%.

Тому не останню роль відіграють сьогодні і дослідження з інформаціології, які з філософсько-методологічних позицій повинні усвідомлювати всі процеси, що відбуваються у сучасному світі.

Не випадково сьогодні виникають багато різноманітних видів і типів інформаціологічного знання – економіка інформаційно-комунікативних технологій, мережева економіка, економіка глобальних процесів, економіка інтелектуальної власності, інноваційна економіка, інвестиційна економіка (інвестиції в людський капітал), інформаційна економіка, соціальна економіка, економіка знань, екологія (наука, що досліджує еколого-економічні системи різного рівня), економіка природокористування.

3.2.2 Концепти інформаціології як основи створення інноваційно-інформаційного управління

Інформаціологія як основа створення інноваційно-інформаційного управління має комплексний характер і передбачає кілька напрямів:
Мельник В. В.

формування і використання інформаційних ресурсів; створення, розвиток і використання інформаційних систем, телекомунікаційних мереж (автоматизованих інформаційних систем, банків і баз даних, баз знань тощо); інформаційних технологій збору, нагромадження, розповсюдження, зберігання інформації, доступу до неї на основі сучасної електронної обчислюваної та комунікаційної техніки, засобів зв'язку в умовах схоластичності інформаційного суспільства [4, с.143-148].

Інформаціологія як основа інформаційного забезпечення управління організацією в умовах становлення і розвитку глобальної інформаційної системи – це: а) сукупність інформативних відомостей, необхідних для активного впливу на керовану систему з метою її оптимізації; б) набір вузькоспеціалізованих даних, що продукуються у всіх сферах діяльності суспільства. При цьому дані – це сигнали, кількісні чи якісні, про об'єкт, які необхідно перетворити таким чином, щоб сформувані інформацію [5, с. 225-232].

Задачі інформаціології:

- 1) якісне інформаційне забезпечення процесів управління в організації;
- 2) забезпечення управління обробки інформації на всіх рівнях;
- 3) забезпечення управління комунікаціями (спілкування – передача інформації від людини до людини).

Інформаціологія стосується всіх функцій управління сучасної організації, а її зміст визначається концепцією про розвиток нової самостійної сфери знання – комунікаційних та інформаційних наук, які відповідають інформаційній парадигмі розвитку суспільства і мають власну специфіку поряд з іншими сферами наук (соціальними, гуманітарними, технічними, точними, природничими).

Інформаціологія як наука тісно пов'язана з теорією інформації і комунікації, історією спеціальних і масових комунікацій, інформаційною інфраструктурою суспільства, теорією інформаційного суспільства, системою інформаційно-комунікаційних наук, інформаційно-комунікаційною політикою, інформаційним правом тощо. Інформаціологія як наука охоплює інформаційні ресурси, інформаційні системи, з ним тісно пов'язані штучний інтелект, телекомунікації, інформаційно-комунікаційна техніка і технології, методи дослідження інформаційних процесів. Інформаціологію слід аналізувати в контексті таких підходів, як організаційна комунікація, інформаційні послуги і маркетинг, методи організації суспільних зв'язків, дослідження ринку та аудиторії, фінансування інформаційної діяльності, комерційне право, семіотика реклами, моделювання інформаційних процесів в контексті інформатизації суспільства [6, с.222-226].

Концепти інформаціології як основи інформаційного забезпечення управління організацією в умовах становлення і розвитку глобальної інформаційної системи варіюються у широкому спектрі: від традиційного

Мельник В. В.

розуміння інформаційного обслуговування до загальної теорії управління. Умовно слід виділити наступні найбільш популярні трактування інформаціології:

- 1) інформаційне забезпечення (у широкому змісті слова);
- 2) інформаційні ресурси та їх управління;
- 3) інформаційні послуги та їх підприємництво;
- 4) інформаційні системи та їх управління;
- 5) організації науково-дослідницької діяльності;
- 6) обробка та аналіз інформації;
- 7) офіс-менеджмент;
- 8) організація комунікації;
- 9) управління інформаційними технологіями;
- 10) стратегічне планування і менеджмент.

Всі названі напрямки так чи інакше входять у рамки системи знання інноваційно-інформаційного менеджменту і відображають різні його аспекти чи акцентують одну з структурних частин знання інформаціології. Інноваційно-інформаційний менеджмент є результатом інформаційно-технологічної революції, яка є сучасним етапом розвитку науково-технічного прогресу, коли інформація виступає найважливішим стратегічним ресурсом та інструментом управління суспільними і природними процесами, а найновіші технології – визначним фактором інноваційного розвитку [7, с. 192-200]. Інформація і найновіші технології, які на ній базуються, принципово змінюють і міждержавні, і міжособистісні відносини, які стали тепер оперативними, більш відкритими, доступними для широкої аудиторії і практично не залежать від відстані.

Під інформаціологією розуміється генералізація знання інформаційної і комунікаційної проблематики. У цьому відношенні концепт інформаціології приводиться у відповідність з тенденціями розвитку постіндустріального суспільства, коли інформація і комунікаційні зв'язки стають основним фактором і середовищем соціального існування. Виникає тип соціуму, основами саморозвитку якого виступає сам процес відтворення інформаційного поля Всесвіту. Інформаційний матеріал – це основа всієї управлінської діяльності.

Можливості застосування інформаціології фактично не обмежені: виробничі, комерційні, культурні, медичні установи, державні, суспільні інституції. Як стиль мислення і діяльності, інформаціологія підкріплюється різноаспектними методичними комплексами, що охоплюють весь спектр знання і навичок організації комунікаційних та організаційних процесів: від техніки і технологій, інформаційних систем до інформаційного маркетингу, стратегічного планування і суспільних зв'язків (PR) в контексті інформатизації як фактора оптимізації ідеології інформаційного суспільства [8, с. 46-50].

Власне інформаціологія у теоретичному відношенні визначається як менеджмент інформаційних ресурсів, менеджмент комунікацій, менеджмент інформаційної обробки даних, менеджмент електронних документів, стратегічний менеджмент, управління інформаційними системами та інформаційними технологіями. програмного і технічного середовища для здійснення управління організацією. Інформаціологія в організації виконує стратегічні, оперативні та адміністративні задачі. До числа стратегічних задач відносяться створення інформаційної інфраструктури організації та управління інформаційними технологіями. Отже, головною задачею інформаціології як основи інноваційно-інформаційного управління є інформаційна підтримка діяльності організації, так як стрімко розвивається інформаційно-комунікативне суспільство [9, с.266-278].

3.2.3 Витоки Інтернету як основи зародження інформаціології

Витоки Інтернету можна знайти в ARPANET, комп'ютерній мережі, створеній Агенцією перспективних дослідницьких проєктів (ARPA), яка була створена в 1958 р. Міністерством оборони США з метою мобілізації дослідницьких ресурсів. ARPANET вийшла з одного з відділів ARPA - відомства технологій обробки інформації (IPTO), створеного в 1962 р, основою якого стала стимуляція досліджень у сфері інтерактивної обробки даних. У створенні ARPANET вбачали подальший розвиток глобальної інформаційної системи, в основі якої створення інтерактивної комп'ютерної мережі IPTO як революційної технології телекомунікаційної передачі, пакетної комутації децентралізованої гнучкої комунікаційної мережі.

Наступним кроком стала реалізація можливості зв'язку ARPA-PRNET та SATNET як мережі мереж. Для того, щоб комп'ютерні мережі могли спілкуватися одна з одною, їм потрібні були стандартизовані комунікаційні протоколи, додавши міжмережевий протокол (IP) і випустивши TCP/IP протокол-стандарт, за яким Інтернет працює і зараз. У лютому 1990 р. технічно застаріла ARPANET була списана у резерв, а на 1990 р. більшість комп'ютерів в США мала мережеві можливості, чим створила підґрунтя для міжмережевого зв'язку, а у 1995 р. діяльність NSFNET була зупинена, що відкрило дорогу приватному управлінню Інтернетом. Після цього Інтернет швидко розрісся як глобальна мережа комп'ютерних мереж [10, с.208-217].

Проте сьогодні вже відомо, що ARPANET була не єдиним джерелом Інтернету. FIDONET працює за допомогою персональних комп'ютерів стандартних телефонних ліній і залишається найдешевшою та найдоступнішою мережею комп'ютерних комунікацій у світі. У 2000 р. вона нараховувала більше 40 000 вузлів та близько 3 млн. користувачів, хоча це репрезентувало тільки крихітну частину загального використання Інтернету. FIDONET стала впливовим фактором в конфігурації світового Інтернету.

Мельник В. В.

Вирішальна тенденція в комп'ютерних мережах виникла зі спільноти користувачів UNIX як операційна система, розроблена в лабораторіях BEL та репрезентована у 1974 р. університетам, а у 1979 р. була розроблена програма зв'язку між комп'ютерами UNIX дозволила сформуватися мережам комп'ютерних комунікацій (USENET NEWS), що суттєво розширило практику комп'ютерних комунікацій. USENET став невід'ємним від ARPANET, що свідчить про те, що поступово злилися дві традиції й різні комп'ютерні мережі змогли спілкуватися і використовувати ту саму магістраль, а ці мережі зійшлися зрештою у вигляді Інтернет.

Іншим значним наслідком традицій користувачів UNIX став «рухом відкритих джерел» як спроба зберегти доступ до усієї інформації щодо програмних систем відкритим [2]. Згодом Столлмен створив операційну систему GNU як альтернативу UNIX за умови поваги до положення COPyleft, під яким розуміється, що кожен, хто використовує програмне забезпечення, яке зробилося вільним, має у відповідь поширити геокультурні цінності світового масштабу [11, с. 266-280].

Мережею покращений код цього програмного забезпечення. Результатом цієї ініціативи стало створення надійної операційної системи LINUX, яка постійно удосконалювалася працею тисячі хакерів та мільйонів користувачів, завдяки чому LINUX зараз широко вважається однією з найпередовіших операційних систем у світі. Так, більше 60% серверів всесвітньої павутини використовували APACHE, серверну програму з відкритим кодом, розроблену спільними зусиллями мережі програмістів UNIX.

Згодом було впроваджено програмне забезпечення, яке дало можливість знаходити та вносити інформацію з будь-якого та до будь-якого комп'ютера, підключеного до Інтернету: HTTP, HTML і URI (пізніше названий URL). Бернерс-Лі побудував програму-браузер /редактор у 1990 р. і назвав цю гіпертекстову систему всесвітньою павутиною (WWW). Найбільш модифікованою версією WWW була MOSAIC, в яку ввели передову графічну спроможність для того, щоб зображення могли бути знайдені і передані Інтернетом. ARPA стало самостійно вирішувати, як стимулювати технологічні досягнення в ключових сферах, не придушуючи креативність, як головне джерело того, що врешті стало називатися Інтернетом. Згодом ARPA стала однією з найбільших у світі інституцій інноваційної технологічної політики і ключовим актором технологічної політики США.

У 1983 р. мережа розділилася на MILNET (військова) та ARPA-INTERNET (дослідницька) і в 1984 р. привела до створення NSFNET. З даного сценарію випливає, що без ARPA не було б ARPANET, а без ARPANET не існував би Інтернет, таким, яким ми його знаємо сьогодні. Інтернет пройшов довгий час еволюції з тих пір, коли розширився в інформаційному суспільстві, забезпеченому громадськими ресурсами та дослідженнями, яке не придушувало свободу думки та інновацій [12, с. 5-14].

Мельник В. В.

Самі університети відіграли провідну роль у розширенні та інституалізації Інтернету, які внесли великий культурний та технологічний внесок. Поява персонального комп'ютера допомогла розширенню комп'ютерних мереж, прикладом чого є світове поширення FIDONET. Вплив автономних мереж став вирішальним у глобальній експансії комп'ютерних мереж, які з'явилися з культури свободи, відкритості. Інтернет продовжує розширюватися із безпрецедентною швидкістю не тільки по кількості мереж, але й в діапазоні прикладних програм, досягнувши відносної стабільності в управлінні, не піддаючись ані бюрократії, ані хаосу децентралізованої структури.

Інформаціологія як найважливіша парадигма розвитку Інтернет та глобальної інформаційної системи є основою інформаційного забезпечення управління організацією. Інформаційне забезпечення управління організацією в умовах глобальної інформаційної системи – це використання інформаційних систем і технологій, тобто інформатизація менеджменту, що представляє собою технологію, компонентами якої є документаційна інформація, технічні і програмні засоби забезпечення інформаційних процесів, а також нормативно встановлені процедури формування і використання інформаційних ресурсів. В основі інформаційного забезпечення управління організацією - категорія інформації, що являє собою комплексну категорію інформаційно-комунікативного менеджменту, тобто умову і засіб ділового спілкування; засіб доведення до суспільства свідчень про організацію; джерело свідчень про зовнішнє середовище; товар, а також самостійний фактор виробництва [13, с. 21-30].

Сформоване єдине комунікаційне середовище може успішно функціонувати лише при умові сумісності програмно-технічних засобів, що її забезпечують, та інформаційних ресурсів, що включені до діяльності організації. Необхідно звернути увагу на проблему переходу від функціональної схеми управління до процесної, у рамках якої повинна здійснюватися внутрішня і зовнішня взаємодія всіх інституційних одиниць інноваційної економіки нового покоління. В економічно розвинутих країнах світу вже давно відмовилися від використання функціональної схеми управління організаціями (компаніями) і перейшли до більш ефективної процесної схеми управління.

Цьому сприяла розробка і широке запровадження програмних ERP-комплексів ІТ-компаніями. Інформаційне забезпечення управління організацією охоплює всі аспекти створення і використання інформаційних ресурсів, а саме підвищення ефективності діяльності організації на основі використання інформаційних систем (ІС) і технологій (ІТ).

Таким чином, інформаційне забезпечення управління організацією в умовах глобальної інформаційної системи – це процеси створення, експлуатації і розвитку ІС організації (підприємства) Сфера професійної діяльності менеджера – це забезпечення ефективного управління

Мельник В. В.

інформаційними ресурсами і інформаційними системами на рівні організації, забезпечення використання інформації як стратегічного ресурсу, організація систем управління в галузі інформаційного бізнесу, удосконалення управління у відповідності з тенденціями соціально-економічного розвитку [2].

Об'єктами професійної діяльності менеджера є різні інформаційні ресурси та інформаційні системи організацій економічної, виробничої та соціальної сфери, інформаційні ресурси та інформаційні системи підрозділів систем управління організацією. Зростання ролі ІТ в організаціях приводить до збільшення ролі керівника ІТ-служби (СІО). Якщо на виробництві менеджер з ІТ деколи входить в правління підприємства, то в постіндустріальну епоху входить в топ менеджмент, а в організаціях інформаційної епохи він є основним менеджером, а роль СІО часто бере на себе генеральний директор (ректор).

3.2.4 Інформаційне забезпечення управління організацією в умовах становлення і розвитку глобальної інформаційної системи

Інформаційне забезпечення управління організацією в умовах становленні розвитку глобальної інформаційної системи складає сукупність всіх задач управління, пов'язаних з формуванням і використанням інформації в усіх її формах і станах для досягнення поставлених цілей в організації. В основі інформаційного забезпечення інформаційний менеджмент, в основі якого інформатизація менеджменту або менеджмент інформатизації.

Технології інформаційного забезпечення управління організацією включають елементи, до яких відносяться: документаційна інформація, персонал, технічні і програмні засоби забезпечення інформаційних процесів, а також нормативно встановлені процедури формування і використання інформаційних ресурсів. Інформація представляє собою найважливіший фактор виробництва, який лежить в основі прийняття управлінських рішень.

Концепція інформаційного забезпечення управління організацією об'єднує наступні підходи:

- 1) економічний, що представляє залучення нової документованої інформації, виходячи з корисності та фінансових витрат;
- 2) аналітичної, що базується на аналізі потреб користувачів в інформації та комунікаціях;
- 3) організаційний, що розглядає інформаційні технології та їх вплив на організаційний розвиток;
- 4) системний, що розглядає обробку інформації на основі цілісного, системно орієнтованого, всеохоплюючого процесу обробки інформації в організації та оптимізації комунікаційних каналів [3].

Ми розрізняємо поняття «інформатизація менеджменту» і «менеджмент інформатизації». «Інформатизація менеджменту» включає: системи управлінської підтримки управлінських рішень та інформаційні системи в менеджменті, а «менеджмент інформатизації» включає управління інформаційними системами; управління індустрії інформатики; управління інформаційними ресурсами організації. Існують два основних напрямки інформаційного управління організацією.

Перший напрямок розглядає питання застосування інформаційних технологій з метою вирішення загальних задач менеджменту окремих організацій; класифікація інформаційних систем для бізнесу згідно функціональних ознак; аналіз готових рішень у сфері інформаційного суспільства та критерії вибору готових ІС; проблеми упровадження готових систем; питання підготовки персоналу організації до упровадження ІТ.

Другий напрямок включає питання і задачі управління і розвитку ІС; є глобальним і відображає позицію спеціалістів у сфері ІС. Основні напрямки інформаційного забезпечення управління організацією націлені на управління інформаційною системою життєвого циклу організації; стратегічний розвиток ІС; маркетинг ІС. Інформаційне забезпечення управління організацією виконує стратегічні, оперативні та адміністративні задачі [14, с.24-31].

До числа стратегічних задач відносяться:

створення інформаційної інфраструктури організації та управління інформаційними технологіями.

Оперативні та адміністративні задачі носять більш вузький і підпорядкований характер. Менеджер інформаційних систем - це співробітник, який займається плануванням у сфері ІСМ, приймає рішення про архітектуру і структуру системи, займається питаннями організації впровадження, експлуатації та супроводу ІС. Для ефективного виконання функцій він бере на себе питання технічного обслуговування та програмування [4].

Інформаційна структура організації.

Організація – це стабільна формальна соціальна структура, яка отримує ресурси з оточуючого світу і переробляє, отримуючи «продукт». Організація розділена на три рівні:

- 1) стратегічний;
- 2) тактичний;
- 3) оперативний.

Класи інформаційних систем менеджменту:

1) Система управління знаннями підтримує знання і розвиток даних в організації. Мета цієї системи – допомогти організації інтегрувати нове знання в бізнесі і допомогти організації управляти потоком документів.

2) Системи експлуатаційного рівня – підтримують управління операціями, слідкують за елементарними діями організації.

3) Системи тактичного рівня управління розроблені, щоб обслуговувати контроль, управління, прийняття рішень та адміністративні дії середніх менеджерів.

4) Системи стратегічного рівня є інструментом допомоги керівникам вищого рівня і готують стратегічні пріоритети та тривалі інформаційні тренди;

5) Системи діалогової обробки запитів (TPS) – це ділові системи, що обслуговують експлуатаційний рівень організації, виконуючи і розраховуючи рутинні транзакції з метою ведення бізнесу.

6) Система роботи знання KWS та автоматизації діловодства OAS обслуговує інформаційні потреби на рівні знань організації. Системи автоматизації діловодства – це інформаційні додатки технології для збільшення продуктивності операторів при підтримці координації та типових офісних зв'язків.

7) Управлінські системи MIS – орієнтовані на внутрішню інформацію і виконання функцій планування, управління і прийняття рішень на управлінському рівні.

8) Системи підтримки рішень DSS підтримують слабо структурований і неструктурований прикладний аналіз, здійснюють допомогу в проектуванні і оцінці альтернатив, а також контроль за реалізацією.

9) Виконавчі системи підтримки прийняття рішень ESS використовуються старшими менеджерами і обслуговують стратегічний рівень організації. Призначені для вирішення неструктурованих проблем і проведення системного аналізу оточуючого середовища, що здійснюють краще, чим будь-які прикладні та специфічні системи.

Системи організаційного управління організацією можуть бути використані на різних рівнях управління з метою його інформаційного забезпечення [15].

3.2.5 Формування інформаційної культури особистості як головна проблема розвитку інформаціоналізму

Становлення і розвиток інформаційної культури в умовах сучасного суспільства визначається наступними чинниками.

По-перше, інформаційна культура представляє собою нову ідеологію і світогляд, у контексті якого формується сукупність ідей і поглядів сучасної молоді, що розвивається в нових умовах глобалізації та входження України до цивілізованих спільнот.

По-друге, інформаційна культура покликана аналізувати інформаційну спрямованість економічних та соціальних інтересів та знаходити способи забезпечення їх балансу.

По-третє, актуальність дослідження визначається недостатньою теоретичною розробленістю концептуальних засад інформаційної культури, визначення векторів теоретичної рефлексії змін у поступі забезпечення інформатизації суспільства, згідно з якими оцінюється рейтинг тієї чи іншої країни у контексті розвитку інформаційної парадигми цивілізаційного розвитку.

По-четверте, саме за таких умов розвиток інформаційної культури ХХІ століття продовжує поглиблювати значення категоріальних форм культури інформаційного дискурсу, який міг би узгоджуватися з сучасними реаліями інформаційної глобалізації та виконувати допоміжну функцію у розвитку бізнесу. За таких умов регуляторами всієї системи економічних відносин виступають механізми інформатизації, здатні сприяти виявленню інформаційного потенціалу країни, який допомагає досягнути певних рівнів розвитку інформаційних стандартів та інформаційного забезпечення розвитку економіки, сприяти формуванню бізнесових засад інформаційного суспільства.

По-п'яте, актуальність теми дослідження у тому, що науковий і технологічний прогрес безпрецедентно прискорив еволюцію людства у формуванні світового інформаційно-стільникового суспільства, інформаційної цивілізації, яка сприяє розвитку інформаційного бізнесу та його інформаційних засад.

По-шосте, інтелектуальний потенціал суспільства відіграє важливу функцію у розвитку інтернет-економіки, розвитку інновацій, навчання на протязі життя, партнерських зв'язків, обміну знаннями за допомогою інформаційних мереж, залучення до активного соціального життя, що є першочерговими складовими формування інформаційної культури на основі знань [1, с.122].

Вирішити ці проблеми можливо, якщо докорінним чином сформувати теоретичне підґрунтя парадигми інформаційної культури і сформувати у суспільстві умови для її реалізації. Розв'язання зазначеної проблематики потребує системного вирішення та розробки відповідних теоретико-концептуальних підходів до цієї надзвичайно інноваційної проблематики, яка зачіпає багато проблем аксіологічного, гносеологічного, онтологічного вимірів..

Американський спеціаліст Ф. Махлуп ще в кінці 50-х рр. висунув ідею про появу інформаційної економіки, у якій найважливішим товаром стане інформація. На початку 60-х рр. він відмічав, що інформація у зв'язку з цим стала свого роду промисловим продуктом, а її виробництво - одним із видів промислової індустрії. Інформаційне суспільство сформувалося в середині 80-х рр. і до середини 90-х рр. ХХ ст. пройшло перший етап свого розвитку. Про це писав також академік В. Глушков, який запропонував концепцію безпаперової технології в організації сфери управління і її розподілу в суспільстві.

Мельник В. В.

Проте саме японці зуміли не тільки активно пропагувати ідею про промислове значення інформації, але й використати її в конкурентній боротьбі на світовому ринку.

Й. Хентце і А. Хайнеке визначають інформаційну культуру як сукупність правил, технічних засобів і систем (систематичне планування, організацію і координацію і контроль інформаційної діяльності і процесів, а також комунікації всередині організації), які визначають інформаційну і комунікаційну структуру розвитку економіки, визначаючи при цьому цілеспрямоване використання інформації як ресурсу, що з необхідністю вимагає формування інформаційної культури, здатної оволодіти всіма процесами інформаційного менеджменту.

Г. Вольфрам розглядає інформаційний менеджмент як допоміжну функцію управління в бізнесі, орієнтовану на ресурси, відносячи до його змісту задачі надання інформації і розробки інформаційних систем у сфері інформаційно-технічної інформації.

Е. Фогель вводить поняття «менеджменту інформаційних ресурсів» як синонім інформаційного менеджменту та його культури, головна задача якого координація обробки інформації та її використання для розвитку бізнесу. Саме для реалізації інформаційного менеджменту потрібна нова парадигма інформаційної культури, яку слід розвивати, удосконалювати, сприяти її інституціоналізації.

Поняття «інформаційна культура особистості» характеризує одну з меж культури, пов'язану з інформаційним аспектом життя людей. Роль цього аспекту в інформаційному суспільстві постійно зростає і сьогодні сукупність інформаційних потоків навколо кожної людини настільки велика, різноманітна і розгалужена, що потребує від людини знання законів інформаційного середовища і вміння орієнтуватися в інформаційних потоках. У протилежному випадку людина не зможе адаптуватися до життя у нових умовах, зокрема, до змін соціальних структур, наслідком яких є значне збільшення числа працюючих у сфері інформаційної діяльності та послуг.

Сьогодні існує багато визначень інформаційної культури особистості. У широкому сенсі під інформаційною культурою розуміють сукупність принципів і реальних механізмів, що забезпечують позитивну взаємодію етнічних і національних культур, їх поєднання у загальному досвіді людства. У вузькому сенсі інформаційна культура – це оптимальні способи дій зі знаками, даними, інформацією та надання інформації зацікавленому споживачу для вирішення теоретичних і практичних задач; механізми удосконалення технічного середовища виробництва, збереження і передачі інформації; розвиток системи навчання, підготовки людини до ефективного використання інформаційного середовища та інформації.

Під інформаційною культурою ми розуміємо інформаційну компоненту людської культури в цілому, що об'єктивно характеризує рівень всіх процесів, що здійснюються у сучасному суспільстві та інформаційних
Мельник В. В.

відносинах, що формуються. Сучасна інформаційна культура увібрала в себе всі попередні форми і поєднала їх в єдиний засіб, як особливий аспект соціального та культурного життя, виступаючи у якості предмета, засобу та результату соціальної активності, відображаючи характер і рівень практичного життя людей. Це результат діяльності суб'єкта у процесі збереження, розповсюдження і споживання об'єктів культури.

З точки зору культурології, інформаційна культура особистості характеризує культуру з точки зору акумульованої, обробленої і трансльованої у її рамках інформації. Тому інформаційну культуру слід розглядати як один із найважливіших аспектів культурної діяльності взагалі. Так як і культура, інформаційна культура нерозривно поєднана з «другою природою» (соціальною) і виступає продуктом її мисленнєвої здібності, змістовним аспектом суб'єкт-об'єктних і суб'єкт-суб'єктних відносин, зафіксованих за допомогою матеріальних носіїв. Інформаційна культура виступає ефективним фактором в освоєнні людиною культурної реальності, оволодінні всім тим багатством, яке виробило людство, і самою реальністю, цінністю, що з'явилася у результаті культурно-творчої діяльності, а також атрибутом безпосереднього культурного буття, особистісних проявів у різних способах комунікації. Інформаційна культура має системно-структурну структуру, в якій можна виділити системоутворююче ядро.

Критеріями інформаційної культури людини слід вважати її вміння адекватно формулювати свої потреби в інформації, ефективно здійснювати пошук необхідної інформації у всій сукупності інформаційних ресурсів, переробляти інформацію і створювати якісно нову, вести інформаційно-пошукову діяльність, а також сприяти інформаційному спілкуванню.

Узагальнюючи ці визначення, відмітимо, що інформаційна культура особистості – це систематизована сукупність знань, умінь, навичок, направлених на задоволення інформаційних потреб, що виникли у процесі певної діяльності.

Інформаційна культура суспільства і особистості повинна забезпечити можливість безперервної освіти людини і підвищення її відповідальності за рішення, що приймаються.

У першому випадку інформаційна культура виступає засобом соціального захисту особистості, здатної до самостійного нарощування знань, зміни сфери діяльності, регулювання власної поведінки на основі всебічного аналізу ситуації.

У другому – інформаційна культура виступає засобом захисту суспільства від непродуманих дій людини, гарантом того, що принципові рішення у будь-якій сфері – соціальній, економічній, технологічній приймаються лише після глибокого аналізу всієї інформації.

Соціально-філософський аналіз свідчить, що поняття «інформаційної культури особистості» достатньо широке і багатоаспектне. Інформаційна культура – це багатоаспектна сукупність знань, умінь, навичок, направлених

на задоволення інформаційних потреб, що виникли у ході багатоманітної діяльності людини. Розглядаючи компонент інформаційної культури, необхідно відмітити, що сучасна людина повинна вміти використовувати інформаційні ресурси і орієнтуватися в інформаційному просторі, а для цього вона повинна володіти пошуковими знаннями, які відкривають широкі перспективи ефективного використання накопичених людством інформаційних ресурсів. Останні є продуктом інтелектуальної діяльності суспільства і розглядаються як стратегічний ресурс будь-якої країни, який по значущості є найважливішим від фінансового, сировинного, матеріально-технічного.

3.2.6 Формування концепції інформаційної культури особистості як вирішення задач інформаціології

Концепція інформаційної культури є ширшою, чим концепція комп'ютерної грамотності. Всі компоненти інформаційної культури особистості взаємопов'язані. На відміну від інформаційної грамотності, інформаційна культура особистості включає такий компонент, як інформаційний світогляд, що передбачає обов'язкову мотивацію особистості на необхідність спеціальної інформаційної підготовки.

У соціокультурній діяльності під інформаційною культурою слід розуміти знання і розуміння культурних значень, символів і смислів. Нові інформаційні технології підвищують інформованість суспільства в декілька разів, радикально змінюючи об'єм і глибину знань, а разом з тим і рівень культури в цілому. Тому інформаційну культуру особистості слід розглядати к рівень організації інформаційних процесів, задоволеність людей в інформаційному спілкуванні, міра ефективності збереження, переробки, передачі і використання інформації, що забезпечує цілісне сприйняття світу. Людина в сучасному інформаційному суспільстві одночасно виступає творцем інформації та її передавачем. Саме безперервна освіта сприяє перетворенню знань в інформацію і навпаки сприяє потребам інформатизації і може бути умовою розвитку культури інформаційного суспільства.

Формування інформаційної культури особистості є соціальним замовленням даного етапу розвитку суспільства, так як культура інформаційного суспільства визначається рівнем культури людей, а найближчим часом успішність інформатизації у тій чи іншій країні буде визначати місце і роль держави у світовій спільноті.

Головною задачею ВНЗ повинно стати забезпечення висококваліфікованої підготовки кадрів з необхідним рівнем компетентності, сприяння всім верствам населення в усвідомленні спільності цінностей і належності до єдиного соціального і культурного простору. Досягнення цих

Мельник В. В.

задач можливо на основі подальшої фундаменталізації і підвищення якості освіти, творчої інтерпретації у вирішенні проблем, що виникають, формування нової інформаційної культури, розвиток ВНЗ як соціокультурної системи, адекватної актуальним і перспективним потребам особистості, суспільства і держави. Засобами інформаційної культури є: комп'ютерна техніка, мобільні телефони, мультимедійна технологія, що забезпечує доступ до великих об'ємів знань, до інформації. Проте матеріальна база лише забезпечує процес і створює умови для формування інформаційної культури в освітньому закладі.

Сучасна інформаційна культура характеризується збільшенням кількості і кількості інформаційно-електронних взаємодій на одиницю часу (і цей показник буде зростати), здійснюючись за допомогою Інтернет та мультимедійних технологій. По мірі розповсюдження технічних засобів і технологічних програм управління обманом інформації все більше актуалізується проблема її доступності та збитковості в інформаційному суспільстві.

Причому, у першому випадку на вирішення проблеми впливають фактори, що не мають відношення до характеристики інтелектуальних і культурних ресурсів людини і як такі, що залежать від простої наявності технічно опосередкованих носіїв даних та їх «швидкісних» якостей.

У другому людину ставлять у залежність від власної технологічної і культурної компетентності, що допомагає вибрати з всього існуючого спектру найбільш адекватні методи її отримання та інтерпретації інформації. Віртуальна комунікація істотно змінює темпи духовно-культурного життя суспільства, піддає певним змінам культурний світ людини. Так, наприклад, програми комп'ютерного перекладу сприяють подоланню мовного бар'єру, програми створення музикальних творів прискорюють їх появу, графічні образи надають величезні можливості для художньої творчості, комп'ютерні мультимедійні енциклопедії і словники розширюють кругозір, відкриті методи обробки і аналізу значних за об'ємом і різноманітністю змісту інформаційних масивів.

Визначним фактором організації інформаційного суспільства є імператив віртуалізації, що трансформує всі сфери життєдіяльності. Інституціональний лад суспільства симулюється, тобто зберігає атрибутику реальності, він слугує свого роду віртуальним операціональним середовищем, у якому створюються і транслуються образи. Віртуалізуючись, суспільство не зникає, не пере визначається, комп'ютерні технології і, перш за все, технології віртуальної реальності, викликані до життя імперативом раціоналізації суспільства, виявляються найбільш ефективним інструментом його симуляції.

Імперія симуляції приводить до перетворення комп'ютерних технологій в інфраструктуру будь-якої людської дії, до перетворення логіки віртуальної реальності у парадигмальну для цього дію. Тим самим

Мельник В. В.

визначається роль мікропроцесорних технологій, які представляють своєрідну інфраструктуру роздержавлення/ віртуалізації суспільства. Основною цінністю інформаційного суспільства є людина і в цьому сенсі високий рівень виробництва і споживання – це передумова для всебічного розвитку особистості та її самореалізації.

Допомогти людині вижити в цих складних реаліях інформаційного суспільства допоможе висока інформаційна культура, яка пов'язана з діяльністю суб'єкта щодо надання інформації таких співвідношень змісту і форми, які дозволяють їй ефективно орієнтуватися в оточуючому світі, впливаючи на нього. В результаті виникає інформація, яка відповідає ряду вимог, основними з яких є відкритість (доступність), надійність, несуперечливість, раціональна форма надання інформації.

Сучасна інформаційна культура склалася як особливий вид соціальної практики, що зумовлено характером інформаційного вибуху, динамікою комп'ютерних революцій, технологічних досягнень на шляху трансформації техногенної цивілізації в інформаційне суспільство. Теоретичну основу науково-інформаційної діяльності складає інформатика, що вивчає комунікаційні процеси в науці, досліджує канали, потоки передачі, переробки, використання інформації за допомогою технічних автоматизованих систем.

Висновки

Для того, щоб приймати участь у створенні інформаційного суспільства та його розвитку, користуватися у повній мірі благами та можливостями, людина повинна володіти певним потенціалом: уміннями, знаннями, навичками, тобто володіти інтелектуальним капіталом, який є поряд з економічним середовищем та ІКТ-інфраструктурою одним із головних факторів інформаційного суспільства.

Доведено, що якщо доступ до можливостей використання ІКТ та електронних послуг визначається у більшій мірі рівнем економічного розвитку, міста поселення, то різноманітність і зміст цих можливостей і послуг істотно визначається рівнем розвитку людського потенціалу. З метою забезпечення стійкого позитивного розвитку інформаційного суспільства найважливішу роль відіграє постійне зростання людського потенціалу (капіталу), потенціалу у сфері науки, техніки, технологій, дослідно-конструкторських робіт, що мають високу кореляцію з розвитку ІКТ.

Інформаційна культура є одним з визначальних факторів інтенсифікації матеріально-технічного виробництва, в основі якого розвиток інформатизації. Його регуляція здійснюється за допомогою соціально-моральних, правових імперативів, норм, санкцій (відповідальність, механізми інтелектуальної власності, авторське право). Без використання інформаційних технологій неможливі зсуви в сфері освіти, які сьогодні

Мельник В. В.

набувають принципово нового виду - кабельне телебачення, вихід в Інтернет, розвиток мультимедійної техніки, що в значній мірі розширює пізнавальні можливості людини.

Список використаних джерел:

1. Власенко Ф. П. Віртуальна реальність як простір соціалізації індивіда / Ф.П.Власенко // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. Запоріжжя, Вид-во ЗДІА, 2014. Вип. 56. С. 208-217.
2. Воронкова В. Г., Соснін О. В. Формування інформаційного суспільства в Україні: виклик чи потреба часу? // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. Запоріжжя, Вид-во ЗДІА, 2015. Вип. 60.. С. 13-24..
3. Воронкова В. Г., Нікітенко В. О. Сучасна геокультура як соціокультурний феномен культурної глобалізації // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : наук. вісник : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2013. Вип. 72. С. 487-492.
4. Воронкова В. Г. Інтернет як глобальна тенденція розвитку інформаційного суспільства// Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : наук. вісник : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2015. Вип. 93(2).. С. 174-179..
5. Воронкова В. Г., Максименюк М. Ю. Саморозгортання організації як складної ієрархічної системи в умовах стохастичності інформаційного суспільства. Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : наук. вісник : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2016. Вип. 111. С. 143-148.
6. Кивлюк О.П. Освітня культура інформаційного суспільства в контексті глобалізаційної реальності. // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. Запоріжжя, Вид-во ЗДІА, 2016. Вип. 67. С. 225-232.
7. Кивлюк О. П. Моделювання інформаційних процесів в контексті інформатизації суспільства. Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : наук. вісник : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2014. Вип. 80. С. 222-226.
8. Кивлюк О. П. Глобалізація та інформатизація освіти в предметному полі філософії освіти // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. Запоріжжя, Вид-во ЗДІА, 2014. Вип. 57. С. 192-200.
9. Кириченко М. О. Інформатизація як фактор оптимізації ідеології інформаційного суспільства та забезпечення його сталого розвитку. *Scientific Journal «ScienceRise : Pedagogical Education*. Харків. 2017.- № 1 (9). С.46–50.
10. Максименюк М. Ю., Нікітенко В. О. Інформаційно-комунікативне суспільство як різновид складної соціальної системи і взаємодії// Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. Запоріжжя, Вид-во ЗДІА, 2016. Вип. 66. С. 266-278.
11. Мельник В. В. Формування концепції інформаційного менеджменту: сутність, задачі, основні напрями розвитку // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. Запоріжжя, Вид-во ЗДІА, 2014. Вип. 56. С. 208-217.
12. Мельник В. В. Формування концепції інформаційного менеджменту: сутність, задачі, основні напрями розвитку // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. Запоріжжя, Вид-во ЗДІА, 2012. Вип. 49. С. 122-134.

13. Нікітенко В. О. *Геокультурні цінності в умовах сучасного світового розвитку : соціально-філософський вимір.* // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. Запоріжжя, Вид-во ЗДІА, 2013. Вип. 54. С. 266-280.

14. Пожуєв В. І. *Глобальне інформаційне суспільство як новий соціальний та економічний феномен XXI століття* // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. Запоріжжя, Вид-во ЗДІА, 2013. Вип. 52. С. 5-14.

15. Пунченко О. П., Лазаревич А. А. *Інформатизація як засіб репрезентації інформаційних ресурсів суспільства* // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. Запоріжжя. 2015. Вип. 63. С. 21-30.

16. Пунченко О. П. *Фреймы для репрезентации современного этапа цивилизационного развития* // *Философия и социальные науки: Научный журнал.* Минск : Белорусский государственный университет. 2014. №2. С.26-30.

17. Соснін О. В., Воронкова В. Г. *Інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційної парадигми XXI століття* // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. Запоріжжя, Вид-во ЗДІА, 2015. Вип. 62. С. 224-31.

18. Соснін О. В., Воронкова В. Г., Ажажа М. А. *Філософія гуманістичного менеджменту (соціально-політичні, соціально-економічні, соціально-антропологічні виміри): навчальний посібник.* Запоріжжя: Дике поле. 356 с.

МАКСИМЕНЮК М. Ю.,

*кандидат філософських наук, доцент
кафедри менеджменту організацій та
управління проектами, Запорізька державна
інженерна академія (Запоріжжя, Україна)*

E-mail: marina.maximenuk@mail.com, ORCID: 0000-0001-5980-5717

НІКІТЕНКО В. О.,

*кандидат філософських наук, доцент
кафедри філософії і суспільних наук,
Запорізька державна інженерна
академія (Запоріжжя, Україна)*

E-mail: vitalina2006@ukr.net, ORCID: 0000-0001-9588-7836

3.3 ФІЛОСОФІЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК РІЗНОВИДУ СКЛАДНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ СИСТЕМИ І ВЗАЄМОДІЇ

Вступ

3.3.1 Актуальність дослідження інформаційно-комунікативного суспільства як різновиду складної соціальної системи і взаємодії

3.3.2 Теоретико-методологічні засади аналізу інформаційно-комунікаційного суспільства в Україні

3.3.3 Т. Парсонс про соціальну еволюцію від простих до прогресивно більш складних форм

3.3.4 Мережева організація як різновид складної соціальної системи інформаційного суспільства та інформаційної взаємодії

3.3.5 Філософія інформаційно-комунікативного суспільства як новий науковий напрямок

Висновки

Список використаних джерел

Представлено концептуалізацію парадигми інформаційно-комунікативного суспільства як різновиду складної соціальної системи і взаємодії. Показано умови виникнення інформаційно-комунікативного суспільства як складної соціальної системи; з'ясовано характеристику інформаційно-комунікативного суспільства на прикладі аналізу складної соціальної системи, яку досліджував Т.Парсонс; виявлено критерії суспільства як цілісної системи та її характеристику; з'ясовано сутність мережевої організації як різновиду складної соціальної системи та взаємодії; виявлено критерії, що сприяють інтенсифікації інформаційного виробництва, в контексті якого розвивається мережева організація. Сьогодні інформація стає цариною людської життєдіяльності та активності,

що підживлюється Інтернетом. Доведено, що упровадження комп'ютеризованих інформаційних та комунікаційних технологій і, зокрема, Інтернету, дозволяє мережам проявляти свою гнучкість і сприяти горизонтальній комунікації, що впроваджує вищу організаційну форму людської діяльності

Ключові слова: суспільство, інформаційно-комунікативне суспільство, складна соціальна система, соціальна взаємодія, субструктурні підсистеми, інформаційний соціум

Вступ

Концептуалізація інформаційно-комунікативного соціуму - це:

1. Електронізація – можливість насичувати людинорозмірні системи відповідною технікою, яка пКонцептуалізація олегшує доступ до інформації. При комп'ютеризації основна увага відводиться формуванню технічної бази.

2. Медіатизація – процес комунікативних взаємодій людства та географічних регіонів на основі новітніх інформаційних технологій.

3. Інтелектуалізація – інформаційне управління системами різного рівня складності.

4. Розвиток інтелектуального капіталу, який складається з людського, організаційного і споживацького.

5. Людський капітал, який має безпосереднє відношення до людини і включає знання, практичні навички, творчі здібності людей, їх моральні цінності, культуру праці.

6. Організаційний капітал, що має відношення до організації, представлений технічним і програмним забезпеченням, організаційною структурою, патентами, корпоративною культурою.

7. Споживацький капітал, чи капітал відносин, формується в процесі взаємодії організації зі споживачами (клієнтські бази даних, стійкі зв'язки з клієнтами тощо).

3.3.1 Актуальність дослідження інформаційно-комунікативного суспільства як різновиду складної соціальної системи і взаємодії

Актуальність дослідження інформаційно-комунікативного суспільства як різновиду складної соціальної системи і взаємодії зумовлена появою інформаційно-високотехнологічних технологій, у зв'язку з чим виникає нова інфокомунікаційна система, яка починає формувати власну культуру спілкування, базуючись на віртуальних технологіях, та Інтернет, які останнім часом почали замінювати пряму комунікацію і формувати свій специфічний тип соціуму – інформаційно-комунікативний. Актуальність теми у тому, що,

Максименюк М. Ю., Нікітенко В. О.

по-перше, інформаційно-комунікативна парадигма сучасного суспільства у значній мірі направлена на виявлення інформаційної природи суспільства, в рамках якої формується управлінська праця, яка є більш корисною та ефективною. По-друге, вивчення інформаційно-комунікативної парадигми сучасного суспільства дозволяє масштабно і ємно визначати смисл і основний вектор трансформацій, в центрі яких – поняття «інформації» і «комунікації», які включають у себе систему форм інфосупільства, представленого як цілісність, що відображає трансформації суспільного буття. По-третє, інформаційно-комунікативний розвиток суспільства як цивілізаційна парадигма XXI століття складає наукові засади, що включає сукупність знань інформаційної цивілізації, пов'язаної з системами електронних комунікацій, що приводить до «революції спілкування», яку слід поглиблювати. По-четверте, генезисом суспільства від інформаційного до «знаннєвого», що означає докорінну зміну формування інформаційної людини та інформаційної культури. Сьогодні інформація стає цариною людської життєдіяльності та активності, що підживлюється Інтернетом. По-п'яте, упровадження комп'ютеризованих інформаційних та комунікаційних технологій і, зокрема, Інтернету, дозволяє мережам проявляти свою гнучкість і сприяти горизонтальній комунікації, що впроваджує вищу організаційну форму людської діяльності. Сьогодні Інтернет є комунікаційним посередником, який дозволяє спілкування багатьох у визначений час на глобальному рівні [1].

Більше, що становлення культури Інтернету як основи інформаційнокомунікативного суспільства відбувається суперечливо, так як ще не створена адекватна йому матеріально-технічна база, інформаційна інфраструктура, яка б відповідала шостому технологічному укладу, що є основою цивілізаційної парадигми. Для упровадження даної цивілізаційної парадигми необхідно ще вивчити передовий зарубіжний досвід формування глобального інформаційного, мережевого, інформаціологічного, комунікаційного суспільства, щоб виявити раціональність нового типу цивілізації.

Це необхідно для того, що на зміну соціальній лінійності, яка є вираженням гомогенності (однаковості соціальних зв'язків) структур і відносин, приходять нелінійність, що демонструє собою інформаційне ускладнення і потребує визначення його сутності, атрибутів, модусів, внутрішніх і зовнішніх чинників, напрямів впливу на логіку формування культури Інтернету як інноваційного типу розвитку цивілізації. Філософія інформаційно-комунікативного суспільства націлена на виявлення суттєвих проблем, які стоять на шляху досягнення країною конкурентного потенціалу та упровадження сучасного розуміння інформаційно-комунікаційного соціуму. Останнє сприяє утвердженню засад інформаційного суспільства

(«розумного суспільства»), представленого його еволюцією в «суспільство знань», що сформувало Інтернет як технологічну засаду організаційної форми інформаційної епохи - мережі та онлайновомережевого суспільства [2].

3.3.2 Теоретико-методологічні засади аналізу інформаційно-комунікаційного суспільства в Україні

Теоретико-методологічні засади аналізу інформаційно-комунікаційного суспільства в Україні розкривають особливості інформаційної складової у досягненні конкурентоспроможності держав та їх впливу на цивілізаційний розвиток сучасного світу. В концептуальній парадигмі інформаційнокомунікативного суспільства як цивілізаційної парадигми стикаються філософські, соціологічні, управлінські проблеми. В сучасних філософських дискурсах найважливіше місце займають гносеологічні, онтологічні та аксіологічні виміри інформаційно-комунікативного процесу, що отримали назву «глобальна революція у спілкуванні» [5].

Теоретико-методологічні засади дослідження інформаційно-комунікативного соціуму, що дозволять зрушити теорію, - це наступні методи і підходи дослідження: 1) синергетичний метод дозволяє проаналізувати глобальне інформаційне суспільство як нелінійну систему, яка розвивається в нелінійному просторі; 2) метод системного та структурного аналізу дозволяє розглянути глобальне інформаційне суспільство як складну соціальну систему, яка має декілька підсистем, що постійно взаємодіють з навколишнім середовищем; 3) поєднання синергетичного та системного методів дозволяє пояснити особливості розвитку глобального інформаційного суспільства в нормальному і катастрофічному режимах; 4) структурно-функціональний та інституціональний методи дозволяють розкрити зміст політичних та економічних зрушень в глобальному інформаційному суспільстві; 5) антропологічний та соціоаксіологічний підходи дозволяють проаналізувати соціо-антропологічні, соціо-економічні та соціокультурні виміри глобального інформаційного суспільства та інформаційної культури за умов глобалізації.

Методологія дослідження інформаційно-комунікативного типу соціуму базується на методологічних принципах, методах і підходах, які розробили американські вчені А.Сен і М.Нуссбаум, що базуються на базових поняттях: 1) можливість (capability); 2) функціонування (functioning). Вектор функціонування – це те, що людині вдається досягти в умовах

інформаційного (інформаціологічного) суспільства – освіта, здоров'я, види дозвілєвої діяльності, дохід, а можливість – це сукупність альтернативних векторів функціонування, в контексті яких індивід може робити свій вибір. Обидва ці індикатори у сукупності імплікують якість життя в країні і можуть виступати критеріями розвитку соціального ринкового господарства. Тому ми робимо висновок, що вектор можливостей залежить не тільки від матеріального добробуту, але й від інтелектуального та психологічного потенціалу кожної людини, щоб вона оцінила, усвідомила все багатство альтернатив, які перед нею відкриваються, та оцінила можливості Internet, що дозволять здійснити якісний прорив [6].

Інформаційно-комунікативне суспільство як різновид складної соціальної системи і взаємодії виражає ідею нової фази в історичному розвитку передових країн, що демонструють створення суспільства нового соціального зразка. Саме виникнення таких суспільств є результатом «другої індустріальної революції», що в основному ґрунтується на мікроелектронній технології та передових інформаційно-комунікативних технологіях. Інформаційно-комунікативне суспільство як різновид складної соціальної системи і взаємодії представляє собою соціальний, економічний, виробничий та організаційний механізм, який включає сукупність субструктурних підсистем, кожна з яких вимагає чіткого виділення меж її організації. Складні ієрархічні соціальні системи еволюціонують через посередництво все більшої диференціації своїх структур і досягнення все більш високих рівнів своїх частин (рівнів) [7].

3.3.3 Т.Парсонс про соціальну еволюцію від простих до прогресивно більш складних форм

Т. Парсонс стверджував, що соціальна еволюція від простих до прогресивно більш складних форм відбувається шляхом варіації і диференціації, що розвиваються за своїми специфічними законами, що характеризуються надмірною складністю. Інформаційно-комунікативне суспільство як різновид складної соціальної системи і взаємодії представляє складну самоорганізовану систему (структуру), пронизану вертикальними і горизонтальними зв'язками, що представляють собою складне переплетіння цілої сукупності різноманітних зв'язків і відносин людей. Згідно Н.Лумана, функцією соціальних систем є редукація складності соціального світу, що редукують до виникнення інших підсистем, які стають більш автономними і відтворюються аутопоетично. Система як деяка цілісність складається з взаємопов'язаних частин, кожна з яких вносить вклад у характеристики цілого. Всі організації є цілісними системами, що представляють сукупність

взаємопов'язаних елементів, володіють новими якостями, які відсутні у будь-яких його елементах [8].

Соціальна взаємодія, що розгортається в суспільстві як складній соціальній системі, породжує мережу соціальних відносин, організовану (гомеостаз) і інтегровану (рівновага) завдяки наявності загальної ціннісної орієнтації (централізованої системи цінностей) таким чином, що вона є здатною стандартизувати окремі види діяльності (ролі) всередині себе самої і зберігати себе саму по відношенню до умов зовнішнього середовища (адаптація). Соціальна система представляє собою систему соціальної дії, але лише у самому абстрактному смислі слова. Будь-яка соціальна система означає взаємозалежність, яка може бути розвинута у двох напрямках: 1) необхідні умови, які створюють ієрархію зумовлюючих факторів, перш за все, людської діяльності; 2) для існування суспільства необхідне існування індивідів; 3) психофізіологічні умови; 4) система норм і цінностей, що існують у даній сукупності людей – суспільстві.

До суспільства як складної соціальної системи слід підійти як до взаємодії двох підсистем, одна з яких володіє енергією, а інша - інформацією. Перша з них – це економіка (у нашому випадку інформаційна чи неоекономіка), яка володіє високими енергетичними потенціями, проте вона повинна управлятися людьми з ідеями та знаннями. Друга система - це система ідей, цінностей, норм, які забезпечують контроль над суспільством, що здійснюються у сфері (підсистемі) управління. Суспільство як соціальна система, згідно Т.Парсонса, характеризується наступними основними 5 підсистемами: 1) організація політичної влади; 2) соціалізація (виховання); 3) економічна основа суспільства (організація суспільного виробництва і розподілу між верствами населення та індивідами, оптимізація використання ресурсів суспільства, перш за все людського потенціалу); 4) сукупність культурних норм, втілених в установах, тобто система підтримки інституційних культурних зразків; 5) система комунікацій [9].

Критерієм суспільства як цілісної системи є його самозабезпечення, високий рівень його самодостатності по відношенню до свого оточення. Важливе місце в концепції Т.Парсонса займають його функціональні передумови виживання соціальної системи, до яких він відносив: 1) адаптивність, тобто досягнення цілей по відношенню до оточуючого середовища; 2) адаптивність, тобто пристосування до впливу оточуючого середовища; 3) інтеграцію діючих елементів, тобто індивідів; 4) піддержання порядку. Відносно адаптації, то Т.Парсонс висловлювався неодноразово у різних контекстах, що адаптація – це одна з чотирьох умов, яким повинні відповідати соціальні системи, щоб вижити, задовольнити свої потреби через посередництво економіки, управляти середовищем свого проживання. Інтеграція (рівновага) соціальної системи здійснюється на основі ціннісної

орієнтації (централізованої системи цінностей). Процес змін у соціальній системі багатofакторний і носить складний характер: ці фактори відносно незалежні один від одного і жоден з них не може розглядатися як першочерговий. У той же час будь-які першочергові зміни можуть відображатися на інших факторах [10].

Зміни прогресивного характеру відображають здатність суспільства втілювати у життя ті чи інші цінності. При цьому мають місце три типи соціальних процесів: 1. Диференціація в суспільстві: так, при переході від традиційного до індустріального типу господарство виходить за межі сім'ї. 2. Адаптивна реорганізація, тобто організація, яка повинна пристосовувати себе до інших умов. 3. Трансформація у суспільстві, коли спільнота починає себе включати у широке коло соціальних одиниць, суспільство стає більш диференційованим і складним, у результаті чого відбувається перехід від однієї якості до іншої.

Суспільство як складна соціальна система починає успішно функціонувати тоді, коли укріплюється взаємозалежність його елементів і зростає свідомий контроль за поведінкою індивідів, коли і механізми, і структури забезпечують стійкість соціальної системи. Суспільство є саморегульованою системою: його функції укріплюють і консервують остов суспільства, а те, що руйнує і розхитує виступає дисфункціями, перешкоджає інтеграції і самозабезпеченню суспільства. Аналіз еволюції людства, згідно з Т.Парсонсом, свідчить, що в результаті еволюції від примітивних суспільств до проміжних і на кінець до сучасних відбувається безперервний процес ускладнення і зростання адаптивної здатності. Цей процес супроводжується тенденцією до свідомого контролю над поведінкою індивідів, що у свою чергу дозволяє вирішити головну проблему – інтеграції суспільства як тенденції.

3.3.4 Мережева організація як різновид складної соціальної системи інформаційного суспільства та інформаційної взаємодії

Основою інформаційного суспільства є *мережева організація як різновид складної соціальної системи інформаційного суспільства та інформаційної взаємодії, яка виникає в умовах даного виду соціуму та базується на певних принципах*. Слід виділити наступні системоутворюючі принципи мережевої організації інформаційного суспільства. По-перше, системна цілісність мережевої організації як складної системи, її структура, функції; багаторівневність, поліфункціональність, цілеспрямований розвиток мережевої організації. По-друге, класифікація та ієрархія цілей, оптимізація ієрархії цілей. По-третє, квантування елементів структури мережевої організації, оцінка параметрів функціонування мережевої

організації та її елементів. Основна задача мережевої організації – породження інформаційного продукту як вираження інформаційного результату, що включає програмні документи, службову документацію, твори літературного мистецтва та ін. Інформаційні продукти реалізуються через різні види інформаційних послуг, що представляють професійні види діяльності, які спрямовані на виготовлення інформаційного ресурсу, спрямованого на задоволення інформаційних потреб людини. Це обробка даних, пошук інформації, надання інформаційних технологій, а також послуг освіти, консалтингових, інженерно-технічних, патентно-ліцензійних та інших [11].

Означимо критерії, що сприяють інтенсифікації інформаційного виробництва, в контексті якого розвивається мережева організація: 1) технологічний, в основі якого інформаційні технології; 2) соціальний, в основі якого інформація як важливий стимулятор зміни якості життя; 3) економічний, в основі якого інформація; 4) політичний, в основі якого свобода інформації; 5) культурний, в основі якого інформаційні цінності та інші. Тому слід оцінити той вплив, що здійснюють: 1) ІКТ на свідомість людини, у першу чергу за рахунок значного розширення його когнітивних і комунікативних можливостей та зміну динаміки цінностей у зв'язку з цим впливом; 2) вплив ІКТ на соціальну організацію як складну соціотехнологічну систему за рахунок використання нових засобів комунікації, що принципово знижує витрати на передачу інформації; 3) спрощується і стрімко прискорюється процес створення географічно розташованих соціальних груп, що характеризуються перевагами неієрархічних «горизонтальних» комунікацій та можливістю спілкування «всіх з усіма», яку М.Кастельс назвав «революцією у спілкуванні». Перший вектор розвитку інформаційно-комунікативного розвитку соціуму – це розвиток індивідуальних можливостей людини, який слід інтерпретувати як збільшення людського капіталу. Другий вектор розвитку інформаційно-комунікативного соціуму пов'язаний з розвитком мережевої організації, який сприяє зростанню цінності інформаційно-комунікативного менеджменту, міжфірмової взаємодії, створює передумови розвитку інститутів і організацій громадянського суспільства, що забезпечують нарощування соціального капіталу. Все це сприяє тому, що розвиток ІКТ виступає домінуючим фактором, який визначає прискорення процесів соціальної трансформації сучасного суспільства.

Для розвитку парадигми інформаційно-комунікативного суспільства необхідно: створення загальнодержавної автоматизованої системи; розвиток телекомунікаційної інфраструктури і створення пунктів доступу до відкритих інформаційних систем; розвиток та удосконалення ІКТ та формування експортно-орієнтованої галузі ІТ-індустрії; удосконалення

законодавчої бази та системи державного регулювання у сфері інформатизації; удосконалення діяльності органів публічного управління та адміністрування на основі використання ІКТ; розвиток процесів інформатизації у секторах реальної економіки, у тому числі створення системи електронної торгівлі і логістики; розвиток системи підготовки і перепідготовки спеціалістів з ІКТ та кваліфікованих користувачів; сприяння розвитку культури і засобів масової інформації через посередництво ІКТ; удосконалення системи інформаційної безпеки в контексті поетапної реалізації програмних завдань; розвиток нових соціально-технологічних інститутів: телемедицини і дистанційної освіти, електронної торгівлі і дистанційної зайнятості, Інтернет-ЗМІ та «електронного уряду» [12].

Ми виокремлюємо наступні моделі розвитку інформаційно-комунікативного суспільства. Інформаційно-комунікативне суспільство (Information society) – це концепція постіндустріального суспільства, нова фаза розвитку цивілізації, в якій головними продуктами виробництва є інформація і знання.

Перша модель – інноваційна модель розвитку інформаційно-комунікативного суспільства, яка на перше місце ставить виробництво нового знання (виробництво ноу-хау). Отримання нових фактів і відкриття нових принципів у сфері фундаментальної науки приводять до отримання нових матеріалів, виробів і процесів. При інноваційній моделі розвитку суспільство (фірми, що входять в економіку) торгують на світовому ринку інноваційними товарами. Країна, яка поклала в основу свого розвитку інноваційну модель, – це США.

Друга модель – технологічна модель розвитку інформаційно-комунікативного суспільства. Інноваційний шлях розвитку потребує «зрощування» наукових шкіл, що є умовами оволодіння досвідом накопиченого капіталу у суспільстві. Більш простою і дешевшою моделлю є технологічна, тобто вкладання коштів у нові процеси. По цьому шляху розвивалася Японія, у якої не було фінансів на фундаментальну науку. Японія уважно вивчала досвід всього світу, у першу чергу США, і розвивала виробництво електроніки чи автомобілебудування. На протязі трьох років Японія порівнялася зі США у сфері автомобілебудування. Вслід за Японією по технологічному шляху пішла Південна Корея, потім Тайвань і малі тихоокеанські «дракони». Інформаційне суспільство – це тривалий інноваційний і технологічний шлях розвитку суспільства.

Третя модель розвитку суспільства – сировинна модель розвитку суспільства робить ставку на експорт сировини, наприклад, енергоносії, чи робочу силу. Проте сировинна модель розвитку суспільства носить безперспективний характер.

Четверта модель розвитку суспільства - «нульова». Ми зробили ставку на перші дві моделі розвитку суспільства – інноваційна і технологічна, які у нашому випадку носять назву інноваційнотехнологічна модель розвитку суспільства. В контексті інноваційнотехнологічної моделі розвитку суспільства акцент ставиться на розвиток науки, освіти, ноу-хау, інформаційних технологій «нової хвилі» [13].

3.3.5 Філософія інформаційно-комунікативного суспільства як новий науковий напрямок

Сьогодні *філософія інформаційно-комунікативного суспільства* включає найбільш популярні його визначення: інформаційне забезпечення сучасного розвитку соціуму у самому широкому смислі цього слова; інформаційні ресурси і управління ними; інформаційні послуги в контексті Інтернет-економіки; інформаційні послуги і підприємництво; інформаційні системи, їх технічна підтримка та управління ними; формування інформаційної культури; організація науково-інформаційної діяльності; офіс-менеджмент та обробка інформації; організація комунікацій.

Сучасні процеси інформатизації, що дозволяють надавати інформацію споживачу, стають найважливішим фактором життя суспільства і засобом підвищення ефективності управління всіма сферами суспільного життя. Інформаційні ресурси і правильно спроектовані автоматизовані інформаційні системи є основою для продуктивної роботи менеджера будь-якого рівня і в усіх предметних сферах. Інформатизація – це одна з головних тенденцій суспільного розвитку, що свідчить про перехід до нової постіндустріальної цивілізації, що супроводжується значним зростанням доходів у більшості високорозвинутих країн і принципової частки осіб з вищою освітою. На межі цих змін формується інформаційно-комунікативний тип соціуму як найвищий щабель прогресу, його інноваційного розвитку, що можливо лише на основі інформаційного (інформаціологічного) та інформаційно-комунікативного менеджменту [14].

Всі ці проблеми виходять на інформаційно-комунікативний менеджмент, який слід обмежити двома значеннями: 1) управління інформацією – інформаційними потоками та інформаційними ресурсами, тобто автоматизована технологія обробки інформації у певній предметній сфері; 2) управління за допомогою інформації, тобто управлінська технологія, менеджмент у власному смислі цього слова. У даному контексті *інформаційно-комунікативний менеджмент* включає в себе досягнення декількох суміжних наукових дисциплін по відношенню до управління інформацією в організаціях як складних соціотехнологічних системах, що

дозволяє на практиці перейти до інформаційно-орієнтованого типу організації, характерної для інформаційнокомунікативного типу соціуму.

Спеціаліст інформаційного суспільства та епохи Інтернету має бути визначений техномеритократичною (інформаційною) культурою, укоріненою і у світі дослідницької науки. Це культура віри у природну силу науково-технічного розвитку як ключової складової прогресу людства. Акцентуємо увагу на 10 принципах підготовки кадрового потенціалу для роботи в інформаційному суспільстві, яке є високотехнологічним: 1) конкуренція робочого персоналу; 2) конкуренція персоналу управління; 3) конкуренція ділової репутації та ініціативи; 4) конкуренція досягнень; 5) конкуренція багатопрофільності; 6) конкуренція якості; 7) конкуренція продукції; 8) конкуренція інформаційного забезпечення; 9) конкуренція форм збуту; 10) конкуренція фінансових та ресурсних послуг тощо. Глобальний менеджер інформаційного суспільства повинен бути готовим до глобалізації стратегій діяльності на різноманітних ринках. Всі ці риси характеризують європейський менеджмент в сучасну епоху розвитку інформаційно-комунікативного суспільства. Для цього професіонал-спеціаліст повинен оволодіти термінологією глобального інформаційного суспільства, в якому жити і управляти. Інформатизувати суспільство – означає кардинальну зміну структури і характеру соціального розвитку, розробляти та упроваджувати нові види інформаційного обміну, а це потребує нової спіралі у розвитку інформаційних технологій та сприяє формуванню нового типу інформаційно-комунікативного буття [15].

Висновки

Інформаційно-комунікативне суспільство дозволяє людям використовувати свій комунікативний потенціал і реалізовувати свої можливості. Для цього необхідно, щоб інформаційно-комунікативне суспільство слугувало досягненню взаємодоповнюючих цілей забезпечення стійкого економічного росту, підвищення суспільного добробуту, стимулювання суспільної злагоди та повної реалізації потенціалу у сфері укріплення демократії, транспарентного і відповідального управління, міжнародного миру і стабільності (з Окінавської декларації інформаційного суспільства). Формування інтелектуального капіталу як капіталізованого знання приносить додаткову вартість і сприяє підвищенню конкурентоспроможності організації, виходу країни на міжнародні ринки та забезпечення інтеграції країни в міжнародну кооперацію праці. Все це потребує управління знаннями (інтелектуальним капіталом) та інтелектуальною власністю, без чого неможливий розвиток країни у добу глобалізації, що потребує розвитку різноманітних видів менеджменту – стратегічного, інноваційного, комунікаційного, антикризового, менеджменту організацій, підприємництва, бізнесу. Тому основою задачею сучасної

організації як організації інформаційноорієнтованої є виявлення, збереження та ефективного використання знань та управління знаннями з метою перетворення знань на ключовий ресурс виробництва та формування таких нових напрямів розвитку науки, яка б спонукала формуванню «знаннєвого суспільства» та конкурентоспроможності нації, а для цього потрібна активна участь державного регулювання у сфері науки, техніки і НТП.

Список використаних джерел

1. Bazaluk O., Blazhevich T. *Cosmic Education: Formation of a Planetary and Cosmic Personality / Philosophy and Cosmology, Vol. 12.* Kiev : ISPC, 2013. P.147–160.
2. Воронкова В. Г. Формування інформаційної культури особистості як умова успішної адаптації людини до життя в інформаційному суспільстві // Гілея: науковий вісник: зб. наук. праць. К.: Вид-во УАН ТОВ «НВП» «ВІР», 2014. Вип. № 86 (7). С. 198 - 203.
3. Кун Т. *Структура научных революций: пер. с англ. Налетова И.З.* М.: АСТ, 2002. 608 с.
4. Максименюк М. Ю. Філософські засади публічного адміністрування // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: збірник наукових праць. Запоріжжя: ЗДІА, 2015. Вип. 61. С.207 - 226.
5. Nikitenko Vitalina. *Conceptualization of geo-cultural values in the process of teaching of foreign language* // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: зб. наук. пр. Запоріжжя : Вид-во ЗДІА, 2016. Вип.64. С. 255 - 259.
6. Ополев П. П. Особенности бытия сложного соцума // Грамота, 2014. №6 (44). С.146-149.
7. Осипенко Л. О. Комунікативний процес як цілісна соціокультурна система: соціально-філософський аналіз // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. Запоріжжя : Вид - во ЗДІА, 2013. Вип.54. С. 241-250.
8. Парсонс Т. *О социальных системах; под ред. В. Ф. Чесноковой и С. А. Белановского.* М. : Академический Проект, 2002. 832 с.
9. Пунченко О. П. Інформатизація як засіб репрезентації інформаційних ресурсів суспільства // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. Запоріжжя : Вид-во ЗДІА.2015. Вип.63. С.21-30.
10. Савченко С. В. Філософія глобального інформаційного суспільства як цивілізаційна парадигма розвитку сучасного суспільства // Гілея : науковий вісник : зб. наук. Пр. К.: Вид - во УАН ТОВ «НВП» «ВІР», 2014. Вип. 90. С. 194 - 198.
11. Соснин А. В. Информационно-коммуникационные технологии – многовекторный феномен процесса развития общества // Коммуникативные стратегии информационного общества: Труды Междунар. науч.-теор. конф. СПб. : Изд - во Политехн. ун - та, 2013. С. 20 - 29.
12. Соснін О. В., Воронкова В.Г., Постол О.Є. *Сучасні міжнародні системи та глобальний розвиток (соціальнополітичні, соціально-економічні та соціально-антропологічні виміри) : навчальний посібник.* Київ : Центр навчальної літератури, 2015. 556 с.
13. Соснін О. В., Дзьобань О.П. Інформаційна безпека: нові виміри загроз, пов'язаних з інформаційнокомунікаційною сферою // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: зб. наук. пр. Запоріжжя : Вид - во ЗДІА, 2015. Вип. 61. С.24 - 34.

14. *Соснін О. В., Воронкова В. Г., Ажажа М. А. Філософія гуманістичного менеджменту (соціально-політичні, соціально-економічні, соціально-антропологічні виміри): навчальний посібник. Запоріжжя: Дике поле, 2016. 356 с.*
15. *Человек в информационно-коммуникационных сетях : материалы круглого стола // Человек. 2012. № 5- С.76 - 91.*
16. *Rheingold H. The Virtual Community: Homesteading on the Electronic Frontier. Reading, MA : AddisonWesley, 1993.*

АЖАЖА М. А.

*кандидат наук державного управління,
доцент кафедри менеджменту організацій
та управління проектами,
Запорізька державна інженерна академія (Україна, Запоріжжя)
E-mail: azaz-marina@yandex.ru, ORCID: 0000-0001-6067-3926*

МУЦ Л. Ф.

*кандидат соціологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
та лінгвістичних комунікацій,
Запорізька державна інженерна академія (Запоріжжя, Україна)
E-mail: d.lulu@mail.ru, ORCID: 0000-0003-4136-9579*

ХЛЄБНІКОВА А. А.

*аспірант кафедри менеджменту організацій
та управління проектами (2016),
Запорізька державна інженерна академія (Запоріжжя, Україна)
E-mail: hleb-alka@yandex.ru*

3.4 СОЦІАЛІЗАЦІЯ ІНДИВІДА В ПРОЦЕСІ СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ ТА ВІРТУАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Вступ

3.4.1 Процес становлення особистості в умовах суспільного розвитку.

*3.4.2 Особливості інтелектуально-професійної соціалізації в
контексті суспільного розвитку.*

3.4.3 Соціальна мережа як концепт інформаційного соціуму.

3.4.4 Спілкування у соціальних мережах як умова соціалізації.

*3.4.5 Соціальна мережа як засіб конструювання комунікативного
простору особистості.*

Висновки

Список використаних джерел

Анотація. В науковому дослідженні висвітлюються проблеми соціалізації в контексті суспільного розвитку; аналізуються теоретичні та практичні напрацювання вітчизняних та зарубіжних вчених з проблем соціалізації; досліджується понятійно-категоріальний апарат «соціалізації» та «інтелектуально-професійної соціалізації». Процес становлення особистості розкриває умови освоєння людиною суспільно виробленого досвіду, відношення до миру, соціальних норм, ролей, функцій; активне застосування цього досвіду самою людиною під кутом зору своїх внутрішніх позицій, формування

Ажажа М. А., Муц Луай, Хлебнікова А. А.

власного світогляду, реалізацію світогляду у власному досвіді взаємодії з іншими людьми; участь і вклад людини у подальший розвиток духовних цінностей. Соціалізація – це коли людина не тільки відтворює минуле, знання, навіть і високопрофесійне, а творить принципово інше, нове знання, нові ідеї, що дозволяють суспільству піднятися на новий щабель соціального розвитку. У техніці, у сфері природознавства - це відкриття, винаходи і тому інше, у мистецтві – високохудожні твори. Подано аналіз концептуалізації соціальної мережі, яка сприяє розвитку соціального капіталу, який є фундаментальною складовою глобального інформаційно-комунікативного суспільства. Виявлено аксіологічний статус соціальних мереж у глобальному інформаційно-комунікативному суспільстві та з'ясовано сутність і види соціального капіталу, що слугує джерелом розвитку мережі і нерозривно пов'язаний з її функціонуванням. Обґрунтовано напрями оптимізації соціальної мережі в умовах глобальної трансформації сучасного світу.

Ключові слова: соціалізація, інтелектуально-професійна соціалізація, соціальна мережа, інформаційне суспільство, соціальний капітал, аксіологічний статус соціальної мережі, глобальне інформаційно-комунікативне суспільство.

3.4.1 Процес становлення особистості в контексті суспільного розвитку

Актуальність дослідження полягає в тому, що процес становлення особистості припускає засвоєння людиною суспільно сформованого досвіду, відношення до світу, соціальних норм, ролей, функцій; активне застосування цього досвіду самою людиною під кутом зору своїх внутрішніх позицій, формування власного світогляду, реалізацію світогляду у власному досвіді взаємодії з іншими людьми; участь і внесок людини в подальший розвиток духовних цінностей. Термін «соціалізація» ототожнює «входження індивіда в соціальне середовище», «засвоєння соціальних впливів», «залучення людини до системи соціальних зв'язків» тощо. Тобто, процес соціалізації являє собою сукупність усіх соціальних процесів, завдяки яким індивід засвоює визначену систему норм і цінностей, що дозволяє йому функціонувати в якості члена суспільства [1, с. 128-144]. Процес становлення особистості розкриває засвоєння людиною суспільно виробленого досвіду, відношення до світу, соціальних норм, ролей, функцій; активне застосування цього досвіду самою людиною під кутом зору своїх внутрішніх позицій, формування власного світогляду, реалізацію світогляду у власному досвіді взаємодії з іншими людьми; участь і внесок людини в подальший розвиток духовних цінностей. Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Дослідженням та вивченням проблем процесу Філософія Соціалізація в контексті суспільного розвитку соціалізації в цілому приділили свою увагу: М.Ажажа, Н. Абдюкова, Дж. Аллантайт, Т. Алексеєнко, Б.Ананьєв, Г. А.Андрєєва, А.Афонов, І.Богданова, У. Бронфенбреннер, М. Вебер, Л.Виготський, В. Воробйов, В.Воронкова, Н. Гаркавенко, Ф. Гідінгсон, Н.Гордієнко, Е. Гідденс, Р. Граніна, Е. Дюркгейм,

Е. Еріксон, Б. Заззо, Ф.Знавецький, М. Іорданський, І. Кон, Г. Крайг, Н. Лукашевич, О. Любарська, Г. Лялюк, О. Малахова, А. Маслоу, Г. Махмадамінова, А. Мудрик, Ф. Мустаєва, Н. Нікандров, О. Панагушина, Б. Паригін, Т. Парсонс, А. Реан, Є. Рибалко, Н.Смелзер, В. Сухомлинський, І. Талмент, Г. Гард, У. Я. Тарновецька-Якобець, Дж. Хоманс, Я. Щепанський та інші. Взаємозв'язок соціалізації та суспільства досліджено у працях Н. Перука. Вікові особливості процесу соціалізації розглянули Л. Божович, І. Коном, Н.Чепелева, Ю. Швалб. Соціалізація в контексті виховання та навчання проаналізовано М. Боришевським, Л. Виготським, Г. Костюком, С. Максименко, Ж. Піаже та ін. Зв'язок соціалізації та життєвої позиції розглядає Т. Воропаєва. Вплив моди на соціалізацію досліджено в працях А. Добровольського. Теоретичні засади соціалізації нового покоління представлені в працях П. Вайнолі, Н. Заверико, І. Зверєвої, А. Капської, Л. Коваль, Г. Лактіонової, В. Оржеховської, С. Харченко та ін.

Для вирішення основної мети сформульовано ряд дослідницьких завдань: - проаналізувати понятійно-категоріальний апарат «соціалізації» та «інтелектуально-професійної соціалізації» в контексті суспільного розвитку; - дослідити класифікацію соціалізації; - виявити вплив соціалізації на розвиток соціального співтовариства в умовах трансформації суспільства. Виклад основного матеріалу дослідження. Практично всі науковці зі стародавніх часів до сьогодні намагалися розкрити сутність людини як особистості, прослідкувати її розвиток, фактори впливу на нього та наслідки взаємодії з суспільством.

Не дивлячись на зацікавленість вченими процесами розвитку особистості та її взаємодії з суспільством, поняття «соціалізація» виникло лише в ХІХ ст. (Ф. Гідігсон). Автор використовував поняття у значенні підготовки індивіда до життя в суспільстві, а також розвитку характеру людини і його соціальної природи [6]; визначив соціалізацію як «процес розвитку соціальної природи людини». Термін «соціалізація», незважаючи на його широку поширеність, не має однозначного тлумачення серед представників різних наук [2, 133]. Більш того, іноді до поняття соціалізації висловлюється досить критичне відношення, пов'язане вже не тільки зі слововживанням, але й із сутністю справи.. Однією з перших моделей соціалізації була психоаналітична або «особистісного контролю». Вона побудована на основі теорії психоаналізу З. Фрейда. У цій моделі представлена думка, що людина є асоціальною від народження внаслідок інстинктів (в більшості випадків агресивних), а здобуває усі соціальні риси під час процесу соціалізації [3, с. 14]. Сам процес соціалізації, в рамках психоаналітичної моделі, визначається вченими як «оволодіння природними інстинктами за допомогою захисних механізмів організму» [1, с. 14] та контролюючим чинником, оскільки існує постійний конфлікт між бажанням та соціальними нормами [4, с. 48]. Прихильники даної моделі зазначають, що процес виховання проходить нормально до тих пір, поки совість та Я-ідеал Ажажа М. А., Муц Луай, Хлебнікова А. А.

розвиваються гармонійно. Особлива увага представниками психоаналітичної моделі приділяється агресивності та прив'язаності в процесі становлення особистості [5, с. 80–81] Г. Ландберг визначає поняття соціалізації як «процес взаємодії, завдяки якому індивід засвоює звичаї, уміння, вірування, нормативні вимоги даного суспільства, з метою ефективної участі у соціальному житті» [7]. Т. Парсонс та Р. Мертон стверджують, що сутність соціалізації полягає в адаптації індивіда до соціального середовища, яка стає підґрунтям його «поведінкової впевненості». Згідно з теорією Т. Парсонса, соціалізація є одним із складників процесу соціальної інтеграції.

У контексті здійснюваного дослідження важливою є думка Т. Парсонса про те, що школа є одним із найбільш значущих агентів соціалізації [8, с. 297]. Ю. Хабермас та В. Орбан зміст і завдання соціалізації вбачають у вихованні активної особистості в процесі її взаємодії із соціальним середовищем, усвідомлення нею необхідності повного розвитку своїх здібностей та потенцій [9, с. 55]. Соціалізація в роботах О. Мудрика – це соціальна сутність людини як єдності біологічного і соціального, що реалізується за допомогою і під впливом соціуму. У «Філософському словнику соціальних термінів» наведене наступне визначення категорії «соціалізація» – процес засвоєння і подальшого розвитку індивідом соціокультурного досвіду – трудових навиків, знань, норм, цінностей, включення індивіда в систему соціальних зв'язків і формування в нього соціальних якостей. При цьому передача соціального досвіду, навчання типовим формам і способам діяльності здійснюється завдяки вихованню та впливові зовнішнього соціального середовища [10]. Дуже важливою є спеціальна соціалізація - професійна, або інакше її можна назвати інтелектуальна. Фактично ми говоримо про таку соціалізацію та інтелектуальний розвиток, коли людина не тільки відтворює минуле знання високопрофесійно, а робить принципово інше, нове знання, нові ідеї, що дозволяють суспільству піднятися на нову ступінь соціального розвитку.

3.4.2 Особливості інтелектуально-професійної соціалізації в контексті суспільного розвитку

Можна виділити чотири етапи професійного, або інтелектуального, становлення. Інтелектуально-професійна соціалізація - це коли людина не тільки відтворює минуле знання, нехай і високопрофесійно, а й робить принципово інше, нове знання, нові ідеї, що дозволяють суспільству

піднятися на нову ступінь соціального розвитку. Можна виділити чотири етапи інтелектуально- професійного становлення.

Перший (нагромадження загального знання та культурного базису), другий (спеціалізація), третій етап (період виробництва нового знання) і четвертий етап (повільне загасання професійних, у першу чергу, і інтелектуальних знань). На першому етапі створюється загальне поле інтелектуального розвитку на основі високої, повної та актуальної соціалізації. Тільки високосоціалізоване середовище може сприяти та обумовлювати появу високопрофесійних інтелектуалів. Необхідно підкреслити, соціальне середовище, але не обов'язкове суспільство, тому що тільки в період ранньої соціалізації відбувається створення фундаментальної соціалізації, на основі якої і виростають таланти і видатні представники роду людського. Другий етап (час поступової спеціалізації знань), що відбувається спочатку в школі, потім в інституті та в процесі практичної діяльності.

Шкільна соціалізація, безумовно, орієнтована в першу чергу на загальну соціалізацію. Але саме за шкільною партою в людині починають виявлятися перші схильності до тієї або іншої професійної діяльності, і відбувається поділ учнів на дві нерівні групи: до першої відносяться ті, які в силу різних фізіологічних і соціальних причин не досягнуть високого рівня професійного та інтелектуального розвитку, та друга група, в яку входять діти, що явно тяжіють до високої соціалізації. Підготовка до інтелектуально- професійної соціалізації продовжується приблизно до 30-ти років, тобто до границі віку молодого фахівця. У цей період йде нагромадження знань, загальної і професійної культури, яке займає майже половину життя. Але за 5 років в певних умовах відбувається стрибок, і людина майже відразу ж переходить на вищу ступінь професійної та інтелектуальної соціалізації, непомітно перестрибуючи і професійний поріг соціалізації. До 35-40 років людина стає професіоналом вищого класу, займає високу ступінь у професійній і інтелектуальній еліті, до якої відносяться вчені, творчі працівники. Процес професійної соціалізації триває приблизно до 60-70-ти років і займає другу половину життя. Саме в цей період народжуються основні ідеї, що визначають особу суспільства і всього людства на тривалу перспективу. Інтелектуально- професійна соціалізація виражається такою якістю і властивістю людини, як народження принципово нового знання в природознавстві і поява високих зразків у творчості. Потім приходить розплата за тривалу творчість, соціалізація починає стрімко загасати і до 75-80-ти років практично сходить нанівець.

Таким чином, особливості інтелектуально-професійної соціалізації в контексті суспільного розвитку полягають в тому, що вона відбувається у формалізованому та актуалізованому світі соціального знання на відміну від внутрішнього спонтанного неусвідомленого знання. Професійна, або інтелектуальна, соціалізація характеризується такою якістю і властивістю людини, як народження принципово нового знання в природознавстві і поява високих зразків у творчості. Потім приходить розплата за тривалу творчість, соціалізація починає стрімко згасати і до 75-80-ти років практично сходиться нанівець. Відмінна риса професійної та інтелектуальної соціалізації полягає в тому, що вона відбувається у формалізованому та актуалізованому світі соціального знання на відміну від внутрішнього спонтанного неусвідомленого знання, яким оперують переважно низько соціалізовані верстви суспільства. Справа в тому, що народження нової ідеї фактично є перекладом неусвідомленого знання в актуалізоване і формалізоване знання, тобто соціалізована людина представляє нову ідею в деякому формальному вигляді, що дозволяє зробити її надбанням громадськості. Високосоціалізовані люди, і, насамперед, високопрофесійні та інтелектуально розвинуті виконують одну важливу функцію. Вони передають своє знання новому, вже третьому поколінню (онукам) своє головним чином спеціалізоване знання. Але це неформалізоване знання, передане студентам, а загальне соціалізоване знання. Воно цінніше, ніж звичайне соціальне знання людей, що не мають спеціалізованої соціалізації і не досягли порога соціалізації. Звичайне соціальне знання не представляє інтересу для нового покоління, що вже має принципово інше знання. Більш того, дане знання може бути навіть небезпечним для нового покоління, оскільки воно може бути неповним, неактуальним знанням і тим самим знизити загальний рівень соціалізації покоління. Таким чином, необхідно враховувати одне принципове положення. Знання старшого покоління людей завжди відрізняється від соціального знання нового другого і тим більше третього покоління. Вони просто різні. Але ці знання взаємодіють за допомогою прикордонних груп. У якості останніх виступають ті особистості, хто добре соціалізований, досяг порога соціалізації і зумів родити повне знання, нові ідеї. Однак ці люди передають не свої спеціальні знання і не свій конкретний досвід, вони лише пробуджують у новому поколінні можливість повної соціалізації. Саме ці люди можуть розбудити дану можливість щонайкраще поряд з іншими соціальними інститутами. Далеко не кожна людина старшого покоління здатна активізувати повну соціалізацію в молоді,

хоча кожен старший цього хоче. І виникає проблема батьків і дітей. Вона виникає тому, що представники старшого покоління не змогли реалізувати свою повну соціалізацію, не досягли її порога і залишилися на середньому рівні, а може бути і нижче. Новому поколінню такий наставник не цікавий. Досягнення порога соціалізації суспільством у цілому, а тим більше всім людством довга справа. Поріг соціалізації відображає її якість, при якому суспільство і людство переходять у принципово інший соціальний стан. Філософія Соціалізація в контексті суспільного розвитку 184 Можна, звичайно, зробити ривок у соціалізації. Альтернативи тут такі. Якщо соціалізувати все суспільство до порога соціалізації, то буде потрібно або дуже багато часу, або дуже багато коштів. Соціалізація – це коли людина не тільки відтворює минуле знання, нехай і високопрофесійне, а робить принципово інше, нове знання, нові ідеї, що дозволяють суспільству піднятися на нову ступінь соціального розвитку. У техніці, в області природознавства це відкриття, винаходи тощо, у мистецтві - високомистецькі добутки. Список використаних джерел

3.4.3 Соціальна мережа як концепт інформаційного соціуму

Соціальна мережа як концепт інформаційного суспільства представляє собою симбіоз соціальної і технічної реальності, що утворює багатоманітні комунікативні конфігурації (просторово-часові, суб'єкт-суб'єктні, суб'єкт-об'єктні), які компенсують високу інформаційну щільність сучасного суспільства і здійснюють всі види соціальної комунікації (масової, міжособистісної, групової) на всіх технологічних рівнях: вербальному, мовленнєвому, аудіо-візуальному. Соціальні мережі характеризуються нескінченним числом незалежних центрів акумуляції і розповсюдження інформації, що визначає її глобальність, демократичність, але й безконтрольність. Ці характеристики визначають нові смислові конструкти в організації комунікативного простору, в контексті якого соціальний капітал слугує джерелом мережі і нерозривно пов'язаний з її функціонуванням. Феномен довіри являється основою соціабельності і дає можливість суб'єкту підтримувати певне число контактів. У результаті ефективного функціонування мережі створюється соціомережевий соціальний капітал, який сприяє соціалізації користувача і задоволенню професійних, ділових, комерційних та інших потреб, що підвищує рівень інформаційної культури та ефективності мережевої комунікації.

Соціальна мережа як концепт інформаційного суспільства сприяє розвитку соціального капіталу, що є фундаментальною складовою демократичного суспільства та ринкової економіки. За визначенням

Ф.Фукуями, соціальний капітал – набір неформальних цінностей та норм, які є спільними для певної соціальної групи і створюють можливості для співпраці. Соціальний капітал набуває свого наповнення і цінності лише коли стає суспільним надбанням і використовується широким колом індивідумів, тобто соціальний капітал є характеристикою суспільства або його великих груп, а не характеристикою індивідумів. Соціальний капітал слугує джерелом розвитку мережі і безпосередньо пов'язаний з її функціонуванням.

Аксіологічний статус соціальних мереж у сучасному інформаційному суспільстві зумовлений тим, що соціальні мережі виступають як компенсаційний механізм, що формується в умовах неефективності держави та інших соціальних інститутів, а з іншої сторони, - представляє собою універсальний соціальний механізм, який здійснює свої функції в умовах відносної соціальної та групової солідарності і доповнює у цій якості інші інститути. Ціннісний аспект мережевої комунікації проявляється у тому, що мережі сприяють дифузії інновацій, які охоплюють освітню, науково-інноваційну, політичну та економічну сфери сучасного суспільства, та сприяють конструюванню комунікаційного простору. Мережеві комунікації сьогодні представляють не просто теоретичний проект, а емпіричну реальність, що включає: електронну пошту, чати, служби повідомлень, форуми, блоги, мережеві спільноти, що є маніфестацією динаміки електронного обміну інформацією, яка неухильно розгортається в інформаційно-комунікативному просторі.

Взаємодія суб'єктів мережевої комунікації відображає нову якість інформаційних суб'єкт-об'єктних відносин, що зумовлено специфічними функціями соціальних мереж. Онлайніві соціальні мережі, які, крім виконання функцій підтримки спілкування, обміну думками і отримання інформації, стають об'єктами і засобами інформаційного управління та ареною інформаційного протиборства. До мережевих засобів масової інформації слід віднести частину ресурсів платформи WWW (World "Wide Web, Всесвітня павутина, Веб), що складають зміст та інтелектуальну складову (контент) Інтернету. Мережа – це не тільки засіб передачі інформації, але й можливість її обробки, яка виступає універсальним засобом структурування соціального простору, суть якого у тому, щоб сприяти створенню гнучкої та одночасної взаємодії великої кількості вузлів, функції яких виконують індивіди, що є соціальними акторами. Відповідно соціальна мережа є системою, що пов'язує між собою канали зв'язків акторів.

Найбільш важливою характеристикою мережевої комунікації є отримання і створення соціального капіталу через посередництво функціонування соціальної мережі. Соціальний капітал визначає форми мережевої комунікації, тобто потреби, цілі і мотиви учасників комунікації, а властивості причетності до соціальної мережі розкривають динаміку інформаційних потоків і потенційну безкінечність росту системи, її емерджентність, що посилює даний ефект. Соціальний капітал слугує

Ажажа М. А., Муц Луай, Хлебнікова А. А.

джерелом розвитку мережі і нерозривно пов'язаний з її функціонуванням, тобто може проявляти себе у якості особливого виду реальних і потенційних ресурсів. Форми мережевої комунікації залежать від геометричної конфігурації соціальних акторів, від міри реалізації і накопичення соціального капіталу, від інформаційної змістовності. Соціальна мережа, що володіє конструктивним потенціалом у динаміці інформаційних потоків, безумовно має аксіологічний статус в сучасному суспільстві. Основна цінність соціальної мережі у тому, що в сучасних умовах вона є не просто засобом комунікації, а механізмом конструювання комунікативного простору сучасного суспільства. Ціннісним аспектом у даному випадку є вільна горизонтальна комунікація і самоорганізація мережі, що визначає її ентропійність. Всі учасники мережевої спільноти визнають, перш за все, свободу слова не обмежену статусними межами і цінують право вільно формувати організаційні структури для досягнення ефективної взаємодії і генерації ідей. Тому аксіологічний статус соціальної мережі у сучасному інформаційному суспільстві проявляється у даному аспекті як засіб накопичення інформації та реалізації особистого і соціального капіталу.

Сучасний світ у всій своїй багатоманітності єдиний, і його частини взаємопов'язані. Глобалізація процес інтеграції держав і народів у різних сферах діяльності. Основні причини глобалізації: перехід від індустріального суспільства до інформаційного, до високих технологій; перехід від централізації економіки до децентралізації; від національної економіки до світової; використання нових комунікаційних технологій; Інтернету; супутникового телебачення. Глобалізація - це процес, в ході протікання якого зростає взаємовплив і взаємозв'язок народів і держав. Світ єдиний і багатоманітний: чим сильніше тенденція до єдності, тим яскравіше проявляється багатоманітність культур, образів життя, соціальних цінностей. У сучасну епоху людство набуває єдності не тільки антропологічної як біологічний вид, але і як соціальної – об'єднуючись у цілісну всесвітню соціальну систему, і культурної – постільки у процесі взаємообміну досягненнями різних культур створюється єдина загальнолюдська культура.

Основні фактори єдності сучасного людства та їх наслідки: 1) зміна засобів масової комунікації – в єдиний інформаційний потік поєдналися практично всі регіони планети; 2) зміна транспорту – швидкість переміщення з однієї частини світу в іншій: світ став доступний для пересування; 3) характер сучасної техніки – реальна загроза знищення всього людства; 4) економіка – виробництво, ринки стали дійсно світовими, виробничі сили перетворилися в основу єдності сучасного людства; 5) глобальні проблеми – їх вирішення можливе тільки загальними зусиллями всієї світової спільноти. У цих умовах особливо потребує розвиток комунікаційної діяльності органів державної влади, які втягнуті у глобалізаційний процес. В умовах глобалізації на перший план висувуються не проблеми технізації суспільства, а проблеми його інтелектуалізації, створення і упровадження нових

Ажажа М. А., Муц Луай, Хлебнікова А. А.

технологій, що базуються на ефективному використанні головного стратегічного ресурсу суспільства – знання, що свідчить про набуття людським суспільством нової якості і створення інфосфери – інформаційної культури, що включає: 1) матеріальну складову (інфокомунікації): - глобальні мережі добування, передачі, оброблення і збереження інформації; 2) гуманістичний світогляд людей: світогляд людей, менталітет, психологія, «шкала цінностей. М.Кастельс визначив глобалізацію як «нову капіталістичну економіку», визнавши у якості основних її характеристик наступні константи: інформація, знання та інформаційні технології слугують головними джерелами зростання продуктивності і конкурентоспроможності, ця нова економіка організується переважно через мережеву структуру менеджменту, виробництва і розподілу, а не окремих фірм, як раніше, тому вона являється глобальною. В глобальному інформаційно-комунікативному просторі світ і суспільство розгортаються через призму комунікації, що потребує адекватного аналізу даного феномена. Це вже привело до виникнення нового явища у світовому розвитку, що отримало назву «глобальна революція у спілкуванні». Саме тому напрями оптимізації комунікативного менеджменту в епоху глобалізації викликані детермінантами культурної сфери, що сприяє тому, в її основі – спілкування як головний феномен ХХ століття, в який втягнуті всі народи і цивілізації.

3.4.4 Спілкування у соціальних мережах як умова соціалізації

Спілкування у соціальних мережах – це найскладніше поняття, трактується як передача соціальної та індивідуально значущої інформації за допомогою різних комунікативних засобів та процесів. В результаті впливу глобалізації відбувається розширення понять «простір», «час», «реальність», що відбувається під впливом нових комп'ютерних технологій та Інтернет, що привело до «смерті простору», змінило характер сприйняття часу і реальності у результаті появи нового поняття «віртуальна реальність». В результаті глобалізаційних процесів відбулася трансформація не тільки просторової, а й часової організації соціального життя, що здійснило вплив як на контекст сприйняття, так і на інтерпретацію і розуміння змісту комунікації. Поява комп'ютерів і глобальної мережі Інтернет не тільки якісно перетворили характер комунікаційного впливу, але й весь контекст цієї взаємодії, що мало рішучий вплив на формування відкритого глобального світу. Поява нової парадигми Інтернет як нової нелінійної комунікативної системи дозволила людині практикувати «паралельне існування» у реальному і віртуальному світах, показати складність і суперечливість ситуації, яка сприяє формуванню одновимірної культури, що базарується на цінностях техногенної цивілізації. Все це розширяє уявлення про сутність і моделі комунікації в суспільстві, Інтернет як нову нелінійну комунікативну систему,

дозволяє зрозуміти соціальні наслідки глобалізації комунікативного процесу і потребу, направлену на діалог (полілог) культур.

В той же час концептуалізація комунікаційного процесу в умовах глобалізації («спілкування у соціальних мережах») повинна розумітися як аутопоетична (самоорганізаційна) система, яка породжує не тільки свої структури, але й свої елементи. Згідно їх теорії, істотною особливістю живих систем є автопоезис – самовиробництво системою компонент, що реалізують її організацію (процесуальну конфігурацію), а живою системою вважається будь-яка система, яка здійснює автопоезис у фізичному просторі. На початку 1970-х р. У.Матурана і Ф.Варела написали декілька робіт, присвячених теорії автопоезису («Biology of cognition» [Maturana, 1970] and 'Autopoiesis: The Organization of the Living' [Maturana & Varela, 1973]), які були передруковані разом у 1980р. одним томом, що був названим *Autopoiesis and Cognition: The Realization of the Living*. Практично у той же час у 1979р. Ф.Варела опублікував роботу, яка була названа *Principles of Biological Autonomy*, яка розширила глибину останніх робіт. На протязі 1980р. У.Матурана і Ф.Варела написали книгу *The Tree of Knowledge* (Древо познання. Перевод с англ. Ю.А. Данилова. – М.: Прогресс-Традиция, 2001. – 224с.), а в 1991р. Ф.Варела (сумісно з Е.Томпсоном (Evan Thompson) і Е. Рош (Eleanor Rosch)) - книгу *The Embodied Mind*, у якій вони окреслили задачі когнітивної науки. Теорія автопоезису застосовується також до аналізу соціальних систем у творах німецького соціолога Пітера М.Хейла (Peter M. Heil) (1980;1984). В контексті даної теорії автопоезису Хейл досліджує такі концепти, як самоорганізація, самопідтримка, самореферентність.

Мережеве суспільство використовує інформаційно-телекомунікаційні технології як новий канал відтворення того ж символічного світу, так як комунікація здійснюється через посередництво образів чи на основі образів. В глобальному інформаційно-комунікативному просторі світ і суспільство розгортаються через призму соціальної мережі, що отримало назву **«спілкування у соціальних мережах»** [1, 292с.]. Моделі соціальних мереж частіше всього описуються у матричному вигляді, використовуються для опису поведінки суб'єктів при прийнятті ними різних рішень. Мережевому аналізу як методологічному підходу властиві наступні риси і характеристики: 1) актори розглядаються як взаємопов'язані одиниці; 2) зв'язки між акторами – канали передачі матеріальних і нематеріальних ресурсів; 3) мережеві моделі фокусують увагу на індивідуальних діях акторів, які використовують мережу; 4) мережеві моделі – соціальні, політичні, економічні і т.п. М.Кастельс називає сучасне глобальне суспільство суспільством мережевих структур, які підпорядковують структурі відносини, в результаті чого влада мережі виявляється сильнішою, (Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс; Под ред. О.И.Шкаратана. - М.: ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с. а сам факт приналежності до тієї чи іншої мережі

є найважливішим джерелом влади і змін у суспільстві (Wasserman S. *Social Network Analysis: Methods and Applications* / S. Wasserman, K. Faust. - Cambridge: Cambridge University Press, 1994. - P. 4.). Все це приводить до того, що у мережевому суспільстві не стільки домінування інформації, стільки перетворення варіантів її використання свідчить про те що глобальні мережеві структури витісняють традиційні форми взаємовідносин. Тим самим формується новий індустріальний простір, який характеризується можливістю розділити виробничий процес не по окремим підприємствам, розміщених у різних місцях, при цьому забезпечуючи єдність виробничого процесу через сучасні комунікаційні можливості. В умовах розвитку мережевого суспільства з'являються широкі можливості використання порівняльних переваг географічного і ресурсного характеру, постільки віддаленість виробничих одиниць одна від одної дає змогу їм розвиватися. По суті новий індустріальний простір представляє собою інформаціологічне суспільство, що базується на нових комунікаційних, а, відповідно, виробничих принципах. Мережа як система децентралізованого управління набуває все більшого значення, так як згідно з мережевим принципом фірми будують як свої внутрішні, так і свої зовнішні зв'язки, при чому аналогічні процеси протікають у різних культурних і національних контекстах. У сучасну епоху глобалізації людство набуває єдності не тільки антропологічної як біологічний вид, але і як соціальної – об'єднуючись у цілісну всесвітню соціальну систему, і культурної – постільки у процесі взаємообміну досягненнями різних культур створюється єдина загальнолюдська культура. Основні фактори **єдності сучасного людства** : 1) зміна засобів масової комунікації – в єдиний інформаційний потік поєдналися практично всі регіони планети; 2) зміна транспорту – швидкість переміщення з однієї частини світу в іншій: світ став доступний для пересування; 3) характер сучасної техніки – реальна загроза знищення всього людства; 4) економіка – виробництво, ринки стали дійсно світовими, виробничі сили перетворилися в основу єдності сучасного людства; 5) глобальні проблеми – їх вирішення можливе тільки загальними зусиллями всієї світової спільноти. В умовах глобалізації на перший план висувуються не проблеми технізації суспільства, а проблеми його інтелектуалізації, створення і упровадження нових технологій, що базуються на ефективному використанні головного стратегічного ресурсу суспільства – знання, що свідчить про набуття людським суспільством нової якості і створення інфосфери – інформаційної культури, що включає: 1) матеріальну складову (інфокомунікації); глобальні мережі добування, передачі, оброблення і збереження інформації; 2) гуманістичний світогляд людей: світогляд людей, менталітет, психологія, «шкала цінностей. М.Кастельс визначив глобалізацію як «нову капіталістичну економіку», визнавши у якості основних її характеристик наступні константи: інформація, знання та інформаційні технології слугують головними джерелами зростання продуктивності і

Ажажа М. А., Муц Луай, Хлебнікова А. А.

конкурентоспроможності, ця нова економіка організується переважно через мережеву структуру менеджменту, виробництва і розподілу, а не окремих фірм, як раніше, тому вона являється глобальною. В глобальному інформаційно-комунікативному просторі світ і суспільство розгортаються через призму комунікації, що потребує адекватного аналізу даного феномена. Це вже привело до виникнення нового явища у світовому розвитку, що отримало назву «глобальна революція у спілкуванні». Саме тому напрями оптимізації комунікативного менеджменту в епоху глобалізації викликані детермінантами культурної сфери, що сприяє тому, в її основі – спілкування як головний феномен, в який втягнуті всі народи і цивілізації.

3.4.5 Соціальна мережа як засобів конструювання комунікативного простору особистості

Безперервна трансформація соціокультурної реальності потребує усвідомлення сучасної комунікативної ситуації і вироблення відповідних стратегій і тактик управління комунікативними процесами, здатності суспільства сприймати і конструювати комунікативні інновації в умовах інформаційного суспільства. Проникнення комунікації в усі сфери життєдіяльності суспільства, виникнення і розвиток якісно нового типу комунікативних структур потребують глибокого переосмислення комунікативної природи соціальної реальності, що актуалізує проблему мережевої комунікації у сучасному науковому пізнанні. Проблема дослідження ролі і місця соціальних мереж у комунікативному просторі сучасного суспільства зумовлена тим, що соціальні мережі перетворилися у своєрідний глобальний координаційний центр, здатний компенсувати не тільки нормативний вакуум, але й регулювати комунікативні процеси в соціальних системах. У другій половині 90-х рр. минулого століття відбувся вибухоподібний розвиток мережі Інтернет і комунікаційних технологій. Вже в кінці ХХ ст. в Інтернеті нараховувалося більше 300 млн. постійно підключених до нього серверів, а «бум соціальних мереж» потряс своєю інформаційною силою. В результаті цих процесів складний процес зміни комунікаційних стандартів сприймається як занурення країни у простір мозаїчної, хаотично орієнтованої культури, у зв'язку з чим загострюється питання ціннісних орієнтирів особистості в мережах. Проблемою дослідження виступає дослідження соціальних мереж як засобів конструювання комунікативного простору сучасного суспільства. Всебічний аналіз соціальних мереж, мережевої комунікації як феноменів сучасної соціальної реальності, визначення їх конструктивного потенціалу потребує міждисциплінарного підходу – соціальної філософії, комунікології, соціології комунікації, когнітивістики і віртуалістики.

В сучасних умовах, зумовлених інтенсивним розвитком інформаційних технологій і процесами глобалізації, формується мережева інформація, що компенсує щільність і багатоманітність інформації. Соціальні мережі характеризуються періодичністю, інформаційно-аналітичною і фінансовою доступністю, глобальністю, демократичністю, наявністю зворотного зв'язку, що сприяє розгортанню їх конструктивного соціального потенціалу в сучасному комунікативному просторі. Види соціальних мереж визначаються геометричною конфігурацією акторів і зв'язками між ними, спрямованістю інформації, інтерактивністю, відкритістю, що створює умови для накопичення і реалізації соціального капіталу як культури довіри до людей та інститутів, соціальної солідарності.

Основними характеристиками соціальної мережі являються мультифункціональність і соціабельність, що сприяють підвищенню ефективності мережевої комунікації за рахунок формування інформаційної компетентності та інформаційної культури особистості. В той же час слід наголосити на аксіологічному статусі соціальних мереж, які виступають механізмом конструювання сучасного комунікативного простору за рахунок накопичення і реалізації соціомережевого соціального капіталу і дифузії інновацій. Соціальна мережа як концепт інформаційного суспільства представляє собою симбіоз соціальної і технічної реальності, що утворює багатоманітні комунікативні конфігурації (просторово-часові, суб'єкт-суб'єктні, суб'єкт-об'єктні), які компенсують високу інформаційну щільність сучасного суспільства і здійснюють всі види соціальної комунікації (масової, міжособистісної, групової) на всіх технологічних рівнях: вербальному, мовленнєвому, аудіо-візуальному. Соціальні мережі характеризуються нескінченним числом незалежних центрів акумуляції і розповсюдження інформації, що визначає її глобальність, демократичність, але й безконтрольність. Ці характеристики визначають нові смислові конструкти в організації комунікативного простору, в контексті якого соціальний капітал слугує джерелом мережі і нерозривно пов'язаний з її функціонуванням. Феномен довіри являється основою соціабельності і дає можливість суб'єкту підтримувати певне число контактів. У результаті ефективного функціонування мережі створюється соціомережевий соціальний капітал, який сприяє соціалізації користувача і задоволенню професійних, ділових, комерційних та інших потреб, що підвищує рівень інформаційної культури та ефективності мережевої комунікації.

Висновки

В умовах глобалізації і розвитку інформаціологічного суспільства відбувається зміна комунікативної парадигми, яка приводить до появи мережевого суспільства, як нового явища загальноцивілізаційного масштабу. Нові комунікаційні форми створюють якісно інше соціокультурне середовище, яке пред'являє нові вимоги до людини, формуючи новий тип інтелектуальної діяльності.

Ажажа М. А., Муц Луай, Хлебнікова А. А.

Тому з концептуально-філософської точки зору, устремління до глобальності сполучається з формуванням нових вимог до особистості, яка повинна бути цілісною, і в той же час бути частиною мережевого суспільства, мати доступ до інформації, вміти розкодувати інформацію найбільш адекватним чином, приймати участь у виробництві інформації. Розвиток мережевого суспільства в епоху глобалізації створює умови для нової диференціації суспільства, що пов'язано з сегментацією отримувачів інформації в аудіо-візуально-друкованій формі.

Принципова соціокультурна значущість цивілізаційних трансформацій на основі нових інформаційних технологій відбувається у зв'язку з тим, що ці трансформації змінюють не тільки соціальну структуру суспільства, але й менталітет людей. Це новий істотний фактор, який якісно змінить у недалекому майбутньому не тільки соціальну структуру суспільства, але й базові цінності і моральні норми. Стрімкий розвиток інформації, глобалізація комунікативного простору, перехід до нової екранної культури впливають на специфіку спілкування, форми зв'язку, характер ціннісно-світоглядних установок. Складність заключається в тому, що сучасний процес глобалізації являється відкритим і незавершеним, а комунікація і технології удосконалюється з великою швидкістю, що утруднює розуміння фундаментальної значущості комунікативних процесів, їх зв'язок з глобалізацією.

Наслідки фундаментальних зсувів у соціальному житті і ментальності людей не усвідомлюються у повній мірі після того, як людина починає користуватися новими технологіями, практикувати нові види взаємодії у глобальній комунікаційній мережі. В той же час не можна зрозуміти суть трансформацій у сучасній культурі без врахування нових комунікаційних технологій мережевого суспільства, що активно розвивається в епоху

Список використаних джерел:

1. Ажажа М.А. Муц Луай. Соціалізація в контексті суспільного розвитку // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : збірник наукових праць. Запоріжжя, РВВ ЗДІА, 2017. Вип.68. С. 179-186.
2. Зеленков А.И., И.В.Олейник. Информационная цивилизация как глобальный проект эпохи постсовременности // Философия и социальные науки. Минск, 2014, №2. С. 4-6.
3. Пунченко О.П. Фреймы для репрезентации современного этапа цивилизационного развития // Философия и социальные науки. Минск, 2014, №2. С. 26-30.
4. Кастельс М. Информационная эпоха // Экономика, общество, культура. М.: ГУ ВШЭ, 2000. 607 с.
5. Кастельс М. Пути к информационному обществу: структура занятости в семи главных индустриальных странах, 1920-1990 гг. // Междунар. обзор труда. М., 1995. Т. 133, № 1/3.. 52-79.

6. Воронкова В.Г. *Філософія розвитку сучасного суспільства: теоретико-методологічний контекст: монографія*. Запоріжжя: РВВ ЗДІА, 2012. 262 с.
7. Матурана У. *Биология познания*. / Перевод с англ. Ю. М. Мешенина. *Язык и интеллект*. Сб. : Пер. с англ. и нем.; сост. и вступ. ст. В. В. Петрова. М.: Издательская группа «Прогресс», 1996. 416 с.
8. Матурана У, Франциско В. *Древо познания : перевод с англ.* Ю.А. Данилова. М.: Прогресс-Традиция, 2001. 224с.
9. Лазаревич А.А. *Глобальное коммуникационное общество*. Минск: Белорус.наука. 2008.350 с.
10. Хлебнікова А.А. *Соціально-філософський дискурс комунікативних мереж як особливого ресурсу соціального капіталу за умов глобалізації // Гілея: науковий вісник: зб. наук. пр. К.: Вид-во УАН ТОВ «НВП» «ВІР», 2014. Вип. 91 (12). С. 241-245.*
11. Хлебнікова А.А. *Становлення і розвиток інформаційного суспільства в умовах глобалізації: теоретико-методологічний контекст// Гілея: науковий вісник: зб. наук. пр. - К.: Вид-во УАН ТОВ «НВП» «ВІР», 2014. Вип. 92.(1). 377 с. С. 170-174.*
12. Хлебнікова А.А. *Соціальна мережа як засіб розвитку соціального капіталу в умовах формування глобального інформаційно-комунікативного суспільства// Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: зб. наук. пр. Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2014. Вип. 59. С. 278-285.*
13. Воронкова В.Г. *«Общество риска» как следствие кризиса современной цивилизации // Философия и социальные науки*. Минск, 2014, №2. С. 7-11.
14. *Філософія гуманістичного менеджменту (соціально-антропологічні виміри): монографія; зап ред. В.Г.Воронкової*. Запоріжжя: ЗДІА, 2008. 253 с.
15. Хлебнікова А.А. *Соціально-філософський дискурс комунікативних мереж як особливого ресурсу соціального капіталу за умов глобалізації // Гілея: науковий вісник: зб. наук. пр. К.: Вид-во УАН ТОВ «НВП» «ВІР», 2014. Вип. 91.*
16. Хлебнікова А.А. *Становлення і розвиток інформаційного суспільства в умовах глобалізації: теоретико-методологічний контекст // Гілея: науковий вісник: зб. наук. пр. К.: Вид-во УАН ТОВ «НВП» «ВІР», 2014. Вип. 92.*
17. Хлебнікова А.А. *Комунікативний діалог влади і громадянського суспільства як основа формування концепції комунікативного менеджменту // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: зб. наук. пр. Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2014. Вип. 59. С. 278-285.*

ГОРДІЄНКО С. Г.

*доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри інформаційного права
та права інтелектуальної власності
факультету соціології та права
національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут» (Київ, Україна)
E-mail: gordienko19591959@ukr.net, ORCID: 0000-0003-0392-2601*

СОСНІН О. В.

*доктор політичних наук, професор, професор,
ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»
Національної академії Академії педагогічних наук України,
заслужений діяч науки і техніки України,
академік Української академії політичних наук (Київ, Україна)
E-mail: alvas.sosnin@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4188-0887*

3.5 СУТНІСТЬ, ЗМІСТ, ПРАКТИКА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЗАХИСТУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Вступ

- 3.5.1 Сутність інноваційної діяльності та її розвиток в Україні.
- 3.5.2 Державне регулювання інноваційної діяльності в Україні.
- 3.5.3 Управління у сфері розвитку, правової охорони і захисту інтелектуальної власності та інноваційної діяльності в Україні.
- 3.5.4 Проблеми захисту інтелектуальної власності в Україні
- 3.5.5 Формування національної інноваційної системи України
- 3.5.6 Напрями, що стримують інноваційний розвиток в Україні
- 3.5.7 Причини, що негативно впливають на розвиток системи освіти і науки в Україні
- 3.5.8 Головні загрози, що негативно впливають на розвиток інноваційної діяльності в Україні.

Висновки

Списки використаних джерел

Анотація. Розглянуто сутність інноваційної діяльності та її розвиток в Україні та державне регулювання інноваційної діяльності в Україні. У світовій суспільно-науковій думці усе активніше ведеться мова про побудову нової соціальної реальності – інноваційного світу. З'ясовано управління у сфері розвитку, правової охорони і захисту інтелектуальної власності та інноваційної діяльності в Україні. Виявлено проблеми захисту інтелектуальної власності в Україні та умови формування національної інноваційної системи України. Інноваційна діяльність є підставою створення нового знання та інтелектуальних продуктів визнаних на державному, регіональному та

Гордієнко С. Г., Соснін О. В.

світовому рівнях, на які у подальшому поширюється право власності. Обґрунтовано напрями, що стримують інноваційний розвиток в Україні та причини, що негативно впливають на розвиток системи освіти і науки в Україні. Велика увага приділена головним загрозам, що негативно впливають на розвиток інноваційної діяльності в Україні. Зроблено висновок, що ситуація у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності та несформованість національної інноваційної системи перешкоджає розвитку інноваційної діяльності, утворенню в Україні цивілізованого ринку інтелектуальної власності.

Ключові слова: інтелектуальна власність, інновація, інноваційна діяльність, захист прав інтелектуальної власності, державне регулювання інноваційної діяльності.

Вступ

Для створення виробництва, необхідно чітко знати, що і як робити, хто це робитиме та за які гроші. Інакше кажучи, виробництво стоїть на трьох китах: продуктах і технологіях їх виробництва, людях та фінансуванні. А щоб виробництво було конкурентоспроможним, треба випускати нову продукцію за сучасними технологіями, мати висококваліфікованих фахівців, обізнаних із такими технологіями, і мати гнучкі й доступні механізми фінансового забезпечення. Аналіз цих компонент свідчить, що їх ключовим елементом є *наука*. Тільки наука створює нові продукти й технології, тільки люди, котрі займаються науковими дослідженнями на світовому рівні, здатні підготувати спеціалістів, і тільки спеціалісти у змозі створити необхідні інструменти та підтримувати їх працездатність. Саме розуміння цих взаємозв'язків є основою процвітання економік усіх провідних країн світу: *економіка в них багата, тому що наука сильна, а не навпаки*.

3.5.1 Сутність інноваційної діяльності та її розвиток в Україні

Таким чином, головним джерелом загроз існуванню України як держави, вбачається різке падіння наукового й інтелектуального рівня суспільства, наслідком чого може стати повна залежність економіки, армії, населення від допомоги та прихильності сильних цього світу. *Країна, яка не береже й не підтримує свою науку, потрапляє у васальну залежність від науки та економіки інших країн і втрачає здатність самостійно гарантувати свою безпеку*.

Тому одним із головних пріоритетів діяльності державної влади в Україні має стати науково-технічна сфера без якої успішне і безпечне завтра в Україні не настане [1].

Останнє в першу чергу стосується інноваційної діяльності, адже Україна вичерпала сировиннопереробні та низькотехнологічні напрями свого розвитку. Переорієнтовуючись на високотехнологічний шлях подальшого розвитку, держава повинна зробити ставку винятково на людський капітал, а

не на природні, інфраструктурні або промислові ресурси, включити конкурентоспроможну науку у число головних двигунів своєї економіки.

Головний механізм забезпечення інноваційного розвитку економіки й суспільства потребує посилення взаємодії між наукою, бізнесом і владою [2].

У світовій суспільно-науковій думці усе активніше ведеться мова про побудову *нової соціальної реальності – інноваційного світу*.

Термін «інновація» у сучасному світі придбав саме найширше застосування на сторінках наукової періодики, практично витиснувши з обороту попередні аналогові визначення – «науково-технічний прогрес» та «науково-технічна творчість». У засобах масової інформації, у середовищі менеджерів, бізнесменів, керівників різних галузей *слово «інновація» стало рейтинговим*, а використовувати інноваційні технології й методи означає встигати «у ногу з часом».

На сучасному етапі розвитку світової економіки все більше значення набувають інновації, оскільки саме вони багато в чому визначають конкурентоспроможність країн на світових ринках і стають новими джерелами економічного росту, заснованого на знаннях.

Національна інноваційна система і національна стратегія розвитку інституту інтелектуальної власності є невід’ємними складовими механізму управління інноваційним потенціалом і регулювання відносин інтелектуальної власності [3].

Загалом, у науково-публіцистичних виданнях інновацію описують як процес, сукупність технічних, виробничих і комерційних заходів, результат, який дістав втілення у вигляді нового або удосконаленого продукту, впровадженого на ринку, результат взаємодії між її творцями і споживачами, новий продукт або послуга, оригінальне рішення, що володіє світовою новизною, нові або вдосконалені конкурентоздатні технології, види продукції або послуг, а також організаційно-технічні рішення.

Основними ознаками інноваційної діяльності (ІД) є: впровадження, використання та комерціалізація результатів наукових досліджень й розробок у виробництво і соціальну сферу; результати наукових досліджень і розробок, які доводяться до стану інноваційного продукту; ризиковий характер; інвестування коштів у результати наукових досліджень і розробок; підвищення конкурентоздатності продукції; впровадження об’єктів права інтелектуальної власності в економічний обіг, як перший крок на шляху здійснення інноваційної діяльності.

Тобто без глибокого вивчення проблематики дати визначення ІД за суттю досить складно. Але застосувавши наші попередні нароби ми можемо зазначити наступне.

Інноваційна діяльність є підставою створення нового знання та інтелектуальних продуктів визнаних на державному, регіональному та світовому рівнях, на які у подальшому поширюється право власності.

Це формулюванням дає підстави зазначити, що на основі аналізу інформації людським інтелектом створюється якісно нове знання, тобто взагалі щось нове. Нове знання визнане на державному, міждержавному, регіональному чи світовому рівнях є інноваціями, які у подальшому визнаються нематеріальними і матеріалізованими.

Творцем нематеріального інноваційного продукту завжди є конкретний автор. Для матеріалізації інноваційного продукту також потрібен автор методики, чи технології його матеріалізації.

В залежності від фінансування (державне та недержавне) визначається – право власності на нематеріальний інноваційний продукт – інтелектуальну власність та матеріалізований інноваційний продукт – фізичну власність.

Аналіз масштабів та результативності інноваційної діяльності в економіці України свідчить про відносно низьку активність використання на виробництві науково-технічних досягнень, їх слабе залучення до вирішення основних завдань відновлення вітчизняної економіки.

Проведення інноваційних заходів у складних умовах сучасної економічної ситуації об'єктивно пов'язане зі значними труднощами та фінансовими ризиками. Аналіз статистичних даних свідчить, що фінансові труднощі найбільше впливають на процес науково-технічного розвитку виробництва.

Негативний вплив на інноваційну діяльність зовнішніх факторів посилюється дією внутрішніх негараздів господарювання.

Також в Україні на даний час відсутні адекватні сучасним умовам методи оцінювання інноваційного потенціалу. Через це багато наших підприємств у процесі приватизації втрачають вдвічі, втричі, а то і на порядок від своєї реальної вартості.

Важливо зрозуміти, що інноваційний розвиток – це довготривалий національний проект. Його реалізація не повинна залежати ні від політичних, ні від будь-яких інших впливів [4].

На основі дослідження досвіду переходу економік на інноваційний шлях розвитку при формуванні державної економічної політики необхідно перенести центр уваги на роль знанневого фактору в забезпеченні переходу від постіндустріального до інформаційного суспільства [5].

У ході аналізу нормативно-правових актів про інноваційну діяльність автором виявлено відсутність системи регулювання відносин, що виникають у зв'язку із розробленням, створенням, розповсюдженням інноваційних продуктів та їх упровадженням як інновацій.

3.5.2 Державне регулювання інноваційної діяльності в Україні

Відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність» державне регулювання інноваційної діяльності здійснюється шляхом:

- визначення і підтримки пріоритетних напрямів інноваційної діяльності;
- формування і реалізації державних, галузевих, регіональних і місцевих інноваційних програм;
- створення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки і стимулювання інноваційної діяльності;
- захисту прав та інтересів суб'єктів інноваційної діяльності;
- фінансової підтримки виконання інноваційних проектів;
- стимулювання комерційних банків та інших фінансово-кредитних установ, що кредитують виконання інноваційних проектів;
- встановлення пільгового оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності;
- підтримки функціонування і розвитку сучасної інноваційної інфраструктури [6].

В умовах сучасності інноваційна діяльність в Україні регулюється, як мінімум 2 Кодексами, майже 30 Законами, десятком Постанов Верховної Ради, Указами та Розпорядженням Президента України, та майже 30 Постановами Кабінету Міністрів України, не враховуючи наказової бази відомств та підприємств [7]. Зазначений стан нормативно-правового регулювання є наслідком, в першу чергу неконкретності закону про «Інноваційну діяльність».

Останнє виступає підставою того, що сучасна практика до інноваційної діяльності відносить: державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України; державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій; державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання; державні цільові програми; розвиток високих наукоємних технологій; інвестиційну діяльність; наукові парки; наукову і науково-технічну діяльність; наукову і науково-технічну експертизу; пріоритетні напрями розвитку науки і техніки; спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків; спеціальні (вільні) економічні зони. Тобто все, що спало на думку і є звучним.

Як на наш погляд, то в першу чергу необхідно здійснити кодифікацію законодавства України у галузі інноватики шляхом усунення протиріч теорії інноваційної діяльності і застосування її елементів на практиці - обґрунтування понятійно-категоріального апарату інноваційної діяльності та інтелектуальної власності, і однозначність його застосування у нормативно-правових актах держави.

По-друге - потребує структуризації сукупність державних органів та

недержавних організацій, які беруть участь у інноваційній діяльності та забезпеченні безпеки об'єктів інтелектуальної власності, а також однозначне визначення та трактування їх компетенції.

По-третє, потребує остаточного визначення і узгодження за змістом інноваційна доктрина та політика держави, а також перелік інноваційних програм та державних програм з розвитку науково-промислового комплексу України.

Як зазначено було вище, створенням якісно нового знання зафіксованого державою і його комерціалізацією займається не один десяток державних органів та недержавних організацій.

Так, основні етапи розвитку Державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні відображені на ресурсі ДСІВ [8]. В цілому, там зафіксовані найбільш вагомими формальні здобутки ДСІВ і окреслено загальний стан державного регулювання і управління у сфері розвитку, правової охорони і захисту інтелектуальної власності та інноваційної діяльності в Україні. Однак, за сухими формальними повідомленнями та цифрами про досягнення абсолютно втрачена якісна характеристика стану правової охорони і захисту інтелектуальної власності та інноваційної діяльності в Україні.

3.5.3 Управління у сфері розвитку, правової охорони і захисту інтелектуальної власності та інноваційної діяльності в Україні

Даний елемент, а саме якісний стан, розвитку української державності, який вказує на головну характеристику державної системи інноваційної діяльності та захисту інтелектуальної власності, на наш погляд є вкрай важливим.

У зв'язку з цим, у подальшому ми спробуємо навести цифри, які її характеризують, завдання які впливають з цього та ступінь їх виконання державними органами.

І почнемо ми з 2001 року, тому що з цього етапу розвитку починається модернізація системи інноваційної діяльності та захисту інтелектуальної власності, адже практично всі базові нормативно-правові акти вже прийнято і відбувається їх реалізація.

Указ Президента України від 27.04.01 р. «Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні» без будь-якого опису стану зазначеної галузі вбачає необхідним з метою забезпечення прав громадян на захист інтелектуальної власності, сприятливих умов для створення об'єктів інтелектуальної власності, розвитку українського ринку цих об'єктів запровадити сукупність заходів з його виконання.

Зазначений Указ, на нашу думку є першим і останнім документом, спрямованим на удосконалення саме якісного стану інноваційної діяльності

Гордієнко С. Г., Соснін О. В.

та захисту інтелектуальної власності в Україні. Однак його «якісне» виконання нами детально описане у ряді власних робіт і є негативно вражаючим за своїм станом [9].

Наступні кроки, з якісного врегулювання і управління у сфері розвитку, правової охорони і захисту інтелектуальної власності та інноваційної діяльності в Україні, обговорюються в Комітеті з питань науки і освіти України. На засіданні Комітету також обговорюються результати парламентських слухань «Захист прав інтелектуальної власності в Україні: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування», «Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації» та комітетських слухань «Інноваційна діяльність в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення».

Наголошується на важливості та актуальності розгляду винесеного питання, «оскільки воно повинно стати логічним завершенням та підбиттям підсумків довготривалих дискусій стосовно інноваційної діяльності та інтелектуальної власності в Україні».

Були також висловлені переконання, що під час підготовки робочою групою проекту рішення Комітету будуть враховані «ключові проблеми та шляхи їх розв'язання у сфері розвитку, правової охорони і захисту інтелектуальної власності та інноваційної діяльності» [10]. Однак, даного рішення автором не було знайдено.

На наступному розширеному засіданні Комітету з питань науки і освіти обговорено стан державного регулювання і управління у сфері розвитку, правової охорони і захисту інтелектуальної власності та інноваційної діяльності в Україні.

Зазначається, що «у сферах правової охорони інтелектуальної власності та інноваційної діяльності практично не відбувається суттєвих позитивних змін, а в деяких випадках проблеми, що були окреслені учасниками парламентських слухань, навіть загострилися та набули незворотнього характеру». Ситуація, що склалась, становить загрозу економічній безпеці держави.

На засіданні підкреслювалось, що за останні чотири роки обсяги бюджетних ресурсів, спрямованих державою на впровадження технологічних інновацій у виробництво, зросли більш ніж в 11 разів, а показники впровадження технологічних інновацій у виробництво залишаються на тому ж рівні. Останнє породжує просте питання, а яким чином таке може відбуватися?

Причиною таких негативних явищ є неефективність системи державного регулювання і управління у сферах правової охорони інтелектуальної власності та інноваційної діяльності»: розпорошення і дублювання управлінсько-організаційних функцій між кількома органами виконавчої влади, інертність консультативно-дорадчих органів в інноваційній сфері, брак належної координації управління інтелектуальною

власністю, відсутність фінансового контролю з боку Кабінету Міністрів України. Тобто, визнається неефективною діяльність у сфері розвитку, правової охорони і захисту інтелектуальної власності та інноваційної діяльності Міністерства освіти і науки та Державного агентства з інвестицій та інновацій.

Підкреслюється необхідність вирішення проблеми низької ефективності, декларативності та безсистемності державної інноваційної політики [11].

21 квітня 2008 року, Комітет з питань науки і освіти продовжив термін контролю за виконанням заходів щодо державного регулювання і управління у сфері розвитку, правової охорони і захисту інтелектуальної власності та інноваційної діяльності.

Враховуючи, що більша частина заходів, передбачених рекомендаціями комітетських та парламентських слухань, не виконана, термін контролю за їх виконанням Комітет вирішив продовжити до 1 листопада 2008 року.

На засіданні зазначалось, що «ситуація у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності та несформованість національної інноваційної системи перешкоджає розвитку інноваційної діяльності, утворенню в Україні цивілізованого ринку інтелектуальної власності».

Зокрема, наголошувалось, що «через неврегульованість законодавства у цій сфері держбюджет втрачає щорічно близько 70 мільйонів гривень».

Члени комітету також підтримують рішення Комітету з питань національної безпеки і оборони про те, «що окремі негативні явища у сфері інтелектуальної власності набули незворотного характеру і становлять загрозу технологічній і безпеці України».

На засіданні зазначалося, що перевірка ефективності використання коштів Державного бюджету на розвиток інноваційної діяльності засвідчила збитковість вкладання державних коштів у довгострокові фінансові інвестиції, неналежне супроводження реалізації інноваційних і інвестиційних проектів та інші системні недоліки в управлінні державними ресурсами.

3.5.4 Проблеми захисту інтелектуальної власності в Україні

Відзначено, що в Україні існує невідповідність між збільшенням витрат державних ресурсів на інноваційну сферу та зменшенням загальних статистичних показників впровадження інновацій, мають місце суттєві порушення у діяльності організацій колективного управління, які повинні відігравати визначальну роль в охороні авторського права і суміжних прав – за даними Рахункової палати, в Україні щороку збирається лише близько 30 млн. грн. винагороди, що, за оцінками експертів, складає тільки 3% від потенційної суми надходжень.

Суттєвою є проблема неконтрольованої передачі наукових і конструкторських розробок за кордон, витік з України вітчизняних заявок на перспективні винаходи.

Члени Комітету наголосили, що поглиблюються негативні тенденції у приватизації об'єктів науково-технічної сфери, які продаються практично за безцінь, без врахування вартості нематеріальних активів.

Наголошувалось, що, всупереч чинному законодавству, продовжується практика необґрунтованого включення до переліку підприємств, що підлягають приватизації, стратегічно важливих для економіки і безпеки держави науково-дослідних установ.

Члени Комітету підкреслили, що негативні явища у сфері інноваційної діяльності, правової охорони та захисту інтелектуальної власності потребують вжиття невідкладних заходів як з боку вищого політичного керівництва держави, так і органів виконавчої влади на всіх рівнях.

З огляду на це, Комітет *рекомендував* Кабінету Міністрів розглянути питання щодо створення єдиного центрального органу виконавчої влади у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності та зобов'язав Фонд державного майна проводити обов'язкову оцінку нематеріальних активів при приватизації та продажі об'єктів державної власності, а також прискорити розробку та затвердження Методики вартісної оцінки прав інтелектуальної власності [12].

У подальшому, результати виконання доручення Президента України від 7 липня 2005 року № 1-1/635 та доручення Прем'єр-міністра України від 20 липня 2005 року № 35073/1/1-05 стосовно проведення інвентаризації об'єктів права інтелектуальної власності (ОПІВ) у складі нематеріальних активів підприємств, установ і організацій, відсутні на порталах Президента, Кабінету Міністрів та Верховної Ради, хоча є достатньо цікавими за змістом стосовно заходів, строків та суб'єктів виконання визначених документами завдань, тим паче за змоги по їх контролю за виконанням у часі.

Останнє стосується також слухань в Комітеті з питань науки і освіти за проблемою «Інноваційна діяльність в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення», який відбувся 29 листопада 2006 р.

Більш доступними для громадськості є парламентські слухання «Захист прав інтелектуальної власності в Україні: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування», які відбулися 21 березня 2007 р.

Зазначено, що протягом останніх років в Україні сформовано організаційну структуру органів, які прямо чи опосередковано забезпечують діяльність у сфері правової охорони та захисту прав інтелектуальної власності.

У Верховній Раді України у складі її Комітету з питань науки і освіти діє підкомітет з питань інтелектуальної власності.

У судовій владі, представленій судами загальної юрисдикції та спеціалізованими судами, запроваджено спеціалізацію суддів у сфері інтелектуальної власності.

У складі Міністерства освіти і науки України у квітні 2000 року створений Державний департамент інтелектуальної власності.

Перспективи розвитку та якісного вдосконалення системи охорони прав інтелектуальної власності в Україні визначено Указом Президента України від 27 квітня 2001 року № 285/2001 «Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні», Програмою розвитку державної системи охорони прав інтелектуальної власності в Україні, планами підготовки законодавчих актів у Верховній Раді України, затвердженими програмами та планами робіт з адаптації законодавства до норм права Європейського Союзу відповідно до Програми інтеграції України до ЄС.

Пріоритети, визначені Програмою інтеграції України до ЄС, на жаль, не підкріплені відповідними механізмами забезпечення їх виконання.

Недостатнє забезпечення правової охорони промислової власності в Україні було одним із чинників зменшення чисельності винахідників, авторів промислових зразків і раціоналізаторських пропозицій. Порівняно з 1991 роком кількість винахідників і раціоналізаторів скоротилася більше ніж у 20 разів; промислові підприємства використовують майже у 8 разів менше винаходів. Усе це свідчить про нестабільність забезпечення сприятливих умов для винахідницької діяльності в Україні і недостатній рівень нинішньої системи створення генерації та використання винаходів. Таке становище пояснюється, головним чином, погіршенням матеріально-технічного і фінансового забезпечення діяльності у сферах науки і техніки.

Закони України щодо окремих об'єктів права інтелектуальної власності не приведені у відповідність із Цивільним кодексом України, що негативно впливає на захист прав інтелектуальної власності.

Аналіз свідчить, що дотримання положень законів України у сфері інтелектуальної власності в Україні залишається на недостатньому рівні, що призводить до звинувачень України в порушенні на її території прав інтелектуальної власності, низькому рівні їх захисту.

В Україні на недостатньому рівні здійснюється аналіз ефективності положень законодавства у сфері права інтелектуальної власності та стану його правозастосування.

Потребує вдосконалення координація міністерств з підготовки проектів нормативно-правових актів.

Міністерства із запізненням реагують на неузгодженість положень вітчизняних законів, проблеми їх застосування.

Незважаючи на активізацію зусиль правоохоронних органів України із забезпечення захисту прав інтелектуальної власності, загальний рівень правопорушень у цій сфері залишається високим, що є підставою для звинувачення України в низьких стандартах забезпечення захисту прав

інтелектуальної власності, особливо стосовно аудіовізуальної продукції, програмного забезпечення, фармацевтичних препаратів.

До основних проблем організації та забезпечення ефективного функціонування системи охорони інтелектуальної власності в Україні слід віднести такі.

Припинили свою дію рішення Кабінету Міністрів України щодо скоординованих дій правоохоронних і контролюючих органів у сфері забезпечення захисту прав інтелектуальної власності.

Неповною мірою реалізуються контрольні функції Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти щодо здійснення аналізу практики застосування законодавчих актів у діяльності державних органів, підготовки та подання відповідних висновків і рекомендацій на розгляд Верховної Ради України.

Непоодинокими є випадки, коли через низьку правову та економічну культуру суб'єкти науково-технічної та економічної діяльності добровільно відмовляються від використання існуючих механізмів захисту своїх прав та інтересів як власники інтелектуальних здобутків [13]. Тобто, недооцінка в суспільстві значимості захисту прав інтелектуальної власності є його характерною рисою.

3.5.5 Формування національної інноваційної системи України

На чергових Парламентських слуханнях «Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації», що відбулися 20 червня 2007 р. наголошується, що зазначені проблеми обговорюються в Україні вже не перший раз: їм були присвячені парламентські слухання «Захист прав інтелектуальної власності в Україні: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування» (21 березня 2007 р.), слухання в Комітеті з питань науки і освіти «Інноваційна діяльність в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення» (29 листопада 2006 р.), «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» (17 червня 2009 р.) тощо.

Основними недоліками у формуванні національної інноваційної системи парламентом України визначено:

1. Відсутність стратегії переходу України до інноваційної моделі розвитку, неналежне використання методів наукового планування на всіх рівнях управління (системного аналізу, прогнозування, оптимізації, програмно-цільових методів управління тощо), недостатній рівень інноваційної культури працівників органів державної влади.

2. Недосконалість нормативно-правової бази регулювання інноваційної діяльності, поширення практики ігнорування законодавства або зупинення

дії статей законів, які стосуються фінансування та стимулювання науково-технічної та інноваційної діяльності.

3. Неefективність адміністративно-організаційної структури управління науково-технічною та інноваційною діяльністю.

4. Недостатній рівень фінансового забезпечення реалізації державної науково-технічної та інноваційної політики.

Учасники відзначають, що за даними досліджень, проведених ООН на початку ХХІ століття, Україна посідала одне з перших місць у світі за кількістю наукових співробітників. Рівень освіченості українців перевищував середній індекс країн Східної Європи і СНД.

На сьогодні Україна залишається серед світових лідерів за такими напрямками фундаментальної науки, як фізика, математика, інформатика, хімія, фізіологія, медицина; має піонерні напрацювання та прикладні розробки у сфері лазерної, кріогенної, аерокосмічної техніки, засобів зв'язку та телекомунікацій, програмних продуктів; входить у «вісімку» держав, які мають необхідний науково-технічний потенціал для створення авіакосмічної техніки, та у «десятку» найбільших суднобудівних країн світу.

Проте, на відміну від розвинутих країн, у яких 85-90% приросту валового внутрішнього продукту (ВВП) забезпечуються за рахунок виробництва та експорту наукоємної продукції, частка України на ринку високотехнологічної продукції, який оцінюється у 2,5-3 трлн доларів США, становить приблизно 0,05-0,1%.

На відміну від розвинутих країн в Україні ще не створено національну інноваційну систему. Інноваційна діяльність характеризується структурною деформованістю, інституційною неповнотою, неузгодженістю та незбалансованістю технологічних, економічних і соціально-ціннісних аспектів.

Науково-технічний потенціал України практично виключений з економічного процесу держави. Наукоємність промислового виробництва України не перевищує 0,3%, що на порядок менше світового рівня, знижується частка високотехнологічної продукції у структурі ВВП. У 1998 році цей показник становив 3,1%, у 2004 році – знизився до 0,7%.

Досить неоднорідною є інноваційна активність регіонів.

Як і в попередні роки, основним джерелом фінансування витрат на інновації залишаються власні кошти підприємств, частка яких у загальному обсязі фінансування становила 84,6%.

Протягом 1995-2005 років при загальному скороченні чисельності працівників наукових організацій майже з 293,1 тис. до 173,9 тис. чисельність наукових працівників у галузі суспільних наук збільшилась у 1,2 рази, в галузі природничих і гуманітарних наук залишилася майже незмінною, в галузі технічних наук їх кількість зменшилася більш як у 2 рази.

Протягом останніх 20 років постійно зменшується частка наукових дослідників віком до 40 років, яка на даний час становить 14,5%. Середній

Гордієнко С. Г., Соснін О. В.

вік дослідників збільшується і становить 48 років, докторів наук – майже 61 рік, кандидатів наук – перевищив 51 рік.

Основними недоліками у формуванні національної інноваційної системи визначено:

1. Відсутність стратегії переходу України до інноваційної моделі розвитку, неналежне використання методів наукового планування на всіх рівнях управління (системного аналізу, прогнозування, оптимізації, програмно-цільових методів управління тощо), недостатній рівень інноваційної культури працівників органів державної влади.

2. Недосконалість нормативно-правової бази регулювання інноваційної діяльності, поширення практики ігнорування законодавства або зупинення дії статей законів, які стосуються фінансування та стимулювання науково-технічної та інноваційної діяльності.

Фактичне фінансування науково-технічної діяльності з Державного бюджету України протягом останніх п'яти років не перевищує 0,4% ВВП при визначеній статтею 34 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» нормі - 1,7%.

Щорічне фінансування освіти фактично становить 4,5-6% ВВП при визначеній Законом України «Про освіту» нормі – 10%.

Не виконуються положення Указу Президента України від 20 квітня 2004 року № 454 «Про фінансову підтримку інноваційної діяльності підприємств, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави» та Постанови Верховної Ради України від 16 червня 2004 року № 1786-IV «Про дотримання законодавства щодо розвитку науково-технічного потенціалу та інноваційної діяльності в Україні» в частині спрямування не менше 10% коштів, отриманих від приватизації державного майна, на фінансову підтримку інноваційної діяльності підприємств, що мають стратегічне для економіки та безпеки держави значення.

Законодавством України, на відміну від більшості країн світу, не передбачено стимулювання залучення у науково-технічну та інноваційну сфери позабюджетних коштів, не стимулюються витрати промисловості на наукові дослідження і розробки, а також інвестиції в інноваційну сферу з боку банків та інших інвесторів.

Активізована приватизація науково-дослідних установ, особливо галузевої науки. Руйнується матеріально-технічна база, не контролюється передача об'єктів інтелектуальної власності.

Діюча структура управління науково-технічною та інноваційною сферами має велику кількість елементів, взаємодія та загальна координація яких не забезпечена відповідним організаційним підпорядкуванням, а також системним і комплексним розподілом повноважень.

Міністерство освіти і науки України не повною мірою забезпечує виконання покладених на нього функцій головного органу з питань формування та реалізації інноваційної політики в Україні.

Гордієнко С. Г., Соснін О. В.

Міністерство промислової політики України не забезпечує належний моніторинг розвитку промислового потенціалу.

Міністерство економіки України не забезпечує інноваційної спрямованості усіх напрямів економічної політики.

Національна академія наук України належним чином не залучається до процесу формування та реалізації інноваційної політики держави.

Ефективна діяльність Державного агентства України з інвестицій та інновацій блокується невиконанням Указу Президента України від 30 грудня 2005 року № 1873 «Про утворення Державного агентства України з інвестицій та інновацій» у частині приведення нормативно-правових актів у відповідність із цим Указом.

Несприятливою для проведення послідовної науково-технічної та інноваційної політики стала постійна реорганізація органів державного управління науковою діяльністю.

Структура фінансового забезпечення науково-технічної та інноваційної діяльності є деформованою.

Низькими залишаються обсяги державного замовлення на новітні технології, які щорічно становлять близько 1% бюджетного фінансування наукової сфери.

Розпорошеність бюджетних видатків між їх численними розпорядниками, відсутність ефективного механізму координації використання коштів за бюджетними програмами поглиблює проблему фінансового забезпечення науково-технічної та інноваційної діяльності.

Фінансування наукової сфери здійснюється шляхом розпису бюджетних видатків їх численним головним розпорядникам (44 – у 2004 році, 38 – у 2005 році). Найбільшу фінансову підтримку отримує академічний сектор науки – близько 75% видатків загального фонду державного бюджету (з них 75% – Національна академія наук України), 13% припадає на Міністерство освіти і науки України, 12% отримує решта головних розпорядників.

Неналежне фінансування Загальнодержавної комплексної програми розвитку високих наукоємних технологій, затвердженої Законом України від 9 квітня 2004 року, не дозволяє ефективно використовувати нові механізми фінансування проектів програми, згідно з якими держава надає фінансову підтримку в розмірі до 30% вартості проекту, а решту коштів має вкладати підприємець або інвестор.

Переважаюча частина галузевої науки в Україні виявилася за межами корпоративних структур і, відповідно, за межами відтворювальних механізмів фінансування. Відбулося руйнування механізмів організаційної взаємодії галузевої науки та виробництва, які успішно зарекомендували себе в умовах адміністративної системи – науково-виробничих і виробничих об'єднань.

Відторгнення наукового потенціалу з боку великого бізнесу відбулося внаслідок його орієнтації протягом тривалого часу на короткотермінові напівтіньові схеми.

Діяльність малого інноваційного бізнесу в Україні через умови, які склалися в національному виробництві, перебуває на стадії становлення.

Базове законодавство, необхідне для формування та розвитку в Україні національної інноваційної системи, певною мірою вже створено, але його практичне застосування стримується недостатньою інфраструктурою, нерозвинутістю системи інноваційного менеджменту, захисту прав інтелектуальної власності.

Вітчизняні винахідники і розробники не можуть реалізувати в Україні економічний потенціал багатьох своїх розробок.

Не врегульовано питання оцінки об'єктів інтелектуальної власності. Незважаючи на неодноразові доручення Кабінету Міністрів України, Фонд державного майна України не затвердив методику оцінки нематеріальних активів.

Український ринок високих технологій фактично знаходиться під контролем іноземних фондів і неурядових організацій.

Не виконані на належному рівні доручення Президента України від 7 липня 2005 року № 1-1/635 та Прем'єр-міністра України від 20 липня 2005 року № 35073/1/1-05, а також положення Указу Президента України від 27 квітня 2001 року № 285 щодо проведення вартісної оцінки, взяття на бухгалтерський облік та інвентаризації об'єктів права інтелектуальної власності, що належать державі або створених за державні кошти.

Всупереч вимогам статті 87 Бюджетного кодексу України та законодавства України щодо фінансування інноваційної діяльності у 2000-2003 роках та у 2005 році у Державному бюджеті України кошти на фінансову підтримку інноваційної діяльності не були передбачені.

Під час підготовки законів України «Про Державний бюджет України на 2005 рік» та «Про Державний бюджет України на 2006 рік» були відхилені бюджетні пропозиції щодо впровадження бюджетних програм стосовно фінансової підтримки суб'єктів інноваційної діяльності щодо спрямування 10% коштів, отриманих від приватизації державного майна, на фінансову підтримку таких підприємств [14].

21 листопада 2008 року РНБО України прийняла рішення «Про право і захист інтелектуальної власності та посилення її ролі у формуванні національного багатства». Однак, воно ще не було введено в дію [15].

02 квітня 2009 на порталі ВР України опубліковане повідомлення, що Комітет з питань науки і освіти вирішив повторно провести комітетські слухання про ефективність застосування законодавства України у сфері авторського права і суміжних прав.

На думку народних депутатів, зазначені питання потребують додаткового обговорення. Тому ухвалено рішення щодо повторного розгляду

питання про ефективність застосування законодавства України у сфері авторського права і суміжних прав та проведення відповідних комітетських слухань у травні червні цього року [16].

Результати парламентських слухань «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» від 17 червня 2009 р. закріплені Постановою Верховної Ради України.

На підставі матеріалів розгляду питання Верховна Рада України постановила схвалити Рекомендації парламентських слухань, а Кабінету Міністрів України до 1 березня 2011 року поінформувати Верховну Раду України про стан виконання Рекомендацій парламентських слухань на тему: «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів».

Однак непослідовність української держави у проведенні науково-технічної та інноваційної політики, стимулюванні інноваційних процесів та підтримці високотехнологічних виробництв призвела до вкрай негативних структурних змін в економіці – занепаду високотехнологічних підприємств і домінування низькотехнологічних сировинних виробництв.

Закріплення таких тенденцій вже призвело до зростання загроз національній безпеці, вибуття України із числа економічно розвинених країн світу, внаслідок чого вона все більше перетворюється на ресурсний придаток країн-лідерів, що також зумовлює переміщення інтелектуального потенціалу нації в ці країни.

Починаючи з 2000 року в Україні жодного бюджетного року не була виконана визначена статтею 34 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» норма щодо забезпечення державою бюджетного фінансування наукової та науково-технічної діяльності у розмірі не менше 1,7% валового внутрішнього продукту (ВВП) України. Типова щорічна цифра бюджетних видатків на науку становить 0,3-0,5% ВВП, а сумарно – з усіх джерел – 1,2-0,89%, внаслідок чого наука могла відігравати в суспільстві переважно соціокультурну функцію.

Зниження рівня фінансування науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт призвело до відтоку з України кваліфікованих наукових і технічних кадрів, занепаду багатьох наукових шкіл, стрімкої деградації матеріально-технічної бази наукових та науково-технологічних досліджень, переважного впровадження в Україні запозичених технологій не найкращої якості, зростання ролі іноземних інвесторів.

Протягом останніх 15 років зростає використання результатів наукових досліджень українських учених у сферу інноваційної діяльності сусідніх держав, водночас зменшуються обсяги використання можливої бази об'єктів інноваційної діяльності в Україні та знижується кількість інноваційно активних підприємств (13% у 2008 році порівняно з 26% у 1994 році).

Ситуація, що склалася, є наслідком відсутності стратегії переведення економіки України на інноваційний шлях розвитку, формування національної

інноваційної системи, яка забезпечувала б його реалізацію, неналежного використання методів планування на всіх рівнях управління, недостатнього рівня інноваційної культури працівників органів державної влади.

Стан розвитку науково-технологічної та інноваційної сфери неодноразово розглядався Радою національної безпеки і оборони України. Зокрема, за результатами засідання Ради національної безпеки і оборони України від 6 квітня 2006 року Президент України видав Указ від 11 липня 2006 року № 606/2006 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 квітня 2006 року «Про стан науково-технологічної сфери та заходи щодо забезпечення інноваційного розвитку України». Одним із завдань, визначених в Указі, була розробка Концепції розвитку національної інноваційної системи та плану заходів щодо її реалізації. Урядом схвалено Концепцію розвитку національної інноваційної системи, метою якої є визначення основних засад формування та реалізації збалансованої державної політики з питань забезпечення розвитку національної інноваційної системи, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Безперервна трансформація органів державного управління науково-технічною та інноваційною діяльністю та відсутність внаслідок цього виваженої і довгострокової політики, які за останні п'ятнадцять років мали місце в Україні та достатньою мірою сприяли погіршенню стану інноваційної сфери та інноваційної культури суспільства, стали предметом розгляду на парламентських слуханнях на тему: «Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації», які відбулися у Верховній Раді України 20 червня 2007 року.

Учасники парламентських слухань, зокрема, зазначили, що в Україні наявні:

- неузгодженість законодавства в інноваційній сфері насамперед з корпоративним, інвестиційним, податковим, соціальним законодавством, невідповідність норм підзаконних актів прогресивним нормам чинних законів, що не забезпечує практичне введення останніх у дію; непослідовність дій держави щодо підтримки суб'єктів інноваційної діяльності;

- значне зниження інноваційної активності підприємств та загальне погіршення інноваційної культури суспільства;

- неефективність механізмів правового захисту інтелектуальної власності;

- відсутність належної системи прогнозування науково-технологічного та інноваційного розвитку; поширення при прийнятті законів про державний бюджет на поточний або наступний роки практики ігнорування чинних норм законодавства та призупинення дії статей законів, які стосуються фінансової підтримки інноваційної діяльності (у тому числі окремих положень законів України «Про наукову і науково-технічну

діяльність», «Про інноваційну діяльність», «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» тощо).

3.5.6 Напрями, що стримують інноваційний розвиток в Україні

Інноваційний розвиток в Україні стримують, зокрема, такі чинники:

- відсутність прийнятих на довгостроковий період стратегій сталого соціально-економічного, науково-технологічного, інноваційного розвитку країни та пов'язаної з ними послідовної зовнішньої і внутрішньої економічної політики;
- незавершеність процесів перерозподілу власності: набуття власності шляхом приватизації домінує над іншими можливими економічними механізмами, у тому числі тими, що пов'язані з капіталізацією одержаного прибутку;
- сформованість світового ринку високотехнологічних товарів і послуг, на якому Україна як суб'єкт не в змозі забезпечити належним чином свою присутність;
- переважання галузевого принципу в управлінні інноваційною сферою над загальнодержавним.

Таким чином, поточна ситуація в інноваційній сфері робить нагальною розробку такої державної політики, яка забезпечувала б розширене відтворення об'єктної бази інноваційної діяльності та незворотний вплив інновацій на прискорений економічний розвиток країни [17].

06 жовтня 2009 на сайті Верховної Ради України опубліковано повідомлення, що «Питання промислової власності в інноваційній економіці України: ефективність застосування законодавства та державного регулювання» обговорено Комітетом з питань науки і освіти на виїзних комітетських слуханнях у м. Дніпропетровськ.

Учасники слухань зазначали, що залишається багато проблемних питань, які не розв'язувалися протягом 15 років і потребують термінового вирішення. Наслідки світової економічної кризи для України, наголошували доповідачі, «саме тому такі значні, що олігархічний бізнес не запроваджував нові технології та інновації, не впроваджував інтелектуальний продукт вчених і винахідників у виробництво, через що вітчизняна продукція виявилась неконкурентоспроможною на світових ринках».

У проекті рекомендацій за результатами слухань, які планується ухвалити Комітетом, учасники наголошують на необхідності створення єдиного центрального органу виконавчої влади у сфері інтелектуальної власності (комітету чи агентства) для систематизації державних управлінських функцій, ефективного використання бюджетних коштів з метою реалізації інноваційних проектів і програм, ефективного

функціонування системи охорони промислової власності, підвищення відповідальності за реалізацію державної політики у цій сфері.

Окрім того, у проекті рекомендацій наголошується на необхідності ввести в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України, яке було ухвалено в листопаді 2008 року «Про право і захист інтелектуальної власності та посилення її ролі у формуванні національного багатства».

Учасники слухань вважають що відповідним міністерствам і відомствам необхідно розробити законопроекти щодо стимулювання інноваційної діяльності, методику оцінки рівня піратства у використанні різних об'єктів права інтелектуальної власності, програму розвитку державної системи охорони інтелектуальної власності в Україні [18].

У проекті рекомендацій слухань у комітеті Верховної Ради України з питань науки і освіти «Інтелектуальна власність в Україні. Стан та концептуальні засади розвитку» від 18 жовтня 2014 р. відзначено, що головна мета слухань – напрацювання концептуальних пропозицій щодо формування ефективної державної політики у сфері охорони прав інтелектуальної власності.

Розглядалися два основні питання – законодавче регулювання питань інтелектуальної власності та питання управління цією сферою.

Серед основних проблем сфери інтелектуальної власності визначене неефективне державне управління і відсутність координації діяльності органів державного управління щодо охорони інтелектуальної власності та застаріле законодавство.

Спеціальне законодавство з питань охорони прав інтелектуальної власності в Україні складається: з законів у сфері промислової власності, там є сім законів; авторського права і суміжних і суміжних прав, 3 закони; та 48 міжнародних договорів і угод, що ратифіковані Верховною Радою України; а ще – 12 міжурядових угод. От лише спектр цього законодавства демонструє нам, як складно управляти такою сферою.

Зауважено, що це законодавство не приведене у відповідність до Цивільного кодексу, законодавства Європейського Союзу. І ці проблеми справді обговорюються вже понад 10 років. І практика застосування чинного законодавства виявила цілий ряд прогалин, які призводять до неефективності механізму забезпечення охорони права інтелектуальної власності і не дозволяє нам створити цивілізований ринок об'єктів цієї сфери.

Учасники слухань виходили з усвідомлення того, що саме інтелектуальна власність є основою інноваційного розвитку держави. Відродження та економічне зростання країни можливо забезпечити лише за умови пріоритетної підтримки та використання інтелектуального капіталу нашої держави, активного залучення культурного, наукового та науково-технічного потенціалу до вирішення всього комплексу соціально-економічних проблем, що стоять перед державою. Лише державницький підхід до сфери охорони прав інтелектуальної власності може забезпечити

Гордієнко С. Г., Соснін О. В.

розробку, залучення та впровадження самих передових наукомістких технологій [19].

Указ Президента України від 12 січня 2015 року ухвалив Стратегію сталого розвитку «Україна - 2020».

Стратегія сталого розвитку «Україна - 2020» визначає мету, вектори руху, дорожню карту, першочергові пріоритети та індикатори належних оборонних, соціально-економічних, організаційних, політико-правових умов становлення та розвитку України [20].

Постанова КМ України від 14 січня 2015 р. № 2 «Питання діяльності Міністерства інформаційної політики України» визначає, що МІП є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади у сфері забезпечення ... функціонування державних інформаційних ресурсів.

Однак, замість виконання визначених міністерству завдань воно займається лише пропагандистською діяльністю [21].

Постанова Верховної Ради України від 11 лютого 2015 року «Про стан та законодавче забезпечення розвитку науки та науково-технічної сфери держави» зобов'язує Кабінет Міністрів України до 1 вересня 2015 року проінформувати Верховну Раду України про стан реалізації Рекомендацій парламентських слухань, схвалених цією Постановою, а контроль за виконанням цієї Постанови покласти на Комітет Верховної Ради України з питань науки і освіти.

Учасники парламентських слухань відзначають, в Україні за роки незалежності наука втратила функції впливу на соціально-економічний розвиток держави, до критичного рівня знизився показник вітчизняного науково-технічного потенціалу, що стало загрозою національній безпеці України.

На сьогодні серед зайнятого населення України частка вчених становить 0,49%, що у 3,5 рази менше, ніж 20 років тому. У 2011 році цей показник у Фінляндії становив 3,27%, у Данії – 3,16%, Ісландії – 2,96%, Туреччині – 0,68%. Втрачається зв'язок поколінь та перспективи сучасного розвитку науки.

Питома вага загального обсягу витрат на науково-технічну сферу в Україні у 2013 році становила 0,77% ВВП, у тому числі за рахунок коштів державного бюджету – 0,33% ВВП. Водночас у 2012 році середній рівень обсягу витрат на наукові дослідження та розробки країн ЄС у ВВП становив 2,06%. Більшою частка витрат на дослідження та розробки була у Фінляндії – 3,55%, Швеції – 3,41%, Данії – 2,99%, Німеччині – 2,92%, Австрії – 2,84%, Словенії – 2,80%, Франції – 2,26%, Бельгії – 2,24%, Естонії – 2,18% та Нідерландах – 2,16%.

Реформи вітчизняної економіки та програми, що пропонувалися президентами та урядами України упродовж останніх років, лише формально декларували інноваційну спрямованість держави і жодним чином не

вплинули на зростання попиту виробництва та потреби економіки на наукові, науково-технічні розробки.

Втратили своє значення затверджені Верховною Радою України пріоритетні напрями розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності в Україні. Припинилося проведення конкурсів на виконання відповідних державних науково-технічних програм та розроблення нових державних науково-технічних програм. Втрачено систему конкурсного фінансування як основного механізму фінансування науки та інновацій.

Законодавство у науково-технічній сфері, що напрацьовувалося у перше десятиріччя незалежної України, у цілому створило сприятливі умови для розвитку вітчизняної науки та економіки держави. Але шляхом внесення змін та призупинення діючих норм законів воно втратило стимулюючі чинники розвитку науки, особливо в частині реалізації прикладних розробок, їх упровадження та створення ринку інтелектуальної власності.

Зупинено реалізацію законів України «Про Загальнодержавну комплексну програму розвитку високих наукоємних технологій», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», стримується реалізація законів України «Про наукові парки» та «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» та Державної цільової економічної програми «Створення в Україні інноваційної інфраструктури на 2009-2013 роки». Відсутній план заходів із запровадження Концепції розвитку національної інноваційної системи. Не виконуються положення Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» щодо бюджетного фінансування науки на рівні 1,7% ВВП, принципи базового і конкурсного забезпечення науки та заходи із створення сприятливих економічних умов діяльності наукових установ.

У зв'язку з цим не діють фінансові, податкові, кредитні стимули розвитку інноваційної діяльності, трансферу технологій, у тому числі з оцінки та використання об'єктів права інтелектуальної власності. Не розвивається система підтримки венчурної діяльності реалізації результатів досліджень, відсутні стимули щодо залучення коштів приватних підприємств у проведення досліджень і розробок.

Деякі рішення Уряду України щодо науки не відповідають вимогам законів, обмежують їх дію, а іноді дають можливість центральним органам виконавчої влади виходити за межі своїх повноважень.

Такий критичний стан вітчизняної науково-технічної сфери значною мірою зумовлено відсутністю ефективної системи державного управління наукою, яка б відповідально відстоювала дотримання вимог законодавства та сучасні потреби розвитку вітчизняної науки, забезпечувала її взаємодію з виробництвом, здійснювала необхідну координацію наукових досліджень і розробок.

На сьогодні міжнародна діяльність наукових установ та організацій регламентується 34 міжнародними угодами у сфері науки і науково-технічної діяльності, ратифікованими Верховною Радою України. Однак виконання міжнародних зобов'язань за цими договорами українською стороною здійснюється не у повному обсязі. Скорочуються обсяги виплат за міжнародними зобов'язаннями, стримується їх виконання.

Однією з найважливіших стратегічних цілей, які в сучасних умовах має ставити перед собою українське суспільство, є пошук можливостей та вжиття дієвих заходів, спрямованих на активізацію розвитку науково-технічного потенціалу щодо прискорення технологічного розвитку економіки нашої держави, підвищення її конкурентоспроможності та інноваційності [22].

Указ Президента України від 26 травня 2015 року «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» зазначає, що економічна криза, виснаження фінансових ресурсів держави, зниження рівня життя населення вкрай негативно впливає на інноваційний розвиток України [23].

Розпорядження КМ України від 4 червня 2015 р. № 575-р затверджено «План заходів з реалізації Концепції реформування державної політики в інноваційній сфері на 2015-2019 роки» зобов'язало всі міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, Національну академію наук, національні галузеві академії наук щороку до 15 лютого інформувати Міністерство освіти і науки про стан виконання затвердженого цим розпорядженням плану заходів за формою, встановленою Міністерством, для подання до 1 травня Кабінетові Міністрів України узагальненої інформації.

Розпорядженням визначено основні недоліки у формуванні національної інноваційної системи:

1. *Відсутність стратегії переходу України до інноваційної моделі розвитку, неналежне використання методів наукового планування на всіх рівнях управління (системного аналізу, прогнозування, оптимізації, програмно-цільових методів управління тощо), недостатній рівень інноваційної культури працівників органів державної влади.*

2. *Недосконалість нормативно-правової бази регулювання інноваційної діяльності, поширення практики ігнорування законодавства або зупинення дії статей законів, які стосуються фінансування та стимулювання науково-технічної та інноваційної діяльності.*

3. *Неефективність адміністративно-організаційної структури управління науково-технічною та інноваційною діяльністю.*

4. *Недостатній рівень фінансового забезпечення реалізації державної науково-технічної та інноваційної політики [24].*

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 травня 2016 р. № 418-р «Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2016 рік», а саме пунктами 10, 11 та 12 визначено необхідність: аудиту, реформування і

розвитку науково-інноваційної системи України, а також реформування державної системи охорони інтелектуальної власності [25].

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 червня 2016 р. № 402-р «Про схвалення Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні» ухвалено Концепцію реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні.

Міністерству економічного розвитку і торгівлі разом із заінтересованими центральними органами виконавчої влади необхідно розробити та подати у місячний строк Кабінетові Міністрів України план заходів з реалізації Концепції [26].

Мінекономрозвитку на виконання пункту 2 Розпорядження Кабінету Міністрів України від було розроблено проект плану заходів з реалізації концепції та подано його в у становлений термін до Уряду. Разом з тим, на сьогодні на сайті Кабінету Міністрів України вказаний План заходів не оприлюднено і вони не стали підставою для прийняття рішення Урядом.

Указ Президента України від 25 лютого 2017 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України» зазначає, що комплексний характер актуальних загроз національній безпеці в інформаційній сфері потребує визначення інноваційних підходів до формування системи захисту та розвитку інформаційного простору в умовах глобалізації та вільного обігу інформації.

Актуальними загрозами національним інтересам та національній безпеці України в інформаційній сфері є: недостатня розвиненість національної інформаційної інфраструктури, що обмежує можливості України ефективно протидіяти інформаційній агресії та проактивно діяти в інформаційній сфері для реалізації національних інтересів України; неефективність державної інформаційної політики, недосконалість законодавства стосовно регулювання суспільних відносин в інформаційній сфері, невизначеність стратегічного нарративу, недостатній рівень медіакультури суспільства тощо.

Зважаючи на особливі умови розвитку держави, забезпечення реалізації Доктрини можливе лише за умови належної координації заходів, здійснюваних усіма державними органами. Ключові заходи відповідно до положень Доктрини визначатиме Рада національної безпеки і оборони України [27].

Постанова Верховної Ради України від 12 липня 2017 року «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Про стан та проблеми фінансування освіти і науки в Україні»» зобов'язує Кабінет Міністрів України до 30 вересня 2017 року поінформувати Верховну Раду України про стан реалізації Рекомендацій парламентських слухань, схвалених цією Постановою.

Відзначається, що сучасний рівень освіти в Україні є недостатнім, не відповідає суспільним вимогам, потребам держави та міжнародним стандартам. Уповільнюється і ускладнюється здійснення освітніх реформ, про що свідчать невисокі результати України в міжнародних рейтингах. Так, у 2015 році в рейтингу країн за індексом людського розвитку Україна посідала 81-ше місце серед 188 країн світу. За опублікованим нещодавно Всесвітнім економічним форумом індексом глобальної конкурентоспроможності у 2016-2017 роках Україна посіла 85-те місце серед 138 країн світу, опустившись на 12 позицій порівняно з 2012 роком. Зокрема, за показником «якість освітньої системи» Україна перебуває на 56-му місці, а за показником «наявність новітніх технологій» – на 93-му місці.

3.5.7 Причини, що негативно впливають на розвиток системи освіти і науки в Україні

Серед основних причин, що негативно впливають на розвиток системи освіти і науки в Україні, учасники парламентських слухань відзначають низький рівень виконання законів та відсутність цілісної та скоординованої політики розвитку науково-технічної та освітньої сфер.

Згідно із Законом України «Про освіту» держава має забезпечувати бюджетні асигнування на освіту в обсязі не менше 10% національного доходу.

Протягом усього періоду незалежності України визначені законом показники фінансування освіти жодного разу не були виконані.

Держава продовжує розглядати витрати на освіту як елемент соціальної політики, а не інвестиції в людський капітал, що загрожує розвитку країни у майбутньому.

Прийняття у 2014 році нового Закону України «Про вищу освіту» не тільки не сприяло покращенню ситуації, а додало нових проблем, які істотно позначилися і на фінансуванні, і на загальному погіршенні ситуації у цій сфері. Постали проблеми фінансування та подальшої долі вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації, формування переліку галузей знань і спеціальностей, діяльності аспірантури та підготовки докторів філософії, присвоєння вчених звань, стипендіального забезпечення студентів тощо.

Назріла потреба розробити ефективну систему фінансування вищої освіти, спрямовану на забезпечення належної якості підготовки фахівців.

Вагоме збільшення видатків на науку розвиненими країнами світу забезпечує на 80-90% зростання їхнього ВВП. Натомість, в Україні за роки незалежності наукоємність ВВП скоротилася у чотири рази і у 2015 році становила 0,6%, з урахуванням високого рівня тінізації української економіки реальний показник не перевищує 0,4% ВВП. Світова тенденція полягає у неухильному зростанні наукоємності ВВП, загальносвітове

значення цього показника збільшилося з 2,1% у 2000 році до 2,4% у 2014 році, а в Республіці Корея, наприклад, – з 2,3% до 4,3%. Україна має чи не найнижчі показники витрат на одного науковця не лише серед європейських держав, а й серед африканських, які лише починають науково-технологічний розвиток і ще не накопичили науковий потенціал такого рівня, як в Україні.

Видатки Державного бюджету України на наукові дослідження у 2015 році не перевищували 0,25% ВВП, а у 2016 році взагалі скоротилися до рівня нижче 0,2% ВВП. При цьому видатки на наукові дослідження з місцевих бюджетів не здійснюються, а кількість замовлень на наукові розробки від підприємств (спеціальний фонд бюджету) є мізерною.

В Україні практично відсутнє конкурсне фінансування наукових досліджень, передбачене Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність».

Законом України «Про Державний бюджет України на 2017 рік» не визначено відсоток ВВП, що спрямовується на наукову і науково-технічну діяльність. Це не відповідає вимогам статті 48 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність».

За даними Міністерства фінансів України, обсяг коштів, що спрямовуються на наукову і науково-технічну діяльність з загального фонду державного бюджету у 2017 році, становить 4816,3 млн гривень, або 0,18% ВВП. При цьому спостерігається вибірковість у фінансуванні головних розпорядників.

Становище вітчизняної науки, особливо академічної, є вкрай загрозливим.

Для забезпечення контролю за станом виконання зазначених вимог закону на виконання доручення Прем'єр-міністра України від 25 січня 2016 року № 52073/1/1-15 затверджено 43 завдання, відповідальними виконавцями яких визначено відповідні центральні органи виконавчої влади, та встановлено конкретні строки їх виконання. Відповідальним виконавцем 37 завдань, передбачених цим дорученням, визначено Міністерство освіти і науки України. Проте станом на 27 жовтня 2016 року Міністерством освіти і науки України виконано лише п'ять завдань, або 16,2%. Отже, Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» фактично не працює, а його реалізація відкладається на невизначений час.

Важливою складовою фінансування досліджень та інновацій у наукових установах та вищих навчальних закладах є міжнародні програми, зокрема програми Європейського співтовариства «Горизонт 2020», Tempus (Erasmus+) тощо. Однак до цього часу так і не затверджено склад української частини Спільного комітету Україна - ЄС зі співробітництва в галузі науки і технологій, не призначені представники України до п'яти стратегічних і 14 тематичних програмних комітетів програми «Горизонт 2020», що стримує розвиток науково-технічної діяльності в рамках європейського партнерства.

Усе це негативно позначилося на стані вітчизняної науки. За 2013-2015 роки загальна кількість працівників наукових установ зменшилася на 23%.

Негативною є динаміка чисельності молодих науковців в Україні. Протягом 2012-2015 років кількість молодих учених у системі вищих навчальних закладів зменшилася майже на 9,5 тис. із 40232 до 31581 особи, у системі Національної академії наук України – на 7 тис. осіб. Ця негативна тенденція посилюється.

Відтак, проголошений Кабінетом Міністрів України курс на реформування освіти і науки не підкріплений розрахунками та прогнозними оцінками, не визначені основні цілі і завдання цього процесу, крім економії бюджетних коштів. Заходи з «реформування» проводяться без підготовки та належного правового забезпечення. Як наслідок, виникають процеси, що негативно впливають на стан науки і освіти, що відволікає науковців та освітян від їхнього основного виду діяльності.

Актуальним залишається питання формування ефективних механізмів парламентського контролю у сферах освіти і науки, інноваційного розвитку суспільства і держави [28].

Виходячи з викладеного вище, на даний час існує потреба в перегляді й актуалізації змісту державної наукової політики, визначеності її доктринальних завдань та стратегічних напрямів, а також у створенні простих, зрозумілих науковцям, владі та суспільству механізмів забезпечення зростання ролі науки та її інноваційного потенціалу в соціально-економічному розвитку країни.

3.5.8 Головні загрози, що негативно впливають на розвиток інноваційної діяльності в Україні

Лише головні загрози, тобто всі чинники, явища і процеси, які спроможні реально, або потенційно негативно вплинути на якісний стан інноваційної діяльності та захисту інтелектуальної власності в Україні є небезпечними за масштабом для економіки України.

Вважаємо за можливе при їх описі поділити наступним чином:

1. Загальні:

- масштабність і стихійність інноваційної діяльності є наслідком декларативності та безсистемності державної інноваційної політики;
- не здійснено ефективних заходів з реформування науково-інноваційної системи України;
- відсутність інноваційної культури у працівників органів державної влади;
- загострення проблем галузі та набуття ними незворотнього характеру;

- непослідовність держави у проведенні науково-технічної та інноваційної політики, стимулюванні інноваційних процесів та підтримці високотехнологічних виробництв;
- занепад високотехнологічних підприємств і домінування низькотехнологічних сировинних виробництв;
- відсутність попиту економіки на наукові та науково-технічні розробки;
- відсутність стратегії переходу України до інноваційної моделі розвитку;
- відсутність прийнятих на довгостроковий період стратегій сталого соціально-економічного, науково-технологічного, інноваційного розвитку країни як норма державного управління;
- несформованість національної інноваційної системи як передумова відсутності ринку інтелектуальної власності;
- необґрунтована приватизація науково-дослідних установ, руйнування матеріально-технічної бази, неконтрольована передача об'єктів інтелектуальної власності;
- недостатність захисту технологічної інфраструктури забезпечення інформаційної безпеки України;
- неефективність стратегічних комунікацій.

2. Стан законодавчого регулювання:

- висока ступінь неузгодженість норм законів з регулювання інформаційної сфери відповідно до реальних загроз безпеці держави;
- недостатній рівень аналізу ефективності положень законодавства у сфері права інноваційної діяльності, інтелектуальної власності та стану його правозастосування;
- недосконалість правової бази з врегулювання інноваційної діяльності, та захисту інтелектуальної власності, поширення практики ігнорування законодавства, або зупинення дії норм законів, які стосуються фінансування та стимулювання науково-технічної та інноваційної діяльності стало практикою;
- невиконання положень Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» щодо бюджетного фінансування науки на рівні 1,7% ВВП;
- невиконання заходів, передбачених рекомендаціями комітетських та парламентських слухань;
- призупинення реалізації норм законів України «Про Загальнодержавну комплексну програму розвитку високих наукоємних технологій», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», «Про наукові парки», «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій»;

- невідповідність ряду законів України щодо окремих об'єктів права інтелектуальної власності Цивільному кодексу;
- неузгодженість законодавства в інноваційній сфері насамперед з корпоративним, інвестиційним, податковим та соціальним законодавством;
- недостатній розвиток інфраструктури інноваційного менеджменту та захисту прав інтелектуальної власності.

3. Стан нормативного регулювання:

- виконання міжнародних зобов'язань викладених у 34 міжнародних угодах у сфері науки і науково-технічної діяльності здійснюється не у повному обсязі;
- відсутність відповідальності за неконтрольовану передачу наукових і конструкторських розробок за кордон та заявок на перспективні винаходи;
- невідповідність норм підзаконних актів нормам законів;
- обмеження дії норм законів та підзаконних актів дають можливість органам виконавчої влади виходити за межі своїх повноважень;
- припинення дії рішення Кабінету Міністрів України щодо скоординованих дій правоохоронних і контролюючих органів у сфері забезпечення захисту прав інтелектуальної власності;
- Кабінет Міністрів України не інформує Верховну Раду України про стан виконання ряду Рекомендацій парламентських слухань і в першу чергу на тему: «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів».

4. Стан управління галуззю:

- неефективність державного регулювання і управління інноваційною діяльністю та сферою правової охорони інтелектуальної власності є наслідком неналежної системи прогнозування науково-технологічного та інноваційного розвитку;
- деформація структури управління науково-технічною та інноваційною сферами, загальної координації та структури фінансового забезпечення науково-технічної та інноваційної діяльності;
- слабка скоординованість компетентностей державних регуляторних органів;
- переважання галузевого принципу в управлінні інноваційною сферою над загальнодержавним;
- відсутність плану заходів із запровадження Концепції розвитку національної інноваційної системи;
- запізнення реакції органів виконавчої влади на положення законів та вирішення проблем їх застосування.

5. Рівень інноватики:

- зменшення чисельності винахідників, авторів промислових зразків і раціоналізаторських пропозицій більше ніж у 20 разів;

- нестабільність забезпечення сприятливих умов для винахідницької діяльності і недостатній рівень системи генерації та використання винаходів;
- зростання використання результатів наукових досліджень українських учених у сферу інноваційної діяльності сусідніх держав.

6. Рівень захисту інтелектуальної власності:

- неефективність механізмів правового захисту інтелектуальної власності;
- економічна, науково-технічна, інформаційна сфера, сфера державного управління, оборонно-промисловий і транспортний комплекси, інфраструктура електронних комунікацій, сектор безпеки і оборони України стають все більш уразливими у кіберпросторі;
- об'єктами кіберпорушень стають інформаційні ресурси критичної сфери діяльності держави, які гарантують безпеку, оборону і захист від надзвичайних ситуацій;

7. Стан оцінки інформаційних ресурсів:

- відсутня інтегрована система оцінки інформаційних загроз та оперативного реагування на них;
- недооцінка владою значимості захисту прав інтелектуальної власності, як основи нематеріальних активів;
- негативні тенденції у приватизації об'єктів науково-технічної сфери без врахування вартості нематеріальних активів.

8. Фінансові питання галузевих потреб:

- недостатній рівень фінансового забезпечення реалізації державної науково-технічної та інноваційної політики - частка України на ринку високотехнологічної продукції становить приблизно 0,05-0,1%;
- щороку збирається лише близько 30 млн. грн. роялті, що складає тільки 3% від потенційної суми надходжень;
- не передбачено стимулювання залучення у науково-технічну та інноваційну сферу позабюджетних коштів,
- скорочуються обсяги виплат за міжнародними зобов'язаннями, стримується їх виконання;
- обсяги бюджетних ресурсів, спрямованих державою на впровадження технологічних інновацій у виробництво, зростають на порядок, а показники впровадження технологічних інновацій у виробництво залишаються на тому ж рівні;
- розпорошеність бюджетних видатків, відсутність ефективного механізму координації використання коштів за бюджетними програмами;
- невиконання положення Указу Президента України від 20 квітня 2004 року № 454 «Про фінансову підтримку інноваційної діяльності підприємств, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави» та Постанови Верховної Ради України від 16 червня 2004 року № 1786-IV «Про дотримання законодавства щодо розвитку науково-технічного потенціалу та інноваційної діяльності в Україні»;

- невиконання доручення Президента України від 7 липня 2005 року № 1-1/635 та Прем'єр-міністра України від 20 липня 2005 року № 35073/1/1-05, а також положення Указу Президента України від 27 квітня 2001 року № 285 щодо проведення вартісної оцінки, взяття на бухгалтерський облік та інвентаризації об'єктів права інтелектуальної власності, що належать державі або створених за державні кошти;
- фінансування наукової та науково-технічної діяльності у розмірі не менше 1,7% валового внутрішнього продукту України не забезпечене;
- збитковість вкладання державних коштів у довгострокові фінансові інвестиції, неналежне супроводження реалізації інноваційних і інвестиційних проектів в управлінні державними ресурсами є нормою;
- науково-технічний потенціал України практично виключений з економічного процесу держави;
- наукоємність промислового виробництва України не перевищує 0,3%, що на порядок менше світового рівня;
- набуття власності шляхом приватизації домінує над іншими можливими економічними механізмами, у тому числі тими, що пов'язані з капіталізацією одержаного прибутку.

Виходячи з викладеного вище, вважається доцільним лише один єдиний висновок: зазначена сфера державної діяльності вимагає негайного реформування шляхом систематизації норм права з чіткого визначення компетенції державних органів та організацій з питань інноваційної та науково-технічної діяльності і захисту інтелектуальної власності.

Тобто, негативні явища у сфері інноваційної діяльності, правової охорони та захисту інтелектуальної власності потребують вжиття невідкладних заходів як з боку вищого політичного керівництва держави, так і органів виконавчої влади на всіх рівнях.

Висновки

Ситуація, що склалася, є наслідком відсутності стратегії переведення економіки України на інноваційний шлях розвитку, формування національної інноваційної системи, яка забезпечувала б його реалізацію, неналежного використання методів планування на всіх рівнях управління, недостатнього рівня інноваційної культури працівників органів державної влади.

Список використаних джерел

1. Шишкін О. Ключовий елемент, або Безпека країни – що буде завтра «Дзеркало тижня. Україна» № 20, 6 червня 2014.
 2. Згуровский М. Высшее образование на изломе общественного развития. // «Зеркало недели. Украина» зп 5, 8 февраля 2013 [Электронный ресурс] : <http://gazeta.zn.ua/EDUCATION/vysshee-obrazovanie-na-izlome-obschestvennogo-razvitiya.html#comment>
 3. Интеллектуальная собственность в инновационном развитии мировой
- Гордієнко С. Г., Соснін О. В.
-

экономики: Автореф. дис... к. экон. наук: 08.00.14 [Електронний ресурс – <http://www.dissercat.com/content/intellektualnaya-sobstvennost-v-innovatsionnom-razvitiitirovoi-ekonomiki>] / М. В. Гурова; Московский государственный университет имени М. В. Ломоносова. – М., 2010. – рус.

4. Пашута М. Інновації як фактор випереджального розвитку економіки // *Персонал*. Вип. 6. К., 2006. С. 16-24.

5. Інноваційна діяльність як системний процес у конкурентній економіці: Автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.02.02 [Електронний ресурс]; Нац. техн. ун-т «Харк. політехн. ін-т». Х., 2006. 35 с. .

6. Закон України від 4 липня 2002 року № 40-IV «Про інноваційну діяльність» *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2002, № 36, ст. 266. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/40-15>

7. Гордієнко С. Г. Сутність та зміст інноваційної діяльності в Україні: протиріччя теорії та практики // *Правові питання трансформації інформаційного суспільства в суспільство знань, як основи інноваційного розвитку України: Матеріали науково-практичного «круглого» столу* / 27 квітня 2016 р., м. Київ. К. : НДІП НАПрН України, навчально-науковий центр інформаційного права та правових питань інформаційних технологій ФСП НТУУ «КПІ», 2016. С. 54-61.

8. Основні етапи розвитку Державної системи правової охорони інтелектуальної власності [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://sips.gov.ua/ua/1992.html>

9. Гордієнко С. Г. Сутність та зміст інноваційної діяльності в Україні: протиріччя теорії та практики // *Правові питання трансформації інформаційного суспільства в суспільство знань, як основи інноваційного розвитку України: Матеріали науково-практичного «круглого» столу* / 27 квітня 2016 р., м. Київ. К. : НДІП НАПрН України, навчально-науковий центр інформаційного права та правових питань інформаційних технологій ФСП НТУУ «КПІ», 2016. С. 54-61; Гордієнко С. Г. Чиновництво України та її інтелектуальна власність // *Матеріали науково-практичної конференції* / 17 травня 2016 р., м. Київ. К. : НДІП НАПрН України, Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності Національної академії правових наук України, Навчально-науковий центр інформаційного права та правових питань інформаційних технологій ФСП НТУУ «КПІ», 2016. С. 57-71; Гордієнко С. Г. Теоретико-прикладні засади оцінки інформації в умовах сучасності // *Часопис Академії адвокатури України : електрон. наук. фах. вид.* Київ: 2015. Т. 8, № 3 (28) (2015) С. 24-33. – Режим доступу: <http://e-pub.aau.edu.ua/index.php/chasopys/issue/view/64>; Гордієнко С. Г. Теоретичні та практичні аспекти оцінки нематеріальних активів // *Часопис Академії адвокатури України : електрон. наук. фах. вид.* Київ: 2015. Т. 8, № 4 (29) (2015). С. 50-77. – Режим доступу: http://www.irbis-Nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_Nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=Njuu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21COLORTERMS=0&S21P03=I=&S21STR=EJ000062%2F2015%2F8%2F4

10. Повідомлення від 04 березня 2008. Стан державного регулювання і управління у сфері розвитку, правової охорони і захисту інтелектуальної власності та інноваційної діяльності в Україні обговорено в Комітеті з питань науки і освіти. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://rada.gov.ua/News/Povidomlennya/12817.html> / <http://iportal.rada.gov.ua/fsview/12817.html>

11. Повідомлення від 13 березня 2008. На розширеному засіданні Комітет з питань науки і освіти обговорив стан державного регулювання і управління у сфері розвитку, правової охорони і захисту інтелектуальної власності та інноваційної діяльності в

Україні. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://rada.gov.ua/News/Povidomlennya/12974.html>

12. Повідомлення від 21 квітня 2008. Комітет з питань науки і освіти продовжив термін контролю за виконанням заходів щодо державного регулювання і управління у сфері розвитку, правової охорони і захисту інтелектуальної власності та інноваційної діяльності. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://rada.gov.ua/News/Povidomlennya/13272.html>

13. Постанова Верховної Ради від 27 червня 2007 р. № 1243-V «Про Рекомендації парламентських слухань "Захист прав інтелектуальної власності в Україні: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування"». (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007, № 45, ст. 524). [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1243-16/page>

14. Постанова Верховної Ради України від 27 червня 2007 року № 1244-V «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації»» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007, № 46, ст. 525). [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1244-16>

15. Постанова Верховної Ради України 20 лютого 2009 року № 1033-VI «Про направлення депутатського запиту народного депутата України Полохала В.І. Президенту України». [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1033-vi>

16. Повідомлення від 02 квітня 2009. Комітет з питань науки і освіти вирішив повторно провести комітетські слухання про ефективність застосування законодавства України у сфері авторського права і суміжних прав [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://rada.gov.ua/fsview/19438.html>

17. Постанова Верховної Ради України від 21 жовтня 2010 року № 2632-VI «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: "Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів"» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 11, ст. 72). [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2632-17>

18. Повідомлення від 06 жовтня 2009. Питання промислової власності в інноваційній економіці України: ефективність застосування законодавства та державного регулювання обговорено Комітетом з питань науки і освіти на виїзних комітетських слуханнях у м. Дніпропетровськ [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://iportal.rada.gov.ua/News/Povidomlennya/24322.html> / <http://rada.gov.ua/fsview/24322.html>

19. Повідомлення від 17 жовтня 2014. Стан та концептуальні засади розвитку інтелектуальної власності в Україні обговорено під час слухань у Комітеті з питань науки і освіти [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://iportal.rada.gov.ua/News/Povidomlennya/98578.html> / <http://rada.gov.ua/fsview/98578.html>

20. Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 «Про Стратегію сталого розвитку "Україна - 2020"» [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

21. Постанова КМ України від 14 січня 2015 р. № 2 «Питання діяльності Міністерства інформаційної політики України». [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2-2015-%D0%BF>

22. Постанова Верховної Ради України від 11 лютого 2015 року № 182-VIII «Про стан та законодавче забезпечення розвитку науки та науково-технічної сфери держави»

(Відомості Верховної Ради. – 2015. – № 16. – С. 117. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/182-19>

23. Указ Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України». [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>

24. Розпорядження КМ України від 4 червня 2015 р. № 575-р затверджено «План заходів з реалізації Концепції реформування державної політики в інноваційній сфері на 2015—2019 роки». [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/575-2015-%D1%80>

25. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 травня 2016 р. № 418-р «Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2016 рік». [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249104044> / <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/418-2016-%D1%80/para#n6>

26. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 червня 2016 р. № 402-р «Про схвалення Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні». [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/402-2016-%D1%80>

27. Указ Президента України від 25 лютого 2017 року № 47/2017 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України». [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/47/2017>

28. Постанова Верховної Ради України від 12 липня 2017 року № 2133-VIII «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Про стан та проблеми фінансування освіти і науки в Україні». [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2133-19>

ПІСЛЯМОВА

Інформаційне суспільство в світі та Україні як складний соціальний, культурний та економічний феномен та динамічний процес, що розвивається, потребує для свого подальшого розвитку та удосконалення:

1. Постійно підвищувати місце, роль і значення інформаційно-комунікативних технологій, які б сприяли розвитку інформаційного суспільства, в основі яких «нове суспільство-нове підприємство-нові технології», цивілізаційний вектор сучасної державності та ефективні показники конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

2. Підтримувати інформаційний розвиток країни, включаючи інформаційний розвиток ВНЗ, який би свідчив про динаміку країн у напрямі до високорозвинутих, в основі яких орієнтація на знання, цифрову економіку, інтегрованість у мережеву взаємодію, що сприятиме адаптації системи цінностей до існуючих світових трендів соціально-економічного розвитку.

3. Удосконалювати інформаційні ресурси країни, організацій (установ, підприємств), ВНЗ, які б свідчили про розвиток інтелектуального потенціалу, який з необхідністю прагне до вироблення цінностей та вартостей інформаційного суспільства.

4. Розробити модель інноваційного розвитку країни, для чого виокремити кластери економічного, соціального, духовно-культурного розвитку України, в основі яких цінності інформаційного суспільства, інформаційної культури, націлені на підвищення якості життя.

5. Виявити напрями розвитку людських (інтелектуальних, соціальних) ресурсів, можливості яких відповідали б вимогам інформаційної доби та надавати кожній людині можливість доступу до інформаційних і комунікаційних мереж, для чого розвивати перспективи креативної індустрії, що дасть змогу українським вченим зайняти почесне місце ключового драйвера розвитку, сприяючись на знання, кваліфікацію, інновації, інформацію, смарт-цінності.

6. Сприяти розвитку таких аттракторів (цілей притягіння), які б притягували передові новітні інтелектуальні сили, які були б задіяні до розвитку культури інформаційного суспільства як «основи добробуту для всіх» та реалізації «духовно-інтелектуального коду нації», який вироблявся тисячоліттями і зберігся в інтелектуально-творчих силах українського народу.

7. Упроваджувати ефективні напрями розвитку інформаційного суспільства з високою доданою вартістю в інформаційній економіці в контексті модернізації суспільства та сприяти пошуку автентичних цінностей інформаційного суспільства, розробивши ідеологію інформаційного суспільства як основу «добробуту для всіх», щоб не потрапити до кола країн, «які не відбулися».

8. Розробити концепцію привабливої для бізнесу України, для чого розвивати і підтримувати проєктивні ідеї (нові, інноваційні, ще не вживані) ідеології світогляду інформаційного суспільства та активізувати всі передові інтелектуальні сили України на пошук і впровадження ідеалів інформаційного суспільства, які сприяли виходу України на рівень високонкурентних.

9. Розробити механізми активізації суспільного руху знань, інформації, використовувати всі можливі напрями підвищення духовно-інформаційної мобільності нації як конкурентоспроможної та цивілізованої.

10. Розробити концепцію середовищеспроможності української нації як соборної здатності вирватися на передові позиції науково-технічного, економічного, соціального, духовного, а відтак і цивілізаційного (інтелектуального) прогресу.

11. Розробити і впроваджувати в життя кожні п'ять років стратегічний план розвитку стем-освіти, який повнен включати короткострокові і довгострокові пріоритетні наукові напрямки і програми, визначати єдині виміри прогресу країни та сприяти підвищенню Міжнародних індексів розвитку країни у досягненні поставлених цілей - індексу людського розвитку, індексу добробуту, глобального індексу креативності, глобального інноваційного індексу, світового індикатора управління, індекса енергетичної безпеки.

12. Стимулювати інвестиції у розвиток людського (інтелектуального) капіталу, тобто в науку, культуру, освіту, що дають найбільш очікуваний результат, підтримувати передові наукові проєкти з інформаційного суспільства та стем-освіти, залучати молодь у дану сферу, сприяючи фінансуванню наукових проєктів з означеної проблематики.

13. Розробляти нові науково-комунікаційні проєкти, здатні сприяти переходу інформаційного суспільства у «суспільство знань» і «смарт-суспільство», в якому культивується стем-освіта, дистанційне навчання, ширкосмугові мережеві можливості як інструмент підготовки висококомпетентних спеціалістів епохи Інтернет та інформаційного суспільства, розвивати майбутні тренди в технологіях, які набувають стрімкого розвитку, та розробити методологічний інструментарій аналітико-інформаційного забезпечення упровадження інформаційного суспільства у всіх сферах, що надають формат інформаційної економіки.

АВТОРИ КОЛЕКТИВНОЇ МОНОГРАФІЇ

АЖАЖА МАРИНА АНДРІЇВНА – кандидат наук державного управління, доцент кафедри менеджменту організацій та управління проектами, Запорізька державна інженерна академія (Україна, Запоріжжя)

Azhazha, Marina – PhD in Public Administration, Associate Professor of the Department of Management of Organizations and Project Management, Zaporizhzhia State Engineering Academy (Zaporizhzhya, Ukraine)

E-mail: azaz-marina@yandex.ru ORCID: 0000-0001-6067-3926

БАНАХ ЛЮДМИЛА СТЕПАНІВНА – старший викладач кафедри філософії та суспільних наук, Запорізька державна інженерна академія (Запоріжжя, Україна)

Banakh, Lyudmila – Senior Lecturer of Department of the Philosophy and Social Sciences, Zaporizhzhia State Engineering Academy (Zaporizhzhia, Ukraine)

E-mail: y_banakh@i.ua ORCID: 0000-0002-1583-2892

БІЛОГУР ВЛАДА ЄВГЕНІВНА – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики фізичного виховання та спортивних дисциплін, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Мелітополь, Україна)

Bilohur, Vlada – Doctor of Philosophic Sciences, Professor, Head of the Department of Theory and Methodology of Physical Education and Sport Disciplines, Melitopol State Pedagogical University named after Bogdan Khmelnytsky (Melitopol, Ukraine)

E-mail: bilovlada@mail.ru ORCID 0000-0001-9041-7050

ВОРОНКОВА ВАЛЕНТИНА ГРИГОРІВНА – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри менеджменту організацій та управління проектами, Запорізька державна інженерна академія (Запоріжжя, Україна)

Voronkova, Valentyna – Doctor of Philosophic Sciences, Professor, Head of the Department of Management of Organizations and Project Management, Zaporizhzhia State Engineering Academy (Zaporizhzhia, Ukraine)

E-mail: valentina-voronkova236@gmail.com ORCID: 0000-0003-4361-1701

ГОРДІЄНКО СЕРГІЙ ГЕОРГІЙОВИЧ - доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри інформаційного права та права інтелектуальної власності факультету соціології та права, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут» (Київ, Україна)

Gordienko, Sergey – Doctor of Sciences in Law, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Information Law and Intellectual Property Law of the Faculty of Sociology and Law of the National Technical University of Ukraine "Kiev Polytechnic Institute" (Kiev, Ukraine). E-mail: gordienko19591959@ukr.net ORCID:0000-0003-0392-2601

ДЗЬОБАНЬ ОЛЕКСАНДР ПЕТРОВИЧ – доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого (Харків, Україна)

Dzoban, Oleksandr – Doctor of Philosophic Sciences, Professor, Professor of the Department of Philosophy of Yaroslav Mudryi National Law University (Kharkiv, Ukraine)

E-mail: a_dzeban@ukr.net ORCID: 0000-0002-2075-7508

КИВЛЮК ОЛЬГА ПЕТРІВНА – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри методології науки та міжнародної освіти, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (Київ, Україна)

Kyvliuk, Olga – Doctor of Philosophic Sciences, Professor, Head of the Department of Methodology of Science International Education National Pedagogical University named after M. P. Drahomanov (Kiev, Ukraine)

E-mail: panyolga@ukr.net ORCID: 0000-0002-7900-9299

КОНОНЕЦЬ МАРІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА - кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології і педагогіки, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут» (Київ, Україна)

Kononets Maria – PhD in Psychology, National Technical University of Ukraine Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Psychology and Pedagogy (Kyiv, Ukraine)

E-mail: kononets.maria@gmail.com ORCID: 0000-0001-9303-707X

КРИМЕЦЬ ЛЮДМИЛА ВОЛОДИМИРІВНА - доктор філософських наук, провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії (соціально-гуманітарних проблем), Національний університет оборони України імені І. Черняхівського (Київ, Україна)

Krymets, Liudmyla - Doctor of Philosophic Sciences, Senior Scientific Researcher of Scientific and Research Laboratory (social and humanitary problems) The National University of Defense of Ukraine named after Ivan Chernyakhovskyi (Kyiv, Ukraine)

E-mail: karnall@mail.ru

ЛАЗАРЕВИЧ АНАТОЛІЙ АРКАДІЙОВИЧ – кандидат філософських наук, доцент, Директор Інституту філософії НАН Білорусі (Мінськ, Білорусь)

Lazarevich, Anatoliy - PhD in Philosophy, Associate Professor, Director of Institute of Philosophy of NAS of Belarus (Minsk, Belarus)

E-mail: kaphedra.philos@onat.edu.ua ORCID: 0000-0002-3365-2019

МАКСИМЕНЮК МАРИНА ЮРІЇВНА – кандидат філософських наук, доцент кафедри менеджменту організацій та управління проектами, Запорізька державна інженерна академія (Запоріжжя, Україна)

Maksimenyuk, Marina – PhD in Philosophy, Associate Professor of the Department of Management of Organizations and Project Management, Zaporizhzhia State Engineering Academy (Zaporizhzhia, Ukraine)

E-mail: marina.maximenuk@mail.com ORCID: 0000-0001-5980-5717

МЕЛЬНИК ВІКТОРІЯ ВОЛОДИМИРІВНА – кандидат філософських наук, доцент кафедри управління, інформаційно-аналітичної діяльності та євроінтеграції, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгманова (Київ, Україна)

Melnyk, Victoria – PhD in Philosophy, Associate Professor of Department of Management and Information and Analytical Activities and European Integration, National Pedagogical Dragomanov University (Kyiv, Ukraine)

E-mail: doc.v.melnic@mail.ru ORCID: 0000-0001-5976-5823

МУЦ ЛУАЙ ФАЙСАЛ - кандидат соціологічних наук, доцент кафедри іноземних мов та лінгвістичних комунікацій, Запорізька державна інженерна академія (Запоріжжя, Україна)

Muts, Luai Faisal – PhD in Sociology, Assistant Professor of the Department of Foreign Languages and Linguistic Communication, Zaporizhzhia Engineering Academy (Zaporizhzhia, Ukraine)

E-mail: d.lulu@mail.ru ORCID: 0000-0003-4136-9579

НІКІТЕНКО ВІТАЛІНА ОЛЕКСАНДРІВНА – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та суспільних наук, Запорізька державна інженерна академія (Запоріжжя, Україна)

Nikitenko, Vitalina – PhD in Philosophy, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Philosophy and Social Sciences, Zaporizhzhia State Engineering Academy (Zaporizhzhia, Ukraine)

E-mail: vitalina2006@ukr.net ORCID: 0000-0001-9588-7836

ПУНЧЕНКО ОЛЕГ ПЕТРОВИЧ – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії та історії України, Одеська національна академія зв'язку ім. О.С.Попова (Одеса, Україна)

Punchenko, Oleg – Doctor of Philosophic Sciences, Head of Department of Philosophy and History of Ukraine, Odessa National Academy of Telecommunication named after A.S. Popov (Odessa, Ukraine)

E-mail: kaphedra.philos@onat.edu.ua ORCID: 0000-0003-2694-6841

СОСНІН ОЛЕКСАНДР ВАСИЛЬОВИЧ – доктор політичних наук, професор, професор, ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» Національної академії Академії педагогічних наук України, заслужений діяч науки і техніки України, академік Української академії політичних наук (Київ, Україна)

Sosnin, Oleksandr – Doctor of Political Sciences, Professor, Professor of High State Educational Institution «University of Education Management» National Academy of

Pedagogical Sciences of Ukraine, Honored Scientist of Ukraine, Academician Member of the Ukrainian Academy of Political Science (Kyiv, Ukraine)

E-mail: alvas.sosnin@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4188-0887

ХЛЄБНІКОВА АЛЬОНА АНДРІЇВНА – аспірант кафедри менеджменту організацій та управління проектами (2016), Запорізька державна інженерна академія (Запоріжжя, Україна)

Hlyebnikova, Alena – Postgraduate Student of Department of Management of Organizations and Project Management (2016), Zaporizhzhia State Engineering Academy (Zaporizhzhia, Ukraine)

E-mail: hleb-alka@yandex.ru

SCIENTIFIC PUBLICATION

MONOGRAPH

Information Society in the World and Ukraine: Problems of Formation and Patterns of Development: Collective Monograph / Editor-in-Chief: Doctor of Philosophic Science, Prof. V.G. Voronkova. – Zaporizhzhia: ZGIA, 2017. – 282 p.

The monograph "Information Society in the World and Ukraine: Problems of Formation and Patterns of Development" was prepared as a result of the tasks of the SRW approved by the Ministry of Education and Science of Ukraine "Improving the mechanisms of the development of the information society as a civilization paradigm of modern Ukrainian society in the conditions of globalization" **0115U002343 (2015-2017)**. The monograph covers theoretical and methodological, conceptual and praxeological principles of formation and development of the information society in Ukraine and in the world. Particular attention is paid to the issues of evolution from homo sapiens to homo informaticus in the context of anthropological measurements, the management of the scientific and educational space of the information society, evolution and the information society in the "society of knowledge" and the laws of the formation of smart-society. The monograph uses a synergetic methodology for the analysis of the information society as a nonlinear environment. The monograph is focused on scholars, higher education managers, teachers of social and philosophical disciplines, a wide range of readers interested in the problem of the formation and development of an information society in Ukraine and in the world and processes of change in society.

**ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО В СВІТІ
ТА УКРАЇНІ:
ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ТА
ЗАКОНОМІРНОСТІ РОЗВИТКУ**

КОЛЕКТИВНА МОНОГРАФІЯ

Підписано до друку 04.12.2017р. Формат 60x84 1/32. Папір офсетний.
Умовн. друк. арк. 15,7. Наклад 300 прим.
Видавничий договір № 10м/17.

Запорізька державна інженерна академія
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів
видавничої справи ДК № 2958 від 03.09.2007 р.

Віддруковано друкарнею
Запорізької державної інженерної академії
з комп'ютерного оригінал-макету

69006, м. Запоріжжя, пр. Соборний, 226,
ЗДІА,
тел. (0612) 22-38-596; (061) 236-44-87